

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Om

den Nygræske eller saakaldte Neuchlinske Udtale

af det Helleniske Sprog,

en critisk Undersøgelse

af

N. J. F. Henriksen,

Lector ved Sorøe Academie.

Indbydelseskrift

til

Examen artium og den offentlige Skole-Examen

ved Sorøe Academie

den 15de Juli 1836 og følgende Dage.

E. Bibl. foliol. latn. Arhæologia

Kjøbenhavn.

Trykt hos **Andreas Seidelin,**

Sof- og Universitetss Bogtrykker.

Est quædam etiam nesciendi ars et scientia. *Hermann.*

Det er bekjendt, at ved de i Slutningen af det 14de og i det 15de Aarhundrede til Italien indvandrede Græske Lærde, tilligemed Kundskaben til det helleniske Sprog og dets skriftlige Mindesmærker, ogsaa den Udtale af Sproget, som disse Lærde selv brugte, den samme, som da var og endnu er den herskende i Grækenland, udbredtes i Italien. Denne af de Græske Lærere modtagne Udtale fulgte ogsaa de første occidentalske Lærde, som udenfor Italien underviste i det Græske Sprog, navnlig *Reuchlin*. Den første, som vakte Mistanke imod denne Udtales Rægtighed, var *Erasmus* fra Rotterdam, der i en spøgefuld Dialog imellem en Løve og en Bjørn udtrede sine Tvivl og foreslog en anden Udtale af de Græske Bogstaver, som mere stemmede overeens med Udtalen af Bogstaverne i flere vesteuropæiske Sprog. Af den spøgefulde Indklædning, samt af den Omstændighed, at *Erasmus* selv ikke skal have betjent sig af den af ham foreslaaede Udtale, synes flere altfor dristigen at have gjort den Slutning, at *Erasmus* ikke meente det alvorligt med sin Paastand om en ældre fra den da gængse forskjellig Udtale af det Græske Sprog. Naabent og dristigt at optræde imod det Bestaaende, var ikke *Erasmus's* Sag; og ligesom Forsigtighed raadede ham til at maskere sin kirkelige Polemik, saaledes var vel ogsaa Frygt for at blive udfregen som litterær Kjætter Skyld i, at han fremsatte sin Mening om Udtalen i en Form, der tillod ham et sikkert Tilbagetog. Hvorom Alting er, da blev denne ligesom i Spøg henkastede Paastand optagen heelt alvorligt og vandt strax mange Tilhængere, som forfægtede samme Mening med et stort Apparat af Lærdom og med saadant Held, at den saakaldte (dog forskjellig modificerede) *Erasmiske* Udtale snart aldeles fortrængte den Nygræske, eller, som den efter dens Udbreder i det nordligere Europa kaldtes, den *Reuchliniske*, fra Skolerne. Hefstigt var Kampen i Engelland, især i Cambridge, hvor tvende af Universitetets Professore, *Johannes Chek* og *Thomas Smith*, optraadte som *Etacismens* (den *Erasmiske* Udtales) Forsvarere, men *Etacismen* eller *Totacismen* (den *Reuchliniske* Udtale) fandt en mægtig Støtte i Universitetets Cantler, *Stephan*, Biskop i Winchester. Denne Prælat forbød 1541 formelig den

nye Lære ved et Decret, ifølge hvilket Overtræderen, naar han var Professor, skulde miste sit Embede, en Candidat udelukkes fra enhver academisk Grad, og en Skolediscipel udjages af Skolen. Men uagtet dette strenge Forbud seirede dog ogsaa her Etacismen snart. Uden Indflydelse paa Praxis i Skolerne fortsattes Striden iblandt de Lærde i de følgende Aarhundreder, dog med betydelige Pauser, og kun med Iver fra den ene Side, i det der af og til opstode varme Forsvarere af den Nygræske eller saakaldte Neuchlinste Udtale. Erasmianerne, fornøiede med den Seir, de havde vundet, toge sig ikke synderlig af Sagen, og istedetfor at gjøre sig den Uleilighed ordentlig at prøve Modstandernes Argumenter, afviste de dem enten som oftest med Haan og Spot, eller gjentog deres Forgængeres for en stor Deel uhistoriske Grunde imod Etacismen; ja nogle gik endog saa vidt, at de imed alle historiske Kjendsgjerninger nægtede, at denne Udtale havde existeret før Constantinopels Indtagelse. En saadan Fremgangsmaade var saa lidet stikket til at afvæbne Modstanderne, at den snarere maatte bestyrke dem i deres Tro om deres Menings Rigtighed og forsyne dem med nye Waaben. De uigjendrevne historiske Beviser for Etacismen bleve ansæete for uigjendrivelige og gik ved Erasmianernes Ligegyldighed i Arv fra den ene Neuchlinianer til den anden; dertil kom bestandig nye, hvilke man, ubekymret om deres Oprindelse og Beskaffenhed, hentede fra alle Kanter: ogsaa disse bleve i Almindelighed staaende uantastede, fordi Erasmianerne ikke værdigede dem Opmærksomhed. Det var jo kun enkelte Mænd, og det Mænd, som ikke havde noget stort Navn i Philologien eller vare af Græsk Herkomst, der fægtede for en — saa meente man — forlængst gjendreven og forjaget Mening. Ved denne Erasmianernes Fornemhed er det Neuchlinste Apparat voxet saaledes, at de, som i vor Tid ere fremtraadte som Forsvarere af Etacismen selv eller en Modification deraf, have seet sig istand til at opstille en Masse af historiske Beviser, som maae imponere Enhver, der ikke har Lyst eller Leilighed til at ferste efter deres Kilde og noiere at undersøge deres Beskaffenhed. Wel indsaae især i nyere Tid En og Anden af dem, som ikke kunde antage den Nygræske Udtale for den rigtige, at det heller ikke stod sig saa meget godt med Beviserne for den Erasmiske Udtales Ægthed; men det lod til, at man ikke gjerne vilde røre ved denne Byld; man ansaae vel Gjenstanden for ikke at have saa megen Rigtighed, at den skulde fortjene en dybere gaaende Undersøgelse, og selv i de bekjendteste nyere Græske Grammatiker er Spørgsmaalet om Udtalen mere berørt end ordentlig drøftet. Saaledes stode Sagerne indtil for omtrent et Decennium siden, da Striden fik fornøyet Interesse, i det mindste i Tyskland, ved tre Skrifter, som alle havde Undersøgelsen af den gamle Græske Udtale til Gjenstand. I Aaret 1824 udgav nemlig Seyffarth sit Værk: *de sonis litterarum Græcarum tum genuinis tum adoptivis*, og i det følgende Aar udkom Liskovius's Afhandling: *Ueber die Aussprache des Griechischen*, og endelig i Aaret 1826 Professor Blochs Revision der von den neuern deutschen Philologen aufgestellten oder vertheidigten Lehre von der Aussprache des Altgriechischen: ein Beitrag zur sicheren Bestimmung derselben. Af disse 3 Lærde søge de to første ved historiske (den første af dem ogsaa ved philosophiske) Beviser at begrunde deres fer-

meentlig fra begge de bekjendte Systemer afvigende Theorie for Bogstavernes oprindelige Lyd; men den første kommer kun ad en ny Wei til et Resultat, som i det Væsentlige stemmer overeens med den Erasimiske Udtale; den anden mener, "at den oprindelige Udtale og dens gradvise Uddannelse (allmähliche Fortbildung) igjennem Læder og Lande er at søge og finde i dens Forvandlinger, da man kan forudsætte, at disse have en naturlig Overgang indbyrdes, og at følgelig den oprindelige Udtale er at finde ved denne Overgangs Spor" (Liffov. S. 10). Til den Ende søger han i chronologisk Følge at vise, hvilken Lyd ethvert Bogstav har havt i forskjellige Læder; men skjøndt han benytter de ældre Neuchlinianeres Beviser og skjøndt han i Fortolkningen saavel af de af dem laante som de af ham selv fundne Bevissteder for det meste holder til dette Parti, skjøndt han endelig erklærer den Erasimiske Udtale for at være aldeles falsk, svarer dog det Resultat, han faaer ud med Hensyn til den oprindelige Udtale, meget maadeligt til Præmisserne, og den Udtale, han opstiller som den oprindelige, ligner saare meget den Erasimiske og stemmer i flere Punkter ganske overeens med den. Prof. Bloch derimod har ikke til Hensigt at opstille noget nyt System, men han underkaster de af de nyere berømte Grammatikere (Buttmann, Matthiä, Diest, Thiersch, Hermann), samt af Böttiger, Seyffarth og Liffovius fremsatte Meninger om den gamle Græske Udtale en Critik, idet han ved Hjælp af det Neuchliniske Apparat af historiske Beviser søger at vise det forskjellige modificerede Erasimiske Systems Urigtighed, at gjendrive, hvad der er yttret imod den Nygræske Udtales Rigtighed, og at godtgjøre, at denne er den oprindelige og almindelige gamle Udtale og som saadan den ene rigtige. Denne sidste Bog vakte endeel Opmærksomhed i Tydskland, og flere Stemmer lede sig høre til Gavn for den af Forfatteren opstillede Anskuelse, hvorimod Andre med Hefstighed bekæmpede den. Men uagtet der vandtes det ved den fornyede Interesse for denne Gjenstand, at Striden ophørte blot at føres med Iver fra een Side, vandt den dog i videnskabelig Henseende ikke Stort og førte ikke til noget paalideligt, positivt eller negativt, Resultat, fordi hverken det ene eller det andet Parti gav sig Tid til at prøve de anførte Grundes Beskaffenhed, men man paa den ene Side blindt lod sig imponere af dem, paa den anden Side nøiedes med at gjøre Indvendinger imod de Beviser, som uden synnerlig Umage og Studium kunde angribes, og som for den største Deel vare de mindre væsentlige, og derpaa forkastede den hele Lære som grundet paa Hypotheser og falske Forudsætninger. Selv Matthiä, der optraadte som Prof. Blochs Hovedmedstander, og af hvem man skulde have ventet en grundig Drøftelse af alle de i Revisionen anførte historiske Beviser, kæmper i sine Medskrifter mere lidenskabelig end grundig og lader den større Masse af de Neuchliniske Beviser staae urørte. Intet Under derfor, at Prof. Bloch maatte bestyrkes i sin Tro om, at den af ham foreskaffede Anskuelse var uomstødelig; de i det Hele taget svage Indvendinger, som vare gjorte imod ham af Matthiä i Jahns Jahrbücher V. 4. S. 411 f. og af Andre i forskjellige Tidsskrifter, besvarede han under Titel af Nachträge zur Revision o. s. v. i Seebodes Neues Archiv für Philol. u. Pädag. 1827, 1stes H. S. 49 ff. og 1829 No. 38—40 S. 149 ff. (Beleuchtung einer Ge-

genrede des Hn. A. Matthiä). Derpaa samlede han Alt, hvad han i sine foregaaende Skrifter havde anført til Fordeel for den Nygræske Udtale og hvad han senere havde fundet fornemmelig hos adskillige Græske Grammatikere til Bestyrkelse af den, i tre Skoleprogrammer: "Læren om de enkelte Lyd og deres Betegnelser i det gamle græske Sprog, historisk-kritisk udviklet og begrundet." Kbhvn. 1829—31, hvilke Programmer ere at ansee for Hovedværket, da de ikke saa meget indeholde Polemik imod Andres Meninger, som en udførlig Fremstilling af det Neuchlinfke System. Senere har han i et særegt lille Skrift: Zweite Beleuchtung der Matthiä'schen Kritik, die Aussprache des Altgriechischen betreffend, Altona 1832, besvaret Matthiä's udførligere Recension af Revisionen i Jahns Jahrb. XIII, 4de Hefte, og endelig har han ved sin isjor udkomne "fortfattede fuldstændige Skolegrammatik i det Græske Sprog" ogsaa indført Resultaterne af sine Undersøgelser i Skolen. I disse Skrifter findes samlet det Vigtigste af hvad der tidligere var blevet anført til Forsvar for den Nygræske Udtale, og deels det Gamle nøiagtigere udført, deels forøget med adskillige nye Beviser. Idet jeg altsaa underkaster de i disse Skrifter fremsatte Grunde en Revision, vil, jeg med det samme give en Revision af hele det Neuchlinfke System, efter det Standpunkt, hvorpaa det for Liden befinder sig.

Prof. Bloch erklærer den Erasmitiske Udtale for grundfalsk, den Neuchlinf-Nygræske for den eneste sande og ægte almindelige Græske, alle imod den gjorte Indvendinger for overfladiske og ucritiske, og troer selv ved uimodsigelige historiske Grunde at have bevist, at denne Udtale har været uforandret herskende i Grækenland i over 2000, ja 2300 og flere Aar. Dog er det ham ikke nok at bekæmpe sine umiddelbare Modstandere, Erasmitianerne, men han vil ogsaa overbevise de Egegylde og Dviplerne, hvis Egegylldighed og Dviøl han udleder fra Ignorering af de Undersøgelser, som ere blevne anstillede af ham og hans Forgængere om denne Sag. Til den Ende søger han i Slutningen af sit Program at gjendrive tvende Indvendinger, som han angiver at være gjorte af enkelte Lærde, nemlig 1) "at Gjenstanden er af saa liden Vigtighed og Nytte, at Udbyttet af Undersøgelsen ikke kan lønne den Tid, derpaa maa anvendes; 2) at dog Intet kan vides med Visshed om den gamle Udtale, saa at man, da Omstændighederne paa begge Sider ere lige, gjør klogest i at holde sig til det, som hos os eengang er bleven almindelig Brug, især da dette er langt lettere ved Underviisningen." Hvad den første Indvending angaaer, da er den i og for sig selv saa ubetydelig, at Prof. Bloch næsten har brugt for mange Ord for at gjendrive den; ei heller er den vel nogeninde bleven gjort af Noget i den Form, hvori Prof. Bloch har fremsat den, eller overhovedet brugt som Modgrund imod det Neuchlinfke System. Herf. (saaledes vil jeg i det Følgende sædvanlig kalde Prof. Bloch) tillægger Matthiä denne Indvending og tillige den Hensigt, ved denne Indvending "strax at disponere Læseren til at ansee hans (Blochs) Forretagende for saa daarligt og unyttigt, at Læseren lader hans Bevisgrunde være ulæste;" men deri gjør han, som i adskilligt Andet, Manden Uret. Matthiä siger i Begyndelsen af sin Recension af Forfatterens Revision i Jahns Jahrb. XIII, 4, idet han taler om vor Tids roesværdige Stræben paa ny at undersøge det Givne og nøiagtigen at

prøve, paa hvad Grundlag det hviler, en Stræben, hvorved igjennem Kamp Sandheden renere og mere luttret er kommen frem: "Zweilich sind nicht alle Gegenstände der Untersuchung von gleicher Wichtigkeit; manche sind wohl schon oft von vielen, denen das Fach, in welches sie gehören, fern liegt, mit mitleidigem Achselzucken aufgenommen worden; aber dem Wahrheitsfreunde ist nichts geringfügig und verächtlich, was zu seinem Fache gehört. Eine der unbedeutendsten ist allerdings die Untersuchung über die Aussprache des Altgriechischen, unbedeutend nicht nur für den Mann von Welt, den Geschäftsmann, den Gelehrten der meisten Fächer, sondern auch für die eigentlichen Philologen, weil eine gründliche und umfassende Kenntniß der Altgriechischen Sprache nicht von der Aussprache abhängig ist; aber dem Philologen geziemt es nicht, irgend etwas in seinem Fache gering zu schätzen, zu dessen Entscheidung sich bestimmte Gründe auffinden lassen, abgesehen davon, daß die Kenntniß der Aussprache in der Kritik oft nicht geringe Dienste leistet. Herr Dr. Bloch verdient also den Dank der Philologen, daß er die Resultate der bisherigen Forschungen über die Altgriechische Aussprache einer neuen Revision unterworfen hat, und dieses mit einem Eifer, der manchem nicht im richtigen Verhältniß zu dem Gegenstande zu stehen scheinen mag." I alt dette har Matthiä uden Tvivl ganste Ret, og det er saa langt fra, at disse Ord indeholde, som de ere blevne optagne, en Fornærmelse eller et Angreb imod Herf., at de tvertimod vidne om en Paafjænnelse af hans Bestræbelse. Ogsaa jeg er af den Mening, at en Undersøgelse om det Græske Sprogs gamle Udtale hører til de relativt uvigtigere, i Særdeleshed, naar dette Spørgsmaal, saaledes som hidtil er fæet, behandles isoleret fra Undersøgelser om selve Folkets og Sprogets Historie; men desuagtet anseer jeg det ikke for daarligt og unyttigt, at selv det i Forhold til andre Gjenstande mindre Vigtige bliver grundigt og nsigtigt oplyst, endog om der ikke kan komme Andet ud af en saadan Undersøgelse, end at vi faae at vide, at vi ikke vide, hvad vi troede at vide. Det er denne Overbeviisning, som har fremkaldt nærværende Bidrag. Den anden Indvending: at man dog Intet kan vide om den gamle Udtale af det Græske Sprog, troer Jorf. ikke kan gjøres af Noget, som tilstrækkelig fjender, hvad der i denne Henseende er bleven oplyst af Wetstein, Cr. Schmidt, Maccentini, Delastri, Meidlinger, Georgiades, Minoides Mynas, Vistovius og af ham selv i hans Revision og Tillægene dertil. Men "for at de, som ikke maatte have noget af de bemeldte Skrifter ved Haanden, kunne overbevise sig om, hver ugrundet hün Udflugt er, og hvor saare Meget, samt med hvad Sikkerhed, man kan vide om Sagen," har han i sit Program S. 137 ff. kortelig recapituleret de væsentligste historiske Beviser, som godtgjøre dette: "opfordrende Enhver, som endnu vil nægte Muligheden af en vis Kundskab om Sagen, til at affrægte disse Beviser eller opstille ligesaa gyldige for den modsatte Mening, kun at dette skeer paa den historiske Vei og ei bestaaer i blotte Formodninger om Muligheder, som Intet bevise." Denne Sammenstilling af hvor Meget man kan vide med Sikkerhed om den gamle Udtale og derpaa følgende Opfordring er vel nærmest foranlediget ved Mag. Elberlings Paastand i den af ham besørgede første Deel af Langes Græske Grammatik, anden Ud-

gave: "At den Nygræffe Udtale ligesaa lidet som den Erasmitte kan bevises i det Hele at være den samme, som den, de dannede Grækere have fulgt i Grækenlands blomstrende Periode." Da nu det, min Ven Elberling her har yttret, ogsaa er min Overbeviisning, og denne Overbeviisning just er fremkommen ved flere Aars Studium af den senere Græffe Tids Litteratur og ved Bekjendtskab med hvad Neuchlinianerne have oplyst om Sagen, skal jeg i det Følgende efterkomme Forfatterens Opfordring, efterat jeg først har fremsat, om hvilke Punkter Striden skal dreie sig. Jeg træder da vel frem som en Modstander af Neuchlinianerne, men hverken agter jeg at opstille nogen ny Mening om, hvorledes Hellenerne i den blomstrende Tid have udtalt deres Bogstaver, ei heller at forsvare det Erasmitte System. Til begge Dele mangler jeg sikke historiske Data, som ere de eneste, der gjælde Noget i en historisk Undersøgelse. Rigtignok er det ikke sandt, som Neuchlinianerne idelig raabe paa, at Erasmitianerne ikke have Andet at støtte sig paa end Hypotheser og Analogie med nye Sprogs Udtale; tvertimod mener jeg, at de historiske Vidnesbyrd, som de ældre Tiders litterære Mindesmærker frembyde, og som skulle anføres i Slutningen af denne Afhandling, langt mere tale for Etacismen end for Itacismen, og navnlig med Hensyn til Eta og nogle enkelte andre Bogstaver næsten ere afgjørende for den første; men desuagtet ere disse Vidnesbyrd ikke tilstrækkelige til derpaa at begrunde en bestemt Theorie for Udtalen af samtlige Bogstaver i en vis Egn og til en vis Tid, og endnu langt mindre tilstrækkelige til at bevise en bestemt almindelig Udtale. Det kan gjerne være, at der ogsaa i den Erasmitte Udtale er Meget, som ikke er ægte: jeg veed ikke, om og hvorvidt den Erasmitte Udtale er de gamle Grækernes Udtale. Paa den anden Side er jeg langt fra at paastaae, at den Neuchlinste Udtale i alle sine Dele er falsk; det kan gjerne være, at der er Noget, ja at der er Meget af den, som stemmer overeens med de gamle Grækernes Udtale; det kan være, at der ikke er Meget tilbage i Nygrækernes Udtale af den gamle Græffe; jeg tilstaaer ogsaa her, og ikke af Ukjendtskab med Sagen, men efter Undersøgelse af de historiske Grunde, som anføres for den: jeg veed det ikke. Efter min Synsmaade er Undersøgelsen om, hvorledes et dødt Sprog er blevet udtalt, medens det endnu var levende i Folkets Mund, altid forbunden med saare mange tildeels uløselige Vanskeligheder, og det høieste, man i Almindelighed kan bringe det til, er en vis Grad af Sandsynlighed. Selv naar Oldtidens Efterretninger om Udtalen ere nok saa tydelige og nok saa mangfoldige og nok saa udførlige og nok saa udstrakte med Hensyn til Lande og Tider, overleveres os dog kun den døde Lyd; den levende Aande, det Organ, hvormed Bogstaverne blive udtalte, og de Nuancer, deres Lyd havde i forskjellige Ord, er og bliver tabt, naar Folket selv er forsvundet. Men selv hiin døde Lyd er det ikke altid let at finde for alle Tider og Steder. Om det Latinske Sprogs Udtale finde vi en ikke ringe Mængde Efterretninger hos de senere Latinske Grammatikere; ja selv hos tidligere Forfattere findes af og til enkelte Anfyndninger angaaende denne Gjenstand. Alligevel vil neppe Nogen for Alvor paastaae, eller om han paastaaer det, vil han vel ikke faae dem, som kjende til Kilderne, til at troe, at af de os levende Vidnesbyrd klart og uimod-

sigeligt fremgaaer, hvorledes Romerne (urbani) have udtalt deres Sprog f. Ex. paa Cicero's Tid, og endnu mindre, at vi bestemt vide, hvordan det Latinske Sprogs almindelige Udtale har været i den Romerske Stats og Litteraturs mest blomstrende Tid, og allermindst, at vi af disse Vidnesbyrd bestemt vide, hvordan den almindelige Udtale har været til alle Tider. Det er allerede godt, om vi ved Sammenstilling af flere omtrent samtidige og paa samme Sted levende Forfatteres Vidnesbyrd med høi Grad af Sandsynlighed kunne udfinde, hvordan enkelte eller alle Bogstavers Lyd paa deres Tid og i deres Land have været i Sammenligning med vor gængse Maade at udtale dem paa. Langt vanskeligere er det at komme til denne Sandsynlighed med Hensyn til de Græske Bogstavers Udtale, da de bestemte og tydelige Efterretninger ere færre. Selv iblandt de senere Græske Grammatikere er der ingen, som giver en formelig Beskrivelse af samtlige Bogstavers Udtale, og kun meget faa, af hvilke enkelte Bogstavers Lyd er beskrevet: disse Grammatikere ere da Vidner for deres Tid. Jo længere man gaaer tilbage, desto sparsommere blive saadanne Vidnesbyrd, som angive visse Bogstavers Lyd; og selv af de sikreste kan man snarere slutte, hvorledes de paa en vis Tid ikke have været udtalte, end, hvorledes de bestemt have været udtalte. Men foruden at man ikke fra Vidnesbyrd om en senere Tid kan med Bestemthed slutte Noget om en tidligere Tid, kommer endnu hertil, at de Lande, hvori det Græske Sprog herskede, vare beboede af Grækere af forskjellig Stamme, og at der altsaa paa een og samme Tid kan have været betydelige Nuancer i de samme Bogstavers Udtale efter de forskjellige Egne og Folk. Prof. Bloch er i de fleste her berørte Punkter af forskjellig Mening, idet han nemlig antager Nygrækerne for de endnu levende Organer for den gamle Udtale, idet han paastaar, at Bogstaverne i alle Egne have lydet eens, og forlanger, at man historisk skal gjendrive, hvad han troer historisk at have beviist, at Udtalen til alle Tider og hos alle Græstalende har været den samme som hos Nygrækerne. Men har Prof. Bloch virkelig beviist dette ved de Vidnesbyrd, han har anført? Det er historisk vist, og er heller ikke blevet nægtet af Noget uden af enkelte Ultra-Erasmianere, at *ai*, *ei* og *η* i det 9de Aarhundrede udtaltes i Constantinopel paa samme Maade, som de udtales af Nygrækerne; hvad *ei* og *ai* angaaer, kan denne Udtale maaskee bevises at have hersket noget før; ligeledes vide vi, at *oi* i det 9de Aarhundrede lød lig med *v*; endvidere er det beviist, at de allerfleste Vocaler og Dipthonger allerede i det 12te Aarhundrede udtaltes som de udtales nu af Grækerne. Denne Vocal- og Dipthongudtale har da i nogle Dele i det mindste 1000 Aars, saa godt som i alle sine Dele 700 Aars Alder; men deraf følger ikke, at den samme har været den almindelige helleniske Udtale i Grækernes blomstrende eller bedre Tid. Om dette nogensinde historisk vil kunne bevises, veed jeg ikke; men jeg paastaar, at det hidtil ikke er godtgjort ved de af Prof. Bloch og hans Forgængere anførte Beviser, at denne Udtale i sine væsentlige Dele har været aluindelig herskende før en barbarisk Tid; at jo længere man gaaer tilbage i Tiden før det 9de Aarhundrede, desto svagere og usikrere blive de historiske Spor med Hensyn til enkelte Bogstaver og forsvinde tilsidst ganske; og at tværtimod af Vidnesbyrd fra de bedre og bedste Tider synes at fremgaae, at flere Vo-

caler og Diphthonger tidligere ikke ere blevne udtalte saaledes, som de efter det 9de Aarhundrede beviisligen ere blevne udtalte. Denne Paastand skal jeg i det Følgende søge at godtgjøre, uden dog at følge Prof. Blochs Skrifter Skridt for Skridt, hvilket heller ikke behøves, da de indeholde mange Gjentagelser og Meget, som er Sagen uvedkommende. Jeg vil da kun indlade mig paa at prøve de historiske Vidnesbyrd, som ere eller antages at være ældre end det 9de Aarhundrede, og selv af disse kan jeg samle flere under visse Hovedklasser; dernæst vil jeg holde mig til de omtvistede Vocaler og Diphthonger, og derimod saa godt som ganske forbigaae, hvad der anføres om Consonanternes Udtale, fordi Uenigheden om disse er langt ringere, og historiske Beviser for deres Udtale næsten ganske mangle. Hvad jeg har at sige, troer jeg bedst at kunne sammenfatte under tre Hovedafdelinger, hvoraf den første vil indeholde de Oplysninger, som Folkets og Sprogets og Litteraturens Historie i Almindelighed give med Hensyn paa Udtalen, den anden en Kritik af Prof. Blochs Lære om Vocalerne *n* og *v* samt Diphthongerne, fornemmelig for saavidt denne Lære støtter sig paa Grammatikernes Vidnesbyrd, og den tredie en Kritik af de øvrige især ældre historiske Vidnesbyrd, som anføres for den Neuchlinke Udtale, samt endelig en Sammenstilling af de vigtigste Vidnesbyrd imod den, begge i chronologisk Følge. Blandt Prof. Blochs Skrifter vil jeg især tage Hensyn til Programmerne, Stridskrifterne imod Matthiä og Skolegrammatiken, deels fordi disse ere de seneste, deels fordi i dem er optaget, hvad der af Vigtighed findes i Revisionen og Tillægene dertil; dog skal jeg heller ikke ganske udelukke de tidligere Skrifter fra Undersøgelsen, hvor de i enkelte Punkter kunne give Lys og tjene til Sammenligning.

Med Hensyn til Stridens Gjenstand, Udtalen selv, er jeg altsaa kun for saavidt uenig med Prof. Bloch, som jeg mener, at det hidtil ikke er historisk beviist, at den Nygræske Udtale er den ægte, uden at jeg derfor, som Erasmanerne, forkaster denne Udtale som aldeles falsk. Derimod maa jeg paa det Stærkeste opponere imod den *Maade*, hverpaa denne Undersøgelse hidtil er bleven foretagen af Neuchlinianerne og navnlig af Prof. Bloch, hvis Fremgangsmaade er den samme som hans Forgængeres og aldeles ikke svarer til det Trin, paa hvilket Oldtidsvidenskaben nu befinder sig. De Argumenter, hans Forgængere have opstillet, have ved deres Masse og skjønne Ydre saaledes blændet Forf., at han, uden videre at undersøge deres Bestaaffenhed, har troet, at Alt, hvad der anførtes, var sandt; derved er han for tidlig kommen til den faste Overbeviisning, at det Neuchlinke System er det ene rigtige, og denne Tro har havt den skadeligste Indflydelse paa hele hans Undersøgelse. Istedetfor ferdomsfrit og upartisk at prøve Grundene for og imod, gaaer han altfor meget ud fra den Forudsætning, at det ikke kan være Andet, end at den Nygræske eller Neuchlinke Udtale er den rigtige, antager som en Følge deraf for beviist, hvad der først skulde bevises, og stræber blot at bringe det Overleverede negenledes til at passe til den Udtale, som forudsattes at være den ene rigtige. De Vidnesbyrd, som synes at være imod ham, har han deels ikke værdiget Opmærksomhed, deels søgt at neutralisere, deels endog ved en, mildest talt, høist dristig Fortolkning at

trække over paa sit Parti. Paa den anden Side har han ikke allene uden ringeste Mistro og uden ved Autopsie at forvisse sig om Sagen, optaget hvad hans ucritiske og upaalidelige Forgængere have anført til Fordeel for den Neuchliniske Udtale, men har ogsaa selv af sin Enthusiisme for denne Udtale ladet sig henrive til at skabe nye Beviser for den af Steder, som slet ikke indeholde Noget om Udtalen. Overhovedet lægger han stor Vægt paa Massen af de af Neuchlinianerne samlede Beviissteder og beraaber sig oftere paa, at Lissovius og Andre have anført henimod 400 Vidnesbyrd, som om det kom an paa Tallet og ikke paa Bestaffenheden af Beviserne, og som om 380 intetfigende og 20 deels falske deels høist usikre Vidnesbyrd tilsammen kunde gjelde for 400 sikre Beviser. Men hvorledes have Neuchlinianerne og Forf. med dem tilveiebragt en saa stor Armee, uden ved deres ucritiske Fremgangsmaade i denne Undersøgelse, som iblandt Andet viser sig deri, at de aldeles ikke have adskilt Liderne. Hos Forf. anføres Eustathius og Plato, Moschopulus og Thucydides o. s. v. som lige gode Vidner og ved Siden af hverandre, og derved forrykkes hele Undersøgelsen, der skulde gjelde de ældre Lider. Vil man saaledes isteng tage Beviserne og lade dem alle gjelde lige meget for alle Lider, da kunde Neuchlinianernes Apparat let vore til ligesaa mange Tusinde, som det nu indeholder Hundrede af Beviissteder; allene Bachmanns, Boissonade's og fornemmelig Cramers Anecdota kunne yde et Par tusinde af saadanne Beviissteder, der alle bevise ligesaa meget, som Eustathius, Moschopulus o. s. v., men just ikke bevise det, hvorom Spørgsmaalet er her. Hvis man hos en Latinisk Grammatiker fra det 8de eller 9de Aarhundrede fandt den Bemærkning, at vinum skrives med v, derimod vini og bimum med h, eller at vivo og bibo lyde eens, eller at der er Lydslighed imellem bimum og vinum, da vilde man ansee disse Vidnesbyrd for historiske Beviser for, at i det 8de eller 9de Aarhundrede det Latiniske h i det mindste i Grammatikerens Fædreland udtaltes eens med v; men vilde Nogen paa Grund af flige Vidnesbyrd paaastaae, at h altid er blevet udtalt som v, eller at Romerne udtalte det saaledes paa Cicero's eller i en anden god Tid, da vilde vel Enhver finde denne Paaastand latterlig. Men det samme er Tilfældet, om man, som Forf. og hans Forgængere have gjort, i en Undersøgelse om den gamle Græske Udtale anfører som Vidnesbyrd Eustathius's Parecheser (d. e. hans Bemærkninger om, at f. Ex. πίδεσθε og πείδεσθαι, κενός og καιρός, σκόλλη og κοίλη, Ἐπειός og ἐποίηος o. s. v. lyde eens eller ligne hinanden i Lyd) og alle senere Orthograhers Beretninger om, hvilke Ord der skrives med ei og hvilke med i og η, hvilke med v og hvilke med oi, hvilke med ai og hvilke med e. Alle flige Vidnesbyrd vidne ene og allene for Udtalen paa de Grammatikers Tid, hos hvilke de findes, og det er just ved dem, at man er istand til at forfølge den Nygræske Udtale i det mindste i visse Dele historisk indtil det 9de Aarhundrede; men de bevise aldeles Intet om den Tid, hvorom der er Strid, fra det 9de Aarhundrede opad indtil ind i Grækenlands blomstrende Tid, og have altjaa aldeles Intet at gjøre i hele denne Undersøgelse. Neppe har da Matthiá Uret, naar han siger, at det saaledes at blande Liderne er et Beviis paa en Ukriste, hvortil der i vore Lider sjelden findes Mage. Men denne Ukriste viser

sig hos Forf. ikke blot deri, at han anfører Steder af Moschopulus, Eustathius, Suidas, Etymologicum Magnum og andre Grammatikere, der af Alle erkjendes for at være yngre end Begyndelsen af det 9de Aarhundrede, som Beviser for den Nygræske Udtales Identitet med den gamle Helleniske; den viser sig ogsaa deri, at han, ligesom hans Forgængere, tildeels bedragen af falske Titler og til Trods for hvad der i det mindste om nogle af dem for længe siden er oplyst, udgiver flere Forfattere for langt ældre end de efter tydelige Data, de indeholde, virkelig ere, og saaledes trækker dem uden videre ind i en Undersøgelse, i hvilken de enten ikke have nogen Stemme, eller kun en meget betinget Stemme. Om adskillige af disse Forfattere nødes jeg her strax til at handle udførligere, inden jeg gaaer over til det egentlige Emne, for at godtgjøre, hvorfor jeg i det Følgende slet ikke tager Hensyn til de Vidnesbyrd, som Neuchlinianerne hente fra nogle af dem, og kun tillægger andre saare ringe Vægt i Spørgsmaalet om den ældre Græske Udtale:

I. Under den bekjendte Alexandrinske Grammatiker Herodians Navn have vi flere Skrifter, af hvilke dog neppe noget har sin Oprindelse fra ham i den Form, hvori det nu eksisterer. Her have vi kun at gjøre med det ene saakaldte Herodianske Skrift, som Forf. hyppigen benytter, de af Boissonade udgivne *Ἐπιμερισμοί*. Men lige saa vist som det er, at Herodian har skrevet en Bog under denne Titel, lige saa vist er det, at det Skrift, vi nu have under denne Titel og under hans Navn, er uægte og fra den seneste Byzantinske Tid. Dette er allerede i Almindelighed paapeget og beviist af Boissonade i Fortalen til hans Udgave og er altfor bekjendt, til at Forf. har kunnet undlade at berøre det (Progr. S. 54); men han afviser een af de af Boissonade anførte Grunde og uden at ændse de andre, citerer han ofte i sine Skrifter (f. Ex. 1ste Beleucht. S. 153, Progr. S. 12, 35 o. a. St.) Steder af denne Bog uden videre som Vidnesbyrd fra det 2det Aarhundrede. Hvad Vægt disse Vidnesbyrd have, vil sees af Følgende. At de Bemærkninger, som flere Græske Grammatikere citere af Herodians Epimerismer, ikke findes i dette Værk, har allerede Boissonade anført, ligesom ogsaa Andre have viist, at efter de af Grammatikerne citerede Fragmenter at dømme, have de ældre, Herodian tillagte, Epimerismer indeholdt noget ganske Andet, end hvad der bydes os under hans Navn i disse Epimerismer. (S. Bernhardt i Jahrb. f. wissensch. Kritik 1835 Juli No. 13 og Sauppe i Zimmermanns Zeitschrift f. die Alterthumswiss. 1835 Juli No. 83). Ligeledes har allerede Boissonade gjort opmærksom paa, at de Venetianske Scholier til Iliaden, Etymol. Magn. og Eustathius omtale falske (*ψευδεπιμερισμοί*) Herodianske Epimerismer. Men selv de af Grammatikerne for falske erkjendte Epimerismer vare forskjellige fra og ældre end de nu bekjendte. Gjennemgaaer man disse, da maa man heiligen forbauses over, at Forf., som dog, da han saa hyppigen beraaber sig paa Steder i dem, maa forudsættes at have læst dem igjennem, ikke har ladet sig røkke i sin Tro paa deres høie Alder af de haandgribeligste Beviser paa det Medsatte, som træffes paa hver Side. Man finder i denne Bog Exempler nok paa Uvidenhed, især i geographiske Sager, men ikke fjerneste Spor af grammatisk Lærdom, ikke anført et eneste ubekjendt Frag-

ment, og af bekendte ældre Forfattere kun høist sparsomt citerede Homer, Aristophanes, Euripides og Josephus, ingen andre. Derimod findes næsten paa hver Side Allusioner til Bibelen, en Mængde bibelske og kristelige Navne, ja endog et Citat af Joh. Damascenus. De simpleste Græske Ord blive idelig forklarede ved Romaiske Ord, ja oftere anføres slige Romaiske Ord endog som Exempler paa de fremsatte orthographiske Regler, der udgjøre Indholdet af hele Bogen. Disse Romaiske Ord, hvoraf der vel findes over 1000 i denne Bog, ere deels Diminutivformer uden formindskende Betydning, deels Ord af Latinisk deels af barbarisk Oprindelse *). Blandt de historiske Navne, som forekomme hos denne Forfatter, der skal have skrevet i det 2det Aarhundrede, vil jeg her blot anføre p. 8 Βουράτιος; p. 13 Γιζέριχος (Genserich); p. 14 Γήπαιδες (Gepider); p. 71 Κώνστας, Κωνσταντῖνος καὶ Κωνσταντίος; p. 102 Οριβάσιος, ὄνομα ἰατροῦ (som levede i Slutningen af det 4de Aarhundrede); p. 28 Αἰθίου, ὁ Σαρακηνός; p. 7 Βὸγ, ὁ θεὸς κατὰ Βουλγάρους; p. 106 Πέρσης, ὁ Τοῦρκος; ibid. Παῖονες, οἱ Βουλγάροι Παιονία, ἢ Βουλγαρία; p. 121 Ρῶς, ὁ Ροῦσος (Russer); p. 214 Παιόνειος στρατὸς, ὁ Οὐγγρικός; ja endog p. 7 Βογομιτῆρνε, en Sect, der først opstod under Alerius Comnenus. Dette vil være tilstrækkeligt for at gjøre indlysende, at Forf. har gjort denne Bog i det mindste 1000 Aar ældre, end den virkeligen er; efter Indholdet kan den ikke være ældre end det 12te Aarhundrede.

II. "Indvendingen imod det nysnævnte Herodianiske Værks Egthed (mener Forf. Progr. S. 56) nytter ikke stort, da man har lignende Vidnesbyrd af Basilus Magnus, der levede fra 316—380 efter Chr., i hans Skrift Erotemata grammatica." Disse Erotemata citerer da Forf. meget hyppigen i alle sine Skrifter, som aldeles sikkre Vidnesbyrd om Udtalen enten i Almindelighed eller i det 4de Aarh. efter Chr. Men her er han slemt bleven bedragen af sine Forgængere. Et Skrift under Basilus's Navn, med Titelen Erotemata, episteteres slet ikke. Titelen er enten opdigtet, sandsynligviis af Belasti, hvis Citater siden blandt andre Neuchlinianere Eusevius og Forf. have efterskrevet, eller og man har forbyttet Navnene og udgivet Moschopulus's eller en anden senere Grammatikers Erotemata for Basilus's. Derimod har man under den hellige Basilus's Navn et

---

*) Til en Mundsmag vil jeg her anføre nogle faa Exempler: Diminutivformer: p. 8 βῶλος, τὸ βωλάκιον; p. 35 αἶξ, τὸ αἰγίδιον; p. 41 ζώνη, τὸ ζωνάριον; p. 44 ἴγδη, τὸ ἰγδίον; p. 68 κρεῖ, τὸ κρεῖάριον. Ord af Latinisk Oprindelse: p. 6 βισεξτον; p. 9 σκουτάριον; p. 17 σπίτιον (ἰβ. ὀσπίτιον) et Huus, ἰβ. p. 225; p. 38 ἔτνος, τὸ φάβα; p. 36 θέρμια, τὰ λυπηνάγια (λουπηνάγια); p. 39 θῶραξ, τὸ λωρίκιον; p. 62 ἀέλλης, ὁ καβαλλάριος; κελλητίσω, τὸ καβαλλικεύω; p. 65 λῶρος; p. 64 πιγκλις, τὸ κάγκελον; p. 67 κλίμαξ, ἢ σκάλα. Andre: p. 16 γλήχων, τὸ φλισκούνιον (ἰβ. du Cange v. Βλησκούνη); p. 44 ἰγνύη, ἢ ἀντζα (Fransisk: anche); p. 49. ἰμάσθλη, ἢ βίτζα (Slav. bizh); p. 68 κνίδη, ἢ τζουκνίδα; p. 70 κολοῖος, ἢ γαγίλα (nu γάιλα); ibid. κορύνη, ἢ ματζοῦκα (Ἰτ. massue); p. 77 λήμη, ἢ τζιμβλα; λημῶ, τὸ τζιμβλώττω; p. 109 πίθηξ, ὁ πιτζῆς; p. 124 σιμός, ὁ πατζός; p. 123 σημαία, τὸ φλάμουλον; p. 135 χύτρα, τὸ τζικάλιον.

grammatisk Bærk *περὶ γραμματικῆς γυναικίας*; men at dette Skrift er vægte, har man allerede vidst fra det 16de Aarhundrede af, da Martin Crusius gjorde opmærksom paa Bedrageriet. Leo Allatius, som i sin *Aff. de Georgiis* p. 319 = 623 Fabr. lover paa et andet Sted udførligere at ville vise Bogens Uagthed, fandt dette Skrift i et Romersk Haandskrift under Choeroboscus's Navn. Af Fabricii *Bibliotheca Græca*, hvor Skriftet oftere omtales, og af enhver nyere nogenlunde udførlig Litteraturhistorie (f. Ex. Schöll III S. 172, Petersen S. 558) kan erfares, at Forfatteren til denne Bog ikke er Basilus Magnus fra det 4de Aarhundrede, men Manuel Moschopulus fra det 15de eller 14de Aarhundrede. Prof. Bloch har altsaa ligeledes gjort dette Vidne 1000 Aar ældre end det virkelig er.

III. Forfatteren synes Progr. S. 35 at antage Hesychius for ældre end Kirkesædrene Justinus Martyr, Clemens Alex., Lactantius og Tertullian, en Formodning, som gjendrives ved de Citater af Kirkesædrene, som findes hos denne Lexicograph; imidlertid næies han dog S. 55 med at angive det 4de christl. Aarhundrede som Hesychius's Levetid. Men hvoraf veed Forfatteren dette, der mangler al sikker historisk Hjemmel? Det Lexicon, vi have under Hesychius's Navn, indeholder vel mange gode Bemærkninger, uddragne af ældre Grammatikeres Skrifter, men bærer paa den anden Side Præg af stor Skjodesløshed, Uvidenhed og en barbarisk Tidsalder. Derfor have nogle Critikere antaget, at den ældre Compilerer Hesychius (hvis Levetid ikke vides) i en senere Byzantinsk Tid er bleven interpoleret af en temmelig uvidende Grammatiker; andre, at en i den senere Middelalder levende Byzantinsk Grammatiker Hesychius har excerperet ældre Grammatikeres værker, og sat Endeel til af sit Eget; men alle Critikere, som have sysselsat sig med dette Skrift, ere enige i, at det Lexicon, vi have under Hesychius's Navn, i den Skikkelse, vi have det, skriver sig fra en barbarisk Tid. Vil man have Auctoriteter, da vil jeg blot anføre, at allerede Scaliger siger: *Credo illius seculum fuisse admodum βαρβαρικόν*, og jeg vil desuden nævne Alberti, Ruhnken, Bentley og Walckenaer, af hvilke den sidste i sine *Opusc. I* p. 151 kalder Forfatteren af dette Lexicon *ultimi ævi Græculum*. Iøvrigt maa jeg henvise dem, som ønske at lære at kjende de forskjellige Meninger om denne Bogs Oprindelse, til C. Ferd. Ranke's Afhandling *de Lexici Hesychiani vera origine et genuina forma*, Lips. et Quedlinburgi 1831, især 1ste og sidste Capitel. Hertil kommer endnu, at dette Lexicon er kommet til os igjennem et eneste Haandskrift fra det 15de Aarh., der er meget feilfuldt, slet skrevet, fuldt af Abbreviaturer og Marginal- eller Interlinear-Tilsætninger, og at den første Udgiver, Marcus Musurus, hvis Udgave har været den eneste Kilde til alle de følgende, er gaaet frem med den største Vilkaarlighed, og har ofte givet sit Eget, naar han ikke kunde læse, hvad der stod i Haandskriftet, eller ikke syntes om det. At under saadanne Omstændigheder de orthographiske Bemærkninger eller endog den Skrivemaade af Romerske Ord, som findes i Udgaverne af Hesychius, ikke kunne gjælde som Vidnesbyrd, ja som "ganske uimodsigelige" (Progr. S. 35) Vidnesbyrd for en Tid, hvis Udtale er emtvist, er vel indlysende.

IV. De af Bekker udgivne Scholier til Dionysius Thrax synes Forf. (1 Beleucht. S. 157) at antage for langt ældre end Choeroboscus, skjøndt der just i disse Scholier findes flere Stykker af selve Choeroboscus. Disse Scholiers omtrentlige Alder vil kunne bedømmes af Følgende. Under de Byzantinske Reiser lærtes i de geistlige Skoler iblandt andre Videnskaber ogsaa Grammatik; men denne Videnskab fik i de oecumeniske Læreres Skoler strax fra først af en ganske anden Skikkelse, end den før havde havt, idet dens Gebeet blev betydelig indskrænket (næsten ganske til en trivial Formlære), og den fik et, om jeg saa maa sige, theologisk Tilsnit ved urekkelige Dogmata og Canones. Til Grund for Sprogunderviisningen lagdes Dionysius Thrax's Compendium (S. Göttings Fortale til Theodosii grammatica og Schöll III S. 170 f. o. a. St.). At selv Dionysius Thrax's Compendium i den Form, hvori vi nu have det, ikke er ægte, men er blevet omstøbt efter de Byzantinske Skolers Lære *) , bliver saare sandsynligt ved mange Data, hvoraf allerede flere ere anførte af Götting og Andre. Ja selv iblandt dette Compendiums Commentatorer vare der flere, som erklærede det for uægte (Schol. Dionys. Thr. p. 672). Dog dette vedkommer os ikke her, da Compendiet selv ikke indeholder Noget, hvorpaa Neuchlinianerne have beraabt sig med Hensyn til Udtalen. Scholierne derimod til dette Skrift ere, som man kan see af mangfoldige i dem forekommende Bibelsprog, bibelske Allusioner og Navne, samt af det i dem hyppige *ὁν θεῶν*, fra en christelig d. e. Byzantinsk Tid. Bekker har samlet disse Scholier af forskjellige Codices og ordnet dem efter Paragrapherne i Dionysius Thrax, hvortil de referere sig; iøvrigt er den hele Samling en farrago af Smaaestykker fra forskjellige Forfattere og forskjellige Perioder i den Byzantinske Tid. Foran flere af Stykkerne navngives de Grammatikere, hvilke de tillægges, saasom Melampus, Stephanus, Choeroboscus, Porphyrius, Diomedes; andre ere blot betegnede ved *ἄλλως*, og flere af disse maae henføres til den Theodosius, om hvem vi nedenfor komme til at tale; i andre finder man uden videre Betegnelse Indholdet af et foregaaende Scholion varieret flere Gange, stundom med ordret Overensstemmelse i hele Sætninger; endelig gives der enkelte Stykker, som ikke indeholde Forklaring af selve Dionysius's Ord, men ere Commentar over en tidligere Scholiast til Dionysius (f. Ex. p. 675 sqq., p. 709 sqq.). At der i disse Scholier findes enkelte Levninger fra bedre Tider, vil jeg ikke nægte; mindst kan man imidlertid stole paa disse Scholiaster i hvad de udgive som Ytringer af Herodian eller Apollonius, uden nærmere at betegne, hverfra de have det; under disses Navne gik der i den Byzantinske Tid, som man kan see af den Tids grammatiske Værker, dels ved en ujemlet Tradition (sfr. Bernhardt I. c. S. 110), dels ved uægte Skrifter mange puerile Bemærkninger, taabelige Derivationer og Spidsfindigheder, hvorom hine Alexandrinere aldrig havde drømt,

*) En Armenisk localiseret Bearbejdelse af samme Compendium, der udgives for at være fra det 4de eller 5te Aarhundrede, og hvori der findes 5 Capitler flere end i den Byzantinsk-Græske Text, er udgivet af Girbied i Mémoires et dissertations sur les antiquités nationales et étrangères, publiées par la société Royale des antiquaires de France, Tome VI, Paris 1824. 8.

og hvoraaf der ikke allene ikke findes Spor i de Skrifter af dem, som ikke indeholde tydelige Kjendtegn paa Uægthed, men som end ikke kunne være fremkomne paa en Tid, da Sproget endnu var levende og ikke betydelig udartet. Saa meget i Almindelighed om disse Scholiers Tid. Til nærmere Bedømmelse af deres Forfatteres Tid og Værdom kan tjene: 1) At S. 683 Philoponus citeres, en Grammatiker, der efter de Data, vi have om hans Levetid, ikke kan sættes før Begyndelsen af det 7de Aarhundrede. 2) p. 747 defineres Tragoedien saaledes: ἡ τραγῳδία ἐστὶ ποίημα ἐπιτάγιον; jfr. det Romaiske τραγῳδί og de dermed beslægtede Ord i du Cange's Glossar. p. 1594 sq. 3) p. 767 fortælles, at en vis Pisistratus, Atheniensernes Feltherre, lod bekjendtgjøre i hele Hellas, at Enhver, som havde Vers af Homer, skulde bringe dem til ham imod en vis Betaling for ethvert Vers, og efterat have faaet alle Vers samlede, opfordrede han 72 Grammatikere, hvilke han hver gav alle Vers, til, hver at sammensætte de Homeriske Digte efter eget Dykke, og betalte dem anstændigt for dette Arbejde; derpaa lod han alle disse Grammatikere træde sammen for at afgjøre, hvilken Recension der var den bedste, og uden nogen Misundelse tilkjendte de alle eenstemmigen Aristarchs og Zenodotus's Recension Fortrinet, og af disse to erklærede de Aristarchs Recension for den bedste!! Ei heller vidner det 4) om nogen tidlig Byzantinsk Alder, naar det p. 746 hedder om "Euripides, Sophocles og Aeschylus og lignende": γεγόνασι δὲ οὗτοι ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Ἀθηναίων. 5) Af nye Ord vil jeg blot gjøre opmærksom paa endeel Diminutivformer p. 793 (hvoriblandt ogsaa nævnes παλάτιον, ὀσπίτιον med det Tillæg: ὦν τὰ πρωτότυπα ἀχρηστα!); λόγος, τὸ βεργίον (virga) ibid., og βαιούλος (en Skolemester?) p. 802 jfr. du Cange p. 168.

V. Om Grammatikeren Theodosius's Levetid haves ingen bestemte Efterretninger; han antages for ældre end Theeroboscus, paa Grund af, at man under dennes Navn har en Commentar til Theodosii Canones. Kunde man nu end ved dette Datum komme til Kundskab om, naar omtrent Forfatteren til disse Canones har levet (hvorvidt man kan det, vil sees af hvad der nedenfor anføres om Theeroboscus), saa vilde man dog deraf ikke turde slutte, at det opus, som under Navn af Theodosii grammatica er udgivet af Götting (og som ene vedkommer os her, hvor Talen er om Neuchlinianernes Kilder), er fra samme Tid, som Theodosii Canones. At denne Theodosii grammatica skriver sig fra en meget seen Tid, har allerede Götting i Fortalen til sin Udgave gjort opmærksom paa, og en nærmere Betragtning af Indholdet viser, at denne Bog er sammensat af meget forskjelliges Dele. Den første Deel indtil p. 43 med. er aldeles af samme Beskaffenhed som de af Bekker udgivne Scholier, med hvilke flere Stykker næsten ordret stemme overens; ogsaa dette Parti er, ligesom de Bekker'ske Scholier, en farrago af flere Byzantinske Grammatikeres Forklaringer af enkelte Steder i Dionysius Thrax's Compendium, og handler mest om Begstaver og Stavelses. Hvor gammel i al Fald det første og betydeligste Afsnit i dette Parti er, kan sluttes deraf, at deri citeres Etymologicum Magnum (p. 10), der ikke kan være ældre end det 10de Aarhundrede, men snarere er yngre. Uden Adskillelse følge fra p. 43—49 endeel λύσεις eller Besvarelser af grammatiske

Opgaver, uden bestemt Orden. Derpaa findes p. 49 Προοίμιον τῆς γραμματικῆς τέχνης, der danner Overkriften til et ganske nyt Skrift, som atter refererer sig til Begyndelsen af Dionysius's Compendium; men p. 61 afbrydes dette efter en kort Forklaring af hvad προοῦδια er, og uden Adskillelse følger nu indtil p. 79 et med det foregaaende slet ikke i Forbindelse staaende Stykke om Orthographien, i hvilket adskillige Bemærkninger endog stride imod hvad der læres i Theodosii Canones. Dette sidste orthographiske Stykke i det mindste, om ikke mere, synes at være af samme Forfatter, som det derpaa følgende Skrift, hvis Oprindelse og Tid er sikker. Under Overkriften Περί τῶν ὀρθῶν τοῦ λόγου μερῶν τοῦ αὐτοῦ begynder nemlig p. 80 et ganske nyt grammatisk Værk, dediceret til en lærd Keiserinde (φιλολογωτάτῃ μοι βασιλίδων p. 80, jfr. p. 91, 98, 103, 110) og skrevet paa Comnenernes Tid (p. 88 l. 14 og 17). At Forfatteren ikke er nogen Theodosius, sees af p. 113 l. 13, hvor Grammatikeren selv siger om sig, at han hedder Theodorus, og i Overkriften af tre af Vekker undersøgte Haandskrifter af denne Grammatik kaldes Forfatteren af den Theodorus Prodromus (ἀρχὴ σὺν θεῶ τῶν ἐρωτημάτων συντεθέντων παρὰ τοῦ σοφωτάτου Προδρόμου κρηοῦ Θεοδώρου Vekker Anecd. p. 1137, p. 1463), der, som bekendt, levede i den første Halvdeel af det 12te Aarhundrede. De to Smaaestykker endelig, hvilke Götting har udgivet p. 198 og p. 202 som Anecdota under samme falske Theodosianske Firma, findes allerede, det første περὶ τόνου i Vekkers Anecdota p. 1159 sqq.; det andet med den maaskee af Götting selv gjorte Titel: Epitome catholicae Herodiani staaer iblandt Scholia in Dionys. Thr. i Vekkers Anecd. p. 676 sqq.

VI. Georgius Choeroboscus sættes i Almindelighed i Litteraturhistorierne imellem det 4de og 5te Aarhundrede, ene og allene paa Grund af, at hans Navn findes citeret eensgang hos Stephanus Byzantinus eller, rettere sagt, dennes Epitomator Hermolaus (v. Ταμίαις). Men allerede Leo Alladius i sin Afhandling de Georgiis (p. 319 ed. 1651 = p. 624 Fabr.) har bemærket, at Alt, hvad man nu har under Choeroboscus's Navn, uden Tvivl er af en langt yngre Georgius Choeroboscus, end den hos Stephanus nævnte; og Fabricius (bibl. gr. x. p. 17 not. p. 626 not. ed. 1) paastaar det Samme med Hensyn til flere ham tillagte Skrifter. Hvad navnlig det Skrift angaaer, hvilket Forf. har benyttet som Kilde, nemlig de af Vekker i 3die Bind af Anecdota udgivne betydelige Fragmenter af Choeroboscus's Scholier til Theodosii Canones, da er det beviisligt af disses Indhold, at de have en langt senere Oprindelse end det 4de eller 5te Aarhundrede. Ikke allene citerer Forfatteren af disse Scholier selv Stephanus Byzantinus (p. 1201), men citerer ogsaa Philoponus's Lærer Romanus (p. 1177, 1197, 1201, 1206) og Philoponus selv (p. 1177, samt 1286, 1288, hvis disse sidste Steder, der ere udgivne efter en anden af Vekker ikke videre betegnet Codex, høre til samme Værk). Ligeledes citeres p. 1179 og 1291 ὁ γραμματικὸς Ἰωάννης, der rimeligviis er den samme Philoponus, som almindeligen κατ'ἐξοχὴν kaldes ὁ γραμματικός; Vekker har paa det første Sted (p. 1179) ved en Conjectur tilsat ὁ Χάραξ, men

selv om denne Conjectur er rigtig, som den neppe er, gjør det Intet til Sagen, da ogsaa Charax er yngre end Philoponus, hvem han citerer (S. ibid. p. 1150). I et andet Skrift, hvoraf samtlige Haandskrifter bære Choeroboscus's Navn (*περὶ τρόπων ποιητικῶν*, udg. af F. Morellus, Lutet. 1615. 12) omtales p. 30 Simeon Metaphrastes, der ikke har levet før Begyndelsen af det 10de Aarhundrede. Her er ikke Stedet at indlade mig i en udførligere Undersøgelse om denne Grammatikers Alder og Skrifter, med Hensyn til hvilke der hersker stor Forvirring selv i de nyeste Litteraturhistorier; en egen lille Afhandling om denne Gjenstand haaber jeg engang at kunne forelægge det lærde Publicum. Det Anførte vil være tilstrækkeligt til at godtgjøre, at enten Scholierne til Theodosii Canones, saavelsom andre Skrifter, falskelig bære Choeroboscus's Navn, eller, hvad der er rimeligere, at de ere af en yngre Choeroboscus, der har levet efter det 7de Aarhundrede, maastee ikke før det 10de. Kun det vil jeg endnu tilføie her, at de omtalte Scholier ikke engang siges at være skrevne af Choeroboscus selv, men at være samlede ἀπὸ πῶρης Γεωργίου Κοιροβοσκῶ, hvilket vel betyder: efter hans mundtlige Foredrag (S. Bekkeri Anecd. p. 1180 og 1270).

I.

"Tis Greece, but living Greece no more." *Byron.*

Iblandt de Grunde, som Neuchlinianerne ofte anføre for Rigtigheden af deres Udtale, er den, at denne Udtale er den samme som Nygrækernes, og at et Folks Efterkommere altid bedre end Fremmede maae vide, hvorledes deres Forfædre have talt. Hellenist Folk, Sprog og Udtale antages endnu for levende. Ogsaa Prof. Bloch, skjøndt han er noget forsigtigere, støtter sig dog oftere paa en lignende Forudsætning, og tæller i sin Revision (S. 12 ff.) den endnu i Landet levende Udtale iblandt de sikkre Hjælpemidler, som tilbyde sig til at udfinde den sande (gamle) Udtale (jfr. S. 7). Erasmanerne have herimod indvendt, at Folk og Sprog har været udfat for saa mange fremmede Folkeslags Indvirkning, at man ikke kan antage, at den gamle Udtale har forplantet sig uforandret til vor Tid. Det paa-laae da vel dem, som beraabte sig paa den fra Fader til Søn mundtlig forplantede Udtale som Kilde, hvoraf den gammelgræske Bogstavlyd lod sig bestemme, og som det faste Punkt, hvorfra man kunde gaae ud i Undersøgelsen om den gamle Udtale, historisk at bevise, at der i ingen Henseende var foregaaet nogen Forandring i Udtalen i Tidens Løb, og først og fremmest, at det Folk, som nu lever i Grækenland, og det Sprog, som det taler, ikke ere forskjellige fra det gamle Grækenlands Folk og Sprog. Men til at føre et saadant Beviis, som dog maa ansees som den egentlige Grundvold for en Undersøgelse om den gamle Græske Udtale og dens Forhold til den nuværende, har Forf. hverken i sine tidligere eller engang i sine seneste Skrifter fundet sig foranlediget. Kun af enkelte Antydninger og Paaastande, hvilke for en stor Deel ere blevne afpressede ham af hans Erasmitiske Modstandere, kan man see, hvorledes han i Almindelighed har tænkt sig Folkets og Sprogets Historie, og hvorledes han med Hensyn dertil ikke har fundet sig foranlediget til nogen Tvivl om Nygrækernes og deres Sprogs Identitet med Oldtidens Hellenere og det Helleniske Sprog, men tvertimod derfra har hentet end ydermere Bestyrkelse for sin Mening om den Nygræske Udtales Identitet med den gamle. Mest sparsomme ere de Antydninger om Folkets Skjebne, som findes i Forfatterens Skrifter; de indskrænke sig til følgende: "Grækerne have aldrig amalgameret sig med deres Overvindere" (1ste Vel. S. 152). — "Det er bekjendt af Historien, at Korsfarerne og de Latinere, som i det 13de Aarh. trængte frem til Constantinopel, hverken bemægtigede sig det egentlige Grækenland, eller vare saa talrige, at deres temporære Ophold (Anwesenheit) havde kunnet have

nogen Indflydelse paa Sproget." — "Perferne, Bulgarene, Avarerne, Araberne o. a. Folkelag angrebe i Middelalderen ofte Constantinopel og besatte tildeels det østromerske Keiserdømmes nordlige Provindser, men trængte ikke frem til det egentlige Grækenland eller nedfattede sig der, og kunde som en Følge heraf endnu mindre end Tyrkerne indvirke paa Sproget." — "Det er ikke bekjendt, at Macedonerne nedfattede sig paa noget Sted i Grækenland." — "Ved alle Angreb, som ere blevne gjorte paa Grækerne, og ved alle Occupationer af Græske Provindser, have de selv (Grækerne) dog altid udgjort den langt talrigere Folkemasse" (s. St. S. 153). — "Den Nygræske Nation nedstammer i lige Linie fra dem, der fra først af talede Sproget" (Progr. S. 109 og meget ofte i Revision og a. Skrifter).

Om Sproget og Udtalen deraf lærer Forf. Følgende: "Som alle vidtubredte Sprog, saaledes blev ikke heller det Græske talt eller udtalt fuldkommen eensdan allevegne, end ikke i Grækenlands egne Provindser. Det havde flere fra hinanden meer eller mindre afvigende Mundarter eller Dialekter o. s. v. I disse Dialekter bleve imidlertid Ordene ikke blot udtalte forskjelligt, saaledes som det seer i vore nyere Sprogs Mundarter, der dog i Skriftsproget have een og samme Orthographie tilfælles, men endog skrevne forskjelligt, saaledes, som de i hver Dialekt udtaltes. — Først fra Alexander den Stores Tid omtrent blev eet vist Bogsprog almindeligt for alle Grækere, hvilket da var det, som dannede Folk sædvanlig talte, og som deraf kaldtes *ἡ κοινὴ γλῶσσα*, det fælles, almindelige Sprog, eller *ἑλληνικὴ γωνή*, det helleniske, græske Tungemaal. Dette nærmede sig meest til det Attiske o. s. v." (Sko- legrammatik 1835, historisk Indledning S. xx ff.). — "Først i de sidste 400 Aar er det Nygræske Sprog traadt istedetfor den gamle *κοινὴ γλῶσσα*. Det betvivles, at de paa deres Sprog saa skynsge Grækere have fra de indtrængende Barbarer optaget noget Andet i deres Sprog end i det høieste nogle Benævnelser paa de af dem laante Ting og Begreber." — "Hverken Tyrkerne eller de sildigere Latinere og Venetianerne eller de Barbarer, som i den tidligere Middelalder have angrebet det Østromerske Rige, have kunnet indvirke paa det Græske Sprog." — "Og til Romernes Tid var det disse, som med saa stor Iver studerede og efterlignede det Græske Sprog, ikke omvendt Grækerne, som lærte Noget af Romerne, eller dannede deres Sprog efter det Romerske; flere Ytringer hos Cicero og Quintilian overbevise os herom, og mangfoldige andre Vidnesbyrd bevise, at allerede i Romernes Tid alle hine omtvistede Punkter i Udtalen vare Grækerne eiendommelige." — "Macedonerne talte det samme Sprog som Grækerne, kun i en forskjellig Dialekt, nemlig den Doriske, som just har det Mindste af den nuværende Eritet eller Iotacismus, og dette gjelder vel ogsaa om de derunder indbefattede Illyriske Stammer; den Macedoniske Dialekt adskilte sig, efter de Efterretninger, man har derom, lidet fra den øvrige Doriske. Maittaire i sit Skrift om Dialekterne S. 279 anfører kun nogle faa Ordformer, men som ikke indeholde Noget, som Grækerne skulde have optaget fra Macedonerne." — "Indtil det Tyrkiske Overherredømme have Grækerne altid havt en betydelig Litteratur, hvorved Sproget indtil da er blevet vedligeholdt saa uforsfattet, at vi endnu hos den sidste Byzantiner erkjende det for gammelgræsk, og ikke foresinde Noget deri, som kunde synes at have foranlediget nogen hvilkensemhelst Forandring i Udtalen. Først fra den Tid af (fra det Tyrkiske Overherred.) har det Nygræske med sine Forandringer begyndt at blive herskende, og om end dette, som det er sandsynligt, har sin Oprindelse fra den store Høbs Tale, saa har dette dog

aldeles Intet at gjøre med Bogstavernes Udtale eller den eengang indførte skriftlige Betegnelse af Lydene, hvilket ikke allene kan sees deraf, at den finere Udtale, som just findes i det Nygræske, ikke pleier at være den store Høbs Udtale, men især deraf, at den nuværende Udtale, uagtet den Nygræske Sprogforandring, dog aldeles er vedbleven at være den samme, som den var før Constantinopels Indtagelse 1455 (s: 1453), hos de dannede Grækere, som lærte i Europa, og vi slutte derfor med Rætt, at en Udtale, som under saa ugunstige og imod al Kultur fiendtlige Omstændigheder og selv under de største Forandringer, som det Græske Sprog nogensinde har lidt, har vedligeholdt sig aldeles uforandret, saameget mindre har undergaaet en saadan Forandring under de foregaaende tildeels kun temporære, tildeels ikke saa ugunstige Omstændigheder, da hverken det dengang langt talrigere Folk saaledes bukkede under for sine Overvindere, eller Sproget selv led synderlig Forandring, eller endelig i Erobrernes Udtale fandtes noget af det, som er Nygræskens eiendommeligt." (1ste Del. S. 152 f.). — "Det er ikke tydeligt, hvorledes en Nations politiske Skjebne har maattet eller kunnet indvirke paa dens Bogstavudtale. Men tilstaaet endog, at dette er muligt, og at altsaa Efterkommernes Udtale endnu ikke afgiver noget fuldgjældigt Beviis for deres Forfædres Udtale: saa falder dog altid den største Sandsynlighed paa deres Side, som endnu tale samme Sprog, som have lært det i fortløbende Linie fra Fader til Søn, og denne Sandsynlighed bliver til fuldkommen Visshed, naar vi gaae tilbage i Historien, og da, saavidt vi kunne naae, d. e. indtil flere Aarhundreder før Chr. F. hos de Gamle selv forefinde de mangfoldigste Vidnesbyrd for, at Grækerne altid have udtalt deres Bogstaver saaledes, som deres Efterkommere endnu udtale dem, og de saa Vidnesbyrd, som synes at bevise noget Andet, ikke kunne holde Stand for nogen nsiagtigere Kritik" (s. St. S. 152). — "Erfaringen lærer, at Intet er fastere, end de enkelte Bogstavets Udtale i et Sprog, og det ikke blot hos de Dannede, men selv i Folkedialekterne" (S. 154). — Hermed forbinde vi nogle Uttringer i Forfatterens Revision, hvilke kunne bidrage til end ydermere at vise hans Ideer om det nuværende Sprogs og de nuværende Grækernes Forhold til de gamle Hellener og deres Sprog. Saaledes kaldes Nygrækerne ikke blot oftere den Nation, hos hvilken Sproget er hjemme og levende og som har arvet Sproget selv, altsaa ogsaa Udtalen ved mundtlig Overlevering uafbrudt fra de ældste Tider af (S. 28, 31); men det hedder ogsaa i Fortalen S. XIX f.: "Men, vil man maaskee sige, vi have jo heller ikke i det Latinske Sprog de Gamles Udtale: hvorfor skulde man altsaa mere i det Græske arbejde paa at restituere den og afvige fra det Gangbare? Men Tilfældet er ganske forskjelligt. Det Latinske Sprogs Udtale er nu eengang gaaet tabt og kan ikke restitueres med Sikkerhed af noget levende Sprog hos Efterkommerne; thi Italienerne ere ikke Romerne, og det Italienske Sprog er ikke det Latinske. Vi kunne altsaa kun angive det Latinske Sprogs oldromerske Udtale af Conjectur og stykkeviis, og hver ufuldkommen selv dette kan stee i en Ting, som blot maatte modtages igjennem Rætt, vil Enhver let indsee. Men i det Græske forholder det sig ganske anderledes. Der har man ikke allene endnu, ihvorvel med nogle Modificationer og Ændringer, det samme Sprog, hvorefter de Gamle betjente sig, men udtaler det endnu, saavidt man historisk kan efterspore, ganske saaledes, som de Gamle for eet eller to tusinde Aar siden; og endnu er denne Udtale, saaledes de Gamle beskrevne os den, siintlydende, blid, yndig. — Ved det Latinske Sprog forbyder altsaa Umuligheden os, at udgrunde det gamle Sprog med Sikkerhed; thi ingensteds lever den

levende Læremester, af hvis Dale vi skulde modtage det igjennem Aret; ved det Græske derimod har man disse i hele Nationen." — og S. 276 f.: "det Nygræske Sprog er ikke paa samme Maade en Datter af det gammelgræske, som det Italienske er af det Latinske; det er tværtimod det samme Sprog, som det gamle, kun noget omformet i Bøiningerne og blandet med nogle nydannede og fremmede f. Ex. Franste o. a. Ord. — Det Latinske Sprog er ganske uddød som Folkesprog, og kun dets Elementer og Etymologier leve i det Italienske, Franste o. a. Sprog. Det Græske Sprog derimod lever, i hvorvel forværret, dog endnu hos det samme Folk, og af Ordforandringerne følger saa meget mindre en Nødvendighed af Forandring i Bogstavernes Lyd, som hine ere indtraadte langt senere, end man maa antage en Forandring i disse, naar man vil paaftaae den." — Saavidt Forfatteren, hvis Paastande, paa meget faa nær, dels ere grundede paa en temmelig almindelig Førdom om Nygrækernes Sprog, dels ere Resultatet af en Historie, han selv har dannet sig. For at bidrage Mit til at berigtige de vrangte Forestillinger, der herse selv i flere nyere litterærhistoriske Værker om denne Gjenstand, vil jeg her, istedetfor i det Enkelte at belyse Forfatterens imod historisk Sandhed stridende Meninger, først give en kort Oversigt af Grækenlands politiske Skjebne, forsaavidt den kunde have Indflydelse paa Sproget, og derpaa anføre de væsentligste Punkter af selve Sprogets senere Historie, hvoraf da maastee ikke uvigtige Resultater ville kunne udbrages med Hensyn paa Udtalen.

Grækenlands Selvstændighed ophørte med Alexander den Store; den hele følgende Tids Begivenheder ere kun en lang Lidelseshistorie. Efter Alexanders Død var Hellas i en Række af Aar et Rødskaab for Macedonernes og Romernes Politik, plaget af Macedoniske Besættninger, indviklet i Magthavernes Stridigheder og sønderrevet af Partikampe. Efter Kong Persus's Overvindelse erholdt Macedonien Romersk Frihed, indtil det efter Andriscus's Opstand i Aaret 148 f. Chr. f. blev forandret til en Romersk Provinds. Hellas selv havde kort Tid derefter samme Skjebne; Mummius ødelagde Corinth 146 f. Ch. f., og Hellas blev under Navnet Achaia Romersk proconsular Provinds. Hver stolt og vilkaarlig den Romerske Provindsforvaltning var paa Republikens Tid, er altfor bekjendt til at jeg behøver at sige mere, end at Grækenland i det Hele taget ikke blev behandlet bedre end andre Provindser. Athen var iblandt de faa Byer, som ved de nye Herrers Gunst under Romersk Overherredomme beholdt en usikker Frihed med endeel af de gamle Former; dog vise flere Vidnesbyrd, at denne Frihed ikkun havde ringe Realitet, idet Byen baade maatte finde sig i nye af Romerne foreskrevne Love og ogsaa modtog Besøg af Provindsalembesænd (Appian. de bello Mithr. 39, Posidon. hos Athen. V p. 212 F). Denne Romerske Wilkaarlighed var vel ogsaa fornemmelig Aarsag i, at Athen viste sig ligesaa beredvillig som det øvrige Grækenland til at deeltage med Mithridates i Krigen mod Romerne, uden at det dog understøttede ham synderlig. Nye Ødelæggelser fulgte. Først hærjede Mithridats Horder enkelte Dele af Grækenland være end Fjender, og siden foer Sulla med sine Dropper over Landet, og holdt streng Dom over Athen, der næsten ene gjorde Modstand (86 f. Ch. f.). Seierherren rasede ved Blodbad og Plyndring, og kun Agtelse for Athens gamle Hæder afholdt Sulla fra ganske at ødelægge Byen. Uter maatte Athen modtage Love af Romerne (Appian. l. c.); dog indlemmede Sulla det, som det synes, ikke i Provindsen; i det mindste nævnes det senere ofte som libera civitas. Krigen forfattedes derpaa

endnu en Tid i Grækenland imod Archelaus til Odelæggelse for Landet. Kort derefter blev Landet hjem-
søgt af Asiatiske Sørøvere, der endog satte sig fast paa enkelte Punkter. Pompeius befriede Romerriket
for denne Plage, men var tillige den første, som coloniserede Græske Byer ved Fremmede. Han befol-
kede nemlig det dengang menneftetomme Dyme i Achaia ved Ciliciske Sørøvere (Appian. Mithr. 96,
Strabon. VIII p. 387 Casaub., Plutarch. Pomp. 28). I Borgerkrigen imellem Pompeius og Cæsar
holdt Hællenerne med den første; efter Slaget ved Pharsalus blev Attica hærjet af Cæsars Dropper;
Cæsar viste dog ogsaa i Grækenland sin sædvanlige Mildhed: kun Megara's Indbyggere, som gjorde
Modstand, bleve næsten ganske udryddede. Han lod opbygge Corinth igjen og befolkede det ved Ro-
meriske Colonister (Pausan. Corinth. I. 2, Plutarch. Cæs. 57). De saa Efterretninger, vi have om
Hellas's indre Tilstand paa denne Tid, vise os kun Nød og Forfald; Athens Fattigdom var saa stor, at
en Romersk Rigmand maatte understøtte det med Penge og Korn (Corn. Nep. Attic. c. 2, 3); flere
Støtæder laa i Ruiner (Cic. fam. IV. 5). Ogsaa August behandlede efter Slaget ved Actium Græ-
kerne, som havde sluttet sig til hans Modstander, mildere, end de kunde vente; kun Athen mistede ad-
skillige af sine allerede saa beskaarne Indtægter; ligeledes forbød August at drive Handel med Atheniensisk
Borgerret. Den gamle Achæiske Stad Patra tilligemed hele Districtet indtil Forbjergene Rhion blev ind-
rømmet Romerske Soldater, som havde fægtet ved Actium, og flere Byer i Achaia blev gjorte afhængige
af denne Romerske Colonie, der var folkerig (Strabon. I. c.). Ogsaa den ved Actium af August
anlagte By Nicopolis blev befolket af Romere og Hællener. Disse to Stæder vare tilligemed Athen
maaskee de eneste anseelige Byer i Grækenland, af hvis ødelagte Tilstand Strabo udkaster et sørgeligt
Billede i ottende og niende Bog af sin Geographie. De forfaldne Stæder tjente Romerne til Leir, og
Levningerne af de gamle Beboere levede adspredte under Romerske Veteraeners Tryk. Nogle Reisere søgte
at ophjælpe enkelte Dele af Landet, imedens andre udsugede og plagede det paa mange Maader. Saa
sparsomme end ellers Efterretningerne ere om Grækenlands forskjellige Egne paa den Tid, saa rig er den
Tids Historie paa Exempler paa Romersk Raahed, Grusomhed, Rovslyg og Foragt for Grækerne, der
ogsaa ved Emigreri, lav Tænkemaade og flette Sæder bidroge, hvad de kunde, til at gjøre sig forag-
telige: fremfor alle Athenienserne. Ligesaa sørgelige lyde de Efterretninger, man har om Grækenlands
Tilstand fra Slutningen af det første og fra det andet Aarh. hos Dio Chrysostomus, Plutarch og Pau-
sanias (de findes samlede i Clintons fasti Hellenici p. 439 Krueger). Byerne vare øde og Landet
saa sparsomt befolket, at efter Plutarchs Vidnesbyrd hele Grækenland paa hans Tid neppe kunde stille
3000 Hopliter i Marken, et Antal, som fordi det lille Megara havde sendt til Plataæ*). Ogsaa
den Gunst, som Athen havde nydt i den første Reisertid, tabte sig; Septimius Severus formindskede Byens
Privilegier. I det tredje Aarh. begyndte de nordlige Barbarers Indfald i det Romerske Rige**); dog

*) Plutarch. de defectu orac. c. 8: Τῆς κοινῆς ἀλιγανδρίας, ἣν αἱ πρότεροι στάσεις καὶ οἱ πόλεμοι
περὶ πᾶσαν ὁμοῦ τι τὴν οἰκουμένην ἀπειργάσαντο, πλεῖστον μέρος ἢ Ἑλλάς μετέσχηκε, καὶ μόλις
ἂν νῦν ὅλη παράσχοι τρισχιλίουσ ὀπλίτας, ὅσους ἢ Μεγαρέων μία πόλις ἐξέπεμψεν εἰς Πλα-
ταιέας κ. τ. λ.

***) Med et almindeligt Navn kaldes disse Barbarer hos de Byzantinske Forfattere ofte Scyther eller Geter.

blev det egentlige Grækenland forstaaet indtil Gallienus's Tid, da Gøtherne i Forbindelse med andre Barbarer (i Aaret 267) trængte ind i det Ynderste af Riget og oversvømmede det af Keiseren forsmættede og svagt befolkede Grækenland. Byerne i Achaia bleve stukne i Brand, og selv Athen blev indtaget og plyndret; men imedens Gøtherne her adspredte sig og overgave sig til Fjølberi, bleve de angrebne af en Flok Atheniensere, som Derippos havde samlet, og fordrevne fra Byen. Paa deres Tilbagetog skjendte og brændte de i Beotien, Aearnanien, Thessalien og Epirus, indtil de endelig bleve slagte af de Romerske Legioner i Illyrien. Et Par Aar efter gjorde en anden Gothisk Skare Landgang paa flere Punkter i Thessalien og Hellas og plyndrede det aabne Land. Efterat Claudius havde slaet Gøtherne ved Naissus i Mæsien, bleve de af dem, som havde overgivet sig, deels indlemmede i Legionerne, deels adspredte som Colonister i Rigets forskjellige Provindser. Efter denne første Storm havde Hellas No i henved hundrede Aar og synes at være kommet sig Noget. I denne Tid udbredte Christendommen sig i Hellas, dog kun langsomt, især saalænge Keiserne ikke anvendte voldsomme Midler for at befordre dens Udbredelse. I Aaret 330 forflyttede Constantin Residens til Byzantium i Thracien, en i Oldtiden rig og blomstrende By, men som under Romerne, navnlig paa Severus's og Gallienus's Tid, havde lidt meget og var aldeles forfalden (le Beau *histoire du Bas-Empire* T. I p. 485 sqq.). Constantin og hans Eftermand gjorde Alt for at hæve og beffytte denne nye Residens og gjøre den baade i materiel og i aandelig Henseende til Rigets Hovedpunkt. Dette skete ikke uden Skade for Grækenland. I det Feregaende har jeg næsten ganstke forbigaaet Barbarernes Bevægelser i Thracien og tilgrændsende Lande; ogsaa i det Følgende vil jeg indskrænke mig til det egentlige Grækenland. Kun vil jeg i Almindelighed bemærke, at ligesom allerede før Thracien, Mæsien og tildeels Macedonien var en Dumleplads for Barbarerne, saaledes vare disse Lande ogsaa i de følgende Aarhundreder mange barbariske Horders Kampplads og Sæde. Constantinopel blev strax i sin Begyndelse gjort til en folkerig Stad ved en fra alle Egne paa orientalsk Viis sammendreven Befolkning (Schlosser *universalh. Uebers. d. Gesch. d. alt. Welt* III Th. 2 Abth. S. 300) og sted siden aaben for indvandrende Barbarer, der baade findes der som Kiernen af Hæren og selv som høie verdslige og geistlige Embedsmænd: saaledes blev f. Ex. den Slaviske Eunuch Niketas i Aaret 766 valgt til Patriarch i Constantinopel (Theophanes *Chronogr.* p. 370). Justinian gav 70000 Transsylvanere Bolig og Borgerret i Constantinopel, og senere blev Hovedstadens ved Pest og Krig svækkede Befolkning oftere rekruteret ved indkaldte Colonister fra andre Egne.

Den No, som Grækenland havde nydt i hundrede Aar, blev forstyrret under Valens, da Vestgøtherne, som nylig havde faaet Bolig i Dacia Ripensis og en Deel af Mæsien og Thracien, gjorde Opstand, oversvømmede hele Thracien og Macedonien og forvandlede Thessalien næsten til en Ørk (378). Først Theodosius besvor denne Storm, der med langt større Voldsomhed udbrød igjen efter hans Død 395. Gøtherne i Forbindelse med flere andre barbariske Horder trængte under Marichs Ansørfel ind i Hellas, skjendte og brændte i hele Landet; selv Athen blev sandsynligviis indtaget, uden at det dog led saa meget som de andre Byer baade i Mellemgrækenland og paa Peloponnes (Zosimus V. 3 sqq., Claudian. in *Rufin.* II. 179—194 o. U. hos Zinkeisen S. 637). Stilicho's Ankomst i Aaret 396 gjorde Ende paa Ødelæggelsen og tvang Marich til at trække sig ud af Grækenland. Han satte sig fast i Epirus og blev

endog i Aaret 398 af Keiser Arcadius udnævnt til Overfølseltherre i Præfecturen Illyricum, som dengang ogsaa indbefattede Grækenland (Vastator Achivæ Gentis et Epirum nuper populatus inultam Præsident Illyrico. Claudian. in Eutrop. II. 214 sqq.). Her herstede han med uindskrænket Magt i 4 Aar, og efter hans Vortgang til Italien bleve Gothiske Colonier tilbage i Epirus, imedens det egentlige Grækenland i Begyndelsen af det 5te Aarh. for den største Deel var tomt for Menneker og fuldt af Ruiner. Historien tier i en Række af Aar næsten ganske om dette ulykkelige, i alle sine Dele opløste og af Regjeringen aldeles forsømte Land. Usikker er den Efterretning hos Krønikeskriveren Marcellinus (Scaliger thesaur. temp. p. 32 ed. 1606), at Attila skal være trængt lige til Thermopylæ; vist er det derimod, at den østgothiske Konge Theodorich gjorde flere ødelæggende Indfald i Thessalien, og at Bandaliske Svovere under Genserichs Anførsel i Aaret 466 plyndrede Grækenlands Fastland og Dø. Mere vide vi om Grækenlands Skjebne under Justinian den 1ste og de nærmest følgende Keisere. "Illyricum," beretter Procopius (hist. arc. c. 18 p. 54 ed. Paris.), "hele Thracien, Hellas, Thersonnesus og alt det Land, som strækker sig fra den Joniske Havbugt til Byzanz's Forstæder, have fra den Tid af, da Justinian modtog Regjeringen over Romæerne (527—565), Hunner, Slaviner, Anter, overfaldet og udøvet skrækkelige Ting imod disse Egenes Beboere." I Aaret 540 ødelagde Hunnerne Grækenland indtil Peloponnes og dræbte efter Procopius næsten alle Beboere af det egentlige Hellas (de bello Pers. II. 4). Desuden led Landet af Pest, Jerdstjælv og Oversvømmelse, og imod Enden af Justinians Regjering gjorde Ostgetheren Totilas med en Flaade af 300 Skibe et Høvertog imod Grækenlands vestlige Kyster. Langt vigtigere ved deres Følger vare Slavernes og de med dem beslagtede Uvarers Dø under Justinians Efterfølgere lige indtil det ottende Aarhundrede. Kun faa og korte Efterretninger ere komne til os om disse Dø, saa at de enkelte Døgs egentlige Bestaaffenhed, deres Retning, Omfang og Ende er dunkel, men Resultaterne af dem ligge klart for vore Øine. Hvad der fortælles, er følgende: I Keiser Liberius Constantinus's sjerde Regjeringsaar (578) gik 100,000 Slaver over Donau, og trængte, efterat have gjennemstrefet de nordligere Lande, ind i Hellas. At de vendte tilbage til deres oprindelige Bolig, siges ikke. Under Keiser Mauricius, i Aaret 589, skulle Uvarerne være dragne ind i Grækenland og have haft Peloponnes i deres Magt i to hundrede og atten Aar, og saaledes have løstrevet dette Land fra det Romerske Rige, at ingen Romæer vovede at betrede Halvøen. I lang Tid derefter bliver Grækenland neppe nævnt hos de Byzantinske Forfattere, lige indtil det 8de Aarh. i Constantinus Copronymus's Tid, da først i Aaret 747 en frygtelig Pest rasede i Grækenland (Theophanes p. 354), og derpaa fulgte Slavernes Hovedtog, hvorved navnlig Peloponnes blev aldeles slaviniseret (εσθλαβώδη πᾶσα ἢ χώρα καὶ γέρονε βούβαρος), saa at i den følgende Tid Slaverne nævnes som Beboerne af saa godt som hele Macedonien, Epirus, det egentlige Hellas og Peloponnes, ligesom ogsaa mange Byers Slaviske Navne i disse Lande, der forekomme hos Forfatterne efter denne Tid, vidne om Barbarernes fuldkomne Udbredelse og Nedsættelse i hele Grækenland. Uden Tvivl havde Grækenlands Colonisation ved Slaverne allerede begyndt i det 6te Aarhundrede efter deres første Dø, indtil de i det 8de Aarhundrede fik fuldkommen Overhaand og efterhaanden før og efter denne Tid amalgamerede sig med Levningerne af de gamle Beboere, saa at begge Elementer smeltede sammen til et nyt

og kraftigere Folk *). I Begyndelsen levede disse Slaver aldeles uafhængige af de Byzantinske Keisere; det Dog, som Staurakios gjorde imod dem under Irene for at gjøre dem statskyldige (Theophanes p. 385), indskrænkede sig vistnok kun til enkelte Strækninger, og var i al Fald uden blivende Følger. Det samme gjelder i endnu højere Grad om de Dele af Peloponnes, som Nicephorus gjorde afhængige efter Patrensernes Seier (Constantin. Porph. de adm. imp. c. 49); ved given Leilighed faldt de fra, og først under Michael den 3die (842—867) maatte navnlig Peloponnes formelig erobres paa ny, og Beboerne erkjendte fra nu af Keiseren for deres Herre med Undtagelse af to Slavestammer Ezeriterne og Milingerne ved Taygetos, som først senere bleve bragte i Afhængighed (Const. Porphyr. l. c. c. 50,

*) For at man kan see, at den ovenstaaende Beretning er fuldkommen historisk begrundet, vil jeg anføre de Steder, som ligge til Grund derfor: Excerpta e Menandri historia II c. 16 p. 404 ed. Bonn.: "Οτι κεραιζομένης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Σκλαβηνῶν, καὶ ἀπανταχοῦσε ἀλλεπαλλήλων αὐτῆ ἐπιηρημένων τῶν κινδύνων, ὁ Τιβερίος οὐδαμῶς δύναμιν ἀξιόμαχον ἔχων οὐδὲ πρὸς μίαν μοῖραν τῶν ἀντιπάλων — πρεσβεύεται ὡς Βασιανὸν τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων: cfr. I. 24 p. 327. — Kirkehistorikeren Guagrius fra Epiphania, som levede i Slutningen af det 6te Aarh., fortæller hist. ecclesiast. VI. 10: Τούτων ὡδὲ χωρῶντων (imedens Keiser Mauricius krigede imod Perferne) οἱ Ἀβάρες δις μέχρι τοῦ καλούμενου μακροῦ τείχους διελίσσαντες, Συγγιδόνα Ἀρχιαιλόν τε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν καὶ ἑτέρας πόλεις τε καὶ Φρούρια ἐξεπολόρησαν καὶ ἡνδραποδίσαντο, ἀπολλύντες ἅπαντα καὶ πυρπολοῦντες. Denne i og for sig selv noget ubestemte Efterretning hos en samtidig Skribent bestyrkes og faaer lys ved en Synodalsskrivelse af den Byzantinske Patriarch Nicolaus til Keiser Alexius Comnenus, hvori Patriarchen iblandt Andet anfører, at Keiser Nicephorus den 1ste (802—811) har opbrødt Episcopatet Patrae til en Metropolis formedelst den Hjælp, den hellige Andreas havde ydet Patrenserne imod Avarerne ἐν τῇ καταστροφῇ τῶν Ἀβάρων — ἐπὶ διακοσίοις δεκαοκτῶ χρόνοις ὅλοις κατασχόντων τὴν Πελοπόννησον καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἀποτεμομένων, ὡς μὴδὲ πόδα βαλεῖν ὅλως δύνασθαι ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων ἄνδρα. Diplomet findes i Joannis Leunclavii Jus Graeco — Romanum T. I p. 278 Francof. 1596. Det fortjener ogsaa at bemærkes, at Constantinus Porphyrogenetus, som fortæller den samme Kamp imellem Patrenserne og Barbarerne, falder disse sidste Slaver (de administr. imper. c. 49 p. 151 Banduri). Om Slavernes Hovedtog og Landets Slavnifisering melder Constantinus Porphyrog. de Themat. II Them. 6 hos Banduri I p. 25 nærmest med Hensyn til Peloponnes Følgende: Ἐσθλαβῶν δὲ πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος, ὅτε ὁ λοιμικὸς θάνατος πᾶσαν ἐβόσκητο τὴν οἰκουμένην ὀπηνίκα Κωνσταντίνος, ὁ τῆς κοπρίας ἐπάνυμος, τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχῆς ὥστε τινὰ τῶν ἐκ Πελοποννήσου μέγα φρονοῦντα ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐγενείᾳ, ἵνα μὴ λέγω δυσγενείᾳ, Εὐφῆμιον, ἐμείνον τὸν περιβόητον γραμματικόν, ἀποσκώψαι εἰς αὐτὸν τοῦτο τὸ ἀρυλλοούμενον ἰαμβεῖον.

Γαλασδοειδῆς ὄψις ἐσθλαβωμένη.

Hermed maa forbindes, hvad Forfatteren af Strabo's Chrestomathie (der levede i Slutn. af 10de Aarh.) siger lib. VII p. 1249 D. Almel. (Vol. III p. 370 Korais): Νῦν δ' οὐδ' ὄνομά ἐστιν Μακεδόνων ἢ Θρακῶν; endvidere p. 1251 (p. 373 K.): Καὶ νῦν δὲ πᾶσαν Ἠπειρον καὶ Ἑλλάδα, σχεδὸν καὶ Πελοπόννησον καὶ Μακεδονίαν Σκύθαι Σκλάβοι νέμονται, og lib. VIII p. 1261 (p. 386 K.) om et Peloponnesisk District: Νῦν δὲ οὐδὲ ὄνομά ἐστιν Πισατῶν καὶ Καυκόνων καὶ Πυλίων ἅπαντα γὰρ ταῦτα Σκύθαι νέμονται. Om Slaviske Stednavne see Fallmeyer's Gesch. d. Halbinsl. Morea S. 240—342. En Slaviske Fyeste Afamitros og en Slaviske By Belszetia eller Bergitia i Attica i Slutningen af det 8de Aarh. omtales af Theophanes p. 400 og Zonaras XV. 15 (Vol. II p. 120).

Vol. I p. 133 Band.). Sammensmeltningen med Landets ældre Beboere i Henseende til Religion, Sprog og Sæder var vistnok allerede tidligere efterhaanden gaaet for sig; den større Civilisation og Kultur viste her som overalt sin Overlegenhed over den raae Kraft; ved Tabet af Friheden ophørte den Adskillelse, som endnu kunde finde Sted in mellem de to forskjellige Folkstammer. Følgerne af denne Blanding med et Kraftigere Folk viste sig snart: et ganske nyt Liv begynder i Grækenland. Allerede med Enden af det 9de Aarh. finde vi i enkelte Dele af Grækenland Spor af Velstand og Industri, og denne tiltog i de følgende Tider (Zinkeisen S. 777 ff.); vi see i Begyndelsen af det 10de Aarh. Grækenland yde betydelige Bidrag af Krigsfolk og Krigsfornödenheder til den keiserl. Armee (Const. Porphy. de cerem. aulæ Byz. II. 44), et Phænomen, som er ganske nyt i de senere Grækeres Historie. Ganske frit for nordlige og vestlige Sværms Overfald var Grækenland ikke i det 10de og følgende Aarh. I Aaret 933 angreb Bulgarene det nordlige Grækenland og nedsatte sig endog i Nicopolis; de formyede deres Tog i Aaret 978 og 995 og trængte begge Gange frem til Peloponnes, men maatte første Gang snart trække sig tilbage til Thessalien, som led meget, og anden Gang bleve de totalt slagne af den keiserlige Feltherre og Statholder Nicephores Uranos og endelig ganske undertvungne i Aaret 1019. De Dropper, Keiser Romanos Argyros (1028—34) sendte til Italien og Sicilien, vare udelukkende samlede i Grækenland (Cedrenus p. 729), og saa Aar efter forsynede dette Land i en Hungersnød Hovedstaden med Korn. I Tabet af dette Aarhundrede forureligedes Grækenland dog atter ved de fratalsne Bulgarer (1040) og ved Uzernes Tog (1065), men denne Plage varede meget kort og har neppe strakt sig over Thermoopyla. Af Normannertogene i Slutningen af det 11te og i det 12te Aarh. var kun Rogers Tog (1146) ødelæggende for Grækenland; dog kom selv de Byer, som havde lidt mest i denne Krig, Theben og Corinth, sig hurtig igjen; men det 13de Aarhundredes Begyndelse forstyrrede, hvad der var vundet i de foregaaende Tider. Vi ville her kun ganske kort angive Hovedpunkterne af den følgende Tids Historie, da den ikke staaer i næieste Forbindelse med vort Emne. I Aaret 1204 bemægtigede de Frankiske Korsfarere i Forbindelse med Venetianerne sig Constantinopel og oprettede det Latinske Keiserdømme. Keiseren fik kun omtrent den fjerde Deel af Riget; de tre andre Dele erholdt Venedig og de andre Deeltagere i Korstoget som Lehn med Tilladelse at give deres Besiddelser Andre til Lehn; og enkelte Stykker erobrede af andre Frankiske Riddere, som deres Brødres Held lokkede til Grækenland. Venetianerne coloniserede for en stor Deel deres Besiddelser; lignende gjorde de Venetianske Lehnsmænd og de andre Frankiske Riddere. Forfatningen blev ordnet efter Kongeriget Jerusalem's Mønster, hvis Love (Usisierne) bleve indførte baade i Keiserdømmet selv og i de øvrige Latinske, især Venetianernes Besiddelser (Wilken Gesch. d. Kreuzzüge B. V S. 375). Foruden at man gjorde sig Umage for ved glimrende Løfter at hidlokke nye Colonister fra Vesten, begave ogsaa flere Pilegrimme sig i Haab om at gjøre Lykke fra Palæstina til Constantinopel og Grækenland. Det Latinske Keiserdømme selv varede kun kort, men de Frankiske Besiddelser i selve Grækenland vare saa langt fra at være temporære, at flere af Frankerne stiftede Smaariger overlevede det Byzantinske Rige, og Venetianerne forbleve i Besiddelse af det allermeeste af hvad de havde faaet ved Delingen, baade i den følgende Byzantinske Tid og endnu rum Tid efter dette Riges Undergang, indtil Tyrkernes Overmagt

nødte dem til at vige *). Ved Frankernes Herredømme led især Attica, Boeotien og Morea særdeles meget. Michael Palæologus, som tilbageerobrede Keiserdømmet 1261, indrømmede Genueserne store Privilegier og flere Handelspladse, ligesom de ogsaa siden fik Chios, som de beholdt til 1556, og bemægtigede sig andre Der. Omtrent hundrede Aar før Rigets Undergang fik Tyrkerne fast Fod i Europa; allerede 1361 erobrede Murad Adrianopol og forflyttede sin Residents til Europa. De sidste Keisere maatte lade sig foreskrive Love af de Tyrkiske Sultaner, som bemægtigede sig flere Byzantinske og Frankisk-Venetianske Besiddelser. I Aaret 1453 gjorde Tyrkerne Ende paa det Byzantinske Rige; nogle Aar derefter faldt Hertugdømmet Athen, og 1460 erobrede de den største Deel af Morea (v. Hammer II S. 38 ff.).

*) Siden Prof. Bloch med saa megen Bestemthed veed og siger, at det er bekendt af Historien, at Latinerne i det 13de Aarh. ikke bemægtigede sig det egentlige Grækenland (1ste Vel. S. 153), vil jeg her anføre de vigtigste Lehn, der stiftedes ved det Latinske Keiserdømmes Dyprettelse, samt tilføje nogle Notitser om andre Latinske Colonisationer:

A. Venetianerne fik næsten hele Kyststrækningen ved det Adriatiske og Ægeiske Hav, en betydelig Deel af Grækenland tilligemed de fleste Der; Creta kjøbte de af Markgreven af Montferrat, hvem denne D var tilfalden, og besatte den 1207; Republiken tilfød alle sine Underfaattere at erobre og besidde som dens Lehn de Græske Der og Kyststeder, som ikke strar vilde underkaste sig. Som Venetianske Aftlerlehn kunne betragtes: 1) Hertugdømmet Nixia (Naxos med omliggende Der): Marco Sanuto. Endnu 1416 nævnes Hertugen af Naxos Pietro Beno under Venetiansk Høihed (v. Hammer Gesch. d. Dsm. Reichs I S. 369). 2) Herstabet Negropont: Huset Carceri. 3) Herstabet Andro: Huset Dandolo. 4) Herstabet Stalimene: Familien Navagiosi. 5) Herstabet Tino (hvortil ogsaa horte Skiro, Skiato og Skopilo): Huset Ghisi. 6) Pfalzgrevstabet Zante. 7) Sifanto: Familien Gozzadini. 8) Nio: Familien Pisani, foruden flere.

B. Kongeriget Thesalonica d. e. Maccedonien og nogle Stykker af Albanien og Grækenland: Bonifacius Markgr. af Montferrat.

C. Hertugdømmet Athen (Attica og Boeotien): Otto de la Roche.

D. Fyrstendømmet Morea og Achaia: Wilh. af Champlitte, siden Fyrster af Huset Villeharduin, med mange Aftlerlehn (s. Fallmerayer S. 372 ff.).

E. Tempelherrerne og Johanniterne fik mange Godser. Rhodos fik Johanniterne i Beg. af 14de Aarh. og beholdt denne D indtil 1522. Cypern var allerede før det Lat. Keiserdømmes Dyprettelse bleven et Latinsk Kongerige, og dette Kongerige stod indtil 1490, da Venetianerne toge Den til Lehn af de Egyptiske Sultaner og beholdt den indtil 1571.

Desuden nævnes et Frankisk Rige Acarnanien, der en Tid lang indbefattede Epirus, Acarnanien og Etolien og holdt sig til 1431 (nogle Efterretninger derom findes hos v. Hammer l. c. S. 441). — Bajezid bemægtigede sig i Aaret 1397 Hertugdømmet Delphi, hvis sidste Hertug var Desbos af Spanisk Kongeblood (v. Hammer S. 250). — Lesbos var af de Byzantinske Keisere i A. 1373 bleven overladt til den Genuesiske Familie Galetusio til Belønning for ydet Hjælp imod de Kataloniske Sørovere; denne Familie satte sig siden ogsaa i Besiddelse af Xenos, Imbros, Thasos og Samothrake. I A. 1462 erobrede Muhammed den 2den Lesbos; den sidste Hertug blev Moslem, men undgik derved dog ikke en volsom Død (v. Hammer II S. 66 ff.). Af de førte her vedføjede Notitser og af hvad der i den følgende Tids Historie anføres, vil man see, at flere af disse Smaatiger holdt sig meget længe: om Athen mere siden. Hvorlænge de andre her nævnte Riger stode, i hvad Forhold de i Tidens Løb kom til hverandre, og hvilke af dem siden erkjendte Byzantinsk Lehnshøihed, har jeg ikke Leilighed til videre at undersøge.

Ligeledes erobrede Muhammed den 2den i Aaret 1470 Negropont (v. Hammer II S. 98), og i den følgende Tid toge Tyrkerne efterhaanden de andre Øer fra Venetianerne, der ogsaa 1669 tabte Candia, men i den følgende Krig bemægtigede sig en stor Deel af Morea, hvilken Besiddelse dog igjen tabtes ved Freden til Passarowitz 1718. Det egentlige Grækenland oversvømmedes i den sidste Halvdeel af det 18de Aarh. af Albaneserne, som nedsatte sig rundt omkring i Landet. Grækenlands seneste Historie er altfor bekjendt, til at vi behøve at anføre Noget herom. Snart vil vel en ny Slægt Gasmuler (saaledes kaldtes i det Frankiske Keiserdømmes Tid Børnene af en Frankisk Fader og en Romaisk Moder) opstaae ved Blandingen med Bayrerne, og det Græske Blod ved denne nye Tilfætning blive endnu svagere, imedens paa samme Tid Regjeringen bestræber sig fer ved alffens kunstige Midler at omstøbe Romaiskerne til Hellener.

Af det, som ovenfor er berettet *), vil det sees, at Nygrækerne ikke i lige Linie nedstamme fra de gamle Hellener, men ere et Folk, der ligesom Italienerne og flere vesteuropæiske Nationer har dannet sig ved en Blanding af de oprindelige Beboere med flere forskjellige fremmede Stammer. Det følgende vil vise, at det Sprog, som Grækerne tale, ja som de have talt længe før Constantinopels Indtagelse, er sammensat af ligesaa forskjellige Elementer som Folket.

Med de Macedoniske Erobrere fulgte det Græsk-Macedoniske Sprog til de Lande, som de erobrede, og fortrængte efterhaanden for den største Deel disse Landes oprindelige Sprog, dog ikke uden fra dem at erholde mange barbariske Udtryk, der vel vare endnu mere fremtrædende i Dalesproget, end i det saakaldte hellenistiske Skriftsprog. Alt det var reent Græsk, som saaledes fornemmelig ved halvbarbariske (af forskjellige Folkstammer bestaaende) Krigerstærker udbredtes i de ugræske Lande, er ikke rimeligt, ligesaa lidt, som at Ægypter, Syrer, Jøder og de andre Barbarer, til hvem det Græske Sprog forplan-

---

*) I den foregaaende korte Dversigt over Folkets politiske Skjebne har jeg fornemmelig fulgt Zinkeisens Geschichte Griechenlands vom Anfange geschichtlicher Kunde bis auf unsere Tage, hvoraf hidtil kun første Bind (Leipzig 1832), der gaaer til Roger af Siciliens Tog til Grækenland, er udkommet. Dog har jeg selv altid efterseet Kilderne og ikke sjelden efter dem berigtiget eller udvidet Zinkeisens Angivelser. For de følgende Tider har jeg især benyttet Rühls Handbuch d. Gesch. des Mittelalters, J. Leo's Lehrbuch d. Gesch. d. Mittelalt. (Halle 1830) og v. Sammers Gesch. des Osmanischen Reichs, den større Udg.; kun sparsomt derimod er Fallmerayers bekjendte Skrift: Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters 1ter B. (Stuttg. u. Tübingen 1832) blevet benyttet, da Mangel paa Critik i dette Skrift raader til Forsigtighed i dets Brug. Den følgende Undersøgelse om Sprogets og Udtalens Historie er for den største Deel Frugten af eget Aildestudium; jeg har allevegne, hvor jeg anfører lidet bekjendte eller hidtil ikke paaagtede Data, citeret mine Ailder. I nyere litterærhistoriske Skrifter findes meget lidet om denne Materie; nogle Bidrag til det Helleniske eller gammelgræske Sprogs Historie i Middelalderen har Zeilmair givet i sin Afhandling: Ueber die Entstehung der romaischen Sprache unter dem Einflusse fremder Zungen. Uchaffenh. 1834. 4, hvilken Afhandling dog mest handler om det nuværende Romaiske (eller Nygræske) Sprogs Forhold til andre levende Sprog. Enkelte af de i denne Afhandling berørte Punkter ville blive næiere drøftede i min Afhandling om Grækernes politiske Værs, der, hvis ydre Omstændigheder tillade det, vil udkomme i Løbet af dette Aar.

tedes ved det Macedoniske Herredømme, skulde have udtalt selv Sproget ganske som indfødte Grækere. Dog ogsaa i Grækenland selv havde uden Tvivl Samkvem med Macedonerne skadelig Indflydelse paa Sproget i de Dele af Landet, hvor de fremtraadte som de Bydende eller kom i mere udbredt Berørelse med Indvaanerne. Hos Athenæus hedder det udtrykkelig III. 94 p. 122 A: *μακεδονίζοντας οὐδα πολλοὺς τῶν Ἀττικῶν διὰ τὴν ἐπιμίσχιν*. Vel talede Macedonerne ogsaa Græsk, men i en egen Dialekt, der, saavidt vi kunne slutte af de saa Esterretninger, vi have derom, mest nærmede sig til den Doriske, og med mange Idiotismer og barbariske Indblandinger (Sturz de dialecto Maced. et Alexandr. Lips. 1808. 8.) og Egenheder selv i Udtalen *). Ligesom Folket, saaledes var ogsaa Sprog og Sæder en Blanding af Græsk og Barbarisk (Klathe Gesch. Macedoniens Th. I Cap. 1). Men langt mere Skade maatte det Romerske Overherredømme forarsage, tilmed da Nationen selv allerede var saa udartet, og de daværende Grækere ikke kunde erhverve sig selv de dannede Romeres Ugtelse. Det hørte desuden, som bekendt, til den Romerske Politik, saa meget som muligt at græle Nationaliteten i de af dem erobrede Lande. Provindsen Achaia styredes af Romerske Embedsmænd efter Romerske Love; i offentlige Sager maatte i Provindserne det Græske Sprog vige for det Romerske, og de Romerske Embedsmænd kjendte ikke engang altid deres Undergivnes Tungemaal **). Selv Athen undgik hverken i politisk eller endog ganske i videnskabelig Henseende det Romerske Herredømmes trykkende Indflydelse, i hvor begunstiget det end var i den første Tid. Vi have allerede tidligere omtalt de Love, som Romerne paatvang Athenierne baade før Sulla og ved ham. Ikke ganske som rhetorisk Overdrivelse kan vel det betragtes, som Athenio sagde i sin Tale til Athenierne, da han opmuntrede dem til at falde fra Romerne og forbinde sig med Mithridates. Fra den samme Talerstol, som var sprejst for de Romerske Prætorer, fortalte han Folket Mithridats Seire over Romerne, og sagde derpaa: ”Hvad skal jeg altsaa raade Eder? Daaler ikke Anarchiet, som det Romerske Senat lader vedblive, indtil det faaer fattet en Beslutning om, hvilken Forfatning I skulle have; lader os ikke taale de lukkede Templer, de i Smuds liggende Gymnasier, det tomme Theater, Domstolenes Læshed; lader os ikke taale, at den ved Gudernes Udsagn indviede Pnyx fratages Folket, at Jakchos's hellige Stemme tier, at de tvende Gudinders Helligdom er lukket, og at Philosophernes Foredrag (*διατριβαί*) forstumme” (Posidonius hos Athen. V. 51 p. 213 D). Efter Sulla vedblev Athen vel at være Videnskabernes Sæde til langt ind i Keisertiden, og Lærerne i Videnskaberne lønnedes endog af det Offentlige under Keiserne, men Athenierne selv brøde sig kun lidet om de Videnskaber, som lærtes i deres By: baade Lærere og Disciple vare allerede paa Cicero's og Strabo's Tid

*) Saaledes kaldte de deres Konge Philippos, Bilippos, og brugte overhovedet β ist. ϕ i det mindste i Begyndelsen af Ordene. Plutarch. Quæst. Græc. c. 9, Heraklides hos Eustathius til Odys. p. 1634 Rom.

***) Philostr. vit. Apollon. Tyan. V. 36 p. 221 Olear. At det ikke hørte til det Sædvanlige, ja vel endog ansaaes for stridende mod Romersk Værdighed, at Romere, selv uden at være Provindsembedsmænd, i Forhandlingerne af politisk Natur talede Græsk med Raadet i en Græsk Provindsfalsk, viser Cic. Verr. IV. 66: *Ille (Metellus, prætor) ait, indignum facinus esse, quod ego in senatu Græco verba fecissem: quod quidem apud Græcos Græce locutus essem, id ferri nullo modo posse.*

for den allerførste Deel Fremmede *), imedens det udtarbede Folk ikke blot opreiste Statuer for flette Theaterdigtere, men morede sig ved at see Gøglere gjøre deres Kunster paa den samme Skueplads, hvorpaa deres største Tragikeres Stykker vare givne, ja fandt Behag i de raae og grusomme Romerfste Forlystelser, Gladiatorspil og Dyrefægtninger (Athen. I. 34 sq. p. 19 sq., Dio Chrysost. Rhodiac. p. 346 Morell., Philostr. vit. Apoll. IV. 22 p. 160, Spartian. Hadrian. 19). Hvad Sproget og Udtalen angaaer, da omtaler Cicero endnu selv udtannede Athenienseres Fortrin for de lærdeste Asiater, ikke i rigtigt Sprog, men i Tone og behagelig Udtale (non verbis, sed sono vocis, nec tam bene quam suaviter loquendo. Cic. de orat. I. c.); men allerede i Herodes Atticus's Tid (2det Aarh.) høres der Klage over, at Athenienserne ved Tilstrømmingen af Fremmede (μισθοῦ δεχόμενοι Ὁράκια καὶ Πορτικὰ μειράκια καὶ ἄλλων ἐθνῶν βαρβάρων ξυνερρήνηκῶτα) snarere selv tabe i Sprog og Tone, end bidrage til at skaffe hine et godt Sprog; det Attiske Sprog og den Attiske Tone var kun at finde iblandt Landsfættet (Philostr. de vitis Sophist. lib. II. 1 c. 7 p. 553 Olear.). I det øvrige Grækenland saae det langt værre ud; Barbari og Forvirring i Sprog havde der allerede faaet Indgang i det første og andet Aarhundrede **). Af Mangel paa Efterretninger kunne vi ikke i det Enkelte forfølge, hvori dette indtrængende Barbari i Tale sproget har bestaaet, og i hvilken Grad det har fundet Sted hos de forskjellige Græff talende Folk i de første Aarhundreder efter Ch. F. Fornemmelig har det vel været Romerfste Udtryk og Bendinger, der ved Samqvem med Romerne have indsneget sig i Tale sproget (jfr. Athen. III. 94 p. 121 F). I de Stæder, hvor der var en Conflux af Fremmede fra mange forskjellige Egne, har Sproget vel faaet endnu andre Tilfætninger. Hvad Skrift sproget angaaer, da ephørte Dialektforskjelligheden i Skrift ***) efter Frihedens Tab, og der dannede sig, i al Fald for det profaiske Foredrag,

*) Cic. de oratore III. 11. 45. Athenis iamdiu doctrina ipsorum Atheniensium interiit, domicilium tantum in illa urbe remanet studiorum, quibus vacant cives, peregrini fruuntur, capti quodammodo nomine urbis et auctoritate. — Strabon. XIV p. 465 Casaub. om Athen og andre Byer i Modfætning til Sarsus og Alexandria: Φοιτῶσι εἰς αὐτὰς πολλοὶ καὶ διατριβουσι αὐτοῖσι ἄσμενοι· τῶν δ' ἐπιχωρίων οὐ πολλοὺς οὐτ' ἂν ἔξω Φοιτῶντας ἴδοις κατὰ Φιλομάθειαν οὐτ' αὐτοῖσι περὶ τοῦτο σπουδάζοντας. Paa Strabo's Tid valgte fornemme Romere hellere Massilia end Athen til deres Uddannelse (IV p. 184).

**) Apollon. Tyanens. epist. 34 p. 595 Olear.: Ἐγενόμην ἐν Ἀργεὶ καὶ Φωκίῃ καὶ Λοκρίῃ καὶ ἐν Μεγάροις καὶ διαλεγόμενος τοῖς ἐμπροσθεν χρόνοις ἐπαυσάμην ἐκεῖ τί οὖν; εἴ τίς ἔροίτο τὸ αἴτιον, ἐγὼ Φράσαιμ' ἂν ὑμῖν τε καὶ Μούσαις. ἐβαρβαρώθην οὐ χρόνιος ὦν ἀφ' Ἑλλάδος, ἀλλὰ χρόνιος ὦν ἐν Ἑλλάδι. — Tatianus orat. ad Græcos p. 5 sq. Worth.: Νῦν δὲ μόνοις ὑμῖν ἀποβέβηκε, μηδὲ ἐν ταῖς ὁμίλαις ὁμοφωνεῖν. Δωριέων μὲν γὰρ οὐχ ἡ αὐτὴ λέξις τοῖς ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς Αἰολεῖς τε οὐχ ὁμοίως τοῖς Ἴωσι φέρονται. στάσεως δὲ οὕσης τοσαύτης παρ' οἷς οὐκ ἔχρη, ἀπορῶ τίνα με δεῖ καλεῖν Ἑλληνα· καὶ τὸ πάντων ἀτοπώτατον, τὰς μὴ συγγενεῖς ὑμῶν ἐρμηνείας τετιμῆκατε, βαρβαρικάς τε Φωναῖς ἔσαθ' ὅτε καταχρωμένοι, συμφύροθην ὑμῶν πεποιήκατε τὴν διάλεκτον.

***) I Tale sproget vedligeholdt Dialektforskjellen sig meget længere og eksisterede endnu i 1ste og 2det Aarh. efter Chr. F. (see Strabon VIII p. 250 Cas. og Tatian. I. c.) og forsvandt vel maaskee først ved Barbarernes Medfættelse.

et fælles Bogsprog (ἡ κοινή), der dog kun i de første christelige Aarhundreder holdt sig nogenledes frit for fremmede Ord og ucorrecte Udtryk og Bendinger. Allerede i det andet Aarhundrede advarede de saakaldte Atticister imod nye Ord og urigtige, men den Tid allerede gængse Former *); og i det tredje Aarh. stode vi i Skrifter allerede paa ganske nye Betydninger af Ord og andre Afvigelser fra den correcte Sprogbrug i Skrift (see Heilmaier S. 10 f.). Dog bliver Sprogets Corruption først ret fremtrædende fra det fjerde Aarhundrede, efterat Residensen var bleven forflyttet til Byzanz, og Grækerne havde ombyttet deres gamle Navn med det for det Romerske Riges Undersaatter fælles Navn Ρωμαῖοι. Med Navnet Ἑλλην betegnede man fra den Tid af en Hedning (Helladius hos Photius p. 536 Bekker, Eunapius p. 115 Bonn. og hyppig hos Senere). Det aldeles forfaldne og i de forrige Tider næsten til Landsby nedfunkne Byzanz (Dio Cassius LXXIV. 14) blev nu, som ovenfor er bemærket, befolket ved en Menneffemasse, der droges hid fra alle Kanter, og med Keiseren fulgte den hele Romerske Hofstat og de fornemste Romere. Hvilken Sprogblending derved har dannet sig i det Aste Rom, er det let at begribe. Det Latinske Sprog holdtes strengt i Hævd af de Romersk-Byzantinske Keisere i de første Aarhundreder. Alle, som stode i Forbindelse med Hoffet og Regjeringen, maatte tale Latin; Libanius yttre i sin Selvbiographi (περὶ τῆς ἑαυτοῦ τύχης), at han er bange for, at det Græske Sprog aldeles vil gaae under, da kun de, som kunne Latin, ere ansæete og faae Embeder (du Cange Appendix ad gloss. Græc. p. 214). Endnu den Justinianske Lovgivning er paa Videt nær affattet i det Latinske Sprog, hvilket han i sine paa Græsk skrevne Noveller kalder πάτριος γωνή **). Det Latinske Sprog holdt sig som Hoffprog indtil Keiser Mauricius's eller Heraclius's Tid d. e. indtil Begyndelsen af det syvende Aarhundrede (du Cange gloss. præf. p. XII), men alle Latinske Udtryk i de forskjellige Grene af Vestsydsen beholdtes bestandig, og endnu i det 10de Aarh. findes Spor af det Latinske Sprogs Brug ved Hofceremoniellet (Const. Porphyr. de cerem. aul. Byz. I. 75). Hertil kom, at det halvbarbariske Constantinopel baade i materiel og intellectuel Henseende blev begunstiget fremfor Provindserne og navnlig Grækenland af de Byzantinske Keisere. Vel havde Athen og andre Græske Byer endnu i 4de og tildeels i 5te Aarh. meget omtalte Skoler med af det Offentlige ansatte og lønnede Lærere, og under Julian blomstrede Skolerne i Grækenland, naar man vil troe hans Lovtalere, overoidentlig; men af hvad Veffaffenhed den Philosophie og Sophistik var, som dengang blev lært i disse Skoler, er noksom bekjendt. I al Fald varede denne af Emigrere og indbildske Sophister overdrevne Glæde kun kort. Allerede i Slutningen af det 4de Aarh. ødelagde Marichs Skarer hele Grækenland; Synesius, som kort efter denne Storm besøgte Athen, sammenligner det forfaldne Athen med et slagtet Offerdyrs Hud, og

*) Phrynichus p. 2 Lob.: Ταῦτ' ἄρα κελεύσαντος σοῦ τὰς ἀδοκίμους τῶν Φωνῶν ἀφροισθῆναι, πάσας μὲν οὐχ οἷός τε ἐγενόμην τανῦν περιλαβεῖν τὰς ἐπιπολαζούσας μάλιστα καὶ τὴν ἀρχαίαν διάλεξιν ταρτατούσας καὶ πολλὴν αἰσχύνην ἐμβαλλούσας κ. τ. λ.

***) Novell. VII c. 1. Paa den anden Side kalder Themistius (i det 4de Aarh.) i sin Tale Φιλῶδεςλοι p. 83 Dindorf det Latinske Sprog τὴν διάλεκτον τὴν κρατούσαν i Modsetning til sit Mosderemaal, det Græske (πάτριον καὶ Ἑλληνικὴν) og beder Keiserne Valentinian og Valens at tilgive, at han tiltaler dem δι' ἄλλοτριᾶς ὑμῖν Φωνῆς og ikke i τῶν συνήθων ὑμῖν ἡμάτων.

figer, at denne By ikke mere er de Bises Sæde, men har nu kun Honninghandlerne at takke for sit Ry*). Justinian ophævede endelig ved en Lov de offentlige Skoler i Athen, der deels vare ganske udartede, deels ogsaa troedes at skade Christendommen **). Fra den Tid af ophørte Grækenland at nævnes som Videnskaberens Sæde: som Forviisningssted for dem, som vare faldne i Unaade ved Keiserhoffet, omtales det derimod hyppig (Zinkeisen S. 736). Constantinopel var fra Begyndelsen af Litteraturens Hovedsæde, og blev, efterat Skolerne i Provindserne vare ophørte, saa godt som dens eneste Sæde; de fleste Forfattere vare derfra eller dannede i de Constantinopolitanske geistlige Skoler. Det vilde føre for vidt her at forfølge det Helleniske Skriftsprog's Historie i det Byzantiniske Rige fra det ene Aarhundrede til det andet; enkelte ret interessante Bidrag dertil findes i Heilmaiers før nævnte Afhandling. Kun for saavidt kan her tages Hensyn til Skriftsproget, som derfra kan hentes Oplysninger om Tale sproget. Hvad det derimod fornemmelig er min Hensigt at paavise, er, at det Helleniske eller gammelgræske Sprog allerede tidlig (vistnok ikke meget sildigere end det Latinske) begyndte at uddøe: ophørte at være Folkesproget, og igjennem en Række af Aarhundreder, ligesom det Latinske Sprog i Middelalderen, blot vedligeholdt et Slags Skinkiv ved at bruges som Kirkesprog, i Skrift af de Lærde og tildeels af Regjeringen, ikke blot inden Folkesproget havde uddannet sig saavidt, at det kunde fremtræde i Litteraturen og inden det havde overvundet de Hindringer, som indgroet Jordom lagde i Veien for dets Brug i Skrift, men ogsaa ved sin eengang erhvervede Auctoritet efter denne Tid ved Siden af Folkesproget. Jeg veed, at dette strider imod den almindelig antagne Mening, der sætter det Helleniske Sprog's Død og det Romaiske (Nygræske) Sprog's om ikke Oprindelse, saa dog Anvendelse i Skrift og i de Dannedes Tale først efter Constantinepels Indtagelse; men ligesom jeg kan paavise det Romaiske Sprog's Fremtræden i Litteraturen flere Aarhundreder før Constantinepels Indtagelse, saaledes troer jeg, at der ogsaa ere antagelige Grunde for, at dette Sprog har existeret som Tale sprog længe før det begyndte at anvendes i Skrift, endstjøndt man ikke kan angive det Tidspunkt, da Tale sproget først fik en fra Skriftsproget saa forskjellig Charakter, at det maatte betragtes som et ganske andet Sprog. At en saadan Omdannelse ikke er skeet pludselig, ligger i Tingens Natur og bekræftes ved den Analogie, som kan hentes fra det Italienske og de andre Romanske Sprog's Oprindelse og Udvikling i de Lande, hvori de gamle Beboere sammensmeltede med fremmede Folkstammer, som havde nedsat sig iblandt dem. Af den historiske Oversigt, jeg ovenfor har givet, vil det være indlysende, at de samme Anledninger til Tale sprogets Corruption og Blanding med fremmede Ele-

*) Synes. epist. 153 p. 272 ed. Petav. 1640: Καὶ κακὸς κακῶς ὁ δεῦρό με κομίσας ἀπόλοιτο ναύκληρος, ὡς οὐδὲν ἔχουσιν αἱ νῦν Ἀθῆναι σεμνὸν ἀλλ' ἢ τὰ κλεινὰ τῶν χωρίων ὀνόματα καὶ καθάπερ ἱερείου διαπεπραγμένου τὸ δέσμα λείπεται γινώρισμα τοῦ πάλαι ποτὲ ζῶου, οὕτως ἐνθῆνδε φιλοσοφίας ἐξωρισμένης λείπεται θαυμάζειν τὴν Ἀκαδημίαν κ. τ. λ. — Αἱ δὲ Ἀθῆναι πάλαι μὲν ἦν ἡ πόλις ἐστία σοφῶν τὸ δὲ νῦν ἔχον, σεμνύουσιν αὐτὰς οἱ μελιττοῦργοί.

**) Procop. hist. arcan. 26 og især Alemannus til dette Sted, Malalas p. 431 Bonn. Om Ceremonielsæt ved Sophistiske Læreres Indsættelse i 5te Aarh. Olympiodor. fragm. p. 460 Bonn. (hos Photius p. 60 Bekker). En Skildring af Skolerne paa Julians og Theodosius's Tid findes i Schlossers og Berchts Archiv f. Gesch. u. Litteratur B. I S. 217 ff.

menter have været i det Byzantiske Rige, som i de Romanske Lande, og at navnlig Grækenland i Middelalderen har været ligesaa meget hjemføgt af Barbarer som Occidenten. Hvad Orienten har fremfor Occidenten, er en større videnskabelig Interesse, eller, rettere sagt, en til forskjelliges Tider mere eller mindre ivrig Sysslen med den gamle Litteraturs Levninger, i det mindste visse Grene deraf. Men strakte dette Bekjendtskab med den gamle Litteratur sig videre end til den geistlige Stand og til dem af den høiere Klasse, som vare dannede i de geistlige Skoler, og vare ikke disse Skoler mest i Forsald just paa den Tid, da der ved Slavernes Udbredelse mest trængtes til en Modvægt imod Barbariet? Herskede der overhovedet i selve Grækenland fra det 6te Aarh. af en betydelig større Dannelse end i Italien fra samme Tid af? Det er noksom bekjendt, at Folkesproget, det saakaldte Vulgærprog, i Italien, tildeels ogsaa i andre Lande, i Middelalderen, eller dog i en stor Deel deraf, var altsaa foragtet af dem, som skreve, til at de skulde have betjent sig deraf; de geistlige og verdslige Skribenter betjente sig af et ligesom ene auctoriseret Sprog, som gjaldt for at være det gamle Romersprog, men som dog ved det, at det var til lært, ikke medfødt, og paa mange Maader var afficeret af Folkesproget, var ikke allene i Ord og Talemaader, men ogsaa for en stor Deel i Aand og indre Bygning aldeles vanflægtet fra det gamle levende Romersprog; det skreves mindre eller mere barbarisk, med flere eller færre Reminiscentser fra Oldtiden i Forhold til Forfatternes større eller ringere Læsning. Det levende Sprog i Italien (det nærværende Italienske Sprogs Moder) i den største Deel af Middelalderen (indtil det 13de Aarh.) kjende vi for det meste kun af de Fordanskninger, de Ord og Constructioner, som derfra ere gaaet over til det auctoriserede Skriftsprog, det daværende Latinste; og iblandt de Data, hvorefter vi slutte, at det Latinste Sprog har begyndt at uddøe meget tidlig i Middelalderen, er, foruden hvad vi vide om Italiens politiske Skjebne, just den Maade, hvorpaa det Latinste skrives af Middelalderens Forfattere, og den Omstændighed, at det Italienske Sprog (*lingua volgare*), naar det, efterat have overvundet alle Fordomme, træder os imøde først i Folkedigte, siden i andre Grene af Litteraturen, viser sig som et selvstændigt, i Charakter fra det Latinste ganske forskjelligt Sprog. De samme Phænomener møde os i Middelalderens Græske Litteratur. Det Sprog, som skrives af de Byzantiske Forfattere lige fra det 5te og 6te Aarh., er saare forskjelligt fra den gamle *κοινή*, som vi finde den kort før og efter Ch. F. Især er det Tilfældet med Historiefriverne; hos Grammatikerne holdt Sproget sig i det mindste i Begyndelsen noget renere, af den simple Grund, at de bestandig syslede med Oldtidens Mindesmærker og med Gjenstande, hvori det var lettere at blive den gamle *Τύπος* tro. Man behøver blot at gennemgaae de Niebuhrske indices til de 2 første Bind af Bonner Udgaven af Byzantinerne, og man vil der finde Bewiser nok før, at Skriftsproget er udartet fra den gamle *κοινή*, og det hos Skribenter, der hos Samtid og Eftertid havde et stort Navn for Lærdom og fjønt Foredrag. Af de Forfattere, som indeholdes i disse tvende Bind, levede Priscus og Malchus i det 5te Aarh., Petrus Patricius, Agathias og hans Fortfatter Menander i det 6te Aarh. Hos alle disse Forfattere træffer man Ord brugte i nye Betydninger, der ligne dem, de have i det Nygræske, *Composita* istf. *Simplicia*, stor Vilkaarlighed i Brugen af Pronomina, Præpositioner, Adverbier og overhovedet Partikler, Udeladelse af Artikel og Augment, Blanding af *Tempera* og *Modi*, usædvanlige Nominal- og Verbalformer, Præsens og Aoristos Participii med Hjelpe-

verbet *ελαι* ifst. Præterita, kunstige Sammenfætninger, lignende dem, som findes i det Romaiske, epistæ og Ioniske Ord og Former m. m.; desuden en Mængde uhelleniske Ord, de fleste af Latinisk Oprindelse, og det ikke blot Byzantinske Titler og militære Navne, men ogsaa andre f. Ex. *πρακτεύειν* gjøre Fordrag, *πρακταίειν* underhandle, *κεκτηνάριον* Centner; endelig aldeles Romaiske Former, saasom, Deminutiver uden formindskende Betydning, gen. *τοῦ Μακέλλη* ifst. *Μακέλλον*, Nomina paa *is* og *iv* ifst. *ιος* og *ιων* *). Og dog er dette kun Begyndelsen til Fordærvelsen; jo længere man gaaer frem i Tiden, desto mere tiltager Afvigelsen fra den gamle Sprogbrug og Mængden af fremmede Ord og Vendinger **). — Ogsaa den Maade, hvorpaa Byzantinerne efterligne ældre Forfattere, vidner om, at det Sprog, hvori de skrive, ikke mere er levende. De efterligne ikke en eller anden gammel Skribents Maneer eller stræbe at gjengive deres Mønsters Velklang og Aand, men de overføre Talemaader, enten tagne af een eller langt oftere af mange forskjellige Forfattere ifleng ordret i deres Skrifter, hvad enten de passe eller ikke. Hele Sætninger af Thuchyides komme igjen hos Agathias, og de senere f. Ex. Leo Diaconus drive dette Væsen i langt høiere Grad, saa at hele Stykker af deres Skrifter ikke ere andet end Centoner af Homer, Thuchyides, Herodot o. s. v. Mange jage efter poetiske og Ioniske Ord og Former og sŕhe det Simple og Sædvanlige sem en Pest: saaledes bruger Leo Diaconus *ἀνταδελφός*, *ὀμαίμων*, *ὄνναιμος* hellere end *ἀδελφός*; *πέλω*, *τελέθω*, *τελέω*, *ὕπαρχω*, *πέφρηνα*, *πέφρηνα*, *χορηματίζω*, for at undgaae *εἰμί* o. a. (S. Hase's Fortale p. XIX). — Endelig emtales ogsaa Tale sproget oftere i Forbigaaende af Grammatikere og Historieforivere, i ældre Tider sædvanlig under Navn af *συνήθεια*, senere og fornemmelig, da det allerede havde gjort sig gjeldende ved Tiden af det Helleniske Høitidsprog i Litteraturen, ogsaa under Navn af *ιδιωτικὴ γλῶσσα*, *χρδαία λαλιά*. Grammatikerne anføre hyppigen enkelte Ord deraf til Forklaring af gammelgræske Ord ***) og betegne det da foruden med de anførte Navne ogsaa ved *ιδιωτικῶς*, *παρὰ τοῖς ἰδιώταις*, *οἱ νῦν*, *ἡμεῖς*, *ῥεοί*. I hvilket Forhold Folkesproget har staaet til Skriftsproget indtil Slutningen af det 11te eller Begyndelsen af det 12te Aarhundrede, hvorledes det efterhaan-

*) Ift. Heilmair S. 11 ff. Om Agathias siger Niebuhr, efterat have talt om, at hans Sprog er langt fra at være rent og ikke engang er frit for grammatikalske Feil, præf. p. XVII: *Quæ ut condonavervis ævi infelicitati, præcipuæque difficultati scribendi lingua emoriente, antequam adulta sit atque e matris consortio exierit vulgaris, qua jam quotidie utuntur: tamen ut laudem tribuas historico, sapientiam gravitatemque requires, at id non minus frustra in Agathia nostro.*

**) S. Heilmair S. 13 ff., Hase's Fortale til Leo Diaconus, Struve i Rec. af Kieslings udg. af Tzezes's Chitiader, i Seebodes Neue krit. Bibl. 1827, Nr. 3, S. 297 ff.

***) Saaledes allerede Helladius (fra 4de Aarh.) hos Photius p. 350 Bekker: "Ὅτι ἀνθακαεὺς ὁ ἐν τῇ συνήθειᾳ καλούμενος καθωνάριος; Johannes Siceliota (9de Aarh.): *Σεσηθέναι* — ὃ λέγεται κατὰ τὴν συνήθειαν ἀπερζιγηρώμεναι (Bekker Anecd. p. 1418); Etym. magn. p. 597 Syll.: *Ναρόν*, τὸ ὑγρόν — καὶ Ἰωὼς ἢ συνήθεια τρέψασα τὸ ἄ εις ἔ λέγει νερόν; Pseudo-Aristophanes bagved Herodians Epimerismen S. 288: *Ῥαδαπυγίσειν τὸ σιμῶ τῶ ποδὶ τὸν γλουτὸν παιεῖν* — τὸ λεγόμενον παρὰ τοῖς ἰδιώταις Κλοτζάτον (ift du Cange gloss. v. Κλοτζᾶν og Korais Ἐτακτα Vol. II p. 195); Schol. Aristoph. Plut. 817, Acharn. 396, Equit. 681, 1010, Pac. 559, Vesp. 952, Ran. 509 og endnu oftere de Senere.

den mere og mere har fjernet sig fra det Helleniske, endelig, om man har anvendt det i Skrift før den Tid, da vi træffe det i Litteraturen, derom mangler man bestemte Efterretninger. Den første som omtaler Folketsprog i Bulgærsproget og anfører Brudstykker deraf, er Anna Comnena (du Cange gloss. præf. p. VI), og ganske kort efter eller endog paa samme Tid see vi dette Romaiske Sprog træde frem i Litteraturen med et fra det gamle Græske Sprog aldeles forskjelligt Præg. Og det er ikke Mænd af den simple, mere udannede Klasse, hvis Navn de tre første Romaiske Skrifter, vi kjende, bære; men det er en Keiser, og en meget lærd og bekjendt geistlig Mand. Det første Digt bærer nemlig Keiser Alexius Comnenus's Navn og indeholder Formaninger til hans Sønnesøn eller Neveu Spaneas. Om dette Digt virkelig er af Alexius den Første, hvem det tillægges i Litteraturhistorierne (i hvilke det feilagtig staaer som et Hellenisk Digt), tør jeg ikke paastaae, men yngre end det 12te Aarh. er det dog neppe. Aldeles sikker er de to andre Digtes Forfatter og Tid; begge ere skrevne til Keiser Manuel Comnenus; i det første klager Theodoros Ptochoprodromus eller Prodromus, en Munk i det 12te Aarhundrede, der er bekjendt ved mange Helleniske Skrifter i Vers og Prosa, over sin Fattigdom, i det andet beklager den samme Forfatter sig over sin Abbeds Tyranni. Fra det 13de og 14de Aarh. har man en betydelig Mængde af Romaiske Skrifter, især Hvidderomaner og Krøniker. Selv Love bleve affattede i dette Sprog, i det mindste de, som vare gjeldende for de Stater, som stode under Frankiske Fyrster; saaledes har man det Jerusalemiske Niges Afskrifter, Cretensiske og Cypriske Love i dette Sprog. Brudstykker af disse og andre Romaiske Skrifter, der i Haandskrift findes paa det Kongelige Bibliothek i Paris, ere anførte i stor Mængde af du Cange i hans Glossarium og af Korais i "Ατακτα 1ste og 2det Bind (Paris 1828, 29). Istedetfor i det Enkelte at angive, hvori Forskjellen imellem dette Romaiske og det døde Helleniske Sprog bestaaer, hvilket vilde føre til stor Vidtløftighed, vil jeg hellere gjøre denne Forskiel indlysende ved at anføre nogle Brudstykker af Romaiske Digte fra det 12te og 13de Aarh.

I. Af Alexius Comnenus's Formaninger til Spaneas:

Τίέ μου, ἴδε ἂν ἔφαγες ξένον τίποτις πρᾶγμα,
 Καὶ πῆρες καὶ κατέλυσες καταδαπάνησές το,
 Μὴ κούψης, τοῦτο μὴ ἀρηθῆς, μὴ τὸ ἀλληλογήσης,
 Διὰτὶ οὐκ εἶχες μάρτυρες, σημάδιον ἐνεχύρου.

(Korais "Ατακτα Vol. II p. 32).

* * *

Τίέ μου, ἂν σ' ἐμπιστευθῆ κανεῖς τί ἐκ τὸ ἰδικόν του,
 Καὶ φᾶς τὸ καὶ ξοδιάσης το, γὰ τὸ καταμτώσεις
 Καὶ ἔλθῃ καὶ ζητήσῃ το, καὶ οὐκ ἔχεις γὰ τὸ δώσης,
 Κ' εὐρίσκεισαι ἀνυπόληπτος, καὶ χάνεις τήν τιμήν σου.

(ibid. p. 183).

II. Af Ptocheprodromus's første Digt til Keiser Manuel Comnenus i Korais "Αρακτα
1ste Bind.

Καὶ τζίκνα γέμισαν πολλὴν ταρθούνια μου στὴν στράταν,
Κ' εἰς τάντερά μου σέβηκεν, καὶ τάραξεν τὴν πείναν.
Τὴν τζίκναν ἠκολούθησα, κ' εἰς μακελλεῖον μὲ πάγει·
Ἐκεῖβρα κρέας καὶ ψήρασιν σουγλιταρέαν μεγάλην.
Τοῦ μακελλάρη τὴν γυνὴν ἤρξάμην κολακεύειν·
Κυρὰ κυρὰ μαστόρισα, κυρὰ χορδοκοιλίστρα,
Καὶ μουτλογατοπόσκουφε γυνὴ τοῦ μακελλάρη,
Δός με ὀλίγον ἔντερον, δός με δαμὴν μαστάρων,
Λαπάραν ἐκ τὴν λαπάραν σου, ἐξαύτην τὴν βαστάξεις.
(Vs. 331 sqq.).

* * *

Κάπα μου, πάλιν κάπα μου, παλιοχαρβαλομένη,
Κάπα μου, ὄνταν σέθειεν ἡ βλάχα νὰ σὲ φάνη,
Πολλὰ δάκρυα σὲ γέμισεν καὶ στεναγμούς μεγάλους.
Ἐσὲν ἔχω καὶ πάπλωμαν, κάπα, καὶ ἀπανωφόρον,
Ἐσέραν καὶ ποκάμισον, ἐσὲν καὶ ἐπιβαλτάρων.
(Vs. 361 sqq.).

III. Af samme Forfatters andet Digt til Keiseren:

Οὐδὲν ἐνὶ διαλόγου σου τὰδρὴν τὸ παξυμάδιν,
Καὶ τὸ παλαμιδόκομαν, καὶ ἡ θῦνα ἡ βρωμιαρέα.
Καὶ τὸ τυρὶν τὸ κρητικὸν να γδάρη τὸν λαιμόν σου.
Κατάβαινε στὴν τράπεζαν, καὶ βόθα τὸν κελλάρην,
Καὶ κόψτε ξύλα, καὶ νερὸν κουβάλει στο κανάβιν,
Καὶ δίδε καὶ θερμούτζικον· οὐκ εἶς' ἐκ τῶν ἐνδόξων·
Κομματία, βλέπω, ἀπέγδαρες τρανὰ καὶ γωνιδάτα,
Καὶ μαγερίαν διπίνακον· οὐκ εἶς' ἐκ τῶν ἐνδόξων.
(Vs. 101 sqq.).

* * *

Ἄς ἐγενόμην ἔπαρχος κ' ἄν δεκαπέντε ἡμέρας,
Νὰ ὄρισα νὰ τὰς ἔδωκαν μαγγλάβια στὸν Εὐγένιν,
Νὰ ἔκοψα τὰς σάρκας των, νὰ τὰς ἔμασσησάμην·
Καὶ τότε ἄς ἐπουλόντασιν ὀκτῶ καὶ ἐννέα στὴν φόλην.
(Vs. 269 sqq.).

(5*)

I dette Sprog taler den lærde Forfatter til en Comnenus igjennem begge Digtene, med Undtagelse af Begyndelsen og Enden af hvert Digt og enkelte faa andre Steder, der klinge noget mere Hellenist.

IV. Af Krøniken om Frankernes Krige i Romania og især paa Merea *):

*Καὶ θέλω να ἀφηγηθῶ περὶ τὸν Μέγαν Κύριον,
Ὅπου ἴτουν Δούκας Ἀθηναῶν, καλὸς ἀνδέντης ἦτον.
(du Cange gloss. p. 766).*

* * *

*Ἐκεῖνος δὲ ὡς εὐγενὴς καὶ Ῥήγας ὅπου ἦτον,
Τοῦ ἀῖδοκεν διὰ χάριος μα τοὺς ἀφηροὺς τὸ μάντζε,
Μέγαν κύριον τὸν ἔλεγε, οὗτος τὸν ὠνομάζουσι,
Ἐκεῖνον ὅπου αὐτέντεβεν ἐτότε τὴν Ἀθήνα.
(ibid.).*

* * *

*Ὅρισεν καὶ παρὰγγειλεν ἀφώτου ἀποθάνη,
Μὴ παρὰ περάσι ὁ κερὸς ἐκεῖνος καὶ ὁ χρόνος,
Τὰ ὅσταν τὰ μοναχὰ νὰ θέσουσι εἰς σεντούκη,ν,
Στὸν ἅγιον Ἰάκωβον, ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀνδραβήδαν,
Στὴν ἐκκλησίαν τὴν ἔπικεν, καὶ ἔδωκεν στὸ τέμπλος,
Τὸ κιβούρη,ν ὅπου ἔπικεν, ὅπου ἦτον ὁ πατήρ του·
Εἰς τὴν δεξιὰν τούτην μεριὰν ἐνὶ ὁ ἀδελφός του·
Καὶ αὐτὸν νὰ θέσουσι ζερβά, καὶ ὁ πατήρ τοῦ ἔσω.
(ibid. p. 1353 og 1542).*

* * *

*Ἐνν καβαλάρην μὲ ταυτόν, καὶ δάδεκα σεργένταις,
Καὶ ὅσοι κράτουσι καὶ ἔχουσιν ἄνω φῖαι τεσσάρων,
Νὰ δῆδουσι καὶ ἦνα ἐπλήρουσι εἰς τὸ καθένα φῖαι,
Σεργένταις δύο εἰς ἄλογα ἢ ἕναν καβαλάρην,
Οἱ καβαλάρηοι ὅπου κρατοῦσι πρὸς ἕνα φῖαι καθαίνας,
Ὅστος του ὀφείλη καὶ χρεωστὴ δουλεύη διὰ τὸ φῖς του.
(ibid. p. 1674).*

---

*) Χρονικά τῶν ἐν Ῥωμανίᾳ καὶ μάλιστα ἐν τῷ Μωρέᾳ πολέμων τῶν Φράγκων i 2 Bøger. Buchon har i Aaret 1825 udgivet Texten af 1ste Bog og en Overtættelse af hele Krøniken, men denne Udgave har det hidtil ikke været mig muligt at overkomme. Ogsaa skal den optages i det Boniske corpus Byzant. Jeg giver de følgende Brudstykker med Flid med den samme Orthographie, hvormed de efter et Parisisk Haandskrift ere aftrykte hos du Cange, da selv dette ikke er uden Bigtighed med Hensyn til Spørgsmaalet om Udtalen.

Disse ganske ifleng valgte Exempler ville være tilstrækkelige til at vise, at det Romaiske Sprog fra det 12te Aarhundrede af, endog saaledes som det fremtræder i Skrift, ligesaa lidt kan kaldes Græsk (Hellenisk), som det Italienske kan kaldes Latin. Først Romerne (som ikke allerede Macedonerne), siden Slaverne og de andre nordlige Barbarer og endelig Frankerne ved deres Vandringer igjennem Landet i Korstogenes Tid og endnu mere, da de efter Erobringen af Constantinopel fik fast Fod i Landet, have alle bidraget til efterhaanden at gjøre Følkesproget til et fra det gamle Græske ligesaa forskjelligt Dungemaal, som det Italienske er fra det Latinke. Det ældre Romaiske Sprogs Lighed med det gamle Græske bestaaer fornemmelig i en Masse af Græske Ord, som det beholdt; men det, som udgjør Sprogets egentlige Væsen, dets indre Bygning, Flexion og Construction, blev barbarisk (d. e. ligt med de Romanske og Slaviske Folkestammers), og selv i den ydre Form blev Meget forandret ved Optagelsen af en Mængde fremmede (Romerske, Slaviske, Frankiske) Ord og ved Depravation af de oprindelige Græske Ord og deres Forandring i Betydning. At ikke Barbarernes Idiom aldeles fortrængte det oprindelige Sprog, er grundet i de samme Omstændigheder, som gjorde, at Latinen vedblev at være et vigtigt Element i det Italienske og de andre Romanske Sprog. Hvad navnlig de Scythiske Barbarer angaaer, da var Grækernes Overvægt i Cultur i Forbindelse med Christendommen de fornemste Aarsager i, at Barbarerne til-egne sig Landets Sprog, dog ikke uden paa deres Side at meddele dette igjen en saare betydelig Deel af deres. Det Slaviske Element fik fra Begyndelsen af stor Indflydelse i Sproget og har beholdt det til den Dag i Dag er.

Hermed har jeg egentlig endt, hvad jeg nærmest med Hensyn til vort Spørgsmaal havde at sige om Sproget. Dog da ikke blot Prof. Bloch ofte paastaar, at Grækerne endnu tale samme Sprog, hvoraf de Gamle betjente sig, kun med nogle Modificationer og Blandinger, men ogsaa Andre troe, at det Nygræske Sprog er en blot noget vanslægtet, men dog ægte Datter af det gamle, vil jeg her endnu tilføie nogle Oplysninger for at berigtige denne vrangne Forestilling. Denne Fjerdom har uden Tvivl sin Oprindelse af, at de fleste kun kjende det Nygræske af Korais's og andre i Occidenten eller paa occidentalst Viis classisk dannede Grækere Skrifter. Disse skrive hver deres eget Sprog, mere eller mindre formet efter det Helleniske og det Lands Sprog, hvori de have faaet deres Dannelse eller længe have levet. Navnlig er det Tilfældet med Korais, hvis Nygræsk bestaaer af et Hellenisk Grundlag med en Romaisk Kamme og Franste Ornamentter. Dette Sprog har stor Lighed med det gamle, og lader sig læse med den største Letthed af Enhver, som kjender det Helleniske. Ogsaa de fleste Nygræske Grammatiker ere for meget tilfkaarne efter en Hellenisk Maalestok, og af dem lærer man ligesaa lidt at kjende det levende Romaiske Sprog, som af Korais's og de andre lærde og høilærde (λόγιοι, λογιώτατοι) europæiserede (s. v. v.) Grækere Skrifter. De skriftlige Kilder, hvoraf man skal søge sin Kundskab til det levende Nygræske Sprog efter Constantinopels Indtagelse til vore Tider, ere fornemmelig Folkeedigte og andre Skrifter af Mærde eller bestemte for Mærde o: dem, som ikke have faaet classisk Dannelse, saasom blandt de ældre Georgillas's, Dimitrios Zinos's, Stephan Sachlikis's Digte, Historien om Apollonios i Tyros, Erotokritos; af yngre Voskopula og fornemmelig de herlige Folkevise, som Fauriel og Kind have udgivet, ogsaa enkelte andre populære Skrifter. Jeg vil her ligesom før anføre nogle

Exempler fra forskjellige Aarhundreder, da disse fortest og klarest ville give dem, som ikke have Afgang til Kilderne, et Billede af det Nygraæste Sprog.

I. Af Emmanuil Georgillas i den sidste Halvdeel af 15de Aarhundrede:

Ὡ θεὸς, νὰ τὸχαν πολεμᾶν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι οὕτως,
 Καὶ νᾶχαν κἀμνειν αἵματα καὶ κρίσεις τοῦ θανάτου,
 Ποτὲ νὰ μὴν ἐχάνασιν, λέγω, τὴν βασιλείαν.
 Ἀμέ οἱ κρίσεις οἱ ἀχαμνὲς, καὶ οἱ ἐλεημοσύναις,
 Ἐκαμάν τους ὀλόγγμυρους καὶ ξετραχηλισμένους.

(Korais Ἄτακτα II p. 148).

* * *

Οἱ ματιόρδοι μὲ χαρῆς τὰ σώματα νὰ πέρουν,
 Καὶ ἄλλοι νὰ τὰ θάπτουσι, καὶ κείνοι νὰ διαγέρονν.

(ibid. p. 107).

* * *

Καὶ ἀπάνω εἰς τὰ τραχηλιά των εἰς τὰ τουρνέματά των,
 Χρυσὰ νὰ ἔχονν γουρζέρια μέχρη καὶ τὰ βιζία των.

(ibid. p. 356).

II. Af Steph. Sachlikis i det 16de Aarhundrede:

Ἀμέτε καὶ μανλίζετε ὕπανδρες καὶ χηράδες,
 Γελᾶτε ταῖς ἀνέγλυτες καὶ ταῖς νοικοκυράδες,
 Καὶ βλέπετε ὅσον ἔχετε ἀπὸ ταῖς πενθεράδες.

(ibid. p. 47).

* * *

Καὶ κείνος μὰ τὴν μούζαν του μὰ τὴν κακὴν του μοῖραν,
 Τα ῥοῦχα τοῦ νεν ἄτζαλα, καὶ γέμουσιν τὴν ψύραν.

(ibid. p. 71).

III. Af Historien om Apollonios i Syros, fra Begynd. af 16de Aarh., udgiven i Venedig:

Τιγάρη δὲν γνωρίζεται μυριστικὸν κλωνάρη,
 Στὸς βρώμους ἂν εὔρισκεται, ποῦ δὲν τοῦ λείπει χάρη;

(ibid. I p. 150).

* * *

Κάμε καλὸν, καὶ ἄς κείτεται, σὰν νὰ σπειρες σιτάρη,
 Ὅποῦ τὸ ῥίκτης εἰς τὴν γῆν, κῦστερα βρίσκης χάρη.

(ibid. II p. 170).

IV. Af Erotokritos fra det 17de Aarhundrede, udgiven i Venedig:

*Εἰς τὰ καλὰ μου μ'εὔρηκε, νὰ ζήσης, θυγατέρα·
Ἀμὴ κακὴ γιὰ λόγοντου ἦτον ἐτούτη ἡ μέρα.*

(ibid. II p. 40).

* * *

*Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα, π' ἀναβροκατα βαίνουν,
Καὶ τοῦ τροχοῦ, π' ὄραις ἠγλά, κῆ ὄραις 'ς τὰ βάθη παίονον,
Καὶ τοῦ καιροῦ τὰ πράγματα, π' ἀναπανμὸ δὲν ἔχουν,
Μὰ 'ς τὸ καλὸ καὶ 'ς τὸ κακὸ περιπατοῦν καὶ τρέχουν,
Καὶ τῶν ἀρμάτων ἢ ταραχαῖς, ἔχθηρταις, καὶ τὰ βάρη
Τοῦ ἔρωτα ἢ μπόρσεσες, καὶ τῆς φιλιᾶς ἢ χάρι.*

(Iken Leukothea I p. 180).

V. Begyndelsen af Voskopula (ἡ βοσκοπούλα) fra 17de Aarhundrede, trykt i Venedig:

*Εἶσε μεγάλην ἔξοριᾶ, 'σένα λαγκάδι,
Μίαν ταχυνὴν ἐπήγα στὸ κοπάδι,
Σὲ δένδρη, σὲ λειβάδια, σὲ ποτάμια,
Σὲ δροσερὰ καὶ τρυφερὰ καλάμια·
Μέσα στὰ δένδρη κεῖνα τ' ἀνθισμένα
Ποῦ βόσκαν τὰ λαφάρια τὰ καϊμένα
Στὴ γῆ τὴν δροσερὴ στὰ χορταράκια,
Ποῦ γλυκοκοιλαδοῦσαν τὰ πουλάκια.*

(Iken Eunomia I p. 24).

VI. Begyndelsen af en gammel Folkevisé om Herr Michalis, udgiven af Fauriel efter et Haandskrift i Pariser Bibl.:

*Θέλω νὰ κάτσω νὰ σᾶς πῶ, πολλὰ νὰ θαμαχθῆτε·
Τίς ἦτον ποῦ τὸν ἔλεγον κυρίτσος ὁ Μιχάλης.
Εἶχεν τὸν βιὸν ἀρίφητον, τὴν ἀφεντιὰν μεγάλην·
Καὶ κάθονταν 'ς τὸ σπητί του, κακὸ δὲν εἶχ' ὁ νοῦς του.
Ἔνα ῥοκά ἀνάγνωσαν μέσα εἰς τὸ διβάνι·
Ὅπου τὸν κόσμοον χάλασε, τὸν πόλεμον γυρεύει. κ. τ. λ.*

(Den Fauriel-Müllerste Saml. I p. 94).

VII. Den tredie Aephtfang i samme Samling I p. 6:

*Μαῦρον καράβι ἔπλεε 'ς τὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας·
Μαῦρα πανιὰ τὸ σκέπαζαν, καὶ τ' οὐρανοῦ παντιέρα.*

Ἐμπρός κορβέτα μ' ἄλικην σημαίαν τοῦ ἐβγῆκε
 Μάϊνα, φωνάζει, τὰ πανιά, ῥῆξε τα, λέγει, κάτω!
 Ἄεν τὰ μαϊνάρω τὰ πανιά, οὐδὲ τὰ ῥήγγω κάτω! κ. τ. λ.

VIII. Den niende Kleyhtfang i Kinds Samling:

Διαβάτ' ἀπ' τὴν Μονεμβασίαν, ἀπ' τὸ Παλαιοκαστρίτσι·
 Ἐκεῖ ν' ἰδῆτε αἵματα, ἐκεῖ ν' ἰδῆτε λέσια,
 Ποῦ 'κβῆκ' ὁ Κεχαϊάμπεης, μ' ὄλους τοὺς Ἀρβανίτας.
 Κ' οἱ κλέφται ὅταν τ' ἔμαθαν, πολὺ τοὺς κακοφάνη.
 Βάλλουσι βίγλας καὶ βυλοῦν, βάλλον καὶ καρραούλια.
 Ἡ κάτω βίγλα φώναξε, τὸ κάτω καρραούλι·
 Πιάστε τὸν τόπον δυνατὰ κ' εὐθειᾶστε τὰ ταμπούρια,
 Ὁ Κεχαϊᾶς μᾶς πλάκωσε μ' ὄλους τοὺς Ἀρβανίτας.
 Πρώτη μπατάλια, ποῦ πεσε, τὴν ῥήγν' ὁ Κυριακούλης,
 Βαρῆ τὸν μπαϊρακτάραγα κ' αὐτὸν τὸν σιλιχτάρη.
 Πέρνει μουλάρια μὲ φλωρί, μουλάρια μὲ χρυσάφι. κ. τ. λ.
 (Eunomia III p. 20).

Uf nyere Kroniker i Folkesproget ere de to interessanteste: Historien om Georgis Strato-
 verga, en berhyttet Cretensiſt Kleyht i Begyndelsen af dette Aarhundrede, i den Fauriel = Müllerſte
 Samling 2det Bind, S. 206 ff., og Historien om Landſkabet Maina og Mainoternes Sæder m. m.
 (Iſtopiá τῆς Μάνης ὅλης, ἡθῶν, χωρίων καὶ ἰντροάδων αὐτῆς, διὰ στίχων πολιτικῶν), fra den
 ſidſte Halvdeel af det forrige Aarhundrede: den findes i Begyndelsen af 3die Bind af den Bayerſke Stats-
 raad v. Maurers Værk: Das Griechiſche Volk, Heidelberg 1835. Forfatteren af denne Historie horer
 vigtignoſk, ſom man kan ſee af flere Steeder, til den lærdere Klaſſe; dog er hans Digt ret folkeligt i Tone
 og Sprog. Da Maurers Værk vel kun er i Faa's Hænder, vil jeg her meddele en liden Prøve af
 Digtet, Bk. 267—283:

Ἄν ἀποθάνῃ καὶ κανεῖς ἀσκοτότος, τὸν κλαίγουν,
 Ἀσκοτότον, ἀμάτωτον, ἀδικίωτον τὸν λέγουν·
 Τὸν κλαίγουσι καὶ σκούζουσι, γιατί δὲν ἐμποροῦσι,
 Μηδὲ ἐλείζουσι ποτὲ, τὸν χάρον νὰ εἶροῦσι·
 Διὰ νὰ τὸν σκοτώσουσι, κὶ νὰ δικαιωθοῦσι,
 Νὰ πάρουσι τὸ δίκιο τοὺς νὰ παρηγορηθοῦσι.
 Γιὰ τὰ παιδία τὰ μικρὰ, ὅποταν γενηθοῦσι,
 Χυλόειτες μοιράζουσι, γιὰ νὰ τὰ εὐχθηθοῦσι·
 Στὴν πόρταν ὅλοι τρέχουσι, κὶ τουφεμαῖς βαροῦσι,
 Κὶ νὰ τοὺς βγάλουσι χυλὸν, νὰ φᾶσι καρτεροῦσι·

Ἐκεῖ καὶ χῆραις τρέχουσι, καὶ καλομοίραις πᾶσι,
 Νὰ τὸ καλομοιράνουσι, γυλόεταῖς νὰ φᾶσι.
 Ἡ καλομοίραις λέγουσι· καλῶς ἦλθε νὰ ζήσῃ,
 Νὰ γένη καλὸ σὲ ἄρματα, καὶ τοὺς ἐχθροὺς νὰ σβήσῃ.
 Αἱ χῆραις πάλιν στέκονται ὅσαν παραπονεμέναις,
 Καλαῖς εὐχαῖς τοῦ δίδουσι καὶ ἐκείναις ἢ καϊμέναις·
 Ἡμεῖς ἄνδρα δὲν ἔχομεν, νὰ σᾶς τὸ ντουφεμίση,
 Μόν' ὁ θεὸς ποῦ τόδωσε, νὰ σᾶς τὸ ντουφεμίση.

Allerede af disse faa og korte Exempler vil man see, hvad man vil blive end mere overbevist om ved nærmere Bekjendtskab med Kilderne, at det Nygræske ikke er en ægte Datter af det Helleniske, men i sit Væsen aldeles det samme Sprog som det ældre Romaiske, kun at der findes færre Latiniske, men istedet derfor desto flere Italienske, Albanesiske og Tyrkiske Ord i det. Folkets Tyranner have til alle Tider ogsaa viist deres Tyrannie i Sproget *). Jeg maa derfor meget betvivle Rigtigheden af den Paa-stand, som Forf. (Revision S. 277 Not.) anfører som Devii's for, at det Nygræske er det samme Sprog, som det gamle: "deels at den, som forstaaer Gammelgræsk, ogsaa let læser Nygræsk, deels at Nygræskerne let forstaae en Gammel-Græker, hvorimod man ikke med Lethed læser Italiensk, fordi man forstaaer Latin, og Italienerne ikke forstaae en Latinisk Mucter uden først at have lært Sproget." Skulde virkelig de Nygrækere, som ikke have clasisk Dannelse, med Lethed forstaae en gammel Hellenisk Forfatter? I al Fald feiler jeg vist ikke ved at antage, at de, som kunne Gammelgræsk uden at være bekjendte med Nygræsk eller dog med Middelaalderens Helleniske Skriftsprog, ikke ville have meget mindre Vanskelighed med at forstaae (thi det mener Forf. vel med Udtrykket læse) de fleste anførte Exempler af det ældre og yngre Romaiske, end de, som kunne Latin, med at forstaae Italiensk.

Vi komme nu endelig til Udtalen. Være her de historiske Data ligesaa tydelige, som i de foregaaende Punkter, da vilde Striden snart kunne endes og maaskee slet ikke være opstaaet. Vistnok have vi ligesaa lidt i den Græske, som i noget andet Sprogs Litteratur udtrykkelige Vidnesbyrd om en til en vis Tid slet total Forandring i Udtalen, men deraf vil vel Ingen vove at slutte, at slet ingen Forandring er foregaaet i Udtalen af det Græske Sprog, ligesaa lidt som Noget af Mangelen paa slige udtrykkelige Efterretninger vil slutte, at f. Ex. Romerne og Jøderne nuomstunder udtale Bogstaverne ganske saaledes, som de udtaltes af de gamle Romere og Hebræere. Selv de andre Data, hvorefter man kan lære at kjende et Sprogs Udtale i de forskjellige Tidsaldre, ere i de fleste, maaskee i alle Folk's Litteraturer utilstrækkelige og ofte tvetydige, og ligesom dette navnlig er Tilfældet med hvad der er overleveret om det Latiniske Sprogs Udtale, saaledes viser ogsaa den Strid, som saa længe er bleven ført og endnu føres om det Helleniske Sprogs Udtale, at Efterretningerne om en almindelig uforandret Udtale af dette

*) I Fortalen til du Cange's Glossar. p. IX finder man endel Bidrag til at lære at kjende Helleniske Ord's og Formers Depravation i Nygræsk; om det Slaviske, det Italienske, Albanesiske og Tyrkiske Sprogs Indflydelse paa Nygræsk har Prilmaier samlet mange Notitser.

Sprog ingenlunde ere saa "sikre," "bestemte," "afgjørende" og "uimodsigelige," som Forf. paastaar og stræber at vise ved Data, hvoraf de allerfleste vare bekendte, før han optraadte som Forsvarer af den Nygræske Udtale af det Helleniske Sprog. Af Middelalderens skriftlige Mindesmærker kan man, som jeg allerede ovenfor har bemærket, historisk godtgjøre, at den Nygræske Udtale af *η*, *ει* og *αι* var herskende i Constantinopel i det 9de Aarhundrede; af de 2 sidste Diphthonger kan denne Udtale maaskee ferfølges noget længere tilbage i Tiden. Men lad end hele den Nygræske Vocal- eller endog Bogstavudtale have været almindelig i Constantinopel i det 9de Aarh., ja eet Aarhundrede tidligere (hvilket iøvrigt neppe vil kunne historisk godtgjøres, i det mindste ikke er godtgjort hidtil): er det derfor afgjort (d. e. historisk bevist og sikkert), at denne Udtale har hersket i hele den foregaaende Tid i alle sine Dele? Kan ikke Forandringen lidt efter lidt være foregaaet, kan ikke Udtalen af *ει* og *αι*, som vi træffe den senere, hidrøre fra det Romerske Herredømmes og Sprogs Indflydelse, og det ligesaavel efter som før Constantinopels Anlæggelse? "Men," sige Keuchlianerne, "Intet berettiger til at antage, at der nogenstunde er steet nogen Forandring; tværtimod stadfæster denne Udtale sig, saa langt man gaaer tilbage i Tiden, ved de mangfoldigste og uimodsigeligste Beviser." At disse Keuchlinske Beviser ere langt fra at være uimodsigelige, og at der paa den anden Side ikke ere saa Data, som give Anledning til høiligen at tvivle om, at den samme Bogstavudtale har hersket til alle Tider i Grækenland, haaber jeg vil blive endnu mere indlysende ved de i de to følgende Afsnit anstillede Undersøgelser. Her ville vi fornemmelig sammenstille de Oplysninger, som kunne hentes fra Nationens og Sprogets Historie, og hvad Betragtningen af Litteraturen og dens Værker i Almindelighed nærmest leder til.

Hvis ikke Andet end Videnskabelighedens totale Forfald havde foranlediget Sprogets store Forvanskning (hvilken efter Forfatterens Mening først skriver sig fra det 15de Aarh.), da kunde man maaskee vel finde den Paastand rimelig, som Forf. fremsætter i Slutningen af den historiske Indledning om Sproget foran sin nye Udgave af den Græske Skolegrammatik, "at af let begribelige Aarsager foruden Skriften (s: baade Bogstavernes Form og Ordnes Retskrivning) ogsaa Udtalen blev uforandret, fordi den, da Barnet fra sin spædste Alder lærte den af sine Forældre og Græske Omgivelser, ikke kunde være hine Forvansknings underkastet, og uden Videnskaberne Hjælp godt kunde bevare sin eiendommelige Charakter." Men naar man seer, at der i Grækenland, lige fra den Tid af, det tabte sin Frihed, er foregaaet stor Forandring, at Nation og Sprog har i samme Grad tabt sin Reenhed, som mægtige fremmede Folkelags Invasioner og Nedsettelses bleve hyppigere, at der efterhaanden ved Blanding med fremmede Elementer er fremkommet et nyt Folk og Sprog, der atter bestandig med nye Herrer har faaet nye Tilfættninger: naar man overveier dette, da vil man have Grund til at tvivle, at ene Udtalen har beholdt sin oprindelige Reenhed. Romerne og Slaverne (for blot at nævne de vigtigste Fremmede) talede i det romaiserede og flaviniserede Grækenland Landets Idiom, men de talede det med Romersk og Scythisk Organ. Lærer ikke Erfaringen, at Barnets Organ afficeres saare meget, naar enten Fader eller Moder er Udblænding, selv om Forældrene tale Landets Sprog, og endnu mere, naar de, som omgive Barnet, ikke ere indfødte eller ere af forskjellig og blandet Folkestamme? Skulde Grækenland i saa Henseende være en Undtagelse? Det er bekjendt, at smukkeste Græsk, baade hvad Sproget selv angaaer og i Hen-

seende til Tonens og Udtalens Viflighed og Blødhed, fordi taltes i Athen. Troer man nu med Forfatteren, at Udtalen til alle Tider er bleven uforandret, hvor skulde man da til alle Tider vente den bedste og skønneste Udtale andensteds, end i Athen? Men just dette samme Athen giver det bedste Beviis imod Forfatterens Paastand, at det egentlige Grækenland aldrig er blevet hjemføgt af Fremmede eller har optaget noget Betydeligt fra Fremmede. For at gjøre dette ret klart, vil jeg til det, jeg i det Foregaaende har berettet om Athens Skjebne, her endnu tilføie denne Byes Historie efter det Latinske Keiserdømmes Tid, og hvilken Virkning den ydre Tilstand har havt paa Folk, Sprog og selv Udtale. Ved det Byzantinske Riges Deling, efterat Frankerne havde erobret Constantinopel, havde en Burgundisk Adelsmand **Otto de la Roche** faaet Athen under Titel af Hertug eller Storhertug. Fra hans Familie gik det ved Ægteskab over til Walter af Brienne. Han faldt i en Kamp imod Catalanerne (Catalonierne, Megabarerne), en Krigerbande, som allerede længe havde vntumlet sig i det Byzantinske Rige; og nu bemægtigede sig Attica og Boeotien og under Navn af det store Selskab i **14** Aar var Grækenlands Skræk og Plage. De erkjendte endelig det Aragoniske Kongehuus's Overherredømme, og Siciliens Konger bortgave nu Athen som Lehn. Efter Burgunderne og Catalanerne fik den Italienske Familie Acciajoli Storhertugdømmet. Athen blev Hovedstaden for en Stat, som strakte sig over Theben, Argos, Corinth og en Deel af Thesalien. Efter Tyrkiske Historiefrivers Beretning skal Bajezid allerede i Aaret **1397** have erobret Athen; men dette er ikke sikkert: i al Fald tabte Tyrkerne det kort efter igjen. Først i Aaret **1458** besatte Muhammed den 2den Athen, og to Aar efter blev den sidste Hertug Franco Acciajoli, som bestyrdtes for oprørske Planer, hængt (v. Hammer Gesch. des Osman. Reichs I S. 252, 441, II S. 38 og 44). I det forrige Aarhundredes sidste Halvdeel oversvømmede Albanerne Grækenland paa Portens Befaling, og især det da svagt befolkede Attica blev coloniseret af dem: de fleste Landsbyer i Attica ere kun beboede af Albanere *). — Hvorledes Fremmedes Ophold i Athen allerede i det 2det Aarh. virkede skadeligt paa Indvaanernes Sprog og Tone, have vi ovenfor seet af et Sted hos Philostratus. Om Sproget i den første Deel af Middelalderen har man ingen specielle Efterretninger; heller ikke erfarer man noget om det Græske Sprogs Bestaaffenhed i Attica, imedens Frankerne herskede der. Derimod melder en Spansk Skribent fra Enden af det **13de** Aarh., Raimund Montaniero, om Athens og Omegnens Beboere, at de tale ligesaa smukt **Franskt** som i Paris (**E parlavan axi belle Francis com dins en Paris; Hist. Arragon. c. 261**). Om Atheniensernes forkeerte Sprog i det **16de** Aarh. have vi tvende Grækeres, Theodosios Zgomala's og Simeon Cabasilas's Vidnesbyrd i deres Breve til Martin Crusius. Den første skriver (**Turcogræcia p. 216**): "Men mere barbarisk end de Andres Sprog er nu Atheniensernes, som engang har været det skønneste, og dersom Nogen siger, at det nærværende Sprog er det gamle diametraliter modsat, da tager han ikke feil. Thi naar vi høre dem, tænke vi efter, hvad det vel er, de sige (thi i Udskilligt udtrykke de sig paa usædvanlig Maade), og naar vi forstaae dem, saa kunne vi ikke bare os fer at lee" — : og paa et andet Sted (p. 99): "Og hvad der er det værste,

*) Flere Oplysninger om Athens senere Skjebne ville uden Tvivl findes i Gallmerayers nylig udfomne Afhandling om Athens Befolkning; jeg har ikke seet den endnu.

derfom man hører de engang faa vise Atheniensere, faa kan man være nær ved at græde; thi i samme Grad, som den rene og ufordærvede Helleniske Tale forðum herstede hos dem, i samme Grad herfer nu og høres et barbarist Tungemaal hos dem fremfor alle." Eignende Ytringer findes i Cabasilas's Brev om Atheniensernes fordærvede Dialekt og den Feragt, hvori de vare hos de andre Grækere for deres store Barbari (Martini Crusii Turcogr. p. 461 sq.). Ja endnu tales der i Athen en af de mest fordærvede Dialekter, og med Hensyn hertil skal det høres som Mundheld:

᾽Ω Ἀθῆνα, πρώτη χώρα,
Τὶ γαιδάροισ τρέφεις τώρα.

"O Athen, du første Stad, hvilke Afener nærer Du nu" (Tidskriftet: das Ausland, Juli 1834 S. 743). At selv Udtalen er anderledes i Athen end paa andre Steder i Grækenland, bevidne Reifende; hvorvidt denne Forskjellighed strækker sig i det Enkelte, kan jeg af Mangel paa Data ikke angive: saa meget er vist, at Athenienserne udtale α foran Vocale og Diphthonger af β - og γ -Hyden, ligesom det Italienske c (Leake i Iken Eunomia I S. 226). Men tale de andre Egnes Grækere alle eens og alle overeensstemmende med hvad der læres om Udtalen i Nygræske Grammatiker og af Neuchlinianerne? og er Udtalen selv i de sidste 400 Aar forbleven uforandret? De adspredte Notitser, jeg har stødt paa, gjøre, at jeg maa betvivle, at dette er Tilfældet. Ypsilon, som af de Nygræske lærde og af Neuchlinianerne udtales som β , skal i nogle Egne af det nordlige Grækenland lyde som γ *). At baade Dialekt og Udtale variere og modificeres fornemmelig efter de Folkeslag, i hvis Nabolag eller i Fællesskab med hvilke Grækere leve, bevidne om de ældre Tider Zgomala hos Crusius (p. 99; jfr. ogsaa p. 489), om de nyere Tider flere Reifende f. Ex. Pouqueville, Leake. Saaledes udtalte en Ipsariot *κατάρτησις*, katandesis; en Græker fra Saloniki udtalte *να σεργιανίσιω*, na serdschaniso, derimod en anden Græker na serjaniso (Iken Eunomia II S. 19 og 21); og for at nævne et Exempel fra en ældre Tid, som Forfatteren selv anfører i sit Program (S. 72), da udtalte Argypoulus fra Creta (eller snarere fra Constantinopel, i 15de Aarh.) *ναῦν, γναῦν* som navn, grafn og forsikkrede, at det i Grækenland blev udtalt saaledes af alle Dannede, imedens der i de Nygræske Grammatiker læres og Neuchlinianerne paa- staae, at *av* foran ν skal udtales som *av* ikke som *af*. Kan der under saadanne Omstændigheder tales om en Efterkommernes fra Fader til Søn lige fra de ældste Tider af forplantet almindelig Udtale? — Lad nu end, hvad jeg hidtil har anført, ikke gjælde om hele Grækenland, lad end Udskilligt deraf kaldes et "Maafke" (Progr. Fort. S. V), saa troer jeg dog ikke, at det er uden Vigtighed med Hensyn til Spørgsmaalet om Bevarelsen af en almindelig gammel Udtale.

For nu at komme nærmere til vort Æmne, skulde der slet ikke i selve Sprogets og Litteraturs Historie findes Data, som tyde hen paa almindeligere Forandringer i Udtalen? Allerede den Om-

*) La France littéraire, Avril 1835 p. 301: Dans une partie de l'Épire, de la Thessalie, de la Macédoine et même aux environs d'Athènes on prononce *ἐχουσα*, *ἐλυσσα*, *γυναῖκα*, *συγίζω* etc. avec le son de l'u français. A Philippolis, le peuple se moque de ceux qui disent *echisa* (*ἐχουσα*), en leur répondant gaillardement *ἐχουσας*; *echisas*? par une paréchèse tout-à-fait attique.

stændighed, at de Skrifter eller Dele af Skrifter, som indeholde Udbarfter imod i Skrift at forverle de i Udtalen ligelydende Vocaler og Staveller, alle aabenbart ere af meget seer Alder, intet beviisligt ældre end det 9de Aarhundrede *), og at efter den Tid denne Gjenstand idelig og idelig behandles, imedens man ikke finder Spor af lignende Bærker i den tidligere Middelalder eller i Alexandrinernes Tid, — allerede denne Omstændighed synes at vidne om, at der er foregaaet en Forandring i Udtalen, der gjorde det nødvendigt at frælse Orthographien fra Fordærvelse, en Fordærvelse, der ogsaa viser sig næsten i alle Haandskrifter, som ere yngre end det 9de Aarhundrede. Ogsaa i Nygræsten er Forfjellen imellem *ai* og *ε*, imellem *ι*, *η*, *υ*, *οι* og *ει* kun orthographist: men bryde de, som skrive, naar de ikke have megen classisk Læsning og kjende de i Sproget forblevne Helleniske Ord's Skrivemaade ved Studium, sig om at iagttage den gamle Orthographie? I de ældre Romaiske Skrifter findes heri den største Vilkaarlighed, som endog er gaaet over i Trykken i de Bøger, som ere udfomne i Venedig og andre Steder, og som dog maae antages at være besørgede af dannede Folk. Martin Crusius, som førte en udbredt Brevverling med sin Tids dannede Grækere, bevidner (*Turocogræcia* p. 224), at der paa hans Tid i Grækenland i Skrift ikke iagttoges nogen Forfjel imellem de eenslydende Bogstaver, og endnu er det samme Tilfældet i det mindste hos dem, som, skjøndt dannede, ikke høre til den lærde Klasse **). Havde den samme Lydslighed altsaa været almindelig meget tidligere end det 9de Aarhundrede, saa havde det vel ogsaa været nødvendigt for Grammatikerne tidligere at bestemme Orthographien i saa Henseende ved Regler. Mærkeligt er det ogsaa, at af dem, som have givet slike Regler, den første, hvis Tidsalder vi med Bestemthed kunne angive, Theognostus i det 9de Aarh., i sine af Cramer i 2det Bind af *Anecdota* nylig udgivne 1003 orthographiske Canones, ja selv endnu efter deres Forgængeres Auctoritet Pseudo-Herodian og Pseudo-Basilus, blot adskille som indbyrdes ligelydende (*ἀντίστοιχα*) *υ* og *οι* feruden *ε* og *αι*; *ι*, *ει* og *η*; *ο* og *ω*, men ikke angive *υ* eller *οι* som ligelydende med *ι* eller *η* eller *ει*, hvorimod der hos Eustathius findes Spor af en fælles *Υ*-Lyd for *ι*, *η*, *ει*, *οι* og *υ*, og i de følgende Aarhundreder

*) Jeg siger: beviisligt, fornemmelig med Hensyn til et ganske nylig under Choeroboscus's Navn udgivet Skrift om Orthographien. Af Indledningen vil det sees, at den Choeroboscus, hvis grammatiske Skrift (i Bekkers *Anecdota*) Forf. har benyttet, er yngre end Philoponus og maaskee ikke ældre end det 10de Aarh. I det af Forf. benyttede Skrift indeholdes der ikke sikker Data for *Υ*-Lyden af *η* (see 3die Afdeling) og for Fælleslyden af *οι* og *υ*; derimod findes saadanne i det af Cramer i 2det Bind af *Anecdota græca* (Oxonii 1838) optagne Skrift om Orthographien, hvilket dog ikke udgives for umiddelbart at skrive sig fra Choerob., men blot for en Epitome af hans Foredrag over Orthographien. Titelen er: *Ἀρχὴ σὺν ἑξῆ τοῦ ποσοῦ τῆς ὀρθογραφίας κατὰ στοιχεῖα ἀπὸ Φωνῆς Γεωργίου τοῦ Χοιροβοσκοῦ Βυζαντίου γραμματικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου ἐν συντομίᾳ τμηθὲν ἐκ τῆς καθόλου καὶ κατὰ πλάτος αὐτοῦ ὀρθογραφίας· διὰ τὸ ἐν συντόμῳ εὐσύνοπτον εἶναι τὸ ζητούμενον, σὺν καὶ ταῖς αἰτίας ἐκάστου.*

**) S. f. Gr. *Κενὸν Eunomia* II S. 17, 23 f., 32, 37, 38, 67, III Fort. S. XII. Ja selv flere nyere Græske lærde have paastaet, at den gamle Orthographie burde forkastes, og have selv givet et Exempel heri: *Leukothoa* II S. 79 og 87.

mange Efterretninger have om disse 5 Tegns fuldkomne Eenshed i Lyd *). Ogsaa fortjener det at berøres som et ikke uvigtigt Moment, der synes at tyde hen paa en Forandring i Udtalen, at hos de tidligere Grammatikere de korte og lange Vocaler betragtes som *ἀντίστοιχα* eller imod hinanden staaende (corresponderende), altsaa ligesom *o* og *ω*, saaledes det korte *i* og *υ* og det lange *i* og *υ*, endelig *ε* og *η*, hvilke sidste Vocaler udtrykkelig nævnes som *ἀντίστοιχα* hos Grækerne f. Ex. af Velius Longus p. 2214 Putsch og af Marius Victorinus ibid. p. 2473 (O littera pro duabus Græcis habetur, id est, pro *o* et *ω*, sicut etiam e pro *η* et *ε*, et istæ apud Græcos poetas invicem pro contrariis sibi litteris ponuntur et vocantur *ἀντίστοιχα*: unde et nostri hanc consuetudinem Græcorum propter metri necessitatem sequuntur). Hos de senere Byzantinste Orthographier derimod antages *ε* *ψιλόν* og *αι* *διφθογγος*, *ι* og *η* og *ει* *διφθογγος*, *υ* og *οι* *διφθογγος* foruden *ο* og *ω* som *ἀντίστοιχα* og nævnes udtrykkelig som saadanne af Moschopolus (s. Forf. Progr. S. 13). — Jeg vil ingenlunde udgive disse Momenter for aldeles sikre Beviser for Forandring i Udtale, men betragter dem blot som Wink, der bør paaagtes, inden der tales om, at der ikke er Spor af, at en Forandring nogenlunde er steet. Med Hensyn paa I-Lyden af Vocalerne har jeg her, hvor selve Sprogets og Litteraturens Historie nærmest tages i Betragtning, ingen sikkrere Data at anføre; derimod kan jeg paavise aldeles sikkre Spor af Forandring i andre Dele af Udtalen.

At Nygrækerne ikke gjøre Forskiel paa korte og lange Vocaler (Diphthongerne iberegne), er bekendt nok; Forfatteren er saa stærk i sin Tro paa Udtalens Uforanderlighed, at han ikke blot paa flere Steder i sine Afhandlinger, men, hvad der er værre, i sin Skolegrammatik paastaer, at hos de Gamle i det mindste i profaisk Tale Quantiteten har været lidet eller slet ikke iagttagen. I sit Progr. S. 65 lover han at ville udvikle dette nøiere i sin Afhandling om Accentuationen; men jeg har forgjeves i denne Afhandling ledet efter det, man kunde kalde historiske Beviser for denne Paastand. At de gamle Grækere i Udtalen gjorde nøie Forskiel paa lange og korte Vocaler, er vel saa almindelig erkjendt, at der ikke behøves noget langt Beviis derfor. Selv i vort accentuerende Sprog er det i høi Grad stødende, naar en kort Vocal udtales som lang eller omvendt, og de, som begaae denne Feil, udsætte sig for Latter. Hvermeget mere maatte dette være Tilfældet hos de gamle Grækere, hvis Sprog var kvantiterende. Skulde de, som byggede deres Vers ene efter Quantiteten, som selv iagttogte visse quantitative Rhythmer i det

*) Ogsaa i Historier indklædte de Byzantinste Grammatikere slige Regler for *ἀντίστοιχα*. For Curiositetens Skyld vil jeg her anføre en saadan Historie (eller Gaade, som den kaldes), der vistnok kun er Saa bekendt, da den først nylig er udgivet. Den findes i Boissoneade's *Anecdota*, Vol. III p. 150 not. og lyder saaledes: *Ἐρήμην ποτὲ καταδικασθεὶς ἐπὶ τὸν δικαστὴν ἦεν (ἤεν), καὶ οὐχ εὖρον, ὃν αὐτὸν ἐροίμην, τίς ποτε χάριος αἰρεῖ μιν. Καὶ δὴ, τὴν ὡς ἐκείνον φέρουσαν ἀγνοῶν, πρὸς ἑμαυτὸν ἔλεγον· εἰ μὴ τις ἐρεῖ μιν, αἰροίμην αὐτὸν καταδικασθῆναι μᾶλλον ἢ πλανᾶσθαι ἀνήνυτα. Καύματος οὖν ἐπιγενομένου, κατὰ γῆς τε ἐξήμην. Πηγὴν μέντοι πλησίον οὖσαν αἰσθόμενος, μόλις τε πρὸς αὐτὴν εἰσπυσα, κακείθεν αὐτὸς ἀναστὰς, ὠδοπύρουσ'· καὶ γὰρ οὖν καὶ πέπρωκα καὶ ἐξήμην· ἀνέψυξα καὶ ἑμαυτὸν θανάτου ἐξήμην· ἀὶ θύμην ("fort. καὶ θύμην vel ἐρήμην." Boiss.) ἐβάδιζον πόλεως. Forfatteren af denne Gaade er Marimus Planudes, som levede i det 14de Aarhundrede. S. Fabricii bibl. Gr. XI p. 688 Harl.*

Kunstmæssigere profaiske Foredrag, og hvis Accentuation, efter hvad Forf. selv tilstaaer, for en stor Deel var betinget af Qvantiteten, i deres sædvanlige Tale ikke have gjort Forskjel paa lange og korte Vocaler, en Forskjel, som endog hos os selv Menigmand kun sjelden gjøre Brud paa? Og haves der ikke mange udtryffelige Vidnesbyrd for denne Forskjel af Længde og Korthed i de Gamles Skrifter? Jeg vil her instar omnium henvise til Dionysius's Afh. *περὶ συνθέσεως ὀνομάτων* *); ja selv i den farrago af Scholier til Dionysius Thras's Grammatik, som vi have i Bekkers Anecdota og under Theodosius's Navn, findes der, foruden de sædvanlige grammatiske Regler om Qvantiteten, sandsynligviis som Re-miniscentser fra ældre Lieder, Ytringer, som vise, hvor vigtig Qvantiteten er i Udtalen **). Men alt som Taleproget udartede og mere og mere afveg fra det gamle, tabtes, ligesom i Latinen, i Udtalen Forskjellen imellem lange og korte Vocaler, og saaledes see vi da fra det 7de Aarh. af (maaskee allerede tidligere, s. Santeu til Terentian. Maurus p. 185 sqq.) en Versification blive mere og mere almindelig, som strider imod det gamle metriske Princip. De bedre og med den gamle Digterlitteratur mere fortrolige Versemagere iagttage Qvantitetsforskjellen imellem ε og ο' paa den ene Side og η, ω samt Diphthongerne paa den anden Side, og bruge blot α, ι og υ ganske vilkaarlig som ancipites i alle Ord, uden Hensyn til, om de efter den gamle Prosodie ere lange eller korte (f. Ex. *κατὰ κεφαλῆς τοῦ προσῖοντος γλέγει*), ja selv om disse vocales ancipites have Circumflexer, gøres ingen Forskjel, og selv da bruges de ofte som korte (f. Ex. *πᾶσαι* som Jambø). Denne Frihed gaaer saa vidt, at de ikke slyge at sætte de samme Ord i eet og samme Vers med forskjellig Qvantitet. De mindre kælste Versemagere derimod tage hverken Hensyn til Qvantitet eller Accent, men tælle blot Stavelsene. At dette er Tilfældet med Middelalderens Senarier (*κατ' ἐξοχὴν* kaldte Jambø, som er den i Middelalderen allerhyppigst brugte Versart), har Struve viist i sit Program de legibus prosodicis et metricis, quas seniores Græcorum Jambographi secuti sunt, Regimonti 1820. 8 (senere aftrykt i Friedemanns og Seeboeds *Miscellanea critica* Vol. II P. IV p. 637 sqq.): men det finder ogsaa, som jeg paa et andet Sted nærmere skal paapege, Sted i andre Versarter. Denne Skik tog saaledes Overhaand, at der fra det 10de Aarhundrede af vel neppe kan epvises noget jambisk Digt, hvori de Gamles Prosodie er iagttagen. Tilslidst (omtrent fra det 11te Aarh. af) gif man saa vidt, at man, sandsynligviis fordi det var det mageligste, endog anvendte den vulgære Poesies 15 Stavelses accentuerede Vers (versus politici) i Hellenisk skrevne Digte, dog saaledes, at ved Siden deraf de forhen emtalte Arter vedbleve og brugtes selv

*) Sfr. *Plutarch. Pericl. 4*: *Διδάσκαλον δ' αὐτοῦ τῶν μουσικῶν οἱ πλείστοι Δάμωνα γενέσθαι λέγουσιν, οὗ Φασὶ δεῖν τοῦνομα βραχύνοντας τὴν προτέραν συλλαβὴν ἐκφέρειν.* Iagtet første Stavelse i Δάμων er accentueret, har man dog kunnet høre i Udtalen, at første Stavelse var kort, og Plutarchs Hjemmelsmænd have udtryffeligt bemærket, at Navnet skulde udtales Δάμων, ikke Δάμων.

**) *Schol. Dionys. Thr. p. 324* og *Theodos. p. 40* kaldes χρόνοι (her Qvantitetstegnene) *κυρίως προσφῶδια*, hvilket jeg anfører som Modsetning til hvad Forf. siger om dette sidste Ord i sin Afh. om Accentuationen, især S. 16 og 17 not. Vigeledes *Theodos. l. c.*: *Εἰ δὲ τις τὸ Ω μέγα βραχύνει τῇ προφορᾷ καὶ συστέλλει τὸν χρόνον αὐτοῦ, βαρβαρίζει. τὸ γὰρ βαρβαρίζειν οὐχ ὑγιὲς ἐστὶν οὐδὲ ἑλληνικόν.*

af de samme Versmagere, som i nogle af deres Digte anvendte det politiske Vers f. Ex. PSELLUS, THEODORUS PRODROMUS, DZETSES, PHILES, MAR. PLANIDES o. A. *). I Forbindelse hermed staaer det, som allerede ovenfor er berørt, at de senere Orthogramer i deres Regler om *ἀντιστοιχα* paaapege Forskjellen ikke imellem lange og korte Vocaler, men imellem de paa deres Tid ligelydende Tegne, uden Hensyn til Quantiteten. Foruden det tydelige Beviis, vi have for Tabet af Quantitetsforskjellen i Udtalen i Rækken af Middelalderens versificerede Productioner og hos Orthogramerne, have vi ogsaa udtrykkelige Vidnesbyrd om, at den forhen eksisterende Quantitetsforskjel senere er gaaet tabt, hos de Byzantinske Grammatikere, der sige, at de Gamle ikke udtalte de korte og lange Vocaler eens, men anvendte længere Tid paa at udtale de lange end paa at udtale de korte **). Ingen vil vel nægte, at Tabet af Forskjellen imellem en kort og en lang Vocal eller endog imellem en kort Vocal og en Diphthong er en betydelig Forandring i Udtalen, en Forandring, som staaer i Modsigelse med den Paastand, at den Nygræske Udtale er uforandret den samme som den gamle.

Det er endvidere bekendt, at Nygrækerne aldeles have tabt Lyden af Spiritus asper. Forsk. udtrykker sig dunkelt i sine Skrifter med Hensyn til denne Lyd, saa at man ikke kan see, om han mener, at de Gamle have udtalt Spiritus asper eller ikke. Hverledes de have udtalt den, vedfemmer os ikke her; nok, at den har været tydelig markeret i Udtalen og hørlig har været forskjellig fra Spiritus lenis. Man skal heller ikke kunne opvise noget Sted, hvor dette nægtes; tværtimod kunne der findes Steder nok, hvoraf tydelig fremgaaer, at den skarpt markeredes i Udtalen (saaledes endnu i det 2det Aarh. e. Ch. Demetrius *περὶ ἐρμηνείας* § 73 og Apollon. *Dyscol. de pronom.* p. 360). Her vil jeg blot gjøre opmærksom paa, at man selv i de ældste Tider, da der ikke brugtes andre Tegne end de, som vare ganske nødvendige for Udtalen, fandt det fornødent at betegne Lyden af Spiritus ved *H*; og at selv de senere Grammatikere meget skarpt adskille Spiritus asper og lenis, hvoraf den første efter deres

*) Forsk. er rigtignok af en anden Mening, i det han (uden Tvivl forledet af Weststein) paaistaer i sin Ufs. om den Gr. Accentuations Væsen S. 23, at de politiske Vers allerede eksisterede paa Dionysius Halicarnassensis's Tid: med hvad Ret, skal jeg vise paa et andet Sted.

**) Schol. Dionys. Thr. i Bekkeri Anecd. p. 797 til Dionysius's Ord: "Μακρὰ μὲν εἶσι δύο, ἡ καὶ ᾠ." Μακρὰ δὲ λέγεται ταῦτα ὡς παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐν διπλασίῳ χρόνῳ τῶν βραχέων ἐκφωνούμενα; og p. 798 til Ordene: "Βραχέα δύο, ἔ καὶ ὀ." Δηλονότι οἱ παλαιοὶ ταῦτα παρατρέχοντες ἐφθέγγοντο, καὶ οὐ τοσαύτην ᾠραν, ὅσην ἐπὶ τοῦ ἡ καὶ τοῦ ᾠ, ἐποίουν ἐν τῷ ἐκφωνεῖν, ἀλλὰ τὸ ἡμισυ μέρος; ligeledes p. 776 nærmest med Hensyn til *vocales ancipites*: Οἱ οὖν παλαιοὶ οὐχ ὁμοίως τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχέα ἐξεφώνουν, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν μακρῶν διπλασίονα ᾠραν, ὡς ἂν τις εἶπη, ἐν τῇ ἐκφωνήσει ἐπέμενον, ἐπὶ δὲ τῶν βραχέων ἐλάττω ᾠραν, τοῦτέστι τὸ ἡμισυ τῆς ἐπὶ τῇ μακρᾷ ἐκφωνήσει ᾠρας, καὶ ὡσανεὶ παρατρέχοντες αὐτὰ ἐξεφώνουν, ὥστε ἀπὸ μι-κρᾶς ἡλικίας εἰδένασι ἐκάστης συλλαβῆς, μακρᾶς καὶ βραχείας, τὴν διαφορὰν. *Ifr. ibid.* p. 774 l. 28, og næsten med de samme Ord Theodosius p. 12, 13, 32. Hermed falde da ogsaa alle de Beviiser for Accentuationens Overbægt over Quantiteten, som Forsk. i sin Ufs. om Accentuationens Væsen har hentet fra disse Grammatikere og de senere Orthogramer.

Definition har været stærk kjendelig i Udtalen *). Men at denne Lyd allerede var tabt i den senere Middelalder, viser blandt Andet det, at Eustathius p. 125 og 1467 Rom. nævner som ganske eenslydende *Ἡγη* og *Ἰγη*, *Ἡβη* og *Ἰβη*. Hvor tidlig eller sildig i Middelalderen vi kunne paavise Forandringen som allerede skeet, kommer an paa, hvilken Tid man anviser Samlingen af Scholiasterne til Dionysius Thrax og Theodosius eller de Stykker af dem, hvor det hedder: *Οἱ παλαιοὶ ἄλλως τὰ δασεῖα (φωνήεντα) ἐξεφώνουν καὶ ἄλλως τὰ ψιλὰ, πῆ μὲν μετὰ πολλοῦ πνεύματος, πῆ δὲ μετὰ ἐλαχίστου* Schol. Dion. Thr. p. 776; cfr. p. 774 og omtrent med de samme Ord Theodos. p. 12 og 13.

Det er ikke sjældent at høre Neuchlinianerne beraabe sig paa, at Ordenes Betoning endnu er den samme som i gamle Dage, hvoraf de da slutte, at Bogstavernes Udtale ligeledes er bleven uforandret. Ogsaa vor Forf. beraaber sig herpaa med Henjyn til Udtalen, skjøndt han kun indrømmer denne Grund Kraft i Forbindelse med andre. Hans Ord ere (Revision S. 12): "Naar en saa foranderlig (mandelbarer) og siin Deel af Udtalen, som Accentuationen er, ved mundtlig Overlevering fra Fader til Søn er bleven saa trolig og fuldkommen vedligeholdt, at den, som bekjendt, endnu bliver iagttagen med den samme Nøiagtighed og samme Fjer, saa kan man vel ikke uden Grund slutte, at det Samme meget mere har været Tilfældet med Bogstavudtalen, hvilken man ligeledes fra Bærnsbeet af har modtaget igjennem Øret: en Grund, som rigtignok ikke ene vilde have Vægt nok, men nu, da den stemmer overeens med saa mange andre, selv ikke lidet bidrager til at bestyrke disse." Jeg tilstaaer ikke rigtigten at kunne fatte, hverledes en i og for sig selv svag Grund kan ikke lidet bidrage til at bestyrke andre Grunde; dog det vil jeg ikke videre urgere: men er det saa aldeles vist, at den nærværende Accentuation er den samme som i den gamle Tid? Forf. siger paa et andet Sted (2te Beleucht. S. 29), "at enhver Nygræst Bog kan bevise, at Accentuationen i Almindelighed ikke er forandret." Men det er et Spørgsmaal, om Bøger ere en sikker Kilde for den nærværende levende Betoning. I Skrifter omformes saa Meget efter de Gamles Mønster: det kunde da vel ogsaa være Tilfældet, at Accentuationen i Bøgerne ikke stemmede overeens med Folkets Accentuation. Man maa have været i Landet selv og talt meget med Folket i flere Egne, for fyldestgjørende at besvare dette Spørgsmaal. Imidlertid vil jeg her anføre nogle Data, jeg har stødt paa i Skrifter, som bevæge mig til at betvivle Paastandens Rigtighed. Allerede Forf. selv indskrænker sin Paastand noget ved Tillæget "i Almindelighed" i det andet af de citerede Steder, og synes ved dette Tillæg dog at indrømme en Smule Forandring, imedens han i Revision

*) Saaledes hedder det Schol. Dionys. Thr. p. 692: *Τὸ σημεῖον τῆς δασείας - τίθεται ἐπάνω φωνήεντος δασυνομένου, ἤγουν ἐκ τοῦ θάρακος μετὰ πολλῆς τῆς ὀσμῆς ἐκπεμπομένου· τὸ δὲ ἕτερον τοῦ αὐτοῦ στοιχείου (H) διχοτόμημα - ἐπάνω φωνήεντος ψιλουμένου, ἥτοι ἐξ ἄκρων τῶν χειλῶν προφερομένου. Ἐστὶ γὰρ ἡ μὲν ψιλὴ ποιότης συλλαβῆς, κατ' ἣν ἄκροις τοῖς χεῖλεσι τὸ πνεῦμα προφέρεται, οἷον Ἀῖας· ἡ δὲ δασεῖα ποιότης συλλαβῆς, κατ' ἣν ἀφρόον ἐκ βάρους χειλῶν τὸ πνεῦμα ἐκφέρεται, οἷον ἥλιος: samt især p. 778, hvor der angives, af hvad Grund Nogle kaldte *Spiritus asper* et Bogstav: *πᾶν στοιχεῖον ἔχει τινὰ ἐκφώνησιγ· τοιαύτη δὲ ἐστὶ καὶ ἡ δασεῖα, προσγινομένη καὶ φθόγγον ἴδιον ἀποτελοῦσα. στοιχεῖον ἄρα ἡ δασεῖα. Sfr. p. 704, 706 sq., 713 og Theodos. p. 29 og p. 205 (ligegyldende med Schol. Dionys. p. 678).**

S. 261 erklærer, "at hele det gamle Accentuationsystem endnu i alle Punkter er uroffet bibeholdt af Nygrækerne." Det er bekjendt, at hos Nygrækerne ligesom allerede tidligere i Middelalderen Accenterne ere traadte istedet for Quantiteten; at derved det antike Forhold imellem Accent og Quantitet er blevet forandret, kan vel ikke betvivles: men jeg tør ikke afgjøre, om Forandringen strækker sig saa vidt, som Vissovius paastaar i Begyndelsen af sin Afhandling om de Græske Accenters Betydning," at nu de Græske Accenter ogsaa af Grækerne selv blive udtrykte ved Forlængelse og Forstærkning i Udtalen af de med dem betegnede Stavelse, og det saa ganske uden Forskjel efter den forskjellige Betegnelse (' '), at enhver Stavelse, som har en af disse 3 Accenter, bliver udtalt længere og stærkere end de Stavelser, som ikke have Accenter." Noget sandt er der vistnok i denne Bemærkning, nemlig, at Accentuationen ikke bliver udtrykt forskjellig efter sin forskjellige Betegnelse (hvilket den allerede ikke gjorde i Middelalderen, men vel i Oldtiden: s. Theodos. p. 12: οἱ παλαιοὶ ἄλλως ἐξεφώνουν τὸ ὀξύρωμενον Α καὶ τὸ περισπωμένον), samt at Stavelsens Længde ikke er afhængig af Vocalernes gamle Quantitet, hvorfor ogsaa Inddelingen af Vocalerne i lange og korte, som findes endnu i de Nygræske Grammatiker, er en traditionel Forskjel, der nu kun har orthographisk Betydning, uden altid virkelig at blive iagttagen i Skrift. Men deraf følger endnu ikke, at virkelig i Udtalen enhver ubetonet Stavelse lyder kort, og at der ikke gives andre lange Stavelser end de betonede: muligen har Vissovius blandet to Ting, som ere forskjellige, Stykke og Længde. Heller ikke veed jeg, om Friedemann har Ret, naar han siger (über die prosodischen u. metrischen Eigenthümlichkeiten der neugr. Sprache, i Ksens Eunomia II S. 240): "at sædvanlig alle fordm lange Stavelser nu have Accenten, men at der dog findes mange Overtrædelser af denne Sædvane." Det var ønskeligt, at de, som kjende det Nygræske Sprog af Andet end af Bøger, og som have besøgt forskjellige Egne i Grækenland, vilde give nogen Oplysning om de berørte Punkter. Hvad der derimod er vist, er, at Sproget har lidt saa stor Forandring, og mange Ord ved Forkortning eller Tilfættning ere bleven saa ukjendelige, at man ikke godt kan tale om, at Accenten er bleven uforandret i Ord, der ikke mere lyde som de Iod i gamle Dage. Jeg vil her af det ældre og nyere Romaiske anføre nogle Exempler, tagne af Korais Ἀτακτα og Folkefangene, og overlade Dommen til Læserne: σπίνω eller σπίνω ist. ὀσπίτιον; πάγης og πᾶς ist. ὑπάγης; ἀκοῦ, θέ, λέ ist. ἀκούει, θέλει, λέγει; ποῖος ist. ποίησον; μοναστήρι ist. -ον; ἐβάβων, ἐβάβω, ja endog βγάζω istf. ἐπιβάβω; βόθα eller βούθα istf. βοήθει; φτιάνω istf. εὐθελιάζω; Genitiverne ὄλωνων, ἄλλωνων, τουτωνων istf. ὄλων, ἄλλων, τούτων, hvor Accentuationen ikke engang svarer til den gamle; νὰ ᾄγη, τό πα, det sidste Ord enclitisk istf. νὰ (ἴνα) ἔγη, τὸ εἶπα, ja endog τὸ ᾄγαγα, Verbet enclitisk istf. τὸ ἔγραγα (Fauriel S. 54 B. 5, Schinas grammaire élémentaire du Grec moderne, Paris 1829, S. 8). Overhevedet have mange Eenstavelses- ja endog endeel To-stavelseord vel Accent, men den markeres saa godt som ikke i Udtalen (Schinas S. 7). Aldeles stridende imod den gamle Accentuations Væsen og Love er, at ved Synizesis og Endetillæg den fjerde sidste Stavelse (præantepenultima) kan blive accentueret f. Ex. i ἐβράδυσεν, ἐννοιῶσα, ἐτέλειωσε, ἀνακάλυσις, κάμεται, εἶδατοε (Simon Portius Gr. ling. Gr. vulg. c. 2, Schinas S. 6). Om end i de 4 førstnævnte Ord Tonen ved Synizesis kommer til at falde paa tredje sidste Stavelse, saa er denne antepenultima ikke den samme Stavelse, som de Gamle vilde have accentueret i disse Ord, og Regnets Plads

er aldeles barbariff. Ligeledes beholde i det Romaiske Nomina under Flexionen Tonen paa samme Stavelse som i Nominativ, naar den ikke gaaer over den tredie f. Ex. ἀληθειῶν, κάμαραις, νίκων, στροφάματων, ἄγιον, πολυμήτερον (Heilmairer S. 25). Endnu nogle andre Afvigelser fra den gamle Accentuation ere anførte af Heilmairer l. c., der ogsaa har gjort opmærksom paa flere Ligheder imellem det Romaiske og Slaviske Sprog i Henseende til Betoningen.

Endnu nogle Punkter, som angaae Udtalen, vil jeg berøre her, hvor Talen er om Nygræskens Forhold til det Helleniske. Den allerede saa udbredte Jotacisme i Nygræskten bliver endnu forøget derved, at Vocalen *ε* og Diphthongen *αι*, naar der finder Synizesis med en anden Vocal eller Diphthong Sted, faaer *Ξ*-Lyden eller rettere sagt en *Jod*-Lyd. Saaledes udtales παλαιός, ελαιά, έννά γελούμαι som παλιός, ελιά, έννά, γελούμαι (Schinas S. 2 Not. 2). Men dette ogsaa var Brug i Oldtiden? Consequent med deres System maae Keuchlianerne antage det. Og for endelig ogsaa at berøre Consonantudtalen, da er den Beskrivelse, som Dionysius Halicarn. i sit Skrift de compositione verborum og de senere Grammatikere (Bekker i Anecd. p. 810) give af de fleste stumme Bogstavers Lyd, saa ubestemt, at den kan ligesaa godt forenes med den Erasmitiske som med den Keuchlinske Udtale af disse Bogstaver. Kun om Bogstavet *B* have vi en nogenledes tydelig Efterretning fra den Romerske Tid. Dionysius Halicarn. siger nemlig (de compos. verb. c. 14), at *π*, *φ* og *β* udtales fra de yderste Læber og med sammenhæben Mund, idet den fra Luftrøret udstødte Klange løser dens (Mundens) Raand (πρία μὲν, ἀπὸ τῶν χειλῶν ἄκρων, τὸ π καὶ τὸ φ καὶ τὸ β, ὅταν, τοῦ στόματος πιεσθέντος, τὸ προβαλλόμενον ἐκ τῆς ἀρτηρίας πνεῦμα λύσῃ τὸν δεσμόν αὐτοῦ). Jeg vil ikke afgjøre, om denne Beskrivelse passer paa vor Udtale af *B*; men passer den paa Nygrækernes Udtale af dette Bogstav? Disse udtale, som bekjendt, *B* aldeles som *v*; men at denne rene *B*-Lyd allerede har hersket i det 12te Aarhundrede, sees af Ptochoprodromus's Digte, hvor Βαγγέλιον forekommer istf. Εὐαγγέλιον, βρίζω istf. εὐρίζω (II. 333; I. 100, 102). Behøver man at sammenkniibe Munden og aabne dens Raand for at frembringe den rene *B*-Lyd? Dette har Forfatteren følt og derfor angiver han Progr. S. 113 dette Bogstavs Lyd saaledes: "B tilkjendegiver den Consonantartikulation, som fremkommer, naar man sammenlukker Læberne, som om man vilde sige *b*, men derpaa med usorandret Stilling af Læberne siger *v*, altsaa ikke ganske saaledes som vort *v*, der dannes ved at indtrække Underlæben under Overtænderne." Hvad Forf. her statuerer, er aabenbart ene grundet i Ængstelighed for at opgive Noget af Nygrækernes Udtale, der forudsættes at være nedarvet fra de Gamle; men jeg er bange for, at der ved den Operation, som Forf. fordrer gjort for at frembringe den gamle Betalyd, og som ligner den, der maa gjøres for at frembringe *Ξ*-Lyden i *Ψ*, vilde fremkomme ikke den Nygræske Lyd af dette Bogstav, men en Dobbeltlyd *bv* (sfr. Progr. S. 121); og, som bekjendt, regne de Gamle ikke *Beta* til Dobbeltconsonanterne. Dionysius's Ord kunne i al Fald ikke tjene som historisk Hjemmel for den af Forfatteren opstillede Udtale af denne Consonant, hvad enten den er rigtig eller ikke. Paa den anden Side er det vist, og dette er det nok at have paapeget her, at Nygrækernes rene *B*-Lyd ikke svarer til den af Dionysius angivne Udtale af *Beta*, hvorefter følger, at en Forandring maa være foregaaet, med mindre man vil under-

Kjende den gamle Græske Rhetors Auctoritet eller sigte (hvad Forf., naar han vil være consequent, ikke tør sigte), at Dionysius's Udtale ikke har været den almindelige.

Resultatet af den i dette Afsnit anstillede Undersøgelse bliver altsaa følgende: Naar Forf. uden Beviis paastaar, at de nærværende Grækere i lige Linie nedstamme fra de gamle Hellener, at de endnu tale samme Sprog som i gamle Dage, og at allerede af den Grund Udtalen maa antages at have vedligeholdt sig ligesaa uforandret som Nation og Sprog, samt, at man ikke kan paavise et eneste sikkert Vidnesbyrd for, at den nogensinde er bleven forandret: saa troe vi at have beviist, at det nærværende Græske Folk er en Bastardart (s. v. v.) af flere forskjellige Folkeslag, at Sproget har undergaaet de største Forandringer, hvorved det er blevet til et fra det Helleniske ganske forskjelligt Idiom, at der endog i Udtalen ere foregaaede ikke ubetydelige Forandringer, selv i Henseende til Betoningen, hvoraf vi troe med god Grund at turde slutte, at det Nygræske Folk ikke kan ansees for at have bevaret den ægte Udtale af de omtvistede Bogstaver. Den følgende Undersøgelse vil, det jeg haaber, end mere bestyrke, hvad der allerede her er udledt af Nationens, Sprogets og Litteraturens Historie.

II.

Οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλὰ γραμματικῶν πάρα.

Inden jeg skrider til en Critik af de Grunde, som Forf. anfører for den Nygræske eller Keuchlinske Udtale af Vocalerne *η* og *υ* samt af de fleste Diphthonger, maa jeg først her strax protestere imod to hele Klasser af Rilder, hvorfra Forf. ligesom hans Forgængere henter Beviser for de omtvistede Bogstavers Udtale. Erasmianerne have ofte anført den Maade, hvorpaa Latinerne i Skrift udtrykke Græske, og Grækerne Latinske Ord og Navne, som Beviis for deres Udtales Ægthed. Herimod har Forf. paa flere Steder i sin Revision med Grund indvendt: 1) At det Latinske Sprog ikke er det samme som det Græske, at altsaa ikke i det ene Sprog nødvendigen altid de samme Lyd behøve at have fundet Sted som i det andet; hvor Lydene mangle, der mangler ogsaa Betegnelsen deraf; skal altsaa det ene Sprog alligevel udtrykke visse Lyd i de af det andet Sprog laante Ord, da maa det naturligtviis stee ved tilnærmende Tegne, eller ogsaa Tegnene kunne, selv naar de blive de samme, alligevel være bleone udtalte meget forskjelligt: 2) At det Latinske Sprogs Udtale ikke altid er ganske bekendt eller vis: 3) At de fleste af de i Latinen forekommende Græske Ord (med Undtagelse af de Navne, som først ere laante fra det udviklede Græske Sprog) ere dannede efter den Æolisch-Dorische Dialekt, hvoraf det Latinske Sprog tildeels er opstaaet, og kunne derfor ikke tjene som Beviis for den finere Attiske Udtale: 4) At Erfaringen lærer, at andre Sprog selv i de mest dannede Folks Tale og Skrift, fordreie Noget (parce de-

torquent) Lydene af det Sprog, hvoraf Ordene ere laante, eller, saa ofte de anføre disse i deres Sprog, efter dettes Udtale saavel skriftlig som mundtlig modificere dem især i Navne. — Tillige gjorde han i samme Revision og i de øvrige ved den foranledigede polemiske Skrifter opmærksom paa, at mange Latinske med Græske Bogstaver skrevne og Græske med Latinske Bogstaver udtrykte Ord og Navne vare imod Erasmanernes Udtale. Alt dette er i sin Orden, og herimod kan jeg have saa meget mindre at indvende, som jeg aldeles ikke vil forsvare den Erasimiske Udtale. Derimod finder jeg det aldeles urigtigt, at Forf. i sit Program henter Beviserne for den af ham forsvarede Udtale for en Deel just fra den samme Analogie, hvis Gyldighed han forkastede, da den anvendtes imod den Neuchliniske Udtale, og det saaledes, at han kun meget sjelden og høist ufuldstændig berører det Meget, som i dette Punkt synes at tale imod Neuchlinismen, ja ikke engang anfører dette næsten af alle Erasimianere brugte Argument iblandt de sædvanlige Indvendinger imod Ægtheden af den Nygræske Udtale, hvilke han søger at gjendrive Progr. S. 88 ff. Jeg vil her ikke indlade mig paa at prøve, hvorvidt alle de af Forf. benyttede Exempler af Latinske Navne hos Græske Skribenter og omvendt ere rigtige, og endnu mindre paa at gjenmeengaae de Paastande, som han hyppigen fremsætter med Hensyn til de Latinske Bogstavers Udtale, hvilken han dog paa andre Steder erklærer for ikke at være ganske bekjendt og vis; men jeg forkaster alle de Beviser for den Nygræske Udtale, som hentes fra den Maade, hvorpaa Græske Ord og Navne skrives paa Latin og omvendt, af de samme Grunde, hvorfor Forf. har forkastet de fra samme Kilde hentede Beviser imod den af ham forsøgte Udtale, og desuden, med Hensyn til de fleste Romerske Navne, der forekomme hos de Græske Skribenter, endnu af den Grund, at deels Haandskrifterne ikke altid stemme overeens, deels selv, hvor de stemme overeens, ikke ere at stole paa, eftersom de ere fra en Tid, da Forverlingerne af de ligelydende Bogstaver selv i ægte Græske Ord ere aldeles almindelige: hvad enten nu disse Forverlinger have deres Oprindelse fra Afkrivernes Skjodesløshed eller deres Uvidenhed i Forbindelse med, at de ofte skrive efter Dicteren. Hvo indestaaer f. Ex. for, at Dionysius Helicarn. selv har, som Forf. anfører Progr. S. 32, skrevet *Equivros*, da Codex Vatican. har *Equivros*, at han har skrevet *Καὶ-ῶνας*, da andre Haandskrifter have *Καρίνας*, og saaledes mange flere Navne, hvis forstjellige Skrivemaade i Haandskrifterne i den senere Tid er bleven bekjendt og bemærket? Hvo indestaaer for, at selv de Romerske Navne, som staae uden Varianter i Udgaverne, ere skrevne saaledes i Haandskrifterne (just de af Forf. mest benyttede Skribenter ere i diplomatisk-critisk Henseende yderst forsømte), eller om de i alle Haandskrifter ere skrevne paa samme Maade, som vi finde dem trykte, at Skribenterne selv have skrevet dem saaledes? Jeg henviser til Matthiä's Recension af Forfatterens Revision i Jahns Jahrb. für Philol. u. Pädag. B. XIII S. 378 ff. og især S. 385 ff., hvor Mere findes herom. Efterat Forf. i sit hele Program har misbrugt denne Kilde, siger han endelig i den allersidste Anmærkning i Anledning af det af ham, som han troer, forklarede Phænomen, at det Græske η og det Romerske e bruges for hinanden: "Dette er nemlig Hr. Matthiä's eneste og, efter hans Mening, meget solide historiske Beviis. Og vil jeg ikke admittere det, maa jeg heller ikke hente noget Beviis for Udtalen af *ai* og *ei* fra den Romerske Skrivemaade af samme, eller fra den græske af *æ* og langt *i*; hvori jeg gjerne kunde sœie ham, da der er Beviser nok foruden." Denne naive Bemærkning viser, at Forf. selv har følt det Usømmelige i at

bruge denne Kilde: hvorfor har han da brugt den? — For end mere at sætte Lærerne i Stand til at vurdere denne Kildes Bøffaffenhed, og for at gjøre indlyfende, hvor lidet reelt Udbytte, om end de ovenfor gjorte Indvendinger bortfaldd, kan hentes fra den for den Diggræffe Udtale, vil jeg endnu tilføie, at med meget faa Undtagelser e bruges for *η* og omvendt; iftf. *v* bruges *u* eller *y*; iftf. *ai* findes *æ* og omvendt, af den gode Grund, at ligesaa lidt som Grækerne havde Diphthongen *æ*, ligesaa lidt havde Latinerne i Litteraturens blomftrende Tid Diphthongen *ai*, hvorhos det dog maa bemærkes, at i den ældre Romerffe Tid virkelig brugtes *ai*, hvor man senere brugte *æ*. At det Latinfte Sprog, ligesom vel de flefte og maaffee alle Sprog, ved gradviiis Udvikling i Løbet af Tiden undergik flere Forandringer, ogfaa med Hensyn til Udtalen, er ikke blot rimeligt, men ogsaa beviifligt (f. blandt Andre Cic. orator c. 45 sqq.). Ogfaa det havde det Latinfte Sprog tilfælles med de flefte og maaffee alle Sprog, at de samme Bogstavers Betydning ikke til alle Tider var den samme (Quintilian. I. 7. 11: *Illa vetustissima transeo tempora, quibus et pauciores litteræ nec similes his nostris earum formæ fuerunt, et vis quoque diversa*). Ligeledes er det i hoi Grad sandfynligt, at Lyden af de enkelte til forskjellige Tider forskjellige Tegne (*ai* og *æ*, *oi* og *æ* o. fl.) ogsaa har været forskjellig; dog mangle vi bestemte Efterretninger herom. Allerede Quintilian synes at have været i Uvifshed herom (I. 7. 13: *De mutatione etiam litterarum, de qua supra dixi, nihil repetere hic necesse: fortasse enim sicut scribebant, etiam ita loquebantur*); og de langt fildigere Grammatikere, som omtale gamle Former, de enten kjende fra tidligere Sprogkyndiges Værker eller af gamle Mindesmærker, anfee dem i Almindelighed (ikke altid) kun som orthographifk forskjellige fra de nyere; men deraf følger ikke, at de virkelig blot i faa Henseende vare forskjellige. — Endvidere udtryffes det Græffe *ei* snart ved *e* snart ved *i*, fordi Romerne i den senere Tid ikke havde Diphthongen *ei*, som derimod fandtes i Sproget i den ældre Tid; om Udtalen gjelder det samme, som er bemærket om *ai* *). Det Græffe *oi* udtryffes ved *æ*, hvis Udtale, i hvor mange Kunfter end Forf. anvender for at bringe den ned til *z*-Lyden, dog vel Ingen vil antage for at have været som *z*. Iøvrigt havde ogsaa det ældfte Sprog Diphthongen *oi*. Om alt dette findes udførligere Oplyfninger i K. L. Schneiders Elementarlehre d. lat. Sprache.

Endnu heftigere maa jeg protestere imod Gyldigheden af en anden Kilde, hvorfra Forf. ligesaa hyppig henter sine Deviser. Erasmanerne beraabe sig ofte paa Dialekterne, deels for deraf at godtgjøre, at Bogstaverne ere blevne forskjelligt udtalte af Grækerne selv efter de forskjellige Stammer og Stater, deels for ved Sammenligning af Ordene i de forskjellige Dialekter at vise, at de Græffe Vocalers Lyd maae have nærmet sig mere den Erasmiiffe end den Neuchlingffe Udtale, eller dog for at bestemme, hvilke Bogstaver der ere beslægtede med hinanden. Herimod protesterer Forf. paa mange Steder i sine

*) Dog synes endnu Digteren Lucilius, der levede i den første Halvdeel af Roms 7de Aarh., at have antydet en virkelig Forskjel i Udtalen imellem *ei* og *i* (selv det lange), idet han i de Regler, han giver om, naar der skal skrives *i* og naar *ei*, kalder det første *tenue*, men vil have det sidste udtalt *plenius* og *pinguis*: S. Lucilius's Værs hos Terent. Scaurus p. 2235 Putsch., Velius Longus p. 2220; ifr. Quintil. I. 7. 18. Ia Forskjellen var maaffee end ikke aldeles tabt paa Cicero's Tid; hvorom mere i 3die Afdeling.

Skrifter paa det Kraftigste, fornemmelig i sin Revision og Tillægene dertil, idet han bemærker, "at som man talte i de forskjellige Dialekter, saaledes skrev man ogsaa i dem, og naar Ordene i den ene Dialekt bleve skrevne med andre Bogstaver end i den anden, vare de ogsaa forskjellige i Udtalen; selve Bogstavernes Betydning var i alle Dialekter den samme: ellers lod det sig jo f. Ex. godtgjøre, at ω og næsten hver Vocal i det Græske Sprog var beslægtet i Lyd med α , fordi i den Doriske Dialekt dette sidste Bogstav blev brugt istedetfor andre Vocaler." Med andre Ord: "Dialektsammenligningen er usikker af den Grund, fordi den forandrede Skrivemaade ogsaa antyder en forandret Lyd, som ligesaa lidt behøver at have lignet den oprindelige, da mange Exempler vise, at den endog gaaer over til en ganske forskjellig f. Ex. $\pi\rho\acute{\omega}\tau\omicron\varsigma$, Dorisk $\pi\rho\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$. Forandring i Ordlyd er ikke Forandring i Tegnellyd, og Dialekterne bestaae i Forskjellighed i Ordlyd, ikke i forskjellig Orthographie af den samme Lyd" (S. Register til Revis. u. O. Dialekte). Idelig bebreides det Erasmanerne, at de forveksle Forandring af Ordudtale med Forandring af Bogstavudtale, hvilke begge ere ganske forskjellige fra hinanden. Imod alt dette lader der sig ikke indvende Meget; i det mindste er der ikke tilstrækkelige Data til historisk at bevise, at Bogstaverne ikke have havt samme Lyd i alle Dialekter *). Men til Trods for denne stærkt udtalte Protest imod enhver Argumentation, hentet fra Dialektforskjel, beraaber Forf. sig dog ikke blot selv undertiden paa Skriftdialekterne, naar dette Argument synes at begunstige hans Mening, men gaaer endog langt videre end hans Modstandere i dette Punkt ved den aldeles vilkaarlige Brug af Indskrifter og Mynter. Allerede de ældre Keuchlinianere beraabe sig hyppigen paa disse Oldtidens Mindesmærker, men Ingen har misbrugt dem mere end Rishovius og efter ham Forfatteren. I flæng anføres Ord af Keisermynter og af Indskrifter, uden enten at angive eller at tage Hensyn til, hvilke Stater de tilhøre, eller at spørge, om Skriften virkelig er rigtig. Ved Benyttelsen af Indskrifter til sproglige Undersøgelser, især til Bestemmelse af Orthographie og Udtale, er Critik endnu nødvendiggere end ved Benyttelsen af Codices. Her bør først ikke blot spørges, om de ere ægte og fra hvad Tid de ere, men ogsaa, hvorvidt de ere blevne rigtigheden udførte af den gamle Arbejder, og om de ere rigtigheden copierede af de Lærde, som have meddeelt os dem. Der findes nemlig paa disse Mindesmærker ikke blot de sælfemste Forverlinger og Feil, hvilke maae tilregnes de Kunstnere, der have forfærdiget dem, men der findes ogsaa hos de forskjellige Lærde forskjellige Læsemaader af eet og samme Mindesmærke, naar flere have affskrevet det; og har man kun een Afskrift af det, da er man i endnu større Forlegenhed, naar man ikke har meget stor Tillid til Meddelerens Duellighed og Noiagtighed. Finder man altsaa i en Indskrift eller paa en Mynt, i numismatiske eller epigraphiske Værker, enkelte Ord skrevne med Bogstaver, hvormed de ikke

*) Hidtil har jeg kun fundet eet Sted, der synes at vise, at Dorerne udtalte selve Bogstaverne anderledes end Attikerne, nemlig Tatianus orat. ad Græcos p. 94 sq. Worth.: *Τί γάρ, ἄνθρωπε, τῶν γραμμάτων ἐξαρτύεις τὸν πόλεμον; τί δὲ ὡς ἐν πυγμῇ συγκρούεις τὰς ἐκφωνήσεις αὐτῶν διὰ τῶν Ἀθηναίων φελλισμῶν; θέον σε λαλεῖν φυσικώτερον' εἰ γὰρ ἀπτικίζεις οὐκ ὦν Ἀθηναῖος, λέγε μοι τοῦ μὴ δορίζειν τὴν αἰτίαν πῶς τὸ μὲν εἶναι σοι δοκεῖ βαρβαρικώτερον, τὸ δὲ πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἰλαρώτερον' εἰ δὲ σὺ τῆς ἐκείνων ἀντέχῃ παιδείας, τί μοι δόξας αἰρουμένῳ δογματῶν ὦν θέλω διαμάχη;*

skrives efter den almindelige Orthographie, da er det misligt derpaa at bygge nogen Slutning med Hensyn til Udtalen, efterjom en sliq Forverling kan hidrøre fra Forfærdigerens eller Afskriverens Skjodesløshed eller Uvidenhed. Forekomme saadanne Uregelmæssigheder kun af og til paa et Monument, da ere de orthographiske Feil, hvo der saa bærer Skylden derfor. Ere de derimod nogenledes constante, da vidne de om den af Forf. saa meget paaberaabte Ordudtale i det Land, hvor de ere færfærdigede, og ikke om mere. Det er nemlig bekjendt, at foruden de Hoveddialekter, hvori det Helleniste Sprog deelte sig efter de forskjellige Hovedstammer, og som gif over i Litteraturens Værker, herskede der ogsaa forskjellige Idiomer og Underdialekter i de forskjellige Stater, som vare stiftede af den samme Stamme, eller i de forskjellige Landstrækninger, som vare beboede af Grækere af samme Stamme. Af slige Steddialekter (*μεταπτώσεις* eller *υποδιαίρεσεις τοπικαί, κατὰ πόλεις, κατὰ τὰ ἔθνη*) vare der næsten ligesaa mange, som der vare betydeligere uafhængige Stater (jfr. Strabon. VIII p. 230 Cas., Sext. Emp. adv. gr. c. 3 p. 235 Fabr.), og ofte vare Forfærdighederne imellem Hoved- og Steddialekten mange og betydelige *). Endnu betydeligere Forandringer lede Hoveddialekterne i flere Colonier, som vare grundede i fjernere og ganske barbariske Lande, formedelst Blandingen med disse Landes oprindelige Beboere. (S. Böckhs *Corpus Inscriptt. Vol. II Fasc. I* Afsnittet om de Sarmatiske Indskrifter). Slige Steddialekter, som deels i Udtryk, deels i Ordene Udtale afvege fra Hoveddialekterne, anvendtes kun meget sjelden og sparsomt i Litteraturen (Corinna skal i sine Digte have brugt den Boeotiske Mundart), hvormod det, som ene var bestemt for en enkelt Stats eller Landstræknings Beboere, i Almindelighed blev skrevet i disses Idiom, for at forstaaes af alle dem, for hvilke det egentlig var bestemt. Det er da disse forskjellige Idiomer og deres Forhold til Hoveddialekten, som vi lære at kjende af de forskjellige Staters Indskrifter og tildeels af Mynterne. Vil man altsaa benytte en Indskrift i sproglig Henseende, da maa man spørge, hvilket Land den tilhører, og da kan man, hvis en Skrivemaade constant følges deri, og især hvis samme Skrivemaade findes at herske i flere Indskrifter fra samme Land, deraf vel slutte sig til dette Lands Udtale, nemlig Ordudtale, men ingenlunde deraf slutte til en almindelig Bogstavudtale. Finder man altsaa, for at bruge nogle af Forfatterens Exempler, angivet hos Euseb. vius efter Occo, at der paa en Mynt fra Cæsars Tid staaer *ΙΩΝΙΣΤΗΣ* istedetfor *οἰωνιστής*, saa maa man, forudsat, at man stoler paa Euseb. vius's og Occo's Ærlighed og Dexteritet og den gamle

*) De Efterretninger, som findes herom hos Forfatterne, ere for den største Deel samlede i Maittaire's Skrift om de Græske Dialekter og i Schæfers Udgave af Gregorius Corinthius. Blot nogle vil jeg her anføre. Saaledes hedder det allerede hos Herodot om Ionerne i Lilleasien I. 142: *Γλῶσσαν δὲ οὐ τὴν αὐτὴν οὗτοι νενομίκασι, ἀλλὰ τρόπους τέσσαρας παραγωγέων κ. τ. λ.*, hvilke 4 Varieteter han i Slutningen af Capitlet kalder *χαρακτῆρες γλώσσης*. Om den Doriske Dialekt: *Grammaticus Leidensis* i Schæfers Udg. af Greg. Corinth. p. 635: *Γερόνασι δὲ αὐτῆς μεταπτώσεις πλείσται οὐ μόνον κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὰ (leg. κατὰ) ἔθνη*; og *Gramm. Meermann. ibid. p. 656: Τῆς Δωριδος πολλὰ εἰσιν ὑποδιαίρεσεις τοπικαί ἄλλως γὰρ Ἀργεῖοι καὶ ἄλλως Λακεδαιμόνιοι καὶ ἕτερος Κρήτες διαλέγονται*; jfr. *Gregor. Corinth. p. 294. Om den Coliske Dialekt Gr. Leidens. p. 639: Γερόνασι δὲ αὐτῆς μεταπτώσεις τρεῖς*. Mere specielle Oplysninger herom i det Følgende.

Kunstners Nøiagtighed og Myntens Ægthed, spørge, hvor denne Mynt er præget (det fortier rigtignok Eusebius hyppig ved Mynterne og stundom ogsaa ved Inscriptionerne, og Forfatteren — gjør ligesaa), og da kan man deraf slutte, at i det Land eller paa det Sted, hvorfra Mynten er, er bleven sagt *ιωρι-σταις* istedetfor *οιωρισταις*, men ikke, som Forf. Progr. S. 50 gjør, at Diphthongen *oi* almindelig har været udtalt som *i*. Finder man paa et Mindesmærke hos Gruterus *PALAPH* istedetfor *πλαάφη* (Progr. S. 77), saa beviser dette kun (naar det forudsættes i alle andre forhen omtalte Henseender at have sin Rigtighed), at paa det Sted, hvor Indskriften er forfærdiget (eller, hvad undertiden ogsaa kan komme i Betragtning, i dens Fødeland, som har forfærdiget eller ladet forfærdige Indskriften), dette Ord har været udtalt *πλαάφη*, men ingenlunde, at Bogstavet *v* almindelig har lydt som *i*. Fandt man i et Lands Indskrifter altid brugt *v* i Ord, der i Skriftsprøget findes med *oi*, da vilde det ikke vise, at Diphthongen *oi* almindelig er bleven udtalt som *v* eller endog som *i*, ja ikke engang sikkert (i al Fald ikke efter Forfatterens Theorie, da han urgerer saa meget, at de enkelte Bogstaver have havt samme Lyd overalt), at Diphthongen *oi* i det Land, hvorfra Indskriften er, har lydt som *v*, men blot, at i det Land, paa hvis Indskrift *v* findes saaledes, dette Bogstav høretes i alle de Ord, hvor andre brugte *oi*. Vil man i Spørgsmaalet om Udtalen benytte Indskrifterne saa uforvarlig, som Keuchlianerne have gjort med Hensyn til de omtvivlede Bogstaver, og lægge Vægt paa enhver Forbytning, som findes i dem, da kan man af dem bevise, ikke blot, at *a* har lydt som *o* eller omvendt, *oi* som *o*, *ov* som *o*, *ei* som *e* o. s. v., men selv, at *x* har lydt som *a*, *β* som *γ* eller som *δ*, *μ* som *v*, *θ* som *σ*, *φ* som *π* eller *β*, kort, næsten Alt, hvad man vil paastaae om de enkelte Bogstavers Udtale. Der- som nu altsaa de, som meente, at *ei* blev udtalt som *e*, *oi* som *o* o. s. v., anførte endeel isfeng grebne Exempler af Indskrifter og Mynter (og saadanne kunne tilveiebringes i ikke ubetydelig Mængde), da vilde Forf. vel svare, hvad han virkelig undertiden svarer, naar Stenene tale imod ham, "at Bogstaverne af en ukyndig Steenhugger ere blevene forvirrede, at det blot er en urigtig Orthographie" (Progr. S. 122), eller i al Fald, at her de forskjellige Bogstaver vise Dialektforskjelligheden i Udtalen og ikke ere blotte orthographiske Forskjelligheder; derimod, naar *v* staaer istedetfor *oi* i een Indskrift, *i* ist. *oi* i en anden, *η* ist. *v* i en tredie, *i* ist. *ei* i en fjerde o. s. v., om det endog blot er een Gang, de saaledes forekomme i samme Indskrift, flaaer han alt dette sammen og siger, at Forverlingerne af *oi*, *ei*, *η*, *i*, *v* i Indskrifter vise, at alle disse Tegn have været udtalte eens som *i* og blot ere orthographisk forskjellige, eller, om disse Forverlinger endog ere orthographiske Feil, saa vise de dog den almindelige Udtale som i (S. f. Er. Progr. S. 32, S. 50 o. a. St.). Dersom Forf. ikke altfor meget var gaaet ud fra den Forudsætning, at det ikke kan være Andet, end at den Nøgræste Totacisme har været almindelig hos Alle, som i Oldtiden talte Græsk, da vilde han ikke have anseet *oi* og *ei* og *η* og *v* for at være mere orthographiske Forskjelligheder end *ai* og *η*, *ei* og *e*, ja end *α* og *η*; han vilde ikke have gjort sig skyldig i den samme Forverling af Ord- og Bogstavudtale, hvilken han idelig bebreider Erasmanerne; kort, han vilde ikke have brugt Indskrifterne til at understøtte en Mening, hvilken de ligesaa lidt kunne understøtte, som de i Æger bevarede Dialektforskjelligheder. Ved den Fremgangsmaade, Keuchlianerne have brugt, at citere enkelte Ord tagne snart af et snart af et andet Monument, seer det ud, som

om de havde samlet Data til at bevise deres Mening fra alle Græsttalende Egne, og de beråbe sig endog paa denne Omstændighed; imidlertid finder man — og dette er af stor Vigtighed med Hensyn til det her omhandlede Spørgsmaal — hvad de omtvistede Bogstaver angaaer, ikke hos dem anført en eneste **Attisk** Indskrift eller Mynt, som Hjemmel fer deres Mening, skjøndt man har en stor Mængde Attiske Indskrifter og Mynter, og det dog, naar Alt kommer til Alt, er Attikernes Udtale, som vel fornemmelig skal og kan søges. Hvad man ikke har kunnet finde i Attica, det har man hentet i desto rigeligere Maal fra Nabolandet **Boeotien**, der mindst af alle Lande kan afgive Beviser for en almindelig Udtale. Just i Boeotien herskede nemlig en meget markeret **Steddialekt**, der i ikke saa Punkter endog afveg fra **Moderdialekten**, hvad enten denne var den **Æoliske**, eller, som Nogle mene, den **Doriske**. Just denne Egenommelighed har gjort, at Grammatikerne, som ellers have været sparsomme i deres Beretninger om de specielle Afvigelser i **Steddialekterne**, have bevaret endeel Efterretninger om den **Boeotiske Dialekt**. Disse har **Wöckh** sammenlignet med hvad der i saa Henseende fremgik af de **Boeotiske Indskrifter**, i en Afhandling de **dialecto Boeotica**, i første Bind af **corpus inscriptt.** og allerede tidligere i **Staats-haushaltung d. Athener B. II S. 383 ff.**, og de af ham opstillede Resultater ere saa indlysende, at de vist ville overbevise Enhver, der ikke haardnakket holder fast ved en forudfattet Mening. I vor Forfatters **Dine** er rigtignok det hele Beviis en Daarlighed (**S. Progr. S. 50 og 51**). Kun nogle Punkter vil jeg her berøre, fer endmere ved specielle Exempler at tydeliggjøre, hvad jeg ovenfor i Almindelighed har bemærket om **Steddialekter**. Saaledes berettes, **1)** at **Boeoterne** i visse Ord, saasom i **θεός** og **τεός** (**Der. ist. σός**), forandre ε til ι (**H ΤΕΟΣ Δωρικῆ τῇ σός ὁμωνυμί. Ἐπὶ ταύτης τῆς λέξεως Βοιωτοὶ μεταβάλλουσι τὸ εἰς ι, καθὸ καὶ τὸ θεός, θιός**. **Apollon. Dyscol. de pronom. p. 395**). Indskrifterne vise, at det var Tilfældet med mange flere Ord foran Vocaleer f. Ex. **χρίος** til **χρίος** (**Boeckh Inscr. I p. 720, Staatsh. II S. 396**). — **2)** Istedetfor η findes paa Indskrifterne ofte α (**ist. Etym. magn. 9. 42 Syll.: κατὰ τροπὴν Βοιωτῶν τοῦ ἠ εἰς ἄ**), og dette er overensstemmende med den **Æoliske** og **Doriske Dialekt**; men i langt flere Ord, især i saadanne, hvori Deverne ikke brugte α istedetfor η, forandrede **Boeoterne** det, ligesom deres Stamfædre **Æhesfælerne**, til ε, f. Ex. paa Indskrifterne **μῆλον, Θειβῆος, ἐπόσεις, ἀνέδεικα** (**Boeckh l. c.**), hvilket fuldkommen stemmer med hvad Grammatikerne paa mange Steder berette om denne **Dialekt** f. Ex. **Herodian. περὶ μονῆρ. λέξ. p. 25: Βοιωτοὶ δὲ τάρβειμι καὶ ποίειμι καὶ φίλειμι, Choerobosc. i Bekkeri Anecd. p. 1366, Etym. magn. 9. 34; 11. 17; 82. 24; 493. 45; 602. 28**, foruden de andre Steder, som anføres af **Maittaire Gr. ling. dial. p. 216 Sturz**. Derfor lader ogsaa **Aristophanes** i **Acharn. 862, 868** **Boeoteren** sige **Θεῖβαθεν, Θεῖβαδι, 867** **ν εἰ τὸν Ἰόλαον** (**ist. 905**), **914 ἀδικειμένος**. — **3)** Hos **Æolerne** og **Deverne** havde adskillige Ord ε **ist. ο** (**Maittaire p. 206**); paa de **Boeotiske Indskrifter** findes denne Form kun sjelden, **Τρεγωνίω** **ist. Τροφ.** og **Ἐρχομένος** **ist. Ὀρχομένος** (**Boeckh Inscr. p. 722**). — **4)** **Υ**, hvad enten det er langt eller kort, gaaer efter en Consonant over til **ov** uden Forandring af **Quantiteten**. Saaledes paa Indskrifter **Κάρουξ, συγκραφεός, Μονρίνα, Κοζικηρός, Πούθωρ** (**Boeckh l. c.**), og det samme berette flere Grammatikere f. Ex. **Apollon. Dyscol. de pronom. p. 329, 379, 382; Schol. Dionys. Thr. p. 779; Etymol.**

magn. p. 632. 51: Οἱ Βοιωτοὶ τότε πλεονάζουσι τῷ ὄ στοιχείῳ τὸ ὄ, ἤνίκα τὸ ὄ οὐχ ὑποτάσσεται φωνήεντι ὡς κίνες, κοῦνες (l. κοίνες), κῦμα, κοῦμα; jfr. Maittaire p. 210 sq. Søvrigt brugte ogsaa andre Væler i enkelte Ord ou istf. v, hvilket sees af et for Udtalen ikke uvigtigt Sted hos Priscian I. 6. 36 p. 35 Krehl, hvilket vi nedenfor skulle anføre. Ogsaa Vælerne sagde δίφουρα ist. γέφυρα, κοντάλα ist. σκντάλη (Hesych. v. δίφ., Etymol. Paris. Ms. i Schäfers Num. til Gregor. Corinth. p. 388). Saavidt om Vælerne. Af Diphthongerne bruge Boeoterne næsten slet ikke αι og α (η). Nogle gamle Tanagraiske Indskrifter have AE ist. αι og α, f. Ex. Αἰσχροῦδας, Πλαύχαι (Πλαύκα), men i de fleste findes η uden Jota subscriptum ist. αι, α og den almindelige Dialekts Endelse η, der hos Dorerne er α, f. Ex. Ἥσχιρων, Ἥσχινας, χῆρε, κῆ ist. καί. Det samme bemærke Grammatikerne, saasom Herodian. περὶ μονήρ. λέξ. p. 43: ὡς τὸ παῖω πῆω λεγόμενον παρὰ Βοιωτοῖς [add. παλαίω] παλήω; Choerobosc. i Bekkeri Anecd. p. 1215, Etymol. magn. p. 32. 7; Eustath. til Iliad. B. p. 365. 27 Rom. Dette finder ikke Sted i den Væliste og Doriske Skriftdialekt. — 2) Istedetfor ει findes hyppig, dog ikke i alle Ord, ι paa Indskrifter, f. Ex. ἰράνα, Διογίτων, Φιδιάς; jfr. Priscian IX. 1. 6 p. 438 Kr.: Ei diphthongum in i longum postea converterunt (Romani) more Boeotio; ogsaa ὀ πίτομαι ist. οὐ πείθομαι ofte anført af Grammatikerne f. Ex. af Photius Lex. p. 342. 8. I den Væliste og Doriske Dialekt derimod gaaer som oftest ει over til η. — 3) Istedetfor οι og ω træffer man i de gamle Tanagraiske Indskrifter OE, (jfr. Priscian I. 9. 53 p. 49), men sædvanlig forandres οι eller ω feran en Consonant og i Enden af Ordene til et langt v (medens hos Vælerne det blotte o gaaer over til v), f. Ex. τῷ δάμν ist. τῷ δήμω, ἴππυς, Ἐρχομενίς ist. ἴπποις, Ὀρχομενίσις. Dog undtages herfra flere nomina propria. Det samme berette Grammatikerne, nemlig Apollon. Dyscol. de pronom. p. 364, hvor han taler om de forskjellige Former af ἐμοί: Ἀττικοί ἘΜΟΙΕ. Αἰολεῖς ἘΜΟΙ βαρέως. Βοιωτοὶ διὰ τοῦ ὄ ΕΜΥ, συνήθως, καθότι καὶ τὸ καλοί, καλύ. Δωριεῖς ἘΜΙΝ καὶ ἔτι ἘΜΙΝΓΑ. — Ἡ ἘΜΙΝΗ συνήθης Ταραντίοις *), ligeledes f. Et. p. 366, Choerobosc. i Bekkeri Anecd.

*) Sporledes dette Sted skal, som Forsf. paaftaarer Progr. S. 51, bevise, at v og οι ikkun vare forskjellige Tegne for een og samme Lyd (i), er mig ubegribeligt; overhovedet misforstaaer han vistnok Stedet, naar han oversætter det saaledes: "Vælerne skreve Ordet emi ἐμοί med synkende Tone (paroxytoneret), Boeoterne ἐμύ ved v paa sædvanlig Viis (d. e. med stigende Tone, orytoneret), ligesom de skreve καλοί (kali) καλύ (med v og stigende Tone)," og tilføjer, at "om anden forskjellig Udtale, end den, Accentueringen giver, ikke er Taler her." For det første staaer her slet ikke, at dette blot var Tilfældet i Skrift; Ordet "skreve" er sat til i Oversættelsen paa Forfatterens egen Risico; for det andet viser hele Sammenhængen, at her er Tale om mere end om Accentuation, da der nævnes flere forskjellige Former af samme Ord i forskjellige Dialekter; for det tredje viser, det jeg troer, Til lægget καθ' ἑτέρι τὸ καλοί καλύ og det i det følgende forekommende συνήθης Ταραντίοις, at συνήθως her ikke er paa sædvanlig Viis ο: som i κοινή, men paa Boeoternes sædvanlige Viis med v, og dette bekræftes ved Apollonius's fort derpaa følgende Bemærkning om Pron. οί, idet han p. 366 siger: Οἱ συνήθης Ἀττικοῖς καὶ Ἰωσι. Αἰολεῖς σὺν τῷ F. Βοιωτοὶ συνήθως εἰς τὸ ὄ μεταλαμβάνουσι. καὶ Δωριεῖς ὁμοίως ἡμῖν λέγουσι κ. τ. λ. Dette Sted oversætter vor Forsf. l. e.: "Boeoterne ombyttede paa deres sædvanlige Viis v for F", altsaa dog her paa deres sædvanlige

p. 1215: Τὸ Ὅμηροι τρέποντες τὴν οἰ δίφθογγον οἱ Βοιωτοὶ εἰς τὸ ὕ μακρὸν προπαραξύνουσι καὶ λέγουσιν Ὅμηρον. — 4) Derimod gaaer ωἰ ikke over til v, men til oi; jfr. Etymol. magn. p. 224. 36: Οἱ Βοιωτοὶ τὸ ω καὶ ι εἰς τὴν οἰ δίφθογγον τρέπουσι, τὸ πατρώϊος πατροῖος λέγοντες καὶ τὸ ἡρώϊος ἡρωῖος. — Endelig gaaer 5) ou hos Boeoterne ligesom hos Wolerne og Dorerne over til ω f. Ex. paa Indskrifter ἰῶσα ist. οὔσα, Εὐβωλος, πολέμω: jfr. Etymol. magn. p. 825. 28. De vigtigste Consonantomblytninger, som finde Sted i Ordene, ere, at θ gaaer over til ττ, f. Ex. πείθομαι, πίττομαι; ζ til δδ eller til enkelt δ (jfr. Etymol. magn. p. 409. 17); τ til π f. Ex. πέτταρα; desuden findes Aspirationen ist. σ i Midten af nogle Ord, ligesom hos nogle Doriste Folkeslag. S. Priscian. I. 7. 42 p. 40: Adeo autem cognatio est huic litteræ, id est s, cum aspiratione, quod pro ea in quibusdam dictionibus solebant Boeotes h ponere, muha pro musa dicentes; jfr. Etymol. magn. p. 391. 15. — Af disse her anførte Exempler vil man see, at den Boeotiske Ordudtale (for at holde fast ved den af Forf. urgerede Distinction) i enkelte Punkter stemmer overeens med den Nygræske Bogstavudtale; men deraf følger ikke, at Boeoterne, og endnu mindre, hvad Forf. oftere vil bevise ved Boeotiske Indskrifter, at alle Grækere have udtalt selve Bogstaverne paa samme Maade, som Nygrækerne udtalte dem. Meget mere synes just den Omstændighed, at Grammatikerne saa ofte have fremhævet den Boeotiske Dialekts Eiendommeligheder og Forskjelligheder fra andre Dialekter i Ordudtalen, at vise, at Boeoternes Udtale har været forskjellig fra den almindelige. Jeg har allerede oftere erklæret, at jeg er langt fra at ville bestemme de gamle Grækernes Udtale, den jeg antager for at være tabt. Kun det maa jeg bemærke, at hvis Nogen, der forsvarer en anden Udtales Rægtighed, end den Forf. forsvarer, vilde gaae ud fra det, Forf. saa ofte raaber paa, at de samme Bogstavers Udtale har været den samme hos alle Grækere, og derpaa af det Factum, at de andre Grækernes AI af Boeoterne blev udtrykt ved AE, siden ved H, og de andre Grækernes OI af de samme først ved OE, siden ved v, vilde gjøre den Slutning, at η ikke har lydt som i, men som æ (jfr. Sjæl, Sjel; kjer, kjær), v ikke som i, men som ø (jfr. Syster, Søster; Mynt, Mønt; Mynster, Mønster): da vilde der ikke være saa meget at erindre imod denne Slutning, som imod Forfatterens Paastand, at ai (æ) hos Boeoterne er bleven forandret til η (i) i Udtalen, oi derimod blot skreven forskjellig af Boeoterne med v, men udtalt ligesom baade oi og v hos de andre,

---

Wiis: hvorfor da ovenfor "paa sædvanlig Wiis", hvilket her udtrykkes ved Mødsætningen ὁμοίως ἡμῖν. Men hvorfor Forf. her oversætter "omblytte υ for F," veed jeg ikke anden Grund til, end at det nu just passer til hans Hypothese; efter Texten mener jeg, at det bør oversættes: "Boeoterne forandre οἰ efter deres sædvanlige Wiis til υ": om med eller uden Digamma, er her ikke Taler om, vel snarest med Bibeholdelse af Digamma, da det er bekjendt, at Boeoterne vare iblandt dem, som brugte Digamma: S. f. Gr. Schol. Dionys. Thr. p. 778: Πάντα τὰ στοιχεῖα κατὰ πᾶσαν ἔστιν εὐρίσκειν διὰλεκτον, τὸ δὲ δίγαμμα οὐ, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς Βοιωτοῖς καὶ τοῖς Λάκωσι καὶ τοῖς Αἰολεῦσι; jfr. f. St. p. 777 og især Apollon. Dysc. de pronom. p. 396 om Pron. ὄς og εός. Αἰολεῖς μετὰ τοῦ F κατὰ πᾶσαν πτώσιν καὶ γένος. — ὁμοίως καὶ Βοιωτοῖ. Hyppig forekommer det paa Boeotiske Indskrifter f. Gr. Φυκία ist. οἰκία. Efter Forfatterens Oversættelse maatte man antage enten at Boeoterne brugte υoi eller at Wolerne udtrykte οἰ ved det nøgne Digamma, da dog Meningen er, at Wolerne brugte Foi ist. οἰ.

nemlig som i. — Hvad jeg hidtil har anført, indeholder Grundene, hvorfor jeg i det Følgende aldeles ikke tager Hensyn til de Beviser, baade Erasimianerne og Neuchlinianerne have hentet fra den Maade, hvorpaa Latinske Navne ere skrevne i Græske Skrifter, Græske Navne i Latinske, fra Dialekterne og endelig fra de med disse i nøieste Forbindelse staaende Indskrifter, for deraf at godtgjøre den af dem forsvarede Udtales Ægthed og Almindelighed. I det mindste vil jeg vedblive med denne min Protest, saalænge af begge Parter Alting blandes; om en kritisk Sammenligning af de forskjellige Hoved- og Stebdialekters Eiendommeligheder vil give noget reelt Udbytte med Hensyn til Bestemmelsen af en almindelig gammel Bogstavudtale, veed jeg ikke. Hidtil har en saadan Sammenligning ikke fundet Sted; ikke engang en nøiagtig og fuldstændig Søndring af det for hver Dialekt Eiendommelige er hidtil bleven foretagen.

Vi skulle nu nøiere undersøge de Grunde, Forf. anfører for at godtgjøre Ægtheden af den Nygræske Udtale af η og ν , samt af Diphthongerne, for saavidt som disses Udtale har været Gjenstand for betydelig Tvist. Da ϵ staaer i nøie Forbindelse med ϵ psilon, maae vi først see, hvad Forf. lærer om dette sidste Bogstav. Her høre vi da (Progr. S. 26), at "E, som fra den Tid af, at Alpha-betet blev complet, ikkun har lydet som kort E, var i de ældste Tider Betegnelse for begge beslagtede Lyd e og i, saavel langt som kort." Dette er en Paastand, som Forf. har opstillet i alle sine Skrifter; her anføres som Beviis for den for det første efter Minoides et Sted i Galeni comment. ad epid. Hippocrat. 46, 1: $\chi\rho\alpha\phi\omicron\rho\tau\omega\nu\ \tau\omega\nu\ \pi\alpha\lambda\alpha\iota\omega\nu\ \tau\omega\nu\ \tau\epsilon\ \tau\omicron\upsilon\ \bar{\epsilon}\ \delta\iota\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\nu\ \kappa\alpha\iota\ \tau\omega\nu\ \tau\omicron\upsilon\ \bar{\eta}\ \delta\iota'\ \epsilon\nu\delta\omicron\varsigma\ \chi\rho\alpha\kappa\tau\eta\eta\omicron\varsigma$; i hvilket Sted E menes "maaskee at være blevet kaldet $\delta\iota\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\varsigma$ (o: af dobbelt Lyd), fordi det var Betegnelse for E- og I-Lyden." Citatet er, som saa mange hos Forf., galt; det har hidtil ikke været mig muligt, uagtet nøifommelig Efterfølgning, at finde Stedet hos Galenus, og jeg er altfor tidt bleven narret af Neuchlinianerne, til at jeg skulde troe, at hvad der af dem anføres som en gammel Skribents Ord, virkelig staaer hos ham, uden selv ved Autopsie at have overbeviist mig om dets Rigtighed. Men forudsat, at det har sin Rigtighed med Stedet, er der da talt et Ord om I-Lyden, eller siger det Andet end det almindelig Bekjendte, at e og η bleve i den ældste Tid skrevne med eet fælles Tegnet? Hvor er her Tale om Bogstavet I, der efter Forfatterens Mening ogsaa i ældste Tid skulde være betegnet ved E? Af Ordet $\delta\iota\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\varsigma$ fremgaaer dette saa meget mindre, som dette Ord ogsaa maa henføres til $\tau\omega\nu\ \tau\omicron\upsilon\ \bar{\eta}$, og Forf. dog vel ikke vil udstrække sin Paastand til, at η i den ældste Tid (d. e. da det endnu ikke eksisterede som Bogstav) ogsaa var af dobbelt Lyd. Allerede denne Omstændighed, at Ordet $\delta\iota\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\nu$ hører ligesaavel til $\tau\omega\nu\ \tau\omicron\upsilon\ \bar{\eta}$, som til $\tau\omega\nu\ \tau\omicron\upsilon\ \bar{\epsilon}$, viser, at der hos Galenus læses eller bør læses $\phi\theta\omicron\gamma\gamma\omicron\nu$, og dette bestrykes end mere ved den masculine Artikel $\tau\omega\nu$. — Et sikkrere Beviis for denne I-Lyd af E træer dog Forf. at finde "i dens Betegnelse ved EI (d. e. I)," hvorpaa han anfører de bekjendte Steder hos de Gamle, hvor EI omtales som det femte Bogstav i Alphabetet. Forf. udtrykker sig her saa ubestemt, at man ikke kan see, om han mener ved disse Steder om EI at have beviist, at det Bogstav, som siden blev kaldt E eller Epsilon, i de ældre Tider havde Navnet EI, eller om han træer, at man i den ældste Tid brugte selve Tegnet EI istff. E og I og udtalte Lyden af det femte Bogstav i Alphabetet som EI d. e. efter Neuchlin's Theorie som I. Hvis det første er hans Mening, da er jeg

fuldkommen enig med ham, men da er det vanskeligt at see, hvorledes der i Betegnelsen (o: Navnet *EI*) skal ligge et Beviis for *E*- og *I*-Lyden af *E*; der siges ikke Andet, end hvad der er almindelig bekjendt, at Navnene Epsilon og Omikron skyldes de Senere (Grammatikerne), og at disse tvende Bogstavers ældre Navne have været *EI* og *OI*; at det første Navn selv i ældste eller ældre Tid lød som *I*, skulde først bevises, og selv om det var Tilfældet, laae deri endnu intet Beviis for, at *E* oprindelig har havt baade *E*- og *I*-Lyden. Mener derimod Forf. (og det synes virkelig at ligge i hans Ord), at det Bogstav selv, der siden lød som et kort *E* og betegnedes i Skrift ved *E*, i ældre Tider blev udtalt baade som *I* og *E*, og havde Figuren *EI* i Skrift, da er det første aldeles ubeviisligt (hvorum mere siden), i al Fald ikke beviist ved de anførte Steder, som alle referere sig til det gamle Bogstavnavn, og det andet falsk. Det er nemlig bekjendt baade af de ældste Indskrifter og af gamle Forfattere (f. Ex. Athenaus XI. 30 p. 466 sq. Cas.), at man i ældre Tider brugte det *EI* kaldede Tegnet *E* baade for Bogstavet *E* (der da indbefattede Epsilon og Eta) og for den senere Diphthong *EI* (hvis gamle Udtale som *I* først skulde bevises), men ingensteds siges eller findes Tegnet *EI* i ældste Tid brugt baade for *E* og for *I* og for *EI*, og det vel af den simple Grund, at dette sammensatte Tegnet (som Forfatteren selv synes at indrømme Progr. S. 27) ikke eksisterede i de ældste Tider. — Efter dette Intet bevisende Beviis for den ældste *E*- og *I*-Lyd af *E* beraaber Forfatteren sig, "hvis man endnu skulde tvivle," paa adskillige Steder hos senere Grammatikere, hvilke han kalder udtrykkelige Vidnesbyrd. Af disse staaer det første, som han selv har fundet i Scholierne til Dionysius Thrax, i noie Forbindelse med et andet, hvilket han under Herodians Navn Progr. S. 27 anfører efter Minoides, men som staaer i de samme Scholier. Taler er nemlig der (Bekkeri Anecd. p. 798) om en Disput imellem Herodian og hans Fader Apollonius om, hvilken af de to korte Vocaler *e* og *o* er kortest; Apollonius mener, at *o* er kortest, fordi af de tvende ved disse Vocaler dannede Diphthonger *oi* og *ei* den første er kortere end den sidste. Herodian derimod mener, at *e* er kortere end *o*, idet han siger, "at man ikke bør betragte disse Vocaler i deres Sammensætning med *i*, men hver for sig, da just *i* er beslægtet med *e* og ved at sammensættes med en beslægtet Vocal bliver til en længere og stærkere Diphthong, hvorimod *o*, ved at sammensættes med den ikke beslægtede Vocal *i*, ikke viser sin hele Styrke; ligesom nemlig en Mand, naar han seer sin Broder trænge til Hjælp, understøtter og forsvarer ham med hele sin Sjæl, men derimod ikke staaer en Fremmed bi med hele sin Sjæl, hvorfor ogsaa begges Kraft imod Modstanderne viser sig svagere: saaledes gaaer det ogsaa med *i* i dets Forhold til det fremmede *o* og det beslægtede *e*." Imellem denne Herodian og Apollonius af de Byzantinske Grammatikere tillagte og vistnok fra ingen af dem hidrørende Snak staae nu de af Forf. citerede Ord: τούτο (nemlig *i*) γὰρ συγγεμίαν τινα ἔχει πρὸς τὸ ε̄. καὶ δείκνυσιν ἐκ τοῦ τῆν ἐκφώνησιν τοῦ *i* εἶναι ὄμοιον τοῦ ε̄ γράμματος. Dette Sted beviser da ikke det Ringeste om den ældste Tids *E*- og *I*-Lyd af *E*, hvorum der overhovedet ikke findes den mindste Anelse hos de senere Grammatikere, ja det beviser ikke engang noget om den gamle Udtale af Bogstavnavnet *EI*, men blot, at de Byzantinske Grammatikere snarere end Herodian, hvem den Byzantinske Tradition tillagde denne Ytring, udtalte dette gamle Bogstavnavn, der allerede længe før den Tid var gaaet af Brug, ligesom Diphthongen *ei* som *i*. Dog maa det bemærkes, at i den Theodosius tillagte Samling, hvor den samme Fortælling

næsten ordret findes p. 33 Goettl., staaer: *καὶ δείκνυσιν ἐκ τοῦ εἶναι τὴν ἐκφώνησιν τοῦ Ι σχεδὸν ὄνομα τοῦ Ε γράμματος*. Denne samme Pæstiar imellem Herodian og Apollonius gjentager nu umiddelbar derefter (p. 800 Bekker) en anden Dionysiansk Scholiast med Variation i Udtrykkene, og her lyder det Herodian tillagte Svar vel ikke ganske, men dog omtrent saaledes, som Forf. S. 27 har anført det efter Minōides, nemlig: *Καὶ φησιν ὅτι πᾶν στοιχεῖον ἀφ' ἑαυτοῦ ἄρχεται, τὸ δὲ ι οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀλλὰ τοῦ ε, ὥστε συγγενὲς αὐτῷ ἐστί. τὸ δὲ συγγενὲς, τὸ ἴδιον προσλαμβάνον, μεγαλιωτάτην τινὰ δίφθογγον ἀποτελεῖ*. Dette Sted beviser atter aldeles Intet om den ældste Udtale af *E*, men kun, at Bogstavnavnet eller Diphthongen *ei* paa Grammatikernes Tid blev udtalt som *i*. Ligesaa lidt som iøvrigt Herodian eller snarere de senere Grammatikere her tale om nogen Lighed imellem *ε* og *ι*, men kun om Slægtskab, ligesaa lidt er det sandt, som Forf. paaftaaer S. 27, at Herodian af denne Lighed imellem *ε* og *ι* vil bevise, at *ei* er lang; tværtimod vil han eller de Byzantinske Grammatikere just af dette Slægtskab bevise, at *ε* er kortere end *ο*. Da imidlertid Forf. senere har be-
 raabt sig paa det af de Byzantinske Grammatikere omtalte Slægtskab imellem *ε* og *ι*, som om der hos disse Grammatikere var Tale om Slægtskab i Lyd, og troet, at det var en Støtte for hans Mening, maa jeg endnu oplyse, hvad disse Grammatikere forstaae ved Slægtskab imellem Vocalerne. De sige da, at *ι* har stort Slægtskab med *ε*, fordi *ε* forlænges ved Tilfætning af *ι*, f. Ex. *τυφθέντος, τυφθείσα*, og atter forkortes ved Vortkastelsen af *ι*, f. Ex. *τυπεῖς, τυπέντος, ἐκτόρειος, ἐκτόρεος* (Theodos. p. 8), endvidere sige de, at der er stort Slægtskab imellem *η* paa den ene, og *α* og *ε* paa den anden Side, og som Beviis derpaa anføre de, at de Verba, som begynde med *α*, forandre dette til *η* i Præterita f. Ex. *ἀγαπῶ, ἠγάπων, ἠγάπηκα, ἠγάπησα*, ligeledes at de Verba, hvis Præsens begynder med *ε*, forandre dette til *η* i Præterita, saasom *ἐρέκω, ἠρεκον, ἠρεγκα* (ibid. p. 7). Jeg lægger aldeles ikke Vægt herpaa, men jeg skulde troe, at dette Slægtskab ikke hjælper Neuchlinianerne stort, men derimod Erasimianerne endeel. — Endvidere anfører Forf. S. 27, som Beviis for *J*-Lyden af *E* i de ældste Tider, et Sted af Theodosius p. 34: *Αὐτὸ καὶ τὸ Ε ψιλὸν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ΕΙ κατὰ τὴν φωνὴν ἐξεφωνεῖτο, καὶ τοῦτο εὐρήσεις ἐπὶ τῆς Ε Ὁμήρου ῥαψωδίας κατὰ τὴν ἔμμετρον ἐπιγραφὴν*, hvilket atter ene og allene refererer sig til det gamle Bogstavnavn *EI*, hvis gamle Udtale ikke engang bliver oplyst af dette Sted. — "Det Samme" (nemlig *J*-Lyden eller snarere, hvad der egentlig skulde bevises, *E* og *J*-Lyden af *E* i den ældste Græske Tid), siger Forf. endvidere, "viser sig ogsaa ofte af Indskrifterne" (hvilke Indskrifter han mener, har han ikke angivet) "samt læres udtrykkelig af Grammatikerne, saasom af Victorinus, de orthogr. p. 96 (hvilken Udgave?): *E ternas habuit potestates, ut esset et breve, et productum, et I quodammodo sonaret; og Gellius, som (Noct. Att. 10, 24) siger, at ligeledes i Latinen de Gamle ingen Forskjel gjorde paa *e* og *i*." — Herved maa bemærkes, at Gellius paa det anførte Sted taler om de ældre Romeres (M. Tullii ætas et supra eam) forskjellige Orthographie i visse Latinke Ords Endelser og dermed forbundne forskjellige Ordudtale (varie *dixerunt*) f. Ex. præfiscine og præfiscini, proclivi og proclive: hvorledes dette Sted, hvori der slet ikke siges, at i Latinen de Gamle ingen Forskjel gjorde paa *e* og *i*, endog udtrykkelig skal lære, at det Græske *E* i de ældste Tider har lydt som *J*, er det mig umuligt at indsee. Det andet Sted er baade her og i andre Skrifter*

2te Vel. S. 42) anført gaa af Forf., der vel stolende paa sine Forgængere ikke selv har efterseet det; dette maa jeg saa meget mere troe, som han endog i 2te Vel. S. 42 tilføier, "at der slet ikke er Tale om et ei hos Victorinus;" thi derom taler just denne Grammatiker, (der skal have levet i Slutningen af det 4de Aarh. efter Chr.), hvad enten det nu er den Græske eller Latinste Diphthong *EI*, han mener. Hos den virkelige Victorinus staaer nemlig p. 2458 Putsch.: *E et O ternas habebant apud eos potestates, ut e esset breve et productum. I autem longum quodammodo sonat, quum et E et I junctum est. Et O similiter etc.* Jeg vil ikke affrive Mere af Texten end de her aldeles nødvendige Ord; men Enhver, som gennemlæser det hele Stykke hos Victorinus, som handler om *e* og *o*, vil finde, at han udtrykker sig saa ubestemt og forvirret, at man ikke engang kan vide, om han med *apud eos* mener Latinerne eller Grækerne. Ogsaa synes Texten at være noget forqvælet. Saa meget er indlysende, at Forf. med Uret her beraaber sig paa dette Sted, da Grammatikeren slet ikke taler om *J*-Lyden af det simple Græske *E* i den ældste Tid, og om han end ved Ordene: *quum et E et I junctum est* sigter til den Græske, ikke til den gamle Latinste Diphthong *EI*, dog ikke engang tillægger denne en absolut *J*-Lyd, men kun siger, at den paa en Maade lyder som et langt *J*. — Efterat Forf. saaledes, som han troer, har beviist, at *E* oprindelig betegne de begge de beslagtede Lyd *e* og *i*, tilføier han S. 27: "Men da man længere hen, skjøndt allerede tidlig, fandt det nødvendigt, i Orthographien at distingvere disse to Lyd, indførtes for den sidste Tegnet *I* (hvad enten nu dette har givet Anledning til det sammensatte Tegnet *EI*, eller selv er en Forkortelse af dette). Men da Distinctionen i Lyden var kjendeligst, naar den blev lang, i hvilket Tilfælde den klang meest lukt, d. e. som *J*, fandt man det og fornødent, at have derfor et Tegnet, som da først dannedes ved at føie et *I* til *E* og saaledes opstod Diphthongen *ei*." — Det er ikke let at finde Niede i denne Beretning; her blandes uden Tvivl atter Bogstavnavnet *EI* med Bogstavtegnet *E*: har *I* givet Anledning til det gamle sammensatte Tegnet *EI*, saa har det jo existeret tidligere end dette *EI*; er det en Forkortelse af *EI*, saa har det existeret i Sammensætningen før det blev indført som enkelt Tegnet, og har *EI* været det ældste Tegnet for *E* og *I* Lyden, saavel langt som kort, saa dannedes det jo ikke først, da man fandt det fornødent at have et Tegnet for det lange *J*. Vi ville her ikke videre opholde os ved denne forvirrede og aldeles ujhjemsede Beretning, men vi maae paaastaae, at Forf. slet ikke har beviist, hvad han troer ved de forhen omtalte Steder at have beviist, at *E* i de ældste Tider var Betegnelse for begge de beslagtede Lyd *e* og *i*. Hele denne Hypothese er grundet paa den Forudsætning, at *I* ikke har existeret i de ældste Tider: men har man et eneste historisk Beviis for denne Mening? Ivertimod fandtes efter de Gamles eenstemmige Vidnesbyrd (hvilket selv Forf. erkjender Progr. S. 3) i det ældste af 16 Bogstaver bestaaende Alphabet foruden *e* baade Vocalen *i* og Vocalen *v*, hvoraf dog vel *i* har betegnet *J*-Lyden, og efter Neuchlinianerne *v* med. Heller ikke give de ældste Indskrifter Forfatteren Medhold; thi ogsaa i disse findes ligesaavel *I* som *E*, hver som Betegnelse for sin særegne Lyd. Og hvad endelig den Paaastand angaaer, at Diphthongen *ei* skulde (ligesom *η* efter Forf.) være optagen før at tilkjendegive den lange *J*-Lyd, da maa det bemærkes, at det simple Zeta til alle Tider ligesaavel tilkjendegav den lange, som den korte *J*-Lyd, da det, som bekjendt, var *anceps*, ligesom *α* og *υ*. Hvorfra det gamle Navn *EI* paa det Bogstav, som af Grammatikerne senere kaldtes

Epsilon *), skriver sig, er ikke let at sige, da vi slet ingen Esterretninger have derom; maaskee er dette Navn, ligesom de fleste andre for de ældste Bogstaver, kommet fra Orienten. Ei heller veed man det Ringeste om, med hvad Tegn dette Bogstavnavn blev skrevet eller hvorledes det blev udtalt i de ældste Lieder. At dette gamle Navn i Grækenlands blomstrende Lieder, i al Fald paa Pericles's Lid, og senere hvor det omtales, i Skrift blev udtrykt ved *EI*, vide vi; men vi vide atter ikke, hvorledes dette Navn *EI* paa samme Lid blev udtalt, og det er kun ved en *petitio principii*, at Fersf. angiver dets gamle Udtale som *Z*. Athenæus har X. 79 p. 453 C sqq. bevaret et Fragment af et Stykke af Comikeren Callias, hvorom vi komme til at tale mere i sidste Afdeling. I dette Stykke, hvori Bogstaver og Stavelsesfælle spillede en betydelig Rolle, syllaberes: βῆτα εἰβε, βῆτα ἦτα βη, βῆτα ἰῶτα βι, βῆτα ὕβυ. Besynligt vilde det dog være, om Grækerne havde stavet: b-i, be (β,εἰβε) og dog ogsaa (efter Neuchlinianerne) b-i, bi (β,υ=βυ), ikke at tale om de andre Yer. Endelig maa jeg endnu tilføie, at man enten maa antage, at paa Plato's Lid dette gamle Navn allerede var fortrængt af Navnet *E*, eller at Navnet *EI* da blev udtalt som *E*; thi hos ham hedder det Cratylus p. 393 D. sq.: *Τῶν στοιχείων ὀνομα ὅτι ὀνόματα λέγομεν, ἀλλ' οὐκ ἀντὰ τὰ στοιχεῖα, ἀλλ' ἡ τετάρων, τοῦ εἰ καὶ τοῦ ἦ καὶ τοῦ ἰ καὶ τοῦ ὠ. τοῖς δ' ἄλλοις φωνῆσι τε καὶ ἀφώνοις (Consonanter) ὀνομα ὅτι περιτιθέντες ἄλλα γράμματα λέγομεν, ὀνόματα ποιοῦντες.* Paa andre Steder i Cratylus (s. Cr. p. 411 E, 412 A, 418 C) findes virkelig ei som Bogstavnavnet i de bedste Codices, og hvis der skal læses overalt saaledes hos Plato, hvor Bogstavets Navn omtales, saa bliver der vel intet Andet tilbage end at bekvemme sig til at troe, at Navnet *EI* virkelig paa Plato's Lid lød som *E*. — De senere Byzantinske Grammatikere, i hvis Lid Bogstavet hed *E* eller Epsilon, have deres Nød med at forklare sig Oprindelsen til Skrivemaaden af dette gamle Bogstavnavn, hvilket de hyppig blande med Diphthongen af samme Udseende **).

*) I Almindelighed troes dette Navn Epsilon at være blevet valgt til Adskillelse fra H, der i den ældre Lid var Tegnet for spiritus asper og som Vocal skreves E. Forsf. antager efter Andre vistnok med stor Rimelighed, at Ordet *ψιλόν* lægges til E og T til Adskillelse fra Diphthongerne, men neppe har han Ret i at lære, at det just er Diphthongerne *ei* og *ou*, til Forskjel fra hvilke *ε* og *υ* blive kaldte *ψιλά* (Skolegr. S. 3). Det eneste Historiske, som vides herom, er, at de Byzantinske Grammatikere, som give orthographiske Regler for de paa deres Lid ligegyldende Vocaler og Diphthonger (*ἀντίστοχα*), altid modsatte *εἰ ψιλόν* og *αι διφθόγγος*, *υἰ ψιλόν* og *οι διφθόγγος*. Mon ikke disse Navne Epsilon og Ypsilon skalde skrive sig fra samme Byzantinske Lid? Jeg hensesætter denne Hypothese til nærmere Betragtning; jeg mindes ikke noget Sted hos en ældre Grammatiker, hvor dette Tillæg *ψιλόν* findes, men selv om det findes, kommer det an paa, om det er konstant hos saadan Grammatiker, da gjerne paa enkelte Steder senere Afskrivere kunne have indsmuglet deres Lids Grammatiske Sprogbrug.

**) S. foruden ovenansførte Steder af Schol. Dionys. og Theodos., Epitome Choerobosc. i Cramerii Anecd. Vol. II p. 276: Πᾶν ὄνομα στοιχείου εἰς τὴν καταλήγον οὐκ ἔχει αὐτὸ ἐν διφθόγγῳ· οἷον ξί, πῖ, φῖ, ψῖ, χῖ, χωρὶς τοῦ εἰ [εἰ]· τοῦτο γὰρ ἵ ἔχει ἐν διφθόγγῳ καὶ ἐστὶν εἰπεῖν ταύτην τὴν ἀπολογία· ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων ἀφ' ἑαυτῶν θέλουσιν ἀρχεσθαι· οἷον ἄλφα ἀπὸ τοῦ αἰ ἀρχεται, βῆτα ἀπὸ τοῦ β· εἰ οὖν τὸ εἰ [εἰ] τὸ ὄνομα τοῦ στοιχείου διὰ τοῦ τ· ἐγράφετο οὐκ ἤμελλεν ἀπὸ ἑαυτοῦ ἀρχεσθαι· τούτου οὖν χάριν διὰ τῆς εἰ διφθόγγου γράφεται, ἵνα εὐρεθῆ ἀπὸ τοῦ εἰ ἀρχόμενον: og

Efterat have handlet om *E* og Diphthongen *ei* (hvorum vi siden komme til at tale), kommer Forf. Progr. S. 30 til *H*, hvilket han ikke kan nægte at have været et senere Tegns for Forlængelsen af *E* (imodens i den ældre Tid *E* indbefattede *s*, *η* og *ei*), men søger derpaa at gjendrive Erasmianernes Grunde for, at det tilfjendegiver vort lange *e*. Denne Kamp imod Erasmianerne vedkommer os ikke her; kun bemærke vi, at naar Erasmianerne sige, at *η* er den lange Vocal, som svarer imod *s* eller udgjør dennes Forlængelse og altsaa maa have havt samme Lyd som denne, da er dette ikke modbevist af Forf. ved den Paaastand, "at *s* var Tegns baade for *E* og *I*-Lyden, eller at der ikke altid gjordes nogen nøjagtig Distinction imellem disse, hvorfor de i Forlængelsen, der sædvanlig giver Vocalen en højere eller mere luft Lyd, maae reent ud have lydet *I*". For alt dette skylder han endnu Beviset. Vi gaae over til at prøve Forfatterens positive Grunde for *I*-Lyden af *η*, dog saaledes, at vi hverken her eller i den følgende Undersøgelse om de andre Vocaler og Diphthonger omtale de af Forfatterens Beviser, imod hvis Gyldighed til at bevise den almindelige Udtale i den bedste Tid vi ovenfor have protesteret (Dialekter, Indskrifterne, Orthographien i andre Sprog, de Skribenter, som beviislig have levet efter det 9de Aarh.) og desuden for det første i dette Afsnit forbigaae de Vidnesbyrd, der udgives for de ældste, og som deels kræve en vidtløftigere Drøftelse, deels angaae flere Bogstavers Udtale. Disse Vidnesbyrd vilde vi særskilt bedømme i 3die Afdeling, for ikke her at afbryde Undersøgelsens Gang ved altfor lange Digressioner. Fornemmelig betragte vi her de Beviser, som ere hentede fra de senere Grammatikeres Skrifter, og vi skulle undersøge, om det, disse Grammatikere lære, virkelig i alle Maader understøtter Neuchlinianernes af Forf. forsvarede og videre udførte Theorie, uden dog derfor at tillægge disse Grammatikere, hvad enten deres Lære er for eller imod Forf., nogen Stemme i Spørgsmaalet om den bedste Tids almindelige Udtale. Deres Ord have kun Vægt som Vidnesbyrd om deres egen Tid.

Som uimodsigelige Beviser, der findes hos disse Grammatikere, anfører Forf. 1) Scholierne til Dionysius Thrax, hvori *Krasis* (Contractionen) forklares saaledes: *Κρᾶσις ἐστίν, ὅταν δύο φωνήεντα συγκερασθῶσιν εἰς ἓν, καὶ πολλάκις εἰς δίφθογγον. ἀλλ' ἐὰν μὲν εἰς ἓν φωνῆεν ἢ κρᾶσις γένηται, καὶ ἀμφότερα τὰ δύο φωνήεντα ἀφανίζονται οἷον, τὸν Ἀημοσθένηα, Ἀημοσθένη· εἰ δὲ εἰς δίφθογγον κινῶνται τὰ δύο φωνήεντα, τὸ μὲν ἐν ἀφανίζεται, τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῇ δίφθογγῳ φαίνεται.* "Det Sidste er f. Ex. Tilfældet, naar *ee* eller *eei* sammentrækkes til *ei*; men det Første, naar Contractionen af *ee* eller *ea* stæer til *η*. Her høres nu, efter Scholiastens Bemærkning, hverken *s* eller *α*, som begge forvinde, men en tredje Lyd, som ustridigen maa være *i*; thi for et *α*, ifald man vilde antage dette som tredje Lyd, gives der ikke alene intet Beviis nogetsteds; men den er jo netop den egentlige Lyd for *s*, som dog her siges ganske at forvinde" (Progr. S. 32). — Hvor staaer dette Sted? Forf. anfører det ogsaa S. 19, men paa begge Steder uden at citere, hvor i disse Scholier det er at finde; kun henvises S. 19

---

næsten med de samme Ord Forfatteren til de Homeriske Epimerismer *ibid.* Vol. I p. 284; Eustath. ad *Iliad.* E p. 311 Rom. i Anledning af den metriske Overkrift af *Iliadens* 5te Bog: *Εἴ, βάλλει Κυπέρειαν Ἀργά τε Τυδέος υἱός*] Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ *ε* στο:χέσιον εἰ ἔλεγον οἱ παλαιοὶ, προστιθέντες τὸ *ι*, ἵνα τῇ διὰ δίφθογγῳ ἐκτάσει δύνωνται περισπᾶν καὶ αὐτὸ, κατὰ καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα: cfr. eund. ad *Iliad* O, p. 1001.

til Minoïdes, efter hvem han vel har citeret det: mig har det ikke været muligt at finde dette Sted i Bekkers Anecdota. Men hvad bevise disse Ord, selv naar de antages at være rigtigen anførte og at vedkomme Udtalen? Er der Spor af Beviis for ζ -Lyden af η ? Er η udtalt som langt e eller endog som α en fra ε mindre forskjellig Lyd end ω fra o f. Er. i *δηλότε-λώτε, αἰδῶα, αἰδῶ*? Men hvor er her overhovedet Talen om høres? Der gives nogle Contractionsregler, at naar ε og α sammentrækkes til een Vocal, forsvinder baade ε og α , naar 2 Vocaler sammentrækkes til en Diphthong, forsvinder den ene, men den anden bliver i Diphthongen. Lignende Contractionsregler, samt Bemærkninger om Forskjellen imellem *συναίσεις* og *κράσις* og begges Forbindelse, hvilket Alt ikke har noget med Udtalen at bestille, findes hyppig hos Grammatikerne f. Er. Schol. Dionys. p. 698, Grammatikeren i Scháfers Gregor. Corinth. p. 678, Choeroboscus i Gøttlings Anm. til Theodos. p. 221 *). Forf. har ellers her ret valgt et uheldigt Exempel; thi refererer Stedet sig, som han mener, til Udtalen, høres da, naar $\varepsilon\varepsilon$ bliver sammentrukket til e , den ene Vocal ε efter Neuchlinianernes Maade at udtale e paa, som et langt i ? Jeg behøver vel neppe at bemærke, at Grammatikerens Regel, selv betragtet som simpel Contractionsregel, staaer paa svage Fødder ($\alpha\alpha, \alpha\varepsilon, \alpha\eta$ til α , $\varepsilon\alpha$ i visse Tilfælde til $\tilde{\alpha}$, $\omega\omega$ til ω); men naar den med Magt trækkes hen til Udtalen, bliver den endnu urigtigere. Høres vel i eo, os og oo sammentrukne til ov den ene Vocal? Forsvinde ikke begge Vocaler efter Neuchlinianernes Udtale i eau sammentr. til η , eas til eis (Skolegr. S. 31), $\varepsilon\varepsilon$ til ei ? — 2) Theodosius p. 3 Goettl. siger udtrykkelig: *ὁ Κεῖος Σιμωνίδης ὕστερον τοῦ Παλαμήδους ἐπέφην ἀντά [τὰ μακρὰ φωνήεντα]. Συζεύξας γὰρ δύο Η διὰ μακρᾶς κεραίας ἐν τῷ μέσῳ, ἐσχημάτισε τὸ Η* (Progr. S. 31 jfr. S. 4). Lydeligt nok er dette Vidnesbyrd, men om det er sandt eller det beviser Noget for ζ -Lyden af η , er et andet Spørgsmaal. Jeg vil her ikke gjøre gjeldende, hvad Nogle anføre, at paa de gamle Indskrifter for det lange E først findes det samme Tegns E og siden EE , af hvilket sidste Tegns H skulde være opstaaet; thi de Indskrifter, hvor EE findes, ere af meget tvivlsom Ægthed. Vigtigere er det, som Andre anføre, at dette Tegns vel rimeligst er opstaaet af det Orientalste Cheth, hvis Figur paa Phoeniciske, Hebraiske, Samaritaniske og Aramæiske Indskrifter ganske ligner H **); og dette Tegns har ogsaa Cheth's Plads i Bogstavrækken og Værdi som Tal, naar man tager Digamma med. Hvad den Theodosianske Grammatikers Beskrivelse angaaer, da er den uden Tvivl af-

*) Var det tilladt at trække stige hos Grammatikerne hyppig forekommende Contractionsregler hen til Udtalen, da kunde Grammatikerne oftere finde Beviser for deres Udtale i saadanne Regler: f. Er. Schol. Dionys. Thr. p. 698: *ἡ συναίσεις Φυλακτικὴ ἐστὶ τῶν αὐτῶν φωνηέντων, οἷον πάρις παρὶς ἢ δὲ κράσις πάντως ἀλλοίωσιν ἀπεργάζεται, οἷον Δημοσθένους Δημοθέου.* Forf. vil kalde det et intetfigende Beviis: det gjør jeg med; men han maa finde sig i, at man kalder og antager hans ovenanførte Beviis for det Samme.

***) Cheth skrives i Phoenicisk H, H og ved lignende Figurer, i gammel Hebr. og Samarit. Skrift H (ganske som Spiritus Asper paa de ældste Græske Indskrifter: Boeckh Inscr. I i Begyndelsen), paa Aramæiske Indskrifter H, H, H . See A. T. Hoffmann *grammaticæ Syriacæ libri III* (Hale 1827. 4) Tab. I og Lindberg *de inscriptione Melitensi* p. 63 sqq. samt Sammes Hebr. Haand- skrift S. 63.

deles materiel 3: angiver Bogstavets Sammensætning af visse Streger, saaledes som denne Grammatiker har forestillet sig dets Oprindelse, og ligner de øvrige Beskrivelser hos samme Forfatter paa samme Side, at *I* bestaaer af een Streg, *I* af to, *A* af tre, ligesom den ligner den Beskrivelse, som den i **Strift ukyndige** Hyrde i et Fragment af Euripides's Theſeus (hos Athen. x. 80 p. 454 B sq.) giver af de Bogstaver, hvoraf Navnet *ΘΗΣΕΥΣ* bestaaer, "at det første er en Cirkel, med et tydeligt Legn i Midten, det andet tvende Streger, hvilke en anden Streg adskiller i Midten" o. s. v. Paa samme Maade kan man gjerne sige, at *Π* bestaaer af tvende *I*, forbundne ved en Tverstreg foroven, og denne Beskrivelse vilde være materiel rigtig, uden at deraf Bogstavets Natur og Lyd paa nogen Maade fremgik. Har virkelig denne under Theodosius's Navn gaaende Grammatiker sigtet til nogen Udtale, da har han tilskrevet Simonides, hvad han selv havde udklækket og hvad der strider imod alle andre Efterretninger om dette Bogstavs Oprindelse. Det er nemlig en Kjendsgjerning, at *H*, længe før det optoges som Bogstavtegn, var bekendt som Tegnet for Spiritus asper; som saadant findes det paa de ældste Indskrifter, hvorimod det ophørte at bruges som Aandetegn i sin hele Skikkelse, efterat det samme Tegnet (efter det almindelige Sagn, af Simonides) var optaget i Alphabetet for at tilkjendegive det lange *E*. Heruden Indskrifterne vidner herom Seleucus hos Athenæus IX. 57 p. 398 A: *οἶμαι δὲ καὶ διὰ τοῦ Η στοιχείου τυπώσασθαι τοὺς παλαιούς τῆν δασείαν*; og det erkjendte ogsaa den af Scholiasterne til Dionys. Thrax, der p. 780 siger: [*Ην δὲ*] *τὸ παλαιὸν σύμβολον τῆς δασείας τὸ παρ' ἡμῶν νῦν Η. διότι [ὅτε] ἐφευρέθη τὰ ὀκτὼ γράμματα, ὧν τὸ ἐν ἔστι καὶ τὸ Η, ἣ τότε δασεῖα ἐτμήθη εἰς δύο κατὰ κάθετον καὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῆς μέρος τῆς δασείας ἔστι τὸ σημεῖον, τὸ δὲ δεύτερον τῆς ψιλῆς.* Dette sidste Vidnesbyrd ene har dog i al Fald ligesaa megen Gyldighed som Theodosius's, hvis hans Beskrivelse skal anses for mere end en materiel Betegnelse af Figuren; og antager man den for mere, da maa man tillige tilstaae, at den Theodosianske Grammatiker modsiges sig selv; thi i samme Stykke siger samme Forfatter p. 7: *Τὸ Ἦτα δὲ, τὸ ὄνομα τοῦ στοιχείου, δασύρεται, ὅτι παρὰ ἀρχαίοις ὁ τύπος τοῦ Η ἐν τύπῳ δασείας ἔκειτο.* Forfatterens Strid imod disse Facta s. Progr. S. 6. — De andre af Forf. anførte historiske Beviser, forsaavidt de vedkomme os, skulle omtales i 3die Afdeling.

Om Bogstavet *v* kunne vi fatte os kort, da Forf. med Hensyn til dette Bogstav kun anfører meget faa historiske Beviser, men har (Progr. S. 68 ff.) indladt sig i vidtløftige Undersøgelser om, at *v* i Begyndelsen var Digamma, blev udtalt som *u*, naar det var Vocal, som *v*, naar det var Consonant, og i Sammenligninger med Latinen, der dog efter Quintilians udtrykkelige Vidnesbyrd XII. 10. 27 ikke havde det Græske *ν*. Alt det, Forf. her siger, kan være meget ingeniøst og kan maaskee tilfredsstille den, som ikke bryder sig om historiske Beviser. Den derimod, som ene erkjender saadanne for afgjørende i historiske Undersøgelser, og som tillige ikke blander forskjellige Lieder og Sprog og Dialekter sammen, vil ikke erkjende Forfatterens Raisonnement for gyldigt Beviis. Her vedkommer det os saameget mindre, som vi ikke have at gjøre med Andet end den Keuchlinske og Nygræske *z*-Lyd af *v*, hvilken Lyd dog tilsidst Forf. faaer ud af sine kumstige Deductioner, kun at han gjør den til en labialaspireret eller digammetet eller endog sibilierende (S. 80) *z*-Lyd, hvoraf der ikke findes mindste Spor i Grækernes nuværende Udtale. Overhovedet er den af Forf. (efter Minoides) supponerede *z*-Lyd vi af Bo-

calen *v* aabenbart fremgaaet af en Bestræbelse at forene den Nygræske Udtale af dette Bogstav med de Gamles derfra aldeles forskjellige Beskrivelse af denne Bogstavlyd. Imidlertid vil man have sin Nød med at markere denne Debbeltlyd, naar *v* skal udtales i Midten af Ord; ja selv i Begyndelsen af Ordet vil det være vanskeligt for Forf. at anbringe den, da det er bekjendt, at *v* i Begyndelsen af Ordene altid har spiritus asper, og Forf. formoder, at spiritus asper ogsaa har været "et Slags Læbearticulation liig *v*, eller en Art Pusten eller Hvielen" (Efolegr. S. 12); den Forskjel altsaa, som han Progr. S. 77 har statueret imellem *ἡμῆς* og *ἰμῆς*, at det første lød *imīs*, det andet *vimīs*, maa han vel selv nu erkjende for ikke at have fundet Sted. De paalideligere historiske Vidnesbyrd, som Forf. anfører, efterat have faaet *J*-Lyden ud af Digamma- og *U*-Lyden, stemme, som vi skulle see i 3die Afdeling, alle for dem, der troe, at der har været Forskjel imellem Lyden af *Ypsilon* og *Zeta*; ja det vil vise sig, at denne Forskjel har vedligeholdt sig til langt ind i Middelalderen. Udskilligt vil ogsaa komme under Omtale nedenfor ved Diphthongerne i Almindelighed og Diphthongen *oi*. Her ville vi kun gjøre opmærksom paa nogle historiske Punkter, som kunne lede til at bedømme Forfatterens uhistoriske Deduction: 1) at der i det ældste Græske Alfabet var et *v* og ved Siden deraf et Bogstav, som havde Navnet *OT*, men skreves *O* og brugtes baade for det korte og lange *o* og for *u* (see blandt Andre Athen. XI. 30 p. 466 F, Quintil. I. 7. 11). — 2) at uagtet Forf. S. 71 erklærer det for historisk vist, at *V* (*v*), ligesom i Latinen, (oprindelig) har betegnet den korte og dunkle Vocallyd *u*, meldes der dog ingensteds, at *v* i ældste Tid har lydt som *u*; hvorhos det heller ikke bør forbigaaes, at Forf., skjøndt han her og ved andre Leiligheder tildeler Tegnene i de ældste Tider en anden Lyd, end den, de siden havde, dog igjen, hvor det convenerer ham, ikke vil vide af, at Bogstavtegnene have haft en anden Lyd i den fjerne Oldtid, end siden (s. f. Ex. S. 6). — 3) at der ingensteds er Tale om, at Digamma har haft Udtalen af *v*, eller at dette sidste Bogstav oprindelig har lydet som det Æoliske Digamma, eller at Digamma og *v* selv hos Æolerne og de faa Andre, som brugte Digamma, har været den samme Lyd (jfr. *Fvnia* ist. *oinia*), ligesom det ogsaa med Hensyn til de Progr. S. 70 anførte Former *αῦη*, *αῦτα*, *αῦός* og lignende, maa bemærkes, at det er Æoliske Egenheder, om hvilke det udtrykkelig siges, at de ikke brugtes i de andre Dialekter (Schol. Dionys. Thr. p. 694, Gregor. Corinth. p. 591 og 612 ibiq. intt.). — 4) at naar Forf. S. 71 taler om, at det "ældste Æoliske Sprog havde Lyden *ov*, hvor det senere mere dannede fik *i* (*v*), og som Exempel anfører [Boeoterinden] Korinna's *λυγοῦάρ* og *γοῦσα* æol. for *λυγοῦάρ* og *γῶσα*": da er dette at forstaae saaledes, at Boeoterne ligesom ogsaa i adskillige Ord Æolerne og nogle Doriske Folk, ikke i den ældste Tid, men i deres Dialekt, saalænge den eksisterede, udtalte den Lyd, som hos de andre Grækere lød som *v*, som *u* (langt eller kort), og for at tilkjendegive det, ogsaa skreve i saadanne Ord *ov*. Herom har jeg allerede ovenfor talt i Anledning af den Boeotiske Dialekt; her vil jeg blot anføre det ovenfor citerede Sted af Priscian. I. 6. 36 p. 35 Kr.: *Æoles θοῦράτην pro θυράτην, ὄν corripientes, vel magis ὄ sono u soliti sunt pronuntiare, ideoque scribunt o, non ut diphthongum faciant, sed ut sonum ὄ Æolicum ostendant.* Dette er altsaa en Dialektforskjæl, som endda blev udtrykt ved et fra *v* forskjelligt Tegn, og deraf kan saa meget mindre af Forfatteren drages nogen Slutning,

som han jo antager, at de samme Bogstaver hos alle Grækere have havt samme Lyd. — 5) at naar Quintilian XII. 10. 27 sq., som Forf. selv anfører (S. 74), siger om det Latinste Sprog: *Nam est ipsis statim sonis durior, quando et jucundissimas ex Græcis litteras non habemus, vocalem alteram (Y), alteram consonantem (Nogle mene Z, Andre Φ), quibus nullæ apud eos dulcius spirant: quas mutuari solemus, quoties illorum nominibus utimur. Quod quum contingit, nescio quomodo hilarior protinus renidet oratio, ut in Ephyris et Zephyris.* Quæ si nostris litteris scribantur, surdum quiddam et barbarum efficiet, et velut in locum earum succedent tristes et horridæ, quibus Græcia caret — : saa tyder dette hen paa en for Grækerne egen Lyd af y; men naar denne havde været, som den nu er, et reent i eller, som Forfatteren vil, et vi, da havde Quintilian ei kunnet bruge saa stærke Udtryk; thi da havde det Latinste Sprog virkelig Tegn til at tilkjendegive disse Lyd med. — 6) at, naar Maximus Victorinus (som Forf. oftere anfører, uden at citere Stedet) p. 1945 Putsch siger: *Litteræ peregrinæ sunt Z et Y, quæ peregrinæ propter Græca quædam assumptæ sunt, ut Hylas, Zephyrus; quæ si non essent, Hoelas et Depherus diceremus,* da passer det heller ikke til Paastanden om y's Lyd som i eller vi.

Udførligere maa jeg drøfte Forfatterens Theorie, om Diphthongerne i Almindelighed, der udvikles i Begyndelsen af hans Program, efterat han har fortalt Alphabets Historie efter Neuchlinste Principer. Ligesom jeg ønsker, at Enhver, som læser denne min Afhandling, bestandig maa sammenligne det, jeg siger imod Forfatterens Meninger, med selve de citerede Steder af Forfatterens Skrifter, saaledes maa jeg især opfordre til at gjøre dette med Hensyn til det Følgende, da jeg i Meget maa referere mig til de Steder, Forfatteren har anført, uden at citere disses Ord; kun Hovedstederne og de Vidnesbyrd, Forf. ikke har taget i Betragtning, kunne her gives in extenso.

Forf. begynder sit Program med at angive, hvad Grammatikerne forstaae ved *στοιχείον*, nemlig en udelelig Lyd, et Lydelement, hvorimod de skriftlige Betegnelser af Lydelementerne kaldes *γράμματα* (Progr. S. 1—3). Formedelt den Anvendelse, som Forf. i det Følgende gjør heraf paa Diphthongerne, maa jeg bemærke, at det maa forstaaes med stor Indskrænkning, naar det skal gjelde for en Distinction, som Grammatikerne selv have taget Hensyn til. Grammatikerne bruge, som Forf. ogsaa antyder, og som ethvert grammatisk Skrift giver Reviser for i Mængde, disse tvende Udtryk ganske iflæng, kun at de undertiden bemærke, at Bogstaverne kaldes *στοιχεία*, for saavidt de oplæses og udtales, *γράμματα* forsaavidt de skrives *); og, hvad der er endnu vigtigere, Grammatikerne, baade ældre

*) Schol. Dionys. Thr. p. 772, foruden Theodos. p. 2, hvilket Sted Forf. S. 2 f. har corrumperet; hos Theodos. læses ganske rigtigt: *σχήματι ποιῶ ἢ ποσῶ ἤγουν ὅταν γράφωμεν προς, ἐπινοίμεν ἢ ταῦτα* (disse 4 Bogstaver π. ρ. ο. σ.) *καὶ στοιχεία καὶ γράμματα κ. τ. λ.* (i Modsetning til *πρὸς*, der vel ere *γράμματα*, fordi de kunne skrives, men ikke *στοιχεία*, fordi de ikke kunne oplæses og ikke staae i en saadan Orden, at de danne en Stavelse). Dionys. Thrax selv siger i sit *Compendium* p. 630 B. om de 24 Bogstaver: *γράμματα λέγεται διὰ τὸ γράμμασι καὶ ζυμοῖσι τυποῦσθαι. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ στοιχεία καλεῖται διὰ τὸ ἔχειν στοιχὸν τινα καὶ τάξιν.*

og yngre, have taget Ordet *στοιχείον* mere i den grammatifse end i den philosophifse Betydning, eller, om man vil, mere materielt end ideelt, idet de forstaae derved den mindste Deel af den articulerede Tale, forsaavidt denne lader sig adskille grammatif, i sine ydre Bestanddele: *στοιχεῖα* sammensættes til Stavelser, Stavelser til Ord, Ord til Sætninger o. s. v., og Sætninger opløses igjen i Ord, Ord i Stavelser, Stavelser i *στοιχεῖα*, som den mindste Deel af den menneskelige Stemme i grammatif Henseende d. e. gjort anfsuelig ved visse Tegne *). Men ganfse afgjørende forekommer det mig at være (og det maa jeg her ifær fremhæve, da Forf. flet ikke har taget Hensyn dertil, fordi han søger at gjøre Diphthongerne til *στοιχεῖα*), at alle Grammatikere regne de faakaldte Dobbeltbogstaver (*διπλά*) ζ, ξ, ψ, til *στοιχεῖα*, fjhøndt de, som de selv tilftaae, have to Consonanterns Betydning og Udtale, altsaa ikke ere udelelige, enkelte Lyd, men ene af den Grund, at de ikke grammatif ere sammensatte af 2 Consonanter o: ere som Bogstaver, Betegnelser enkelte, ufammensatte. I faa Henseende gjøre de Forfjel imellem *διπλά* og *σύνθετα*, og fige om de første: *Κρείττον λέγειν ὅτι οὐκ ἐκ δύο συμφώνων σύγκεται, ἀλλὰ δύο συμφώνων ἔχουσι δύναμιν καὶ ἐκφώνησιν* (Schol. Dionys. p. 813—16 og ordret med hvad der findes p. 815 Not., Theodos. p. 37); hvorimod (og det beder jeg ifær bemærket) Grammatikerne ikke have kaldt Diphthongerne *στοιχεῖα*, fjhøndt dog selv efter de strengeste Erasmiarernes Mening nogle af dem have en enkelt Lyd.

Efterat Forf. S. 3—8 har talt om det ældfte (Eadmeifse) og det senere fuldstændigere Alfabet, kommer han S. 9 til Diphthongerne, hvilke han, imod hvad Grammatikerne lære, regner med til *στοιχεῖα*, og forstaaer derved enkelte Vocallyd, som skrives med tvende Vocaltegn. At dette er faa, sees, efter

Sft. Ammonius p. 3 Valcken., Diog. Laert. VII. 56 efter Meibomii nødvendige Emendation, Draco de metr. init. Ia selv Sertus Empiricus, der dog urgerer den philosophifse Betydning af Ordet *στοιχείον* faa meget, figer adv. gram. c. 5 p. 237 Fabr.: *Καὶ δὴ τριχῶς λεγομένου τοῦ στοιχείου, τοῦ τε γραφομένου χαρακτῆρος καὶ τύπου, καὶ τῆς τούτου δυνάμεως καὶ ἐπι τοῦ ονόματος κ. τ. λ.*

- *) At dette er faa, sees allerede af de Steder, Forf. har anført, fornemmelig Dionys. Halic. de compos. verb. c. 14 og 15 og Theodos. p. 2 (Progr. S. 1); ligeledes af Schol. Dionys. Thr. p. 730: *εἰ γὰρ ὅλη γραμματικῆς λέξις, αὕτη δὲ συνέστηκεν ἐκ συλλαβῶν, αἱ δὲ συλλαβαὶ ἀπὸ στοιχείων, τὰ δὲ στοιχεῖα ἢ πρώτη καὶ ἄτομος τοῦ ἀνθρώπου φωνῆ ὑπάρχει, δῆλον ὡς ἀπὸ τοῦ ἀρχετύπου καὶ πρώτου αἰτίου ἀρχεσθαι δεῖ, τῆς φωνῆς: og ifær ibid. p. 773 (hvoraf Forf. S. 2 kun har anført de Stykker, som conuenerede ham): *Τί οὖν ἐστὶ στοιχείον; ἢ ἐκφώνησις ἑτέρως, τί ἐστὶ στοιχείον; ἢ πρώτη καὶ ἀμερῆς τοῦ ἀνθρώπου φωνῆ ἕκαστον μὲν γὰρ τῶν στοιχείων οὐ δύναται μερισθῆναι, ἢ δὲ συλλαβὴ μερίζεται εἰς δύο στοιχεῖα ἢ τρία ἢ καὶ εἰς πλείονα· αὐτὸ δὲ τὸ ἐν στοιχείον, ὡς προείρηται, ἀμερῆς ἐστὶ καὶ ἄλλως, στοιχείον ἐστίν, ἐξ οὗ ἐλαχίστου συνίσταται τι ἐν συνθέσει καὶ εἰς ὃ ἐλάχιστον ἀναλύεται. ἀπὸ γὰρ ἕκαστου στοιχείου, ὡς ἔφη ὁ ὄρος, ἐλαχίστου συνίστανται αἱ συλλαβαί, καὶ ἀπὸ τῶν συλλαβῶν αἱ λέξεις, ἀπὸ τῶν λέξεων οἱ λόγοι, ἀπὸ τῶν λόγων τὰ ποιήματα τε καὶ τὰ συγγράμματα. καὶ πάλιν τὰ ποιήματα καὶ τὰ συγγράμματα ἀναλύονται εἰς λόγους, καὶ οἱ λόγοι εἰς λέξεις καὶ αἱ λέξεις εἰς συλλαβάς, καὶ αἱ συλλαβαὶ εἰς στοιχεῖα καὶ οὐκέτι περαιτέρω κ. τ. λ.* som Forf. har; ifr. ogsaa ibid. p. 836.*

Forfatteren, af saa mangfoldige historiske Beviser, at derom ingen Tvivl kan være. Af de derpaa anførte Beviser forbigaar vi ligesom ovenfor alle dem, som vi tidligere have afviist som aldeles ugyldige; ligeledes opsatte vi de S. 12 anførte Vidnesbyrd til 3die Afdeling, og tage her, ligesom ovenfor, især Hensyn til Grammatikerne, paa hvilke Forf. har beraabt sig, for at prøve, om og hvorvidt det, disse lære (som derfor ikke behøver at være det samme som det, der var almindeligt i den bedste Tid), stemmer overeens med Forfatterens Paaastande, og om de sige, hvad han lader dem sige. Diphthongernes **Enkeltlyd** vil han da bevise:

I) "Af deres **Quantitet** og **Elision**, da de, især *ai* og *oi*, ofte baade i Midten og Enden bruges korte, hvilket allerede deres Accentuation viser (s. Ex. *γίγνομαι, τάπτομαι*), og hos Digterne ofte endog reent opsluges (*βούλομαι*), hvilket ikke kunde have fundet Sted, hvis de havde været udtalt dobbelte" (Progr. S. 10). — Jeg kommer i det Følgende til at berøre Forfatterens Misforstaaelse af Crasmianernes Udtale af Diphthongerne som **Dobbeltlyd**; her maa jeg bemærke, at Forf. udstrækker til alle Diphthonger, hvad der kun gjelder om enkelte, og selv om disse kun i visse Tilfælde. Hvad **Elisionen** hos Digterne angaar, da indskrænker den sig næsten ene til *ai* i enkelte Former; om *oi*'s Elision i nogle faa Smaaord er der endnu Strid (s. Thiersch § 39, Matthiä § 45, Buttm. § 30 og Til læget dertil i Slutn. af 2det B.); af de andre Diphthonger finder, som bekjendt, ingen Elision Sted. Hvad **Quantiteten** angaar, da er det bekjendt, at alle Diphthonger uden Undtagelse ere lange, men at alle naturlige Længder, lange Vocaler ligesaa vel som Diphthonger, foran andre Vocaler oftere findes brugte som korte fornemmelig af Epikerne og Lyrikerne, især i Enden af Ord (Matthiä § 23, Buttm. § 7 Anm. 25f., hvor der angives rimelige Grunde for en saadan Forkortning; sfr. Schol. Dionys. p. 826). Med Hensyn til Accentuationen betragtes, som bekjendt, **Endelserne** *ai* og *oi* i visse Substantiv- og Verbalformer som korte (Choerobosc. p. 1212 sq. Bekker); disse Diphthongendelser ere de eneste, der med Hensyn til Accentuationen have denne Egenhed, og de Grammatikere, paa hvilke Forf. stoler saa meget, mene, at Grunden dertil er, at *ai* og *oi* ere af anden Beskaffenhed end de andre Diphthonger og mangle Diphthongernes Eiendommelighed (*ιδίωμα*); S. Choerobosc. p. 1214, Schol. Dionys. p. 804, Theodos. p. 35, hvis Ord nedenfor skulle anføres. — Men hvad følger af alt dette med Hensyn til Diphthongernes Udtale? — Intet. Forfatteren burde saameget mindre have brugt dette Argument, som han jo endog tillægger det enkelte Bogstav *v*, der, som bekjendt, meget ofte er kort, en (rigtignok aldeles uhjemlet) **Dobbeltlyd** *vi*, og gjør, som vi siden skulle see, det samme med Diphthongen *oi*, fra hvilken her slutes til samtlige Diphthongers enkelte Lyd.

II) "Af den **Dixæsis**, som i Tusindstriften tilkjendegives ved et Trema, saa ofte det ikke er Diphthong, men to særskilte Vocallyd, saaledes som i vore Diphthonger *ai*, *ei*, *oi*, der i Græsk anfaaes for to Stavelses og vare brugelige i den Coliske Dialekt s. Ex. *μαία* for *μαία* (Μαία), *κόλον* for *κόλον*, *εία* for *εία*; ligesom hos Jonerne det adskilte *ηι* for *ει*. Da nu Diphthongerne ere det Modsatte heraf, saa kunne de ikke være disse **Dobbeltlyd**, men kun enkelte" o. s. v. (Progr. s. St.). — Forf. siger her og paa flere Steder, at vore Diphthonger *ai*, *ei*, *oi*, af Grækerne ikke kunde kaldes Diphthonger, men just være *διαίσεις τῆς διφθόγγου*, fordi de vare **Dobbeltlyd**; han staaer nemlig i den Formening,

at Dobbeltlyd ere de, hvori hver Vocal udtales særskilt, og at de omtalte Erasmiske Diphthonger ere saadanne Dobbeltlyd af tvende hver for sig udtalte Vocaler. Heri vil vel neppe Noget, som har Øre, give ham Medhold. Enhver, som ikke ved Dobbeltlyd tænker paa to isolerede Vocallyd, vil vel kunne gjøre Forskjel paa e-i, ej og ei, paa o-i og oi. De Erasmiske Diphthonger udgjøre ikke to Stavelses, hvad de efter Forfatterens Sammenligning med *διαίρεσις τῆς διφθ.* maatte udgjøre, men ere efter de Erasmiske Grammatikeres (see Matthiä, Buttm., Thiersch) Definition tvende Vocaler, som flyde sammen og udtales i een Stavelse; *ai*, *ei*, *oi* ere blandede Lyd, hvori *a*, *e*, *o* ikke høres særskilt som enkelte Vocaler, men smelte sammen med *i*, der heller ikke høres ganske distinct, men blot danner en svag Efterklang; og i *ou*, *eu*, *au* udtales de 2 Vocaler saaledes paa eengang, at de danne een Mellemlyd. Særvigt vil jeg aldeles ikke forsvare den Erasmiske Diphthongudtales Ægthed eller bestemt paastaae, at de gamle Grækere have forstaaet det samme som vi ved Diphthonger. Her som overalt i denne Afhandling er kun Spørgsmaalet, om Forf. har bevist eller kan bevise, hvad han troer at have godtgjort. Hvordan Grækerne i de bedste Lieder have udtalt deres Diphthonger, veed jeg ikke; men det veed jeg, at Grammatikerne, paa hvilke Forf. stoler saa meget, slet ikke have fremhævet Diphthongernes Enkeltlyd, i den Betydning Forf. tager det, som Noget, der var fælles for alle Diphthonger. Efter Grammatikerne er en Diphthong en Forening af tvende Vocallyd, hvad enten den derved fremkomne Lyd er enkelt (saaledes som Forf. forstaaer dette Ord) eller opstaaet ved Sammensmeltning af begge Vocaler, hvad enten kun den ene af Vocalerne høres, eller begges Lyd høres. At dette er saa, sees af de Steder, jeg siden (No. V) kommer til at anføre. Men det, Grammatikerne urgere, og det, de ansee for det Eiendommelige ved Diphthongerne, er det samme, som ligeledes udgjør det Charakteristiske for vore Diphthonger, nemlig at de 2 Vocallyd udtales paa eengang, d. e. udgjøre tilsammen een Stavelse; hverimod de kalde det *διαίρεσις τῆς διφθόγγου*, naar hver af Diphthongens Vocaler hører til en særskilt Stavelse, ligesom de ved det blotte Ord *διαίρεσις* forstaae Oplosning eller Adskillelse eller Deling af een Stavelse i to, uden Hensyn til, hvordan denne Adskillelse er fremkommen (S. Tryphon gr. p. 113 anført af Maittaire dial. p. 223 Sturz, Grammatikeren i Schäfer's Gregor. Corinth. p. 678; jfr. Apollon. de syntax. p. 7 Bekker). Dette sidste maa jeg her udtrykkelig bemærke, fordi Forf. S. 11 benytter Tryphons Ord til at opløse det, som de slet ikke kunne opløse, nemlig Diphthongernes omtvistede Udtale*). Som Beviissteder for den anførte Definition af Diphthongerne, som tvende til een Stavelse hørende Vocaler, kunne anføres Schol. Dionys. p. 802 (hvor af Accentuationen bevises, at *vi* ikke, som Nogle vilde, skal udtales som 2 Stavelses [*διγενμῆρος ἐργωνεῖσθαι*], men virkelig maa betragtes som Diphthong); *ἐκ φωνῆς οὐν ἀνάγκης τῆς*

*) Som Exempel paa, hvad Grammatikerne forstaae ved *διαίρεσιν τῆς διφθόγγου* anfører Forf. S. 10 og oftere i sine tidligere Skrifter en Historie hos Elycas (IV p. 234) om den uvidende Patriarch Nikitas, der engang, da han skulde oplæse Noget af Evangelierne, havde istedetfor *κατὰ Μαρθαρίου* læst *κατὰ Μαρθάρου*, hvorpaa een af de Dmstaaende havde raabt til ham: *μή διαίρει τὴν αἰ διφθόγγου*. Dette Exempel beviser ikke videre end, hvad der ikke trænger til Beviis, at *ai* i *Μαρθαρίου*, som Nikitas udtalte som to Stavelses, skulde udtales som een Stavelse. At Diphthongen *ai* paa Elycas's Tid lød

λερούσης μηδέποτε πρὸ τριῶν συλλαβῶν κείσθαι ὀξεῖαν, τὸ ὕ καὶ τὸ ἰ εἶναι δίφθογγον, τουτέστι μίαν συλλαβήν, δέδεικται; endvidere Terentianus Maurus vs. 379 sq.:

Et sonos utrosque jungit, unde diphthongos eas
Græciæ dicunt magistri, quod duæ junctæ simul
Syllabam sonant in unam.

Endnu bemærker Forf. til Oplysning af sin Mening om Diæresis Følgende: "At Forfjellen (imellem Diphthong og Diæresis) ikke bestod i en lidt mere eller mindre hurtig Udtale af samme Lyd [er det blot Forfjellen?], er indlysende af følgende Steder: hos Festus (de verbor. signif.): *Æ syllabam antiqui Græca consuetudine pro AI scribebant, ut aulai, pictai, musai*; og hos Priscian: *Æ quando a Græcis per διαίρεσιν profertur, secundum Græcos (paa Græsk Wiis) per A et I scribitur, ut aulai pictai*. Her nævnes nu Lyden *Æ* som enkelt Vocallyd [?], selv i Græsk, hvor det kun af dens Diæresis kan kjendes, at den bestaaer af *A* og *I*; men skulde den uadfælt være bleven udtalt *ai*, maatte Priscian have udtrykt sig ganske anderledes og ikke have brugt det Latinste Navn *Æ*." Imod begge disse Steder kan allerførst invendes, at begge ere galt anførte; om Forf., eller hans Fergangere, paa hvilke han har stolet, ere Skyld i denne Depravation, veed jeg ikke. Hos Festus (p. 22 Lindem.) staaer *per ai*, og her kan Depravationen hos Forf. vel undskyldes som Trykfeil; anderledes er det derimod med det andet Sted, som har givet ham Anledning til Betragtninger, ene byggede paa en Forvanskning af Texten. Hos Priscian læses nemlig (I. 9. 50 p. 46 Kr.) uden Variant: *Æ diphthongus quando a poetis per diæresim profertur etc.* Hermed falder da hele Forfatterens Betragtning. Men hvad skulle overhovedet disse og lignende faa ofte af Forf. paaberaabte Steder hos Latinste Grammatikere om de Latinste Vocaler og Diphthonger bevise, jeg vil ikke sige for Forholdet imellem de Græske Diphthonger og deres Diæresis, men overhovedet for de Græske Vocalers og Diphthongers Udtale, tilmed da Forf. selv oftere siger, at de Latinste Bogstavers ægte Udtale ikke mere vides? Alle sige Bemærkninger hos de Latinste Grammatikere om *ai* og *æ*, *ei* og *i*, *oi* og *oe* sige ikke Andet, end hvad vi vide af saa mange andre Data, at de ældre Romeres *ai*, *ei*, *oi* lidt efter lidt veeg for *æ*, det lærte *i* og *oe*, men at enkelte Digtere selv i den Augusteiske Tid have med Diæresis brugt de gamle Former paa *ai* f. Ex. Virgil (*aman-tissimus vetustatis Quintil. I. 7. 18*) *pictai, aulai*, hvilket ogsaa Priscian paapeger her ved umiddelbar efter de citerede Ord at anføre 2 Vers af Virgil, hvori disse gamle Former forekomme. De senere

for *æ* eller rettere som *e*, vide vi; han levede i den seneste Middelalder; af Stedet selv kan det ikke sluttes, og endnu mindre kan deraf sluttes, at den lod saaledes paa Nikitas's Tid. Ell Sammentig-ning vil jeg anføre en lignende Bemærkning af en langt ældre Grammatiker Joannes Alex. *τοιναῖ παραγγέλματα* i Bekkeri Anecd. p. 1332: *Οἱ ἰδιῶται τῆς αἰ. διφθόγγου τὸ ἰ κατ' ἰδικήν συλλαβὴν προφερόμενοι φασὶ βαβαί· οὐ δεῖ δὲ, ἀλλὰ δι.σσ.υ.λ.λ.ἄ.β.ω.ς βαβαί παυμάζοντά τι ἠέπαινούτα λέγειν.* Om *ai* paa Philoponus's Tid lod som *e*, veed jeg ikke; af Stedet selv kan det ikke sees, da her kun fremhæves Diphthongens enkelte Stavelse; just den Omstændighed, at Almuesfolk sagde *Babai* ist. *βαβαί*, synes at kunne berettigge en Grasmianer til af Stedet *i* og for sig at slutte, at Diphthongen i Lyd har lignet det adfælte *a-* mere, end *æ* eller *e* gjøre.

Grammatikere havde, som jeg allerede ovenfor har bemærket, ikke Andet end skriftlige Mindesmærker at holde sig til; derfor sige de sædvanlig: *antiqui scribebant*; men følger deraf, at der i Udtalen ikke har været Forskjel imellem det gamle ai og det senere æ c. f. v., og hvad har det at gjøre med de Græske Diphthongers almindelige Udtale i den bedste Tid? Jeg har allerede i Begyndelsen af denne Afdeling anført Udstilligt herom, og skal for Fremtiden ikke videre indlade mig paa de Citater, der angaae de Laatste Bogstaver, med mindre de give Anledning til en eller anden Berigtigelse *). — Mærkeligt er det ellers, at Erasmiianerne anføre just Diphthongernes Diarexis (παῖς, πᾶϊς, οῖς, οῖς) som *Devius* for deres Udtale. Forf. siger paa flere Steder i sin Revision, at dette Argument ingen synderlig Kraft har, og heri er jeg enig med ham; men her ligesom oftere gaaer Forf. saa vidt, at han omdanner et Erasmiist *Devius* til et *Neuchlinst*. Gaaer det mere Kraft som *Neuchlinst Devius*, end det havde før som *Erasmiist*?

III) "Sextus Empiricus πρὸς γραμματικούς c. 5 [p. 241 Fabr.]: καὶ ἀναστρόφως ἔσεσθαι τινα φασὶν ἔνιοι τῶν φιλοσόφων πλείονα στοιχεῖα, διάφορον ἔχοντα δύναμιν τῶν συνήθως παραδιδόμενων ὡς τὸ αἰ καὶ τὸ οὐ καὶ πᾶν ὃ τῆς ὁμοίας ἐστὶ φύσεως. Τὸ γὰρ στοιχεῖον κριτέον μάλιστα, ὅτι στοιχεῖόν ἐστιν, ἐκ τοῦ ἀσύνθετον καὶ μονοποιὸν ἔχειν φθόγγον οἷός ἐστιν ὁ τοῦ αἰ καὶ τοῦ εἰ καὶ τοῦ ὄ καὶ τῶν λοιπῶν. Ἐπεὶ οὖν ὁ τοῦ αἰ καὶ εἰ φθόγγος *) ἀπλοῦς ἐστὶ καὶ μονοειδής, ἔσται καὶ ταῦτα στοιχεῖα. Τεκμήριον δὲ τῆς ἀπλότητος καὶ μονοειδέας τὸ λεχθησόμενον. Ὁ μὲν γὰρ σύνθετος φθόγγος οὐχ οἷος ἀπ' ἀρχῆς προσπίπτει τῇ αἰσθήσει, τοιοῦτος ἄχρι τέλους παραμένειν πέφυκεν, ἀλλὰ κατὰ παράτασιν ἑτεροιοῦται ὁ δὲ ἀπλοῦς καὶ ὄντως στοιχεῖον λόγον ἔχων, τούτων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀμετάβολός ἐστιν. Σὺλ Exempel anføres nu Stavelsen *ρα*, som ender anderledes end den begynder, altsaa ikke er *στοιχεῖον*. Herimod sættes Følgende: εἰ δὲ τὸν τοῦ αἰ φθόγγον λέγοιεν, οὐδὲν ἔσται τοιοῦτον ἀλλ' ὡς ἀπ' ἀρχῆς ἐξακούεται τῆς φωνῆς ἰδίωμα, τοιοῦτον καὶ ἐπὶ τέλει ὥστε στοιχεῖον ἔσται τὸ αἰ τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, ἐπεὶ καὶ ὁ τοῦ εἰ φθόγγος καὶ ὁ τοῦ οὐ μονοειδής καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀμετάβολος ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους λαμβάνεται, ἔσται καὶ οὗτος στοιχεῖον." (Progr. S. 13 f.). — Dette Vidnesbyrd er noget nær det bedste i den hele Theorie; men saa ganske paalideligt og tydeligt og uimodsigeligt til Fordeel for *Neuchlinianerne*, som Forf. og hans Førgængere troe, er det imidlertid ikke, især naar man seer Stedet i Sammenhæng med det Øvrige, som *Sextus* anfører. Sceptikeren *Sextus Empiricus* skriver imod *Grammatikerne* og opbyder Alt for at chikanere dem, idet han især urgerer den filosofiske Betydning af Ordet *στοιχεῖον*. Han siger da først, at *Grammatikerne* urigtigen kalde nogle *στοιχεῖα* dobbelte, da intet *στοιχεῖον* kan være *διπλῶν* (p. 237

*) Nr der hos *Quintilian I. 7. 18* virkelig maa læses, som der almindeligen læses, **AI**, og ikke, som Forf. S. 11 Nr. 5 vil, **Æ**, viser selve Sammenhængen: **AI** syllabam, *cujus secundam nunc E litteram ponimus*, varie per **A** et **I** efferebant etc.

**) Urigtigen skriver Forf. her og i sine andre Skrifter, hvor han citerer dette Sted, med *Eisobius*, sandsynligvis efter den ældre ucorrecte Udgave, *διφθόγγος*, uden at bryde sig om den masculine Artikel, og kommenterer derpaa endog uden videre: "den med 2 Vokaler skrevne Lyd æ og i." *J Fabricii* Udgave staaer rigtig *φθόγγος* med den Bemærkning af Udgiveren: *Ita legendum ex MSS. et interprete pro διφθόγγος*.

Fabr.); dernæst viser han, at der egentlig ere 60 Bogstaver, og ikke 24; og derpaa (p. 241) mener han, at man paa den anden Side kan paaftaae, at der ere færre Vocal-στοιχεῖα, end de af Grammatikerne antagne sly; thi dersom α, ι, υ hver kun ere een Vocal, hvad enten de ere lange eller korte, saa følger deraf, at ogsaa ε og η ikke ere forskjellige, men eet og det samme στοιχεῖον, da de begge have samme Betydning, potestas (δύναμις); ligeledes ο og ω, der ligesom ε og η kun ere forskjellige i Længde og Korthed: saa at der kun er 5 Vocaler. "Og omvendt, "vedbliver han derpaa," sige nogle Philosopher, at der vilde være flere στοιχεῖα, der have en forskjellig δύναμις fra de sædvanlig antagne," hvorpaa følge Bemærkningerne om αι, ει og ου som στοιχεῖα. Der kan da med Hensyn til denne Sammenhæng og den Anvendelse, Neuchlinianerne gjøre af dette Sted, vel indvendes og er tildeels allerede, især af Matthiá, bleven indvendt Følgende: a) At hvad her læres om στοιχεῖα og adskillige Diphthonger som saadanne, selv om det skal tages som ganske alvorlig meent, staaer altsfær ifeilet til at man tør aldeles bygge paa dette Sted, da samtlige Grammatikere bestandig adstille Diphthongerne fra στοιχεῖα*), uden nogenstunde at bemærke, at der kunde være Spørgsmaal om Diphthongernes Plads imellem στοιχεῖα. Hvis der virkelig havde været Spørgsmaal iblandt Philosopherne derom, som Certus siger, vilde de ligesaa vel have givet Grunde for, at de ikke regne Diphthongerne til στοιχεῖα, som de give Grunde for, at Dobbeltbogstaverne ζ, ξ, ψ, regnes til στοιχεῖα. b) "At man selv i den Erasmiiske Udtale af αι og ει (om ου er der ingen Strid) ikke først hører et α, ε og siden et ι, men en Sammensmeltning af begge, som bliver sig selv lig fra Begyndelsen til Ender" (Matthiá). c) At naar Certus's Vidnesbyrd skal have fuld Gyldighed, da maae Neuchlinianerne ogsaa indrømme, at ε og η have haft samme Lyd; thi han siger p. 241, hvor han taler om, at der kunde antages færre end 7 Vocaler: *Εἰ γὰρ τὸ ᾠ κατ'αὐτοὺς (τοὺς γραμματικοὺς) ἐκτεινόμενον καὶ συσσελλόμενον οὐκ ἑτερόν ἐστι στοιχεῖον, ἀλλ' ἐν κοινόν, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἰ καὶ τὸ ῥ, ἀκολουθήσει καὶ τὸ ἔ καὶ τὸ ἦ ἐν εἶναι στοιχεῖον κατὰ τὴν αὐτὴν δύναμιν κοινόν ἢ γὰρ αὐτὴ δύναμις ἐπ' ἀμφοτέρων ἐστὶ καὶ συσταλὲν μὲν τὸ ἦ γίνεται ἔ, ἐκταθὲν δὲ τὸ ἔ γίνεται ἦ κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ ὀ καὶ τὸ ὦ μία στοιχείου γενήσεται φύσις κοινή, ἐκτάσει καὶ συστολῇ διαφέρουσα. τυφλώττουσιν οὖν οἱ γραμματικοὶ καὶ τὸ ἀκόλουθον αὐτοῖς οὐ συνοραῶσι, λέγοντες ἐπὶ τὰ φωνάεντα τυγγάνειν, πέντε μόνων ὄντων πρὸς τὴν φύσιν.* Ligesaa lidt som Neuchlinianerne vel ville indrømme Gyldigheden af dette Vidnesbyrd for E-Lyden af η, ligesaa lidt kunne de vente, at Modpartiet anseer Vidnesbyrdet for αι og ει som aldeles gyldigt, især efter den Forklaring, som Neuchlinianerne give det, hvorom strax mere. — d) At naar man urgerer og træer Certus's Ord, at der ere flere στοιχεῖα, der have en forskjellig δύναμις fra de sædvanlig overleverede (d. e. Alphabetets 24 Bogstaver), og sammenholder det med hvad han noget ovenfor siger og hvad vi nylig have an-

*) Til det, som ovenfor er bleven sagt, kan føies, at der oftere tales om, at en enkelt Vocal kun uegentlig kan kaldes en Stavelse, da der høre flere στοιχεῖα til en Stavelse; derimod om Diphthongerne bemærkes ikke Saadant (s. Apollon. de syntax. p. 4 Bekker, Schol. Dionys. p. 320, Theodos. p. 59; jfr. Charisius p. 2 Putsch., Priscian. lib. II init.). Ligeledes modsættes στοιχεῖον og διφθόγγος hinanden s. Gr. om den 2Col. Dialekt τῷ ᾠ στοιχείῳ ἀντὶ τῆς οὐ διφθόγγου χρῆται, Gr. Augustan. og excerpta Vatic. i Schäfers Gregor. Corinth. p. 670 og 690.

ført om den samme *dóvauis* af ϵ og η , ifølge hvilken disse 2 Bogstaver burde være eet, da maa man antage, at Sertus vilde have *ai* og *ei* udtalte anderledes end Nygrækerne nu udtale og i flere Arhundreder have udtalt disse Diphthonger, da den ϵ - og η -Lyd, disse Diphthonger have hos Nygrækerne, ikke er forskjellig fra de sædvanlige Alphabet-Vocaler Epsilon's og Zeta's *dóvauis*. — e) At Sertus's Ord blot angaae Diphthongerne *ai*, *ei*, *ou*, og at de, selv om de bevise Alt, hvad Neuchlinianerne ville, om disse Diphthonger, dog aldeles ikke kunne bevise samtlige Diphthongers Enkeltlyd. I hvad Forlegenhed og Modsigelse med Sertus iøvrigt Neuchlinianerne selv komme ved at paastaae denne Enkeltlyd om alle Diphthonger, vil i det Følgende vise sig. — f) At ligesom der overhovedet af Stedet hos Sertus, selv naar man antager det for et gyldigt Beviis og urgerer den enkelte Lyd nok saa meget, ikke kan sluttes til nogen bestemt Udtale af Diphthongerne *ai* og *ei* som α og η (hvilken Slutning Forf. gjør strax, idet han anfører Sertus's Ord, og siden oftere gjentager): saaledes kan det, om det antages for et Vidnesbyrd om en virkelig engang tilværende (men derfor ligesuldt endnu ei bekjendt) Udtale, kun vidne om Sertus's Tid, omtrent 200 Aar e. Ch., maaskee endog blot om Udtalen i hans Fødeland (han var en Africaner)*. Kort, ligesom der i dette Sted fra først af er lagt an paa at chikanere Grammatikerne, saaledes indeholder det Anledning nok til Chikane ikke mindre imod Neuchlinianerne end imod Erasmiianerne. For mig er det nok, at der af Stedet ikke lader sig slutte til nogen bestemt α - og η -Lyd af Diphthongerne *ai* og *ei*.

At Diphthongerne ere enkelte Lyd, beviser Forfatteren endvidere IV) "Af Scholiasten til Dionysius Thrax (i Bekkeri Anecd. gr. II p. 803), som giver følgende Forklaring paa Navnet Diphthong: *Διφθογοὶ λέγονται, ἐπειδὴ ἐκ δύο φθόγγων συνίστανται: φθόγγοι δὲ καλοῦνται κατὰ μουσικὸν λόγον τὰ γράμματα.* "Heraf sees nu," siger han, "at *φθόγγος* ikke blot betyder Lyd, saa at *διφθογγος* nødvendig maatte betyde en Forbindelse af tvende i een Stavelse særskilt hørte Lyd (hvor desuden Ordet særskilt slet ikke ligger i Benævnelsen, der ligesaa godt kunde gjælde om Lyden α , hvori α og e ere forenede, ja endog om *διφθογοὶ κατ' ἐπιγράμματα*, hvor den ene Vocallyd overdøer den anden), men ogsaa Lydsbetegnelse, Bogstav eller her Vocaltegn, saa at *διφθογγος* ikke er andet, end een ved tvende Vocaltegn (tvende Bogstaver) udtrykt eller skreven enkelt Vocallyd." (Progr. S. 14; jfr. 1te Vel. S. 157, 2te Vel. S. 36). — Det kan man dog kalde et mærkeligt Beviis for Diphthongernes enkelte Lyd! Hvad Forf. siger om, at Ordet særskilt ikke ligger i Benævnelsen *διφθογγος*, er meget rigtigt; men dette Ord har han vel ogsaa selv først bragt ind i den Erasmiiske Definition af Diphthonger; at begge Lyd nødvendig skulle høres særskilt, urgeres, saavidt jeg veed, aldeles ikke af Erasmiianerne. Dersom nu Forf. imod dem, som vilde urgere Navnet *διφθογγος*, Tvelyd, havde paastaet, at dette Ord ikke nødvendigen antyder, at begge Vocaler skulle høres, men blot at de skrives, da havde der været nogen Rimelighed i denne Paastand. Men hvorledes kan Forf. tage et

*) En saadan Paastand kan saa meget mindre fortænkes den, som totoler om en for alle Græsktalende til alle Tider almindelig Udtale, da endog Forf., som troer paa en saadan almindelig Udtale, og hvis hele System er bygget paa denne Tro, dog mener, at man maa ansee Alt, hvad der er imod Nygræfernes Udtale og ikke lader sig afvise paa anden Maade, "for Egenhed hos den enkelte Person eller Provinds, hvorfra de havde deres Oprindelse" (Progr. S. 91; jfr. S. 106).

Beviis for Diphthongernes enkelte Lyd af en Grammatikers Forklaring paa Ordet *διφθόγγος*, som, naar der ogsaa indrømmes, at *φθόγγος* kan betyde Bogstav, dog ikke siger Andet, end hvad baade Erasmanere og Reuchlinianere ere enige om, at en Diphthong bestaaer af 2 Bogstaver, men derimod ikke indeholder et Ord om disse 2 Bogstavens enkelte Lyd? Hvorledes kan man endog, som Forf. gjør Progr. S. 138, anføre denne Forklaring som et af de vigtigste Bøddiser for, at man med Sikkerhed kan vide Diphthongernes Udtale? og det, uagtet han et andet Sted, hvor det convenerer ham, nemlig S. 26, i Anledning af det forhen omtalte Sted hos Galenus, selv oversætter *διφθόγγος* ved "af dobbelt Lyd." Skjøndt jeg iøvrigt aldeles ikke vil urgere Udtrykket *διφθόγγος* som Dobbeltlyd, naar Forf. blot ikke af dette samme Ord vil udlede et Beviis for Diphthongernes enkelte Lyd, har jeg dog Udskilligt at erindre imod hans Forklaring af Ordet *φθόγγος*. At en Lyd, forsaavidt den skrives, bliver en Lydbetegnelse, og at i Grammatiken Lydene fremtræde i Bogstaverne som Lydbetegnelser, er ligesom: men forekommer virkelig nogensteds Ordet *φθόγγος* i den bestemte Betydning af Bogstav, eller betyder virkelig paa det af Forf. anførte Sted dette Ord Bogstav- eller Vocaltegn? Var det sidste Tilfældet, da vilde Scholiastens Forklaring, efter hvad jeg kan domme, være Pølsesnak; han vil sige: "Diphthongerne kaldes saaledes, fordi de ere sammensatte (el. bestaae) af to Bogstaver (Vocaler); men Bogstaverne kaldes i musikalsk Henseende — Bogstaver (Vocaler)." Er *φθόγγος* det samme som *γράμμα*, et Bogstav, da vilde deraf følge, at man ogsaa kunde kalde en Vocal og en Consonant, ja 2 Consonanter (f. Ex. Dobbeltconsonanterne) Diphthong; og oversætter man, hvad man efter Ordene ikke egentlig har Lov til, *φθόγγος* ved Vocal, da siges der, at alle Bogstaver ere Vocaler! Efter min Formening siger Scholiasten noget Fornuftigere, nemlig: "Diphthongerne kaldes saaledes, fordi de ere sammensatte af tvende Lyd; men Bogstaverne kaldes i musikalsk Henseende Lyd." Da det almindelig antages, at *φθόγγος* blot betyder Lyd, Klang, har Forf. anseet det for nødvendigt at see sig om efter Steder, der bestyrkede den af ham opfundne Betydning: Bogstavtegn, og har troet at finde 2 saadanne Steder. Han siger nemlig først: "I samme Forstand, som nysnævnte Scholiast, tager ogsaa Plutarch Ordet *φθόγγος*, naar han (*vita Fabii Max. c. 1*) siger, at de oprindelig saakaldte *Φόδιοι, τῶν δυοῖν φθόγγων μεταπεσόντων* (d. e. ved to Bogstavens Forandring) bleve til *Φάβιοι*." Men er der hos Plutarch Tale om Skrift eller Bogstavtegn? Hans Ord ere: *Τινὲς δὲ τοὺς ἀπὸ τοῦ γένους τούτου (Fabianes), πρώτους τῆ δι' ὀρνυμάτων χρησαμένους ἄγρα, Φοδίους ιστοροῦσιν ὀνομάζεσθαι τὸ παλαιόν. Οὕτω γὰρ ἄχρι νῦν αἱ διωρνηαὶ φύσσαι, καὶ φύδερε τὸ σκάπαι καλεῖται. Χρόνω δὲ τῶν δυοῖν φθόγγων μεταπεσόντων Φάβιοι προσηγορεύθησαν.* Paa Dansk: "Mogle berette, at denne Familjes Medlemmer først brugte Jagt ved Gruber (anvendte Gruber til at fange Wildtet) og derfor i ældste Tid bleve kaldte Fodier (fossa, fodere). Men med Tiden bleve de med Forandring af de tvende Lyd (i deres Navn) kaldte Fabier." Hvad der i Skrift er Bogstaver, Tegn, er dog vel i Tale Lyd. — Den anden Skribent, hos hvem *φθόγγος* skal findes i Betydning af Bogstav, er "Forfatteren af Anmærkningerne til Schol. Dionys. Thr. i Bekkeri Anecd. II p. 779, der om o i Diphthongen *ou* bemærker: *καὶ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔχει δύναμιν στοιχείου, ἀλλὰ φθόγγος μόνον ἐστίν κ. τ. λ.*, hveraf sees, at *φθόγγος* her ikke er andet end *γράμμα*." Dette sees maaskee

af Stedet, saaledes som Forf., der i sin Iver for at finde, hvad han søgte, ikke lagde Mærke til, hvad Scholiasten egentlig taler om, har anført det i sit Program, men ikke af Stedet hos Scholiasten selv. Denne undersøger nemlig først p. 777 Grundene for og imod at ansee det hos Voeterne og Celerne saakaldte Digamma for et Bogstav (her kaldt στοιχείον); dernæst p. 778, om Spiritus asper kan kaldes et Bogstav i hvilken Henseende han anfører som den Grund, Nogle angive for, at det er et Bogstav: Πάν στοιχείον ἔχει τινὰ ἐγκώρησιν· τοιαύτη δὲ ἐστὶ καὶ ἡ δασεία, προσγινομένη καὶ φθόγγον ἴδιον ἀποτελοῦσα· στοιχείον ἄρα ἢ δασεία; men derpaa siger han, at det ikke er noget Bogstav: et Bogstav er nemlig enten Vocal eller Consonant, men Spiritus er hverken Vocal eller Consonant, altsaa heller ikke Bogstav. Derpaa følger det af Forf. paaberaabte Sted, der hos Scholiasten lyder saaledes: Λέον δὲ ἐστὶ ζῆται, εἰ ἄρα τὸ ὄ, τὸ προτιθέμενον παρὰ Βοιωτοῖς τοῦ ὦ, δύναμιν ἔχει στοιχείου. Καὶ ἐστὶν εἰπεῖν ὅτι οὐκ ἔχει δύναμιν στοιχείου, ἀλλὰ φθόγγος μόνον ἐστίν. Her tales da aldeles ikke om o i den sædvanlige Diphthong ov, om hvilket o der aldeles ingen Tvivl kunde være, at det var et στοιχείον, men om den tykkere U-Lyd af v, som især Voeterne, men ogsaa Celerne i endeel Ord brugte og udtrykte i Skrift ved at tilfætte o, *non ut diphthongum facerent*, sed ut *sonum v Aolicum ostenderent*, som Priscian siger i det allerede ovenfor anførte Sted I. 6. 36. Om dette Voetiske og Celiske ov, der ikke betragtedes som Diphthong, men havde samme Quantitet som v, have vi allerede talt ovenfor S. 58 f. og S. 69. Scholiasten siger da her ikke andet end: "Vi maae nu undersøge, om det o, der hos Voeterne sættes foran v, gjelder for et Bogstav. Og man kan da sige, at det ikke gjelder for et Bogstav, men blot er en Lyd," og at det ikke gjelder for et Bogstav, beviser han umiddelbar derpaa just ved, at det, naar ὦ kemmer til, beholder samme Quantitet, og at ligesom ὦ i Ordet *κῶνες* er kort, saaledes er ogsaa Stavelsen *κῶν* i (det Voetiske) *κῶνες* kort. — Efter alt dette vil man dog vel i det mindste indrømme, at Betydningen Bogstav eller Vocaltegn i Scholiastens i Begyndelsen af dette Nummer anførte Forklaring er i højeste Grad usikker. Istedetfor nu, at Andre søge at skaffe usikre Steder Lys ved at sammenligne dem med sikre af lignende Indhold, bruger Forf. her, som undertiden andensteds, den modsatte Fremgangsmaade og siger S. 15: "I samme Forstand maa da og tages Priscians *duorum sonorum [vocum] comprehensio*." Hos Priscian hedder det nemlig I. 9. 50 p. 46 Kr.: *Diphthongi autem dicuntur, quod binos phthongos, hoc est, voces comprehendunt*. Efter Forf. skal altsaa det Latinste *voces* her ikke have dette Ords sædvanlige Betydning, Stemme, Tone, Lyd, men den ganske nye: Bogstaver, Vocaler! Harde han seet videre, da vilde han umiddelbar derefter have læst: *nam singulae vocales suas voces habent*, hveraf aabenbart sees, at *voces* virkelig ikke her betyder Andet end hvad det ellers betyder: Lyd, Toner. Et andet allerede ovenfor anført meget tydeligt Parallelfæd er hos Terentianus Maurus vs. 379, hvor han taler om det Latinste V's dobbelte potestas, som Consonant, naar det staaer foran en Vocal, og som Vocal, naar det staaer efter en Vocal i samme Stavelse, og da siger:

Porro vocalem secuta, vim tenet vocalium,
Et sonos utrosque jungit, unde diphthongos eas

Græciæ dicunt magistri, quod duæ junctæ simul

Syllabam sonant in unam.

Ogsaa her oversætter Jorf. (2te Del. S. 37) sonos utrosque jungit "vereinigt beide Vocale, φθόγους," fordi han anseer Betydningen Vocal af det Græske Ord for sikker og beviist og altsaa antager, at ligeledes det Latinske voces og soni maa betyde Vocaler! Vil man saaledes gjøre Vold paa Sproget, saa kan man faae Altting ud af Alt. Desværre har denne Hypothese om Ordet φθόγγος endog faaet Indpas i Jorfatterens Skolegrammatik.

Endnu mærkeligere er det Beviis, som V) hentes for samtlige Diphthongers enkelte Lyd fra de senere Grammatikers Inddeling af Diphthongerne, Progr. S. 15 ff. Denne Inddeling findes næsten med de samme Ord hos Choeroboscus p. 1214 Bekker, Theodosius p. 34, mutileret i Schol. Dionys. Thr. p. 804 Bekker, endelig hos Moschopulus p. 24 sq. Titze. Jeg skal her anføre Inddelingen efter Choeroboscus, hos hvem den findes mindst corrupt og fuldstændigst fremsat, dog saaledes, at jeg tillige skal angive de i Henseende til Meningen vigtigste Afvigelser hos de andre, med Undtagelse af Moschopulus, hvis Alder er udenfor den Tid, med hvilken vi her have at gjøre, og som desuden maadeligt har gjengivet, hvad han fandt hos sine Forgængere. Det er at beklage, at just paa dette Sted Scholierne til Dionysius have en Lacune; thi efter det at domme, som er tilbage, synes disse Scholiaster bedst at have fremstillet denne Inddeling, ligesom de vel ogsaa ere de ældste af alle dem, hos hvilke den findes. Ordene ere: Ἄνται τοίνυν αἱ ἑνδεκα δίφθογγοι ἀνεμερίσαντο ἑαυτὰς καὶ ἐγένοντο κατὰ τρόπους τρεῖς· αἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσὶ κατ' ἐπικράτειαν, αἱ δὲ κατὰ διέξοδον, αἱ δὲ κατὰ κρᾶσιν· καὶ κατὰ μὲν ἐπικράτειάν εἰσιν ὡς ἐπὶ [τῆς εἰ δίφθογγου καὶ har Schol. Dionys. og Theodos., hvilke Ord mangle hos Choerob.] τῆς ἢ δίφθογγου, τῆς διὰ τοῦ ἦ καὶ ἰ, καὶ τῆς ῶ καὶ τῆς ᾠ (de 3 sidste Ord mangle hos Theodos.), τῆς ἐχούσης τὸ ἰ ἀνεκφώνητον ἐπὶ τούτων γὰρ ὁ φθόγγος τοῦ ἐνὸς φωνήεντος ἐπικρατεῖ καὶ αὐτὸς (istedetfor de 3 sidste Ord har Theodos. blot μόνον) ἐξακούεται, οἷον (Nεῖλος Schol. Dionys., hvilket Exempel mangler hos Choerob.; Theodos. har her slet ingen Exemple) τῇ Ἐλένη, τῷ καλῶ, τῇ Μηδείᾳ· κατὰ κρᾶσιν δὲ εἰσιν ὡς ἐπὶ τῆς ὠ δίφθογγου καὶ τῆς αῦ καὶ τῆς εὔ· ἐπὶ τούτων γὰρ συγκιρνώσιν ἑαυτὰ τὰ δύο φωνήεντα καὶ ἀποτελοῦσι μίαν φωνὴν ἀρμόζουσαν τοῖς δύο φωνήεσιν, οἷον αὐλός, εὐχομαι, οὔτος. κατὰ διέξοδον δὲ εἰσιν ὡς ἐπὶ τῆς ἦν δίφθογγου, τῆς διὰ τοῦ ἦ καὶ ῥ, καὶ τῆς ὠν, τῆς διὰ τοῦ ῶ καὶ ῥ, καὶ τῆς ῡι, τῆς διὰ τοῦ ῥ καὶ ἰ [hos Theodos. staaer her urigtig E ist. ῡι]· ἐπὶ τούτων γὰρ χωρὶς ἀκούεται ὁ φθόγγος τοῦ ἐνὸς φωνήεντος, τοῦτ' ἔστι τοῦ ἰ [disse sidste 4 Ord mangle hos Theodos.], καὶ χωρὶς τοῦ ἑτέρου φωνήεντος, οἷον νησίον, νίος, ὠνός, ἀντὶ τοῦ ὁ αὐτός. ἐπειδὴ οὖν ἢ αἱ δίφθογγοι ἢ ἐκφωνοῦσα τὸ ἰ καὶ ἢ οἱ δίφθογγοι οὔτε κατ' ἐπικράτειάν εἰσιν οὔτε κατὰ διέξοδον οὔτε κατὰ κρᾶσιν, εἰκότως, ὥσπερ ἐστερήθησαν [istf. de 2 sidste Ord have Schol. Dionys. og Theodos. ὡς στερηθεῖσαι] τοῦ ιδιωματος τῶν δίφθογγων, ἐστηρήθησαν καὶ τοῦ χρόνου τοῦ παρεπομένου ταῖς δίφθογγοῖς, καὶ τούτου χάριν αὐταὶ μόναι ἐκ τῶν δίφθογγων τῷ τονικῷ παραγγέλματι ἀντὶ κοινῆς παραλαμβάνονται καὶ πρὸς ἓνα ἡμῖσιν χρόνον ἔχουσιν. Hertil fører endnu Choeroboscus: πρόσκειται ἢ

ἐκφωνοῦσα τὸ ἰ," οἷον "ἢ αἰ δίφθογγος ἢ ἐκφωνοῦσα τὸ ἰ," ἐπειδὴ ἢ αἰ δίφθογγος ἢ ἀνεκ-
 γώρητον ἔχουσα τὸ ἰ, ὡς εἴρηται, κατ' ἐπιγραφείαν ἐστὶ καὶ γὰρ ἐν ταύταις ὁ φθόγγος τοῦ
 αἰ ἐπιγραφεῖ, οἷον τῇ Μηδείᾳ. Saavidt Grammatikerne. Forf. kalder disse Steder saare mærkelige
 og vigtige, og mener, "at de alle ere udflydte af een og samme Kilde, der vel har været Dionysius
 Thrax's egne Forelæsninger, hvis grammatiske Compendium de commentere over" (S. 15), ja, "at
 Inddelingen maaskee stlydes en endnu ældre Grammatiker end Dionysius Thrax" (S. 17). At de ere
 flydte af een Kilde, er høist rimeligt. Det skulde glæde mig, om det kunde bevises, at denne Inddeling
 skrives sig fra Dionysius Thrax eller en endnu ældre Grammatiker: men da man ikke finder denne Ind-
 deling hos nogen ældre Grammatiker (af de faa Ord, som findes hos Aristides Quintilianus p. 44, kan
 ikke sluttes, at nærværende Inddeling har eksisteret i de ældre Grammatikeres Skoler), da man slet ikke
 kjender noget til den i det andet Mærk. før Ch. J. levende Dionysius Thrax's Forelæsninger, og endnu
 mindre veed, at de Constantinopolitanse Lærde have været i Besiddelse af Afskrifter af disse Forelæsnin-
 ger, om de ellers nogenstunde ere bleve opbevarede, da der endvidere hos disse Commentatorer aldeles ikke
 omtales noget andet Skrift af Dionysius Thrax end det ham tillagte Compendium, over hvilket de com-
 mentere, og da endelig disse Constantinopolitanse Lærde just i dette Punkt ganske afvige fra og formelig
 modsigte samme Dionysianske Compendium, hvori der blot omtales 6 Diphthonger i denne Orden *ai,*
av, ei, ev, oi, ov og uden nogen Inddeling (p. 631 jfrt. med p. 803): — saa maa vi vel lade
 Forfatterens Conjectur staae ved sit Værd, og nøies med at lade disse Grammatikeres Udsagn gjælde for
 et vigtigt Vidnesbyrd om Udtalen paa den Tid, i hvilken vi først finde denne Inddeling, d. e. den By-
 zantinske Tid. Forfatteren har vidtløftigen kommenteret over dette Udsagn i Jahns Jahrb. f. Philol.
 X. I S. 101 ff. og Progr. S. 17 ff., og til disse Steder maa jeg henvise dem, som i det Enkelte
 ville lære at kjende, hverledes han manøvrerer for at faae det, Grammatikerne lære her, til at passe
 til sin Theorie; jeg skal i det Følgende antyde Forfatterens Paastande, forsaavidt de ikke allerede ere om-
 talte i det Føregaaende, og undersøge, hvorvidt disse virkelig finde deres Støtte i det, Grammatikerne
 lære. Kun det maa jeg, foranlediget ved adskillige Yttringer hos Forf. paa de cit. Steder, foreløbig
 bemærke, at man ikke tør forklare eller rettere sagt forandre Grammatikernes Ord efter et indbildt eller
 virkelig Bekjendtskab med deres Tids Udtale, men maa holde sig til hvad Ordene selv angive. Passe
 Ordene ikke til Udtalen paa Moschopulus's eller endog den Theodosianske Grammatikers Tid (hvilket sidste
 dog trænger til Bevis), da maae disse Grammatikere bære Skylden for, at de tankeløst have affrevet,
 hvad de fandt hos deres Forgængere, men i Ordene selv tør der ikke lægges Andet, end hvad de sige;
 ene hvad disse Grammatikere virkelig lære, ikke hvad de burde lære efter deres Tids Udtale, vedkommer os
 her. De sige da:

A) "Δίφθογγοι κατ' ἐπιγραφείαν kalder de, i hvilke den ene Vocals Lyd har Overhaand
 saaledes, at den selv eller ene høres." Hertil regne Schol. Dionys. *ei, η, φ* og *α* (τῆς ἐχούσης
 τὸ ἰ ἀνεκγώρητον); Choeroboscus udelader *ei* og Exemptet derpaa; hos Theodos. mangler *α*, hos
 begge vel ved Afskriverens Feil, da disse Diphthonger ikke forekomme i de andre Klasser, og i det
 Schema, som siden p. 35 følger hos Theodos., er *α* sat i denne Klasse. Som en Synderlighed maa

det dog berøres, at ikke blot Choeroboscus baade her og i de Ord, som gaaeforan det citerede Sted, men ogsaa Schol. Dionys. p. 803 i 2 forskjellige Stykker sige, at der ere 11 Diphthonger, imedens de dog, rigtignok med Variation, i det Hele opregne 12. Angaaende Udtalen af α , η , ω er der saa godt som ingen Strid. At i det omtvistede ϵ den overveiende Vocal er ϵ og ikke ι , troer Lige (Moschopol. præfat. p. XIII) følger af Ordene τῆς ἐχούσης τὸ ἰ ἀνεργ.; men Prof. Bl. har bemærket, at disse Ord ene høre til α , og heri troer jeg, at han har Ret, ligesom jeg ogsaa anseer det for sandsynligt, at Grammatikerne ikke have meent ϵ , men ι med den overveiende Vocal. Af Stedet selv kan der ikke sluttet Andet, end at paa den Tid, denne Inddeling blev gjort (og denne Tid var, som jeg mener, den Byzantinske), ϵ havde en enkelt Vocallyd; for en almindelig ældre Udtale ligger heri intet Beviis. Smidlertid fortjener det at bemærkes, at Theodos. p. 35 regner ϵ til de egentlige Diphthonger, imedens han derimod henfører de 3 andre til de uegentlige (καταχρηστικαί). At der iøvrigt har været Strid imellem Grammatikerne og Musikerne om ι i α , η , ω var ἀνεργώγητον eller ikke, sees af Choerobosc. til Theodosii Canones (ikke af Theodosii Canones selv, som Forf. p. 18 urigtigen angiver) p. 1186 Bekker; dog synes denne Strid fra Musikers Side at have været Haarfloveri.

B) *Αἰφθογγὸν κατὰ κῆσιν*, ”i hvilke begge Vocaler sammenblande sig, og danne een Lyd, som er stemmende med begge Vocalerne.” Som saadanne nævnes *ov, av, ev*. Om *ov* er der ingen Strid, og just denne Diphthongs uomtvistede Udtale viser, hvorledes denne Sammenblanding til een med begge Vocaler stemmende Lyd skal forstaaes. Nu passer den Erasmisske Udtale af *ev* og *av* ganske godt til denne Forklaring; hvorledes derimod den Neuchlinske Udtale som *ev, av* og som *ef, af* kan bringes i Samklang dermed, eller hvorledes Grammatikernes Ord kunne tjene til at bestyrke Forfatterens Paastand om Diphthongernes enkelte Lyd, er mig aldeles ubegribeligt. I det Nygræske *av, af, ev, ef* er det saa langt fra, at der skeer nogen Sammenblanding til een Lyd, end sige til en enkelt Vocallyd, at tværtimod disse Stavelses ende anderledes end de begyndte, og det ikke mindre, end det af Sextus Empiricus nævnte *qa*. Forf. kalder selv *v* i disse og andre Diphthonger, hvorom vi strax skulle tale, en Consonant *); men er nogensinde en Vocal og en Consonant, forbundne med hinanden,

*) Ikke blot her S. 19 taler Forf. om det consonerende *v*, men kalder *v* udtrykkelig baade for og efter en anden Vocal i samme Stavelse, Consonanten *v* (S. 71). Dette faaer at gaae hen som Hypothese i et Skrift, bestemt for et lærd Publicum. Men Dabel fortjener det vistnok, at han i en Skolegrammatik, hvoraf det almindelige Bogspog (κοινή) skal læres, har optaget mange af sine Hypotheser og strax i Alphabetet lader de første Begyndere lære Følgende:

T v	}	som Vocal, Ypsilon	y o. f. v.
		som Conson. Βαυ	v, forved Stavelsens Vocal, f. Ex. Δα-υῖδ,
		βαῦ	og i Diphthongerne αυ, ευ, ηυ, ου.

Veed man med Visshed Noget om et Bogstav βαῦ? Findes dette Bogstav i noget Mindesmærke fra Oldtiden, end sige i den blomstrende Tids Litteratur? Var Taltegnet (Ἐπισημον) Βαῦ oprindelig *v*? Nævnes Ypsilon nogensinde af Graferne lige til de sidste Tider som Consonant? Findes det i noget Græsk Ord foran en anden Vocal sikkert som Consonanten *v*? Bruges det selv endnu for nærvæ-

bleven kaldt en Diphthong? Endnu vil jeg blot tilføie, at Forf. S. 19 atter efter Minoïdes anfører den ovenfor S. 66 i Anledning af Eta's Udtale omtalte Definition paa *ἡρασις* (en Art af Contraction) og faaer noget ganske Andet ud af den, end Progr. S. 32 af samme Definition. Paa begge Steder er denne Grammatikernes Contractionsregel misforstaaet og urigtigen trukken hen til Udtalen; her er den saa meget mere paa urette Sted, som *ov*, *av*, *ev* ikke kunne siges mere at være fremkomne ved Contraction, end de øvrige Diphthonger, som den ene Vocal i *ov*, *av*, *ev* i Udtalen ikke forsvinder mere end den anden, og som Grammatikerne just sige, at naar *i* og *v* contraheres med en foregaaende Vocal, da er det ikke *ἡρασις*, men *συρρασις* f. Ex. *παῖς παῖς*, *ἄνω ἄνω*, og at ved *συρρασις* beholdes de samme Vocaler, men ved *ἡρασις* fremkommer Forandring i dem (S. Schol. Dionys. p. 698 og, saa godt som med de samme Ord, Forf. til de Homeriske Epimerismer i Crameri Anecd. I p. 371 sq.; ligeledes Grammatikeren i Schäfers Gregor. Corinth. p. 678 sq.). Hvad der isørigt er ved hele denne Contractionsregel, er ovenfor oplyst.

C) *Αἰφθοροὶ κατὰ Διόδωρον*, "i hvilke den ene Vocals Lyd høres særskilt, og ligeledes den anden Vocals Lyd høres særskilt" o: hvori hver af de 2 forbundne Vocalers Lyd høres særskilt. Hertil regnes *ηv*, *ωv* og *υv*. Her spørges da, hvorledes beviser dette Sted Forfatterens Paaastand om Diphthongernes enkelte Lyd? Er denne Forklaring ikke reent imod samme Paaastand, da der med klare Ord siges, at hver af de 2 Vocalers Lyd høres særskilt? Endelig, er den Nygræske Udtale af *ηv* og *ωv* som *iv*, *if*, *ov*, of (eller det sidste efter Minoïdes's og Forfatterens Beretning Progr. S. 67 som *öw*) en enkelt Lyd? Er *υv* udtalt paa Nygræsk som *v* = i ikke en Diphthong *κατ' ἐπιχωρείων*? At Forf. ikke har løst nogen af disse Knuder, vil Enhver see, som efterlæser Progr. S. 19 og 20. I sin Skolegrammatik S. 7 siger Forf., at i *υv*, *ηv* og *ωv* de lange Vocaler (hvoraf veed Forf., at *v* i *υv* altid er langt?) beholde deres oprindelige Lyd uforandret, og det paafølgende *i* og *v* er stumt og beholdes ikkun i Orthographien. Derved komme alle disse 3 Diphthonger til at fortære under Klassen *κατ' ἐπιχωρείων*: men hvor er der Hjemmel for det? En saadan Hjemmel kan, hvad *ηv* og *ωv* angaaer, end ikke hentes fra Nygræskten. Endnu maa jeg bemærke, at en af de under Theodosius's Navn gaaende Grammatikere p. 35 regner *υv*, *ηv*, *ωv* ligesaa vel som *α*, *η*, *ο* til de uegentlige (*καταχρηστικαί*) Diphthonger, rimeligviis, naar man skal slutte af den umiddelbar foran af den samme Gram-

---

rende Tid i Begyndelsen af et Ord ifødetfor *v*? Kalde ikke de Græske Grammatikere *v* i Diphthongerne *av*, *ev*, *ηv*, *ωv* udtrykkelig en Vocal? Kunde Demetrius Phal. *περὶ ἔγμ.* § 69 p. 53 Sehn. som Exempel paa Ord, der bestaae af lutter Vocaler, nævne *Εἴλιος*, naar *v* i Diphthongen *ev* var en Consonant? En Consonant *v*, ved Navn *Δαυ*, i det Græske Alphabet har forhen været noget uhørt, og nu sættes den uden videre iblandt det Græske Alphabets Bogstaver! Ja hvad skal Discipelen tænke, naar han, efterat han strax i Begyndelsen har lært, at *v* udtales som *v* i Diphthongerne *av*, *ev*, *ηv* og *ωv*, og efterat han af Nr. 12 S. 6 i Grammatiken har lært, at *av* og *ev* udtales som *av* og *ev* i cave og neve, *αῦω* som *avo*, *δεῦω* som *devo*, og foran *π*, *κ*, *τ*, *φ*, *χ*, *θ*, *σ*, *ζ*, *ξ*, *ψ* endog som *af* og *ef* f. Ex. *αὐτός* *astos*, *εὐχά* *eschi*, samt at *ov* udtales som *u*, — bagefter Nr. 13, 14 S. 7 erfarer, at *v* i *ov* og i Diphthongerne *ηv* og *ωv* er stumt (o: ikke udtales) og ikkun beholdes i Orthographien, for at tilkjendegive Ætymologien?

matiker giøne Inddeling κατ' ἐπιχώρειαν o. s. v., just fordi her ikke begge Lydene smelte sammen til en blandet Lyd, men enten (α, η, ω) blot den ene høres, eller (υι, ηυ, ου) begge høres i een Stavelse, hverimod han kalder αι, αυ, ει, ευ, οι, ου egentlige (κύρια). Endvidere kaldes af en anden Grammatiker (Schol. Dionys. p. 803) de sidstnævnte 6 Diphthonger εὔφωνοι, derimod ηυ, ου og υι κακόφωνοι og α, η, ω ἄφωνοι: en Inddeling, der ogsaa synes at betegne Forskjellen imellem en Blanding af begge Lyd og den enes eller begges Fremtræden i samme Stavelse; vare derimod ι og υ stumme i Diphthongerne κατὰ διέξοδον, saa maatte disse Diphthonger ogsaa henregnes til ἄφωνοι.

D) Endelig nævnes af Grammatikerne "αι, hvori ι udtales, og οι, som de Diphthonger, der ikke kunne henføres til nogen af de foregaaende Klasser, og derfor, som berøvede Diphthongernes Egenhed, ogsaa ere berøvede Diphthongernes sædvanlige Quantitet, idet disse ene af alle Diphthonger med Hensyn til Lydene for Accentuationen betragtes som ancipites." — Forf., der, begribeligt nok, har megen Umage med at faae denne Forklaring til at passe til den Nygræske Lyd af disse Diphthonger (see Progr. S. 20 og 21), siger i denne Anledning: "At disse (αι og οι) ikke ere vore Dobbeltlyd αι og οι, er tydeligt deraf, at de ei engang henføres under den sidstnævnte Klasse af Diphthonger κατὰ διέξοδον, hvortil de isaaftald idetmindste maatte høre," og indrømmer med det samme for Klassen κατὰ διέξοδον den Dobbeltlyd, som han ellers frakjender samtlige Diphthonger. Hvorvidt denne Grammatikernes Forklaring virkelig passer paa den Erasmiiske Udtale, vedkommer os ikke her, hvor denne Udtale ikke forsvares; iøvrigt vil vel en Erasmiæner ikke have stor Vanskelighed ved at forene det, Grammatikerne lære, med sin Udtale. Efter Nygræskernes Udtale derimod maatte nødvendigen οι (udtalt som i) høre til δ. κατ' ἐπιχώρειαν; og er αι vort æ og er α, som Forf. mener, en Forbindelse af α og ι til en tredie Lyd, da maatte Grammatikerne have henført denne Diphthong til Klassen κατὰ κρᾶσιν. At de ikke have henført disse Diphthonger til nogen af disse Klasser, og have bemærket, at de mangle Diphthongernes Egenhed, synes tydeligt nok at antyde, at de have tillagt disse Diphthonger en egen Udtale, der ikke kunde forenes med Udtalen af nogen af de andre Klasser. Et Beviis for en enkelt Lyd er der ikke Spor af i denne Grammatikernes Bemærkning om αι og οι.

"Af alt dette," siger Forf. tilsidt, "sees altsaa, at Diphthongerne samtlig ikkun vare enkelte Vocallyd, til hvis Skrivemaade med tvende Tegne Uarsagen allene har været den Omhu, man efter Alphabetets Opfindelse anvendte paa, i Skriften nøiere at distingvere imellem de forskjellige Modificationer af den Hovedart af Lyd, der oprindelig tilkjendegaves ved hver enkelt af de ældste Vocaler" (S. 22). Hvorvidt dette sees, haaber jeg, det Foregaaende vil have sat Læserne istand til at bedømme; jeg vil ikke videre opholde mig ved at analysere disse anførte Ord, ihvorvel de nok kunde give Anledning til adskillige Bemærkninger. — Et Tillæg til sine Beviiser for Diphthongernes enkelte Lyd giver Forf. endnu S. 45, saaledes lydende: "Endnu et Beviis paa at οι og ει kun er en enkelt Vocallyd er Rasteriens Vers hos Athenæus (X. 81 p. 455 A Cas.), hvor [af Athenæus] hver af de tre Fodder σὲ τὸν βόλοισ — νικουτύποισ — δυσχείμερον, siges at bestaae af 10 Bogstaver (τῶν ποδῶν ἕκαστός ἐστι δεκαγράμματος), hvilket ikke kunde siges, naar Diphthongerne οι og ει vare anseete for to Bogstaver; med mindre Casaubens Conjectur ἐνδεκαγράμματος skulde antages, i hvilket Tilfælde Stedet

Sintet beviser, skjøndt dog heller ikke Noget imod Sagen, efterdi efter Græff Dalebrug eet στοιχείον gjerne kan bestaae af to γράμματα." — Forhen har Forf. indskrænket sig til at søge at bevise, at en Diphthong, skjøndt skreven med 2 Bogstaver (γράμματα), dog er en enkelt Lyd (στοιχείον). Her gaaer han et Skridt videre, og gjør en Diphthong endog til et enkelt Bogstav (γράμμα); dog synes han, efter Slutningen at domme, selv at føle, at dette Sted ikke beviser Noget, just fordi det beviser for Noget. Vil man ikke optage Casaubenus's Conjectur, da maa man sige, at Athenæus har talt feil; thi i alle Tilfælde bestaaer hver af de anførte tre Fødder af 11 Bogstaver; at ei og oi ere hver 2 γράμματα, er vel saa haandgribeligt, at det ikke trænger til noget Beviis, og det kan Forf. saa meget mindre nægte, siden han saa stærkt urgerer Forskjellen imellem στοιχείον og γράμμα og selv mener, at Diphthongerne egentlig ikke ere andet end Digrammi (Progr. S. 14). At Athenæus har taget feil, bliver endnu sandsynligere, naar man betragter de andre 4 af ham anførte Vers, hvor Bogstavernes Antal i hver Fod varierer imellem 9 og 12.

Det Vigtigste af hvad der er at sige om Diphthongerne, naar man ikke vil forsvare en bestemt Udtale af dem, har jeg allerede anført; kun nogle saa Bemærkninger vil jeg tilføie om enkelte af dem.

I) Diphthongen *ai* betegnes hos Grammatikerne med det Tillæg *ἢ ἐμφωνοῦσα τὸ ἰ*, for at afstille den fra *α* (*ἢ ἀνεκχώρητον ἔχουσα τὸ ἰ*). Dette Udtryk vilde være besynderligt, naar der slet ikke skulde høres nogen *I*-Lyd i Diphthongen, men dermed blot skulde betegnes en af *a* og *e* blandet Lyd *æ* eller den enkelte Vocallyd *e*. Det vedkommer os slet ikke, hvad Moschopolus (s. Forf. i Jahns Jahrb. X. I S. 104) eller en anden senere Grammatiker har tænkt eller ikke tænkt ved dette Udtryk; disse maae selv bære Skylden for taabelig Eftersnakken, naar det, de efterskreve, ikke passede til deres Lids Udtale. Et andet Spørgsmaal er det, om de, som først anvendte denne Betegnelse for *ai* i Modsetning til *α* (hvad enten det har været Schol. til Dionysius Thr. eller en ældre), have været vante til at udtale *ai* som *æ*; er det Tilfældet, da have de i Sandhed brugt en uheldig Betegnelsermaade ved at sige, at i *ai* Jota udtales. Iøvrigt lærer Forf. og andre Neuchlinianere, at *ai* udtaltes som *æ*; derimod af det, han anfører S. 25 f. *) og af mange hundrede andre Vidnesbyrd, som kunde anføres, fremgaaer, at Grækerne i Middelalderen (senest efter det 9de Aarh.) udtalte denne Diphthong aldeles som *e*, endog uden Quantitetsforskjel, og udtale de nuværende Grækere den anderledes end som *e*?

II) Af det, Forf. anfører om *I*-Lyden af *ei*, Progr. S. 27 ff., vedkommer det, som er bygget paa Dialektforskjel, Romersk Orthographie, Indskrifter og sildige Byzantinke Skribenter os slet ikke; flere saakaldte Vidnesbyrd fra den Romerske og ældre Tid gjemme vi til tredie Afdeling. Her have vi kun at gjøre med tre Steder af Grammatikerne, hvilke Forf. anfører som Beviser for Udtalen af *ei* som *i*. Om *ei* allerede paa Apollonius Dyscolus's Tid (2det Aarh. efter Chr.) har lydet som *i*, veed jeg ikke; men at de 2 Steder, Forf. anfører af denne Grammatiker, bevise denne Udtale, benægtes. Det ene findes de pronom. p. 383 sq. i Wolf's og Wuttmann's Museum (p. 123 af den særskilte Udg.); hvad han

*) Heriblandt instar omnium Eustath. in Iliad. A p. 123 Rom. (ifke p. 120): κενὸς μὲν καὶ καινὸς τὰ αὐτὰ κατὰ τὸν ἥχον ἀπαλλάκτως εἰσι, πλὴν τὸ μὲν πρῶτον διὰ τοῦ Ἐ φιλοῦ γράφεται, τὸ δὲ δεύτερον τὴν διὰ διφθόγγου γράφην ἀπηνέγκατο.

der siger om *ἡμῶν, ἡμέσων, ἡμεῶν* gjelder efter Forfatterens Paaftand blot om en orthographisk Forskjellighed i een og samme Udtale. Imod denne Paaftand er det tilstrækkeligt at sætte en anden, at der ikke blot tales om en forskjellig Orthographie; hverken kan Forf. bevise sin Paaftand, eller jeg min. Det andet Sted findes i samme Bog p. 379 (119), og de Par Ord, Forf. efter Minoides har anført deraf, synes blot at indeholde en orthographisk Bemærkning; men naar man læser disse Ord i den Sammenhæng, hvori de staae, da vil man vel komme i Forlegenhed med at afgjøre, hvad Apollonius egentlig har meent, da Stedet er meget dunkelt og sandsynligviis corrupt*). Det tredje grammatiske Sted, Forf. anfører, er hos Priscian (I. 9. 50 p. 46 Kr.): *I quoque apud antiquos post e ponebatur et ei diphthongum faciebat, quam pro omni i longa scribebant more antiquo Græcorum.* Dette Sted er ikke engang noget paalideligt Vidnesbyrd for, at det Latinske *ei* i ældste Tid lød som et langt *i*, men langt mindre er det et paalideligt Beviis for, at hos Grækerne enten i den ældste Tid eller i den blomstrende Tid Diphthongen *ei* lød som *i*. Her have vi igjen ikke Andet end en Variation paa det bekjendte Thema, at de gamle Romere havde, ligesom Grækerne, Diphthongen *Ei*, og at den brugtes af de gamle Romere, hvor de yngre brugte det lange *i*. At dette har været Priscians Mening, og at han ved *more antiquo Græcorum* ikke har villet angive Noget med Hensyn til *Z*-Lyden eller overhovedet Udtalen af den Græske Diphthong *ei*, vil maaffee blive endnu tydeligere, naar man sammenligner følgende Steder hos samme Forfatter I. 6. 32 p. 30: *In vocalibus quoque sunt affines e, correpta sive producta, cum ei diphthongo, qua veteres Latini utebantur ubique loco i longæ.* Nunc autem contra pro ea *i* longam ponimus vel *e* productam etc.; I. 9. 54 p. 50: *Ei diphthongo nunc non utimur, sed loco ejus in Græcis nominibus e vel i productas ponimus.* Et in priore sequimur *Æoles.* Illi enim τῶ *Ἀημοσδέην* dicunt pro *Ἀημοσδέει* et ἦπον pro *εἶπον*; og IX. 1. 6 p. 438: *A volo quoque secundam personam per concisionem l consonantis et mu-*

*) Særligt finder jeg det ikke overflødigt ved denne Leilighed at bemærke, at man ikke af Grammatikernes Udtryk: "dette Ord skrives eller bruges *διὰ τοῦ εἰ, αἰ* hiint *διὰ τοῦ τ, ε* og lignende, tør, saaledes som Forf. ofte gjør, slutte, at dette nødvendig maa betegne en forskjellig Orthographie ved een og samme Udtale, og at det vilde være overflødigt at sætte Eligt til, naar der var Forskiel i Lyd. Gjelder dette end om den senere Middelalderes Grammatikere (endstjændt selv hos disse siige Udtryk ikke altid betegne en blot orthographisk Forskiel), saa gjelder det dog ikke om de ældre, der ofte blot for Tydeligheds Skyld gjøre saadanne Tilfætninger, endog hvor Talen er om Bogstaver af forskjellig Lyd. Naar man saaledes hos samme Apollonius p. 263 læser, at der i Sammensætning skeer Forandring af Vocaler f. Ex. τὰ δύο διὰ τοῦ ι, δύο μῆνες-δίμηνος, da synes dette at bestyrke Forfatterens Paaftand; men umiddelbar foran læses: τὸ ἀνεμος διὰ τοῦ ἠ ποδήνεμος, hvor vel enhver Neuchianer vil protestere imod den lige Lyd af *α* og *η*. Jeg vil endnu hidsætte nogle andre Exemppler, som jeg tilfældig har stødt paa: Apollon. *ibid.* p. 365 i Anledning af Pronom. ΤΕΟΥΣ, ἔστι καὶ ἡ ΤΙΟΥΣ διὰ τοῦ τ; p. 357 Ὅ μὲντοι Ζηνόδοτος καὶ τὸ ἀπὸ εἰο χεῖρὸ παχεῖν διὰ τῆς οὐ ἔγραφεν; p. 362 ΜΙΝ ὁ Πινδαρίων διὰ τοῦ εἰ ἔγραφεν; ift. *ibid.* p. 299, 309, 343, 373 o. a. Et.; Apollon. *Dyscol. de conjunct. i Bekkeri Anecd.* p. 558: τινὲς ἐπεχείρησαν τὸ εὔτ' ὄρεος κορυφῆσι διὰ τοῦ εἰ καὶ τοῦ οὐ γράφειν, τοῦ κατὰ Φύσιν σχήματος ἀπαιτοῦντος τὴν διὰ τοῦ ἠ καὶ οὐ γράφῆν; *Schol. Lips. et Vict. Iliad. VI. 354:* Ἐξέο, τὸ μὲν παθητικὸν διὰ τοῦ εἰ, τὸ δὲ ἐνεργητικὸν διὰ τοῦ τ.

tationem *o* in *e* et adjectionem *is* per diphthongum *proferebant* antiquissimi, *volo*, *veis*, pro *volo*, *volis*. Sed *ei* diphthongum in *i* longam postea converterunt *more* *Bocotio*.

III) Det er langtfra, at jeg vil følge Forf. Skridt for Skridt igjennem den lange Undersøgelse om Diphthongen *oi*, Progr. S. 44 ff., i hvilken Sammenblanding af forskjellige Dialekter, forskjellige Læder, forskellige Sprog, forskellige Former og de forskellige Bogstaver har naaet sin høieste Spidse. Tilfødt kommer der af denne Betragtning, i hvilken blandt Andet det Latinske *oe* er blevet beviist at være = *i*, dog det ud, at det Græske *oi* er ligehynde med *v* = *i*, i Begyndelsen af Stavelsen i det høieste med en Labial-Aspiration *ui* eller *vi*, ligesom *v* (altsaa atter en Dobbeltyd). Vil man gaae saaledes frem, som Forf. er gaaet frem her, da kan man bevise, at alle Vocaler og Diphthonger have havt een og samme Lyd. Ikkum om nogle i den første Deel af Undersøgelsen anførte Steder af Latinske Grammatikere har jeg et Par Ord at sige. Som Verrius paa, at "oe i det ældste Latin brugtes som Betegnelse for *J*-Lyden" anføres iblandt Andet S. 47: "*loebesum* og *loebertatem* for *liberum* og *libertatem* hos Festus, hvortil han endnu sœier: *ita* Græci *λοιβή* et *λειβω*." Hos Festus (Pauli Diaconi excerpta ex Fest.) staaer p. 90 Lindem.: *Loebesum* et *loebertatem* antiqui dicebant liberum et libertatem. Ita Græci *λοιβήν* et *λειβειν*. Er det Forf. ubekjendt, i hvad Forfatning Festus's Skrift er kommet til os, er det ham ubekjendt, at vi kun have det Meste af denne Grammatikers Udtog af Verrius Flaccus i Paulus Diaconus's (8de Aarh.) Excerpter og med hans Forandringer og Glosser, og at baade disse Excerpter og Levingerne af Festus's eget Skrift ere i høi Grad corrumperede i Haandskrifterne og for en stor Deel blot ere bleve nogenledes forstaaelige ved de Lærdes Conjecturer? Hvad nu nærmest angaaer nærværende Sted, da ere de Græske Ord skrevne saaledes efter Scaligers Conjectur og ere altsaa diplomatisk usikre (S. Lindemanns Note til d. St.); vare de sikre, kunde de vel snarere tjene som Beviis for, at *oi* og *ei* bleve udtalte forskjelligt, end for, at de lode eens. I alle Tilfælde er det siensynligt, at Festus (eller P. Diaconus), efter som Ordene lyde hos ham, ikke blot har sigtet til en forskjellig Orthographie af de Latinske Ord i ældre og yngre Læder, men har meent en forskjellig Udtale (*dicebant*). — At det Latinske *oe* lød som *i*, bevises endvidere af Terentianus Maurus's Ord: *Oi* similiter *Oet E* fit, *iōra* quod Græcum fit. Efter den Anvendelse at dømme, som her gjøres af dette Sted, synes Forf. at forstaae det saaledes: "Ligeledes bliver *OI*, *O* og *E*, og dette *oe* bliver det Græske *Jota*." Men her finder atter en liden Depravation Sted. Hos Terentianus (vs. 425) staaer nemlig *fuit* ist. det sidste *fit*, og Meningen er da (selv uden at man med Santen behøver at læse *OE* ist. *O*) vistnok, naar man sammenligner dette Vers med de nærmest foregaaende: Ligesom *AE* er den Latinske Diphthong, der svarer til den Græske Diphth. *AI*, saaledes er det Græske *OI* i Latinen *O*, og *E* bliver det, som det Græske *Jota* har været, nemlig den anden Vocal i Diphthongen. Til dette Sted refererer Terentianus sig siden vs. 498, hvor det hedder:

Ceterum, quod *E* secundo copulata cum loco est,

Reddat *OE* diphthongon, esse traditum supra tenes. —

Ligeledes formoder Forf. "at det *oe*, som i Derivation er opstaaet af langt *u* (f. Ex. *pomoerium* af *murus*, *moenia* af *munio* etc.), ogsaa maa have været langt *i*, hvilken Overgang og synes naturligere end fra *u*

til en Lyd ö." Men virkelig dette oe er opstaaet af u og ikke snarere det ældre oe senere i mange Ord gaaet over til u, imedens det beholdtes i andre? og men dette oe lød som i? Til Svar herpaa behøver jeg blot at anføre Servius's Ord til Æn. X. 24: *Moerorum pro murorum antique*. Nam veteres pleraque eorum, quæ nos per u *dicimus*, per oe diphthongon *pronunciabant* etc. — Af de egentlige historiske Beviser for I-Lyden af oi, som anføres Progr. S. 48 ff., vedkomme os her følgende:

a) "S Schol. Stephani til Dionys. Thrax (p. 790-91 B.) siges, at Nogle ville skrive Ordet *στοιχείον* med blot *ι* (*στιχίδιον*), og at o altsaa her er overflødig (*ἄλλοι nemlig λέγουσι, παρὰ τὸ στιχίδιον γράφεσθαι στοιχείον καὶ πλεονασμῷ τοῦ ὀ στοιχείον*), hvilket ei kunde siges, hvis oi og *ι* ei løde eens." Derpaa følger Noget om *στοῖχος*, der slet ikke hører herhen. Derefter: "Det samme lærer Apollonius Dyscolos de pronom. sæt af Neitgius til hans Udgave af *Maittaire de dial.* [p. 330 Bekker], som efter Dryphon siger, at *οἶος* kommer af *ἰός* ved *Πλεονασμῷ* af o (*Τρύφων φησὶ τὸν ἰόν ἐγκείσθαι, ἀφ' οὗ ὀηλυκὸν τὸ ἰα, ἀφ' οὗ τὸ οἶος κατὰ πλεονασμὸν τοῦ ὀ*). — Enten har Forf. ikke selv gjennemlæst nogen af de Grammatikere, hvilke han saa hyppig citerer, eller han kan ikke mene det alvorligt med dette Beviis. Enhver, som er nogenledes bekendt med de Græske Grammatikeres Skrifter, veed, at de kalde *πλεονασμός* enhver Tilføielse til den oprindelige Form, og de sige da, at et Ord *πλεονάζει* ved et Bogstav eller en Stavelse, eller og, at et Bogstav, en Stavelse *πλεονάζει*, naar den oprindelige, ellers fuldstændige Form (*πρωτότυπον, ὄλον, ὀλόκληρον*) vører ved Tilfætning af Bogstaver eller Stavelser, uden at de derved i fjerneste Maade betegne Noget med Hensyn til Udtalen. Det Modsatte af *πλεονασμός* er *ἐνδεία*; begge høre til de saakaldte *πάθη τῶν λέξεων*: begge's Underafdelinger findes efter Grammatikerne opregnede i Matthiæ's Gr. Gr. § 33 B. I S. 91 f.*). Iøvrigt maa jeg endnu tilføie, at Forf. har angivet Meningen af det citerede Schol. Dionys. urigtig: det hedder nemlig ikke der: "at Nogle ville skrive *στοιχείον* med blot *ι*, deriveret af *στιχίδιον*," men efterat Scholiasten har bemærket, at Nogle afledte Ordet *στοιχείον* af *στοῖχος*, fordi man ved Bogstaverne udtrykte Tallene, anfører han en anden Derivation af *στοῖχος* og siger da: "Andre (mene), at det (Bogstavet), af at det skrives i Rækker eller Linievis (*στιχίδιον*), hedder *στοιχείον* og med Indskydelse af *ο*, *στοιχείον*."

*) Jeg stammer mig næsten ved at anføre Exempler i en saa bekendt Ting, som den her omtalte, der forekommer mangfoldige Gange næsten i hver Grammatiker; dog for Forfatterens Skyld og for deres Skyld, som ikke have Leilighed til at læse de Græske Grammatikere, vil jeg hidfatte blot nogle Exempler, tagne af de samme Skrifter, hvoraf Forf. har hentet de anførte Beviser for I-Lyden af oi. Saaledes siger den af Forf. citerede Scholiast til Dionys. umiddelbar efter de ovenfor anførte Ord, at Andre afledte *στοιχείον* *παρὰ τὸ τοῖχος, τοιχείον, καὶ πλεονασμῷ τοῦ ὀ στοιχείον*. Skulde Meningen være, at *τοιχείον* og *στοιχείον* ere ligelydende, at *σ* altsaa ikke høres i Udtalen? *ibid.* p. 894: *τὰ περισπώμενα πλεονάζει μὴ συλλαβῆ κατὰ τὸν μέλλοντα, νοῶ, νοήσω; ift. 928, 929; Apollon. p. 263: Φασὶ καὶ ἄλλα κατὰ τὸ ἔθος ὀδνεῖα παρεισήλθεν, ὡς τὸ εὐξείνος πόντος Ἰακῶς τῷ *ι* πλεονάσαν*. For heraf sluttes, at *ει* blev udtalt som *ε*? p. 323 om Pronom. *ἐγών*: *οὐ φύσει Φασὶ τῶν ἀνωνυμίαν λήγειν εἰς *ν*, πλεονάζειν δέ;* ifr. *ibid.* p. 308, 324, 333, 334, 335, 336, 356, 358, 360, 367, 396, 402 o, a. Et.

b) "Et andet Sted i samme Scholier (Bekkeri Anecd. p. 777) siges om Digamma (*F*) σύμβολον παρ' αὐτοῖς (Aioλεῦσι) εἶστί, ἐκφωνήσεις ἔχον τῆς οἰ καὶ οὐ διφθόγγον. Og da nu *F*, som vi nedenfor nærmere skulle see, siden blev erstattet ved *T*, saa følger deraf, at og dette var baade *ov* og *oi*, og at altsaa *oi*, naar det var eenslydende med *v*, hverken kan have været *oi* eller *ø*, men allene den *T*-Lyd, som vi nedenfor uimodsigelig skulle see at have været udtrykt ved *v* *ψιλόν*." — Et kunstigt Deviis! Ja hvad kan man ikke gjøre af et Tegnsom Digamma, hvorom man veed saa lidt, og hvorom de saa Efterretninger, man har, ere saa ubestemte? Hovedstedet om det ældgamle Sprogs Digamma er Dionys. Halic. Antiq. R. I. 20, hvor han i Anledning af Navnet *Οὐέλια* (*Velia*), som han udleder af *ἔλος*, siger: *Σύνηδες γὰρ ἦν τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι, ὡς τὰ πολλὰ, προτιθέναι τῶν ὀνομάτων, ὀπόσον αἰ ἀρχαὶ ἀπὸ φωνηέντων ἐγίνοντο, τὴν οὐ σ υ λ λ α β ἦ ν ἐνὶ στοιχείῳ (Bogstavtegn) γραφομένην. τοῦτο δ' ἦν ὡσπερ γάμμα δευταῖς ἐπὶ μίαν ὀρθὴν ἐπιζευγνόμενον ταῖς πλαγαῖς, ὡς *Ἐλένη*, καὶ *Φάραξ*, καὶ *Φοῖβος*, καὶ *Φανή*, καὶ πολλὰ τοιαῦτα.* Heraf synes at fremgaae, at det ældgamle Digamma har haadt en *B*-Lyd og blev sat foran mange Ord, som begyndte med Vocaler. Ligeledes er efter Quintilian og de senere Grammatikere det *Weliske* Digamma en Consonantlyd, identisk med det Latinske *V*, og har hos *Welserne* i gamle Dage haadt Navnet *vau* (Quintil I. 4. 7*) coll. c. I. 4. 14, 7. 26, XII. 10. 29, Priscian. I. 4. 12 p. 20 sqq., Cassiodor. p. 2292 Putsch., Terentian. Maur. vs. 160 sqq.), hvertil endnu kommer, at Priscian siger, at *Welserne* pleiede at indskyde Digamma hiatus causa og digamma *Æoles* est quando pro nihilo in metris accipiebant (I. 4. 22). *Oi*-Lyden omtales kun af Schol. Dionys., hvorom siden mere. Dette er omtrent, hvad der findes berettet om Digamma's Lyd hos Græske og Latinske Skribenter (Zfr. Maittaire de dialect. p. 220 sq. Sturz); den af Jersf. S. 69 citerede Eustath. p. 1654 taler om *β*, men ikke et Ord om Digamma. Digamma, som identisk med *v*, omtaler, saavidt jeg veed, ingen Jersfatter, ligesaa lidt som med *β*, *γ*, *λ*, hvilke Bogstaver Noget have villet sætte i Forbindelse med Digamma. Et andet Spørgsmaal er, hvorvidt den ældgamle Digammalyd siden har formildet sig i de andre Dialekter og selv i den *Weliske* ved at gaae over til andre Lyd f. Ex. *v*, *β*, *γ* c. f. v., hvorefter der ere mange Hypotheser. Andre Lærde have, for at forklare mange Hiater hos Homer, antaget, at flere Ord endnu paa Homers Tid, dog ikke constant, bleve udtalte med et Digamma, som skulde have haadt en Consonants Kraft. Af alt dette synes der slet ikke at kunne sluttes, at Digamma har haadt en Vocals Lyd; vor Jersf. synes derimod at antage, at Tegnet *F* baade har haadt en Consonant- og en Vocallyd, og staaer begge disse Lyd sammen ved at gjøre *v* og *oi* identiske med *F* og tillægge dem Dobbeltlyden *ui* eller *vi*. For at hæve Uanskeligheden med *ov*, der af Scholiassten til Dionys. Thrax og allerede langt tidligere af Dionys. Halicarn. siges at have været Digamma's Lyd, paaviser Jersf. endvidere

*) At Quintilian paa dette Sted tillægger Digamma en *medius quidam sonus litteræ V et I*, som Jersf. paaftaaer S. 74 og 75, er en reen Misforstaaelse af et simpelt Sted. Quintilian taler om det grammatiske Spørgsmaal, om der mangler nødvendige Bogstaver i Latinen f. Ex. eet til at betegne Digammalyden *v* i *seruus* (da Latinerne brugte *u* ogsaa for denne Digamma-Lyd), endvidere et andet til at betegne Mellemllyden imellem *u* og *i* f. Ex. i *optimus*, et tredje til at betegne Mellemllyden imellem *e* og *i* f. Ex. i here.

ved Hjælp af Dialekterne Slægtstabet imellem *ou* og *oi*," da f. Ex. *Μοῦσα*, 'Ἀρέθουσα dorist lydte *Μοῖσα* (der atter efter Clemens Alex. *Προτροπ.* p. 19 Lutet. 1641 æolisk skrives *Μῦσα*) og 'Ἀρέθουσα o. s. v., i hvilket alt der ikke er nogen Grund til at antage *oi* for andet end *i*, i det høieste med et Slags Labial-Aspiration *ui* eller *vi*, som nedenfor vil sees at have været *v* egen, men efter en Consonant uidentivt blev ukjendelig og altsaa blot i Orthographien udtrykt ved *o*." Vil man være saa inconsequent at benytte Dialekterne til sin Fordeel, imedens man protesterer imod Beviser hentede fra samme Dialekter, naar de ere imod det, man paastaar, saa skulde man dog i det mindste benytte paalideligere Kilder end den i critisk Henseende saa forsømte og usikre Clemens Alexandrinus*). Ingen af dem, som have givet os Underretning om Dialekterne, taler om en Æolisk Form *Μῦσα*, skjøndt de just berette meget udførligt om Ordet *Μοῦσα*'s Udtale efter de forskjellige Stammer og i mange forskjellige Stater (see bl. A. Forf. til de Homeriske Epimerismer p. 278 Cramer.). Skal der endelig gjøres en Slutning af Dialektforskjellen med Hensyn til Bogstavudtalen, saa synes de Æoliske-Doriske Former af *Μοῦσα*, nemlig *Μοῖσα* og *Μῶσα* (Gregor. Corinth. Index Schaef., Maittaire p. 214, 217, Epimerism. Homer. I. c.), dog snarere at tale for en fælles D-Lyd, end for en F-Lyd. Hvorledes *F* selv skal være en Vocallyd og identisk med *ou*, *oi*, *v* = *i*, er heller ikke let at indsee, naar man finder Former som *Φούλεα* (hos Schol.

*) Endskjønt det er ligegyldigt med Hensyn til vort Æmne, om Clemens har skrevet *Μῦσα* eller ikke, vil jeg dog benytte denne Leilighed til at befrie denne Kirkefaders Text for en Feil. Det er ikke troligt, at Clemens selv, eller endog den Hjemmelsmand, han beraaber sig paa for den Historie, han anfører, Myrsilus fra Lesbos (altsaa en Æoler), skulde have været uvidende om, at *Μοῦσα* i den Æol. Dialekt ikke hed *Μῦσα*, men *Μοῖσα*, maaſtee ogsaa *Μῶσα*. Selv Meningen af Stedet er imod *Μῦσα*. Clemens, der paa Euhemerus's Maneer vil svække Hedningernes Tro paa Guderne ved at vise, at disse have været dødelige Mennesker, fortæller iblandt Andet, at Muserne vare Slavinder, som den Lesbiske Konge Macar's Datter Megaclo kjøbte og lærte at synge og spille, for ved Sang og Citharspil at formilde sin Faders vrede Gemnt. I udgaverne (endog i den nyeste, Klop's) læses nu sædvanlig (Vol. I p. 26 Klotz) først: *Τὰς δὲ Μούσας, ἃς Ἄλκιανδρος Διδὸς καὶ Μνημοσύνης γενεαλογεῖ* — *Μοῦσας οὖσας θεραπαινίδας ταύτας ἐώνηται Μεγακλώ*, og et Par Linier derefter: *καὶ Μοῦσας θεραπαινίδας ταύτας τοσαύτας τὸν ἀριθμὸν ἀνεῖται καὶ καλεῖ Μούσας κατὰ τὴν διάλεκτον τὴν Αἰολέων κ. τ. λ.* I ed. Col. 1688 staar ist. *Μύσας*, uvist om ved en Trykfeil eller med Fliid, *Μούσας*; derimod i det af Potter benyttede Ordfører Haandskrift (MS. novi collegii), der erklæres for det bedste Haandskrift af Clemens og tillige er det eneste, hvis Bøsemaader man har nogenlunde faldskændigt, findes ist. *καὶ Μούσας θεραπ.*, *καὶ Μούσας F.* og saaledes (eller *Μυσάς*) maa der læses ikke blot her, men ogsaa ovenfor *Μυσάς οὖσας F.*, og i alle Tilfælde kræver baade Meningen og Efterretningerne om den Æol. Dialekt, at der i de sidstnævnte Ord af Clemens læses: *καὶ καλεῖ Μοῦσας κατὰ τὴν διάλ. τ. Αἰολ.* "Pun kjøbte Myrsile Slavinder og kaldte dem efter den Æoliske Dialekt *Μοῦσαι* (Muservinder æol. ist. Muservinder)." At den Æol. Dialekt i mange Ord haade *ou* ist. *v*, have vi allerede oftere ovenfor berørt og anført Hjemmel for; *ou* derimod gif hos Æolerne sædvanlig over til *ω*, undertiden til *oi*. Dg-saa Forfatteren til de Homeriske Epimerismer anfører p. 285 Cramer. iblandt Derivationerne af Ordet *Μοῦσα* allerførst: *ἢ ὅτι λέγουσι Μυσάς αὐτὰς εἶναι τῷ γένει*. Selv Accentforandringer (om det ellers er Umagen værd at urgere Sligt ved de Gamles Etymologier og fornemmelig ved denne rimelignis paa Fiction grundede Etymologie) er overeensstemmende med den Æol. Dialekt. Æolerne vare nemlig, som bekjendt, *βαρυντικοί* eller *βαρυντουότες* (ifr. Schol. Dionys. p. 662 sq. Choerobosc. p. 1203).

Dionys. p. 778), *Foixos* hos Dionys. Halic. (s. ovenf.) *Foi* hos Æoliske Digtere (Apollon. Dysc. de pron. p. 396 sqq.), *KiθaqaFvdós* (Gorf. Progr. S. 50). Derimod vil det maaftee for den, som uden forudfattede Ideer betragter Tingen, blive forklarligt, hvorfor Dionysius Halicarn. og Scholiasten til D. Thrax sammenligne Digamma's Lyd med *ov* og den sidste med *oi*, naar han betænker, at Grækerne allerede meget længe før Dionysius's Tid, om de end i alle Dialekter have havt *W*-Lyden (hvilket vel endnu høiligen maa betvivles), dog iblandt deres Alphabets 24 Bogstaver ikke havde noget bestemt Tegns, som svarede til den Romerske Consonant *V*, der angives som identisk med det Æoliske Digamma, og at derfor ligesaavel de, der vilde beskrive Digamma's Lyd, som de, der skreve om Romerske Gjenstande, naar de skulde udtrykke *V* i deres Sprog, maatte, saa-godt de kunde, hjælpe sig med tilnærmende Tegns, ligesom de rimeligviis ogsaa, naar de skulde udtale de dem fremmede *F* (Digamma) og *V*, maatte hjælpe sig ved tilnærmende Lyd. Som en Følge deraf finde vi i Græske Skrifter det Latinske *V* i Begyndelsen af Ordet snart udtrykt ved *ov* snart ved *β*, derimod aldrig i Begyndelsen af Ord ved *v*, hvilket end ikke er Tilfældet hos Nygrækerne, der altid i Begyndelsen af Ord bruge *β* (For det Romerske *b* brugte Grækerne altid ligeledes *β*). I Midten af Ordet findes *V* i Almindelighed udtrykt ved *β*, mindre hyppigt ved *ov*, men efter *α* og *ε* ogsaa ved *v*. Endelig naar Grækerne skulde bruge saadanne Romerske Ord, i hvilke en Stavelse begynder med *qu* og paafølgende Vocal, en Lyd, som Grækerne efter Quintilians udtryffelige Vidnesbyrd slet ikke havde og ikke kunde skrive med deres Bogstaver*), søgte de paa forskjellige Maader at hjælpe sig i deres Forlegenhed. Saades findes Stavelsen *Qui* snart skreven *κοί* (s. Ex. *Κοῖντος*), snart *κν* (*Τακνύντος*); men ogsaa det blotte *Qu* bliver udtrykt ved *xv*, *κν* og i den Byzantinske Tid (neppe før) hyppigt ved *κοί* s. Ex. *Κοιαιστῶν*, *Κοιαιστωνάγιοι*, *Κοιαιστῶν*, *Κοιαιστώριον* (S. du Cange u. d. Ord). Quadra og quadrans skrives *Κόδρα* og *Κοδράτης* (ibid.). Jeg troer, at det her Anførte vel paa den naturligeste Maade forklarer, hvorfor Dionysius fandt Anledning til at betegne Digamma's Lyd ved *ov* og den Byzantinske Scholiast til D. Thrax ved *ov* og *oi*. Hverledes der derimod i dette Sted hos Scholiasten skal ligge et Beviis for *W*-Lyden af *oi*, der er den eneste, Keuchlinianerne og Nygrækerne erkjende, er ubegribeligt, med mindre man skal antage, at Digamma har været en Vocal, der har lydet som *i*; og det antager vel selv Gorf. knap for Alvor, da han ikke kan nægte, at Alle beskrive Digamma-Lyden som identisk med den Romerske Consonantlyd *V*. Dersom Nogen vilde falde paa, af dette samme Sted hos Scholiasten til Dionys. Thr. at bevise, at de Græske Diphthonger *ov* og *oi* have lydet som Consonanten *V*, da var dette vel ikke urimeligere, end det, Gorf. beviser af Stedet; og om Nogen af den Omstændighed, at Scholiasten ved Siden af *ov* just nævner *oi* og ikke *i* eller de andre Keuchlinske *W*-Vocaler, vilde slutte, at *oi* hverken har været vort *oi* eller *i*, men *ø*, da vilde denne Slutning vel være rimeligere end Forfatterens. Idet jeg henviser til hvad jeg ovenfor har bemærket om *v* (hvoraf man

*) Quintil. XII. 10. 50: *Duras et illa (Q littera) syllabas facit, quæ ad conjungendas demum subjectas sibi vocales est utilis, alias supervacua; ut equos hac et equum scribimus; quum etiam ipsæ hæ vocales duæ efficiant sonum, qualis apud Græcos nullus est, ideoque scribi illorum litteris non potest.* Alligevel hentes Gorf. S. 75 et Beviis for den supponerede vi Lyd af *v* fra det Latinske *qui*.

allerede vil see, hvad der vil blive endnu mere indlysende ved de Vidnesbyrd, der skulle anføres i 3die Af-
deling, at *v* ikke uimodsigelig har været=i), tilføjer jeg blot, at man slet ikke veed Andet om Digamma i
det ældste Græske Sprog, end hvad Dionysius beretter, at man slet ikke veed, af hvad Bestaffenhed den
Overgang har været, som formodes at have fundet Sted fra Digamma til andre Lyd, men kun veed det,
at Digamma ikke eksisterede i andre Dialekter end i den Coliske og enkelte Steddialekter, f. Ex. den Eoe-
tiske og Laconiske. Om det af Forf. anførte Sted af Apollon. Dyscolus er udførligen talt ovenfor
S. 59 f. Not.

IV) Om Diphthongen *vi* taler Forf. S. 81 ff. og mener, "at da *v* er et *J*, saa er *vi* na-
turligviis et *Ji* eller *Jj*, hvilket foran en Consonant eller i Enden af et Ord lyder som blot langt *i*, men
foran en Vocal synes tillige at forene sig som et *Jod* med samme, saa at f. Ex. *via* udtales i=ja,
ligesom Tilfældet var i Latinernes *Maja* og *ajo*." — Stemmer dette sidste om *Jod*-Lyden overeens med
Paastanden om Diphthongernes enkelte Lyd, stemmer det overeens med hvad vi vide om det Græske *i*, at det
aldrig er Consonanten *Jod*, stemmer det overeens med det man veed, at Diphthongerne bestode ikke af een
Vocal og een Consonant, men af 2 Vocaler, stemmer det endelig overeens med Nygrækerens Udtale, som
jo skal være den ene rigtige? Stemmer den første Paastand om, at *vi* foran en Consonant eller i Enden
af et Ord lyder som blot langt *i*, overeens med hvad Grammatikerne lære, eller gjøre de denne af Forf.
gjorte Distinction imellem *vi*=*ij* og *vi*=langt *i*? Forfatterens Beviser fer, at *i* er stumt, indstrænke sig til
Angivelsen af saadanne Steder, hvor Talen er om de Tilfælde, i hvilke man ikke bruger *vi*, men det
blotte *v*; og at det Begstav, som ikke skrives, heller ikke høres, er ganske i sin Orden. Derimod er det
af alle de Steder, hvor Grammatikerne tale om Diphthongen *vi*, klart, at de have meent, at begge Ve-
callyd høretes i samme Stavelse. Saaledes regnes i den ovenansførte Inddeling af Diphthongerne *vi* ikke
til Klassen *κατ' ἐπιγράφειαν*, men til Klassen *κατὰ διέξοδον*, hvorom Choeroboscus, idet han just frem-
hæver *vi*, siger: *ἐπὶ τούτων γὰρ χωρὶς ἀνούεται ὁ φθόγγος τοῦ ἐνὸς φωνήματος, τὸ ὦ τ' ἔσται τὸ ὦ ῑ,*
καὶ χωρὶς τοῦ ἐτέρου φωνήματος. Endvidere henregnes *vi* til de Diphthonger, som ere *κακόφωνοι*
(Schol. Dionys. p. 803), hvilket denne Diphthong ikke er, naar den lyder som et langt *i* (hos Ny-
grækerne uden Hensyn til Quantiteten altid som *i*); Diphthongen *ei*, der jo efter Neuchsinianerne ogsaa
er et langt *i*, regnes derimod paa samme Sted til *εὔφωνοι*. Desuden bemærker en anden Scholiast
til Dionys. p. 802, at Nogle antog, at *v* og *i* i *vi* og *μῦα* ikke var nogen Diphthong, men skulde
udtales adskilt (*δισημμέτως*) som 2 Stavelser, hvorfor ogsaa Nogle, for at betegne denne Adskillelse, satte
Adskillellestegnet over *i*, men Scholiasten viser, at det er en Diphthong (*τοῦτέστι μίαν συλλαβήν*), der-
af, at Accenten kun kan staae paa een af Ordets tre sidste Stavelser, men at den, naar *vi* ikke var en Diph-
thong α : een Stavelse, vilde komme paa 4de Stavelse fra Enden i flere Ord f. Ex. *ἄρπυια*, *αἰθῦα*. Ud-
talttes ikke virkelig begge Vocaler her, da var der slet ikke Anledning til Strid, om de udgjorde een eller 2
Stavelser. Ogsaa andre Grammatikere, f. Ex. Pseudo-Theodos. p. 63 Goettl. og i Bekkeri Anecd.
p. 1128 samt Choerobosc. p. 1220, urgere, vel med Hensyn til samme Strid, kun, at *i* Ord som
ἄρπυια, *μῦα* ikke er nogen *διάστασις* τοῦ *v* καὶ *i*, α : at de høre til samme Stavelse. Hører *i* i *via* ud-
talt som *i=ja* til samme Stavelse som *v*, eller kan det kaldes en Vocal? Alligevel har Forf., besynderligt

nok, fundet en Stadfæstelse af sin Mening i de anførte Grammatikeres Ord. Endelig maa endnu med Hensyn til Forfatterens Paastand: "at *vi* foran en Consonant eller i Enden af Ord lyder som blot langt *i*", tilføies, at Grammatikerne lære, at Diphthongen *vi* aldrig findes foran en Consonant (*οὐδέποτε μετὰ τῆν ὄϊ δίφθογγον σύμφωνον εὐρίσκεται ἐπιγερόμερον*, Choerobosc. p. 1220, 1267 og 1292 Bekker), og at Diphthongen *vi* aldrig findes i Enden af Ord (*οὐδέποτε ἐν τέλει λέξεως ἢ ὄϊ δίφθογγος εὐρίσκεται*, *ibid.* p. 1195). Om dette er rigtigt eller ikke, vedkommer os ikke her at undersøge; kun Uoverensstemmelsen imellem Forfatterens Mening og de Grammatikere, som han idelig anfører som Hjemmelsmænd for sine Meninger, er det mig her, som i hele denne Afdeling fornemmelig om at gjøre at paavise. At argumentere, som Forf. gjør S. 83 med Hensyn til det sidstnævnte Sted: Choeroboscus's Ord synes at stride imod et Sted hos Homer, altsaa maa han have meent noget Andet end det, han siger, og at gjøre dette Andet til et historisk Beviis for sin Mening, er en underlig Argumentation.

Endelig siger Forf. Progr. S. 67 om Diphthongen *ov*, "at Nygrækerne synes ganske at feile, naar de, efter Minoides Mynas's Beretning, ved Oplæsningen af de Gamle ogsaa udenfor Poesie oplæse denne Diphthong til *öü*," hvorimod han selv mener, "at denne Diphthong lød *ov* *o*: som langt (aabent) *o*, med paafølgende Labialslutning eller *v*-Lyd, men foran haarde Consonanter som et *f*." — Er *ov* eller *of* en Enkeltlyd? Forf. siger selv kort efter, "at *ov* tilligemed *nv* og *vi* kaldes af Grammatikerne *καρόφωνοι*, ventelig fermedelst den paafølgende *v*- og *j*-Lyd, som hindrede Vocalens klare Fortøning." I sin Grammatik lærer han dog ogsaa, at *v* er stumt og at altsaa *ov* udtales som *ö*; og saaledes have vi Valget imellem *ov* og *o*, af hvilke Lyd ingen stemmer med Nygrækernes Udtale, og som dog vel ikke begge paa eengang kunne være de eneste ægte Græske, som de udgives for. Det eneste, som Grammatikerne sige om Udtalen af denne Diphthong, er, som ovenfor bemærket, at i den hver af Vocalerne høres særskilt, og naar Nygrækerne udtale begge disse Vocaler særskilt i een Stavelse, da udtale de denne Diphthong overeensstemmende med Grammatikernes Regler.

Inden jeg gaaer over til de forskjellige Vidensbyrd for og imod de omtalte Vocalers og Diphthongers Nygræske Udtale, maa jeg endnu til Slutning opkaste et i denne Strid ikke uvigtigt Spørgsmaal. Det er ofte baade af Forf. og hans Forgængere blevet bebrejdet Erasmienerne, at de tage de nyere Sprogs Udtale til Maalestok for den Græske Udtale, og at derfor endog flere Græske Bogstaver udtales forskjelligt af forskjellige Landes Erasmienerne, hvorimod man i det mindste har den Fordeel ved at følge Nygrækerne, at Alle udtale Bogstaverne paa een Maade. Herimod lader sig Intet indvende. Men nu spørges: følger Forf. selv Nygrækerne, eller giver han os ikke sin egen Udtale som en Nygræsk? Allerede i det Foregaaende have vi oftere truffet paa Uoverensstemmelse imellem Forfatterens og Nygrækernes Udtale; saaledes kjende Nygrækerne ikke den apocryphiske *vi*-Lyd af *v* og *oi*, ei heller udtale de *ov* som Forf. m. m. Men for at gjøre dette end mere indlysende, vil jeg her stille den af Forf. i hans nyeste Skrift, hans isjer udfomne Skolegrammatik, angivne Udtale af flere Bogstaver ved Siden af Nygrækernes Udtale af samme Bogstaver, saaledes som den læres i en af de nyeste Grammatiker, i den af Grækeren Schinas i Aaret 1829 i Paris udgivne *grammaire élémentaire du grec moderne*:

**Nygrækernes Udtale efter Prof. Blochs
Skolegrammatik.**

Bogstav.	Udtale.	Nærmere Forklaring.
B	bh, v,	med Læberne sammenlukkede, som til vort b, udsiges v.
F	gh,	ikke saa haardt som vort Be- gynnelses-G, men som g i Sag, nogen. Ex. ἄγω som ag-o, ikke som a-go.
E	e ell. æ kort,	som hos os i den, det.
H	e langt,	udtalt næsten som i, dog ei saa skarpt, som vort lange i Ex. τῆν tin ikke tiin. [Hvad bliver der da af Længden?]
{	T	som Vocal y, udtalt i, dulce spirans (Quintil.) ligesom i Latinen hyems eller hiems. [Af den- ne Forklaring bliver vel Di- scipelen ikke klogere end han var før].
		som Conson. forved Stavelsens Vocal (?), v, Bav (Bav) Ex. Αα-vid og i Diphthonger- ne av, ev, ηv [sfr. nedenf.], ov.
Φ	ph,	egentlig π adspireret og ei ganske som f.
AI	som α.	
HT	som η,	v er stummt.

Nygrækernes Udtale efter Schinas.

}	se prononce comme v.
{	Comme les premières lettres du mot <i>hier</i> prononcé rapidement.
	Comme é dans vérité (ved Synizesis som i).
}	Comme i.
}	Comme y (altsaa ganske som i).
	Comme ph ou f.
	Comme é (ved Synizesis som i).
	Comme iv et if.

Forf. forstikker selv Skolegr. S. 8, at den af ham angivne Udtale af Bogstaverne er den, som endnu hersker overalt i Grækernes Tale. Men da den nylig anstillede Sammenligning, i Forbindelse med hvad der tidligere er berettet om oi, v, ov o. a., viser, at flere Bogstavers Udtale efter Prof. Bloch ikke stemmer overens med Nygrækernes Udtale efter Schinas, saa maatte man enten antage, at Schinas ikke har udtalt sit Modersmaal rigtigt, hvilket ikke er rimeligt, eller at der i forskjellige Egne af Grækenland hersker en forskjellig Udtale af flere Bogstaver og Diphthonger, i hvilket Tilfælde det da bliver Spørgsmaalet, hvilken Nygræsk Udtale der er den rigtige, eller endelig, hvis Nygrækernes Udtale er overalt den samme og Schinas har angivet denne constante Udtale, saa maa man vel for Fremtiden adskille 3 Arter af Udtale, den Erasmitte, den Nygræsk-Neuchlinske og — den Blochske. Hvorvidt disse

3 Maader at udtale de Græske Vocaler og Diphthonger paa stemme med de Vidnesbyrd, som vi finde om Udtalen hos gamle Forfattere fra forskjellige Tider, vil sees af følgende Afdeling.

III.

"Min Bestræbelse gaaer allene ud paa at finde, hvad der historisk kan bevises at være det rigtige " og sande; hvo der vil møde mig paa samme Vej, og bevise, at enten de af mig anførte Data " eller andre, som muligens ere undgaaede min Opmærksomhed, give et andet Resultat, skal finde " mig, der ingen videre Interesse har af Sagen, end at det Rigtige bliver bekendt, redebon " til at modtage enhver Belærelse."

Prof. Bloch Progr. S. 129.

I den foregaaende Afdeling ere de fleste Steder hos de senere Grammatikere, som efter Forfatterens Mening indeholdt Regler for eller Oplysninger om Udtalen, blevne drøftede. De øvrige Vidnesbyrd hos dem og de ældre Skribenter, ved hvilke Forf. og hans Forgængere søge at godtgjøre den Nygræske Udtales høie Alder, skulle vi nu i denne Afdeling sammenstille og prøve, saavidt muligt i chronologisk Orden, og derefter ogsaa paa samme Maade lade fremtræde Vidnerne imod denne Udtale. Læserne vilde da kunne overse, hvad hver Tid frembyder af Oplysninger med Hensyn til Udtalen, hvilket ved Forfatterens Fremgangsmaade, at blande de forskjelligste Tiders og Steders Vidnesbyrd imellem hverandre, bliver umuligt at see. Vi begynde med den Byzantinske Tid, men forbigaae her, ligesom i det foregaaende, aldeles Moschopolus, Pseudo-Basilus, Pseudo-Herodian, Eustathius, Suidas o. s. v., ogsaa Hesychius, overhovedet alle de Forfattere, hvis orthographiske Regler og Parachefer aldeles ingen Bægt have for den Tid, om hvis Udtale der er Strid, men som kun vidne om Udtalen paa deres Tid, en Tid, om hvilken ingen Strid kan finde Sted. Ældre Auctoriteter citere de ikke for flige Gjenstande. Der bliver da blot tilbage de forhen oftere anførte Grammatikere, Choeroboscus, Theodosius og Scholiasterne til Dionysius Thrax; og at selv disse kun have en meget betinget Stemme paa Grændsen af den Tid, hvis Udtale skal søges, da de, om de ikke ere yngre end det 9de Aarh., dog vistnok ikke ere synderlig ældre, er, som jeg troer, tilstrækkeligen beviist i Indledningens. Da imidlertid enkelte Stykker i de tvende sidste kunne skrives fra en tidligere Byzantinsk Tid, og Choeroboscus dog ikke aldeles sikkert hører til det 10de Aarh., ville vi her tage dem med som Vidnesbyrd for den Byzantinske Tid (dog ikke denne Tids første Aarhundrede) indtil det 9de eller 10de Aarhundrede.

I) I det Skrift af Choeroboscus (imellem 8de og 10de Aarh.), som Forf. har benyttet, nemlig de betydelige Brudstykker af hans Commentar til Theodosius's Canones, hvilke Bekker har ud-

givet, findes kun siKke Vidnesbyrd for Lydslighed imellem *αι* og *ε* og imellem *ει* og *ι* paa hans Tid. Et Sted hos denne Grammatiker, hvorpaa Forf. Progr. S. 35 beraaber sig, for at bevise Lyd- den af *η*, nemlig p. 1188: *ιστέον ὅτι τὸ Κόμης τὸ ἐπὶ ἀξίας κατὰ τὴν ἀναλογίαν τὴν Ἑλλη- νικὴν οὐ δύναται γράφεσθαι διὰ τοῦ ι ἀλλὰ διὰ τοῦ ἦ· οὐδέποτε γὰρ γενικὴ διὰ τοῦ τὸς κλινομένη ἀρσενικοῦ ἔχει ἐν τῇ παραληγοῦσῃ τὸ ι, οἷον Ἀχχῆτος, λέβητος, Ἀάρητος, πένητος, τάπητος —*, er intet siKkert Vidnesbyrd, da her sigtes til den Byzantinste Hofstiel *Comes*, et La- tinske Ord, som virkelig i Latinen i Declinationen havde *i*, hvorfor ogsaa Ch. udtrykkelig om dette La- tinske Ord bemærker, at det efter Græsk Analogie ikke i Declinationen kan faae *ι*, da ingen Græske Masculina, som i Genitiv have *τος*, faae *ι* i penultima. Ligesaa uilKke ere adskillige andre lignende Steder, som hiKt og her findes i samme Skrift, og hvilke Forf. ikke har anført. En anden Sag er det med den nylig udgivne Epitome Choerobosci de orthographia, hvorefter vi have talt S. 45.

II) Af det, som under Theodosius's Navn er udgivet af Götting, vedkommer os, efter hvad der er oplyst i Indledningen, her i det hieiste kun den første Deel indtil p. 60, i hvilken Deel dog Etymologicum magnum findes citeret. I de forskjellige Scholier til Dionysius, hvoraf denne første Deel bestaaer, findes hiKt og her Ytringer, som vise, at *ει* paa Forfatterens Tid har havt en en- felt til *ι* grændsende Lyd; desuden omtales paa eet Sted *αι* som en Diphthong, der ikke kan henføres til nogen af de 3 bestemte Diphthong-Klasser. Skjøndt det er rimeligt, at paa den Tid, dette Stykke skrives sig fra, allerede *ε*-Lyden af *αι* var herskende, kan denne Lyd dog ikke bevises heraf eller af noget Sted i denne første Deel af Theodosius. Forf. anfører rigtignok endnu Progr. S. 25 som Beviis for *ε*-Lyden af *αι* Theodos. gramm. p. 69 (skal være p. 59), lin. 7: *Ἐίρηται δὲ τὸ ἐλεγείον ἀπὸ τοῦ αἰ' αἰ'* (hvorpaa der hos Grammatikeren følger de af Forf. udeladte Ord: *καὶ ἐπαινεῖν ἐπιταγίους τοὺς τεθνηκότας*), og mener, at det ingen Mening gav, naar *αι* ikke var bleven udtalt som *ε*; men havde han ikke været saa forhippet paa at opspore Beviser for sin Mening, saa vilde den Omstændighed, at i begge Haandskrifter (hvoraf det ene er en Copie af det andet) staaer *αἰ*, *αἰ*, at *ἀπὸ τοῦ αἰ' αἰ'* καὶ ἐπαινεῖν mangler Sammenhæng, og at denne Derivation røver en paafaldende Uvidenhed hos en Grammatiker og strider ganske imod den almindelige Derivation, der ligger saa nær — : alt dette, siger jeg, vilde have bragt ham til den Formodning, at Stedet er corrupt og som saadant ikke kan bevise No- get. Grammatikerne kjende nemlig aldeles Intet til en Derivation af *αἰ*, *αἰ*, men afledte Ordet sædvan- lig af *ἔ*, *ἔ λέγειν* (S. bl. N. Schol. Aristoph. Av. 217, Suidas v. *ἔλεγος*, Schol. Cruq. og Porphy. ad Horat. Od. I. 33. 2, foruden de strax nedenfor citt. Steder) eller af *εὔ λέγειν*. Saa- ledes Etymol. magn. p. 326. 48: *εἴρηται δὲ παρὰ τὸ ἔ ἔ λέγειν ἐν τοῖς τάφοις, ἢ ἀπὸ τοῦ εὔ λέγειν δι' αὐτοῦ τοῦ θρήνον τοὺς κατοικομένους*; og iKer Schol. Dionys. p. 750, idet de commentere over de samme Ord af Dionysius Thrax, "Τὰ δὲ ἐλεγεία λιγυρῶς," hvortil det Theodo- sianske Scholion refererer sig: *ἐλεγεία, οἰορεῖ ἐλεεία, τοῦ γ' ἐκθλιβομένου, παρὰ τὸ ἐλεῖν τὸν τετελευτηκότα ἢ εὐλεγεία, παρὰ τὸ εὔ λέγειν τὸν ἀποβιώσαντα*, og derpaa en anden Scholiast p. f. Side: *Ἐλεγείον ἔστιν εἶδος μέτρον — παρὰ τὸ ἔλεγος τοῦτο πάλιν παρὰ τὸ ἔ λέγειν, deref- ter samme Ord om ἐλεείον, som den forrige, og endelig ἢ εὐλογείον, παρὰ τὸ εὔ λέγειν τὸν ἀπο-*

βιώσαντα: jfr. Procli Chrestom. hos Photius p. 319 Bekker, Diomedes p. 482 Putsch. og Marius Victorinus ibid. p. 2558. Læste man nu hos Theodos. ἀπὸ τοῦ εἰ καὶ ἐπαινεῖν, da vilde man befrie ham fra en Uvidenhedsfeil, der tilhører Uffriferen, men da vilde der blive lige lidt Sammenhæng imellem εἰ καὶ καὶ ἐπαινεῖν. Forklaringen hos Grammatikerne fra samme Skole viser, hvad der skal læses hos Theodos., nemlig: ἀπὸ τοῦ εἰ λέγειν καὶ ἐπαινεῖν. Om de andre Derivationer ere bortfaldne eller udeladte af Grammatikeren selv, kan ikke vides og er os ligegyldigt her. Alle de Beviser, som af Forf. paa mange Steder i hans Program ere tagne af de orthographiske Regler i de øvrige Dele af Theodosius, især af Stykket p. 61—80, ere os aldeles uvedkommende, da disse Stykker, efter hvad der er oplyst i Indledningen, ikke ere af de samme Forfattere som de foregaaende Stykker, men sandsynligviis af Theodorus Prodromus eller en anden ligesaa sildig Grammatiker.

III) I de af Bekker udgivne Scholier til Dionysius Thrax findes de samme Bemærkninger om *ei* og *ai* som i de Theodosianske Scholier til samme Dionys. Desuden findes der i et Scholion (p. 740), der vistnok hører til de yngste i Samlingen, en Uttring, der synes at tyde hen til Lydslighed imellem *v* og *oi*; Forf. har ikke beraabt sig paa dette Sted, der heller ikke paa nogen Maade kan vidne om Lyden af *v* og *oi*. At de mange andre Steder af disse Scholier, som anføres af Forf., ikke bestyrke, men snarere for en stor Deel ere Vidnesbyrd imod flere Punkter af den Neuchlinske Udtale, har jeg viist i den anden Afdeling.

B. Romersk Tid 330 e. Ch. — 146 f. Ch.

IV) "Hos Theon siges παῖς οὔσα at lyde som πεσοῦσα" (Progr. S. 138). — Naar efter Ch. Rhetoren Theon har levet, derom mangle vi aldeles Efterretninger. Eusebius sætter ham A. 315 e. Ch. f. Under denne Theons Navn have vi et rhetorisk Værk ῥογομνάσματα, i hvilket det c. 4 p. 187 Walz. hedder: Ἀσαφῆ δὲ τὴν ἐρμηρίαν ποιῶ καὶ ἡ λεγομένη ἀμφιβολία πρὸς τῶν διαλεκτικῶν, παρὰ τὴν κοινὴν τοῦ ἀδιαίρετον τε καὶ διηρημένον, ὡς ἐν τῷ ἀλλητρὶς πεσοῦσα δημοσία ἔστω· ἐν μὲν γὰρ τί ἐστι τὸ ὑφ' ἐν καὶ ἀδιαίρετον, ἀλλητρὶς ἔστω πεσοῦσα δημοσία, ἕτερον δὲ τὸ διηρημένον, ἀλλητρὶς παῖς οὔσα ἔστω δημοσία. Hvis det havde sin fuldkomne Rigtighed med dette Sted, saa vilde det afgive et Vidnesbyrd for, at *ai* paa den Tid, Theon levede, lød, vel ikke som æ, men som e, ligesom hos Nygrækerne. Men det er heist besynderligt, at Forf. her og i sin Revision S. 9 har beraabt sig paa dette Sted, uden ved et eneste Ord at antyde, at der er yttret Tvivl om dets Rigtighed, skjøndt allerede Joh. Chek har viist dette Vidnesbyrds Ugyldighed med saa stærke Grunde, at endog Eusebius (S. 35), som dog ellers ikke er saa nøieføende, ikke har anseet Stedet for sikkert nok til at gjælde som Beviis for *ai*'s Udtale som e. Allerede den Omstændighed, at Rhetoren i alle de Exempler paa Amphibolie, han anfører, tager Hensyn til skriftlige, ikke mundtlige Udsagn, at en saadan Amphibolie i Skrift ikke kunde opstaae uden ved en orthographisk Feil, hvorefter han slet ikke taler, at Exemplet παῖς οὔσα ingen synderlig Mening giver, især naar man sammenholder det med hvad han selv strax foran siger om de forskjellige Betydninger af παῖς *), endelig at Rhetoren

*) p. 186 W. Ὁμώνυμα δὲ ἐστὶν, ὧν φωνὴ μὲν καὶ ὄνομα τὸ αὐτὸ, ἕτερον δὲ τὸ σημαίνόμενον ὑπὸ τῆς φωνῆς· οἷον παῖς σημαίνει γὰρ καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸν καθ' ἡλικίαν παῖδα καὶ τὸν δούλον.

blot omtaler Afskillelse og Forbindelse, ikke Forskjellighed i Bogstaver, maatte hos en kritisk Forfatter have vaakt Tvivl. Men der ere sikkrere Grunde for, at Stedet er forfalsket. Exemplet selv var gængse i Dialektikernes Skole fra de ældre Stoikeres Tid af, men ingensteds finder man det fremsat, som her; derimod hos Diogenes Laertius i Zeno's Levnet VII. 62 lyder det saaledes: *Ἀμφιβολία δέ ἐστι λέξις δύο ἢ καὶ πλείονα πράγματα σημαίνουσα λεκτικῶς καὶ κυρίως καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔθος, ὡσθ' ἅμα τὰ πλείονα ἐκλέξασθαι (al. ἐκδέξασθαι) κατὰ ταύτην τὴν λέξιν, οἷον Ἀνλητρὶς πέπτωκε· δηλοῦνται γὰρ δι' αὐτῆς τὸ μὲν τοιοῦτον, Οἰκία τρις πέπτωκε, τὸ δὲ τοιοῦτον, Ἀνλήτρια πέπτωκε;* og næsten med de samme Ord hos Guidas u. D. *Ἀνλητρὶς πέπτωκεν* og *ἀμφιβολία*. Skulde man endda tvivle, da behage man at efterflaae Capitlet om *amphibolia* hos Quintilian, og man vil finde en Oversættelse af dette Exempel, saaledes som det fuldstændigt er blevet fremsat af Dialektikerne og Rhetorerne. Det hedder nemlig hos ham VII. 9. 4: *Alterum est, in quo alia integro verbo significatio est, alia diviso, ut ingenua et armamentum et Corvimum, ineptæ sane cavillationis, ex qua tamen Græci controversias ducunt: unde ἀνλητρὶς illa vulgata; quum quaeritur, utrum aula, quæ ter ceciderit, an tibicina, si ceciderit, debeat publicari.* Uden al Tvivl har da Stedet hos Theon oprindelig lydt saaledes: *ἀνλητρὶς πεσοῦσα δημοσία ἔστω· ἐν μὲν γὰρ τί ἐστι τὸ ὑφ' ἐν καὶ ἀδιαιρέτον, ἀνλητρὶς ἔστω πεσοῦσα δημοσία, ἕτερον δὲ τὸ διηρημένον, ἀνλή τρις πεσοῦσα ἔστω δημοσία.* Corruptionen har sin Oprindelse fra en Afstriveres Subtilitet paa de Tider, da man ogsaa i Haandskrifter forvekslede de ligelydende Bogstaver. Jeg finder det ikke overflødigt at tilføie, at man kun har meget faa Haandskrifter af Theon, og at de 2 eller 3, som hidtil ere benyttede, ere fra det 14de og 15de Aarh.

V) Som Beviis for J-Lyden af Eta anføres Progr. S. 34 f.: "Justinus Martyr forklarer *χριστιανοὶ* ved *χρηστότατοι* paa Grund af at *Χριστός* var eenslydende med *χρηστός*, og Clemens Alexandrinus Stromat. I p. 268, at *οἱ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότες* ere og kaldes *χρηστοὶ*, ligesom *οἱ σοφοὶ* af deres *σοφία*; jfr. Lactant. de vera sap. 4, 7 og Tertullian. in apolog. adv. gent. p. 361." — Giv disse Steder det sikkre Beviis for J-Lyden af Eta (imellem det 2det og 4de Aarh.), som Forf. efter Wetstein og Vissovius troer at finde i dem? Skulde de ikke snarere indehelde et Beviis imod, end for J-Lyden? Justinus Martyr siger Apolog. pro Christian. II p. 54 sq. ed. Colon. 1686: *Ὄνόματος μὲν οὖν προσωνυμία οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακὸν κρίνεται ἔκρη των ὑποπιπτουσῶν τῷ ὀνόματι πράξεων· ἐπεὶ, ὅσον τε ἐκ τοῦ κατηγορουμένου ἡμῶν ὀνόματος, χρηστότατοι ὑπάρχομεν. — καὶ γὰρ τοὺς κατηγορουμένους ἐφ' ἡμῶν πάντων πρὶν ἐλεγχθῆναι οὐ τιμωρεῖτε· ἐφ' ἡμῶν δὲ τὸ ὄνομα ὡς ἔλεγχον λαμβάνετε, καίπερ ὅσον γε ἐκ τοῦ ὀνόματος, τοὺς κατηγοροῦντας μᾶλλον κολάζειν ὀφείλετο· χριστιανοὶ γὰρ εἶναι κατηγορούμεθα, τὸ δὲ χρηστὸν μισεῖσθαι οὐ δίκαιον.* Alt her alluderes til en Lighed imellem *χριστιανός* og *χρηστός*, indrømmes, men hver siges der, at disse Ord ere eenslydende? — Hos Clemens Alexandrinus staaer p. 366 ed. Colon.: *Ἀντίκα οἱ εἰς τὸν Χριστὸν πεπιστευκότες, χριστοὶ τέ εἰσι καὶ λέγονται, ὡς οἱ τῷ ὄντι βασιλικοὶ βασιλεῖ μεμελημένοι. ὡς γὰρ οἱ σοφοὶ σοφία εἰσὶ σοφοὶ καὶ οἱ νόμιμοι νόμῳ νόμιμοι, οὕτως οἱ Χριστῷ βασιλεῖ βασιλεῖς καὶ οἱ Χριστοῦ Χριστιανοί.* J

de fleste andre Udgaver (ogsaa i Kloß's Vol. II p. 133) staaer *χρηστοί*: efter hvilken Auctoritet? Men med Ret? Men selv om Læsemaaden *χρηστοί* er critisk sikker og passer til det Øvrige af Stedets Indhold (hvilket den neppe gjør), saa er dog dette saavel som det ovenfor anførte Sted af Justinus altfor utydelige, til deryaa at grunde noget Beviis for et Bogstavs bestemte Udtale. Men istedetfor at anvende andre tydeligere Steder af beslægtet Indhold til Forklaring af disse tvende Kirkefædres utydeligt udtrykte Mening, har Forf. valgt den modsatte Fremgangsmaade, og givet Citaterne af de 2 andre Kirkefædre som Tilgift, som om de ikke indeholdt Andet, end hvad der siges af de Græske Kirkefædre, uagtet Lactantius og endnu mere Tertullian give Nøglen til Allusionen hos Justinus. Lactantius siger nemlig l. c.: *Jesus quippe inter homines nominatur. Nam Christus non proprium nomen est, sed nuncupatio potestatis et regni; sic enim Iudæi reges suos appellabant. Sed exponenda hujus nominis ratio est propter ignorantium errorem, qui eum immutata littera Χρηστόν solent dicere. — Quoniam Græci veteres χρίσθαι dicebant ungi, quod nunc ἀλείφεισθαι, sicut indicat Homericus versus ille: Ἄνθρωπος δὲ δμῶναι λούσασιν καὶ χρίσασιν ἐλαίῳ*, ob hanc rationem nos eum Christum nuncupamus, id est, unctum. Og Tertullian Apologeticus adv. gentes p. 4 sq. ed. Paris. 1675 (Forf. citerer p. 361, Eusebius p. 631: efter hvilken Udg. eller om efter nogen Udg., vides ikke): *Christianus, quantum interpretatio est, de unctione deducitur: sed et quum perperam Christianus pronuntiatur a vobis* (nam nec nominis est notitia penes vos), de suavitate et benignitate compositum est. Her sigtes altsaa tydelig til en falsk Udtale af Ordet Christianus hos Hedningerne, fordi disse ikke kjendte dette Ords egentlige Betydning, ved hvilken falske Udtale det kom til at lyde som et Derivat af *χρηστός*: og til denne urigtige Udtale hos Hedningerne alluderer da Justinus og maastee ogsaa Clemens, hvis *χρηστός* er fra hans Haand, og benytte den som et Slags Argument imod Hedningerne. Dette Sted hos Tertullian er da, ligesom Stedet hos Lactantius, snarere et Beviis imod end for Itacismen. Imidlertid veed Forf. Naad, ja seer i dette Sted "Intet, uden en fuldkommen Itacismus" og siger i denne Anledning i sin Revision S. 322 f.: "Dass das perperam pronuntiatur hier nicht von einer falschen Wort- oder Vokalausprache, sondern von einem falschen Gebrauch des Werts zu verstehen sey, eben als wenn wir sagen wollten: "der Name wird von Euch falschlich ausgesprochen (genannt, gesprochen, gebraucht)", erhellt aus dem nachfolgenden *nam nec nominis est notitia penes vos.*" Betyder det Latinske pronuntiare eller endog det Tydske aussprechen nogenstunde blot: at bruge, og indeholder ikke just Sætningen *nam etc.* Grunden til den falske Udtale, den, at de ikke kjendte den rigtige Betydning, hvorfor han ogsaa angiver den med Tilføielse af, hvad Ordet maatte betyde efter den falske Udtale. En falsk Brug gjerde jo Hedningerne aldeles ikke af Ordet Christianus, ved at tillægge Christi Tilhængere dette Navn. Vil man saaledes give Ord en uført Betydning, saa kan man gjøre Hvidt til Sort, og Sort til Hvidt.

VI) "Den Syriske Oversættelse af det **U. T.** giver i Navne *ai* ved det Syriske *e*, *ei* ved *i*, ligeledes hyppig *η* ved *i*. I det Keptiske Alphabet ere Bogstavernes Navne Hidda, Vidda, Zida, Thida aabenbart opstaaede af det Græske" (1ste Del. S. 151 Progr. S. 12 og 34). — Hvad

den Stryffe Oversættelse af det N. T. angaaer, da sætter Lissovius dette Vidnesbyrd allerede Aar 50 efter Ch., en Paastand, hvorover Theologerne vistnok ville serundre sig meget. Forf. angiver i sine senere Skrifter ikke dette Vidnesbyrds Alder, men synes i sin Revision S. 149 at henvise det til det andet Aarh. efter Ch. At denne Overs. allerede skriver sig fra det 2det Aarh., lader sig vel neppe godtgjøre; dog paa eet eller et Par hundrede Aar kommer det ikke an; vistnok er den gammel. Herom ville vi ikke stride, men derimod gjøre opmærksom paa, at hvis der end ikke lod sig sige Andet imod dette Vidnesbyrd, kunde dog derimod indvendes det samme, som Forf. Revision S. 227 ff. gjør gjeldende imod de af Seyffarth fra orientalske Oversættelser af Bibelen hentede Beviser for en antireuchlinisk Udtale, nemlig, at de fremmede Sprog ofte maae betjene sig af en approximerende Betegnelse for de Græske Lyd, at i andre gamle Sprog den nærværende Bogstavudtale ikke kan bevises at være den gamle m. m., hvorefter han med Ferundring udraaber: "Und dennoch tragen wir kein Bedenken, die Griechische Aussprache nach der Römischen, Syrischen, Armenischen u. a. bestimmen oder berichtigen zu wollen!" Alligevel gjør han baade i sin Revision og i sine følgende Skrifter det samme, som han dadler hos sine Modstandere, og det, uagtet de af ham angivne Stryffe Vocalbetegnelser ere saa langt fra at være constante, at der vel findes ligesaa mange Beviser for den modsatte Mening i det Stryffe Testament, ligesom ogsaa med Hensyn til andre Dele af Udtalen den Stryffe Betegnelse er veent imod Neuchlinianerne. Dog dette er ikke nok; selv om den Stryffe Vocalisation i Græske Navne var constant og man var enig (som man ikke er) om de Stryffe Vocalers og Diphthongers potestas, vilde Beviset dog være aldeles intetfjædende. Jeg tør vel, uden at træde Forf. for nær, antage, at han ikke selv er bekendt med det Stryffe Sprog; han, ligesaa vel som Lissovius, har anført dette Bevis efter Erasmus Schmidts og Wetsteins Auctoritet, og begge ere blevne forførte af disse ueritiste og i Kenne Sag enten ukyndige eller uredelige Forgængere. Det er bekendt, at det Stryffe, ligesom de andre Semitiske Sprog, i ældre Tider (medens det var levende) ikke havde anden Vocalbetegnelse uden de quiescible Bogstaver; de korte Vocaler betegnedes slet ikke. Siden brugtes et eneste diacritisk Punkt af meget udstrakt Betydning. Forskjellige derfra ere Vocaltegnene, og disse ere opfundne i en langt senere Tid, da Sproget uddøde. De Vocaltegn, som findes i vore sædvanlige Udgaver af det Stryffe Test., og hvorefter Wetstein og Andre have villet bestemme den gamle Græske Udtale, ere opfundne i Slutningen af det 8de Aarh. af Theophilus fra Edessa († 791), og først brugte af ham i hans Stryffe Oversættelse af Homers Iliade, siden optagne af de Stryffe Christne paa Nestorianerne nær. De af Theophilus brugte Tegn ere selve de Græske Vocaler α, ε, η, ο, og Diphth. ου, der senere, uviist naar, bleve optagne i den Stryffe Bibeloversættelse (S. Assemanni bibliotheca orientalis Vol. I p. 64). Forudsat altsaa, at disse Vocalers Betydning er aldeles sikker, da lære vi ved dem at kjende, hvorledes de Stryffe Christne efter det 9de Aarh. udtalte de i det Stryffe Test. forekommende, ofte meget omdannede Græske Ord, men vi lære derfor ikke endnu at kjende, hvorledes disse Ord udtaltes af Stryerne, imedens Sproget levede, og allermindst, hvorledes disse Ord lode hos Grækerne i den bedste Tid eller endog i de første Aarhundreder efter Ch. Man har endnu en anden Art af Vocaltegn i det Stryffe, bestaaende af Punkter, der dog er mindre brugt; men man veed hverken bestemt, naar disse Tegn ere opfundne, eller naar de først ere blevne anvendte i Bibeloversættelsen. Efter en utydelig Efterretning

hos Aësemannus (bibl. orient. I p. 478) antage flere, at Jacob, Biskop i Edessa († 708 el. 710) er Opfinderen af disse Punkter; Andre mene med ligesaa megen Rimelighed, at de Æegn, Jacob fra Edessa siges at have opfundet, ere diacritiske Æegn. Mere herom findes i Uhlemanns og Hoffmanns Skrifte Grammatiker. — Liebhaberne af Deviser, hentede fra orientalske Kilder, vil jeg tjene ved at gjøre dem opmærksomme paa en hidtil, saavidt jeg veed, ikke benyttet Kilde, den Chaldaiske Paraphrase af det G. Test., hvori der findes en stor Mængde Græske Ord. Denne Oversættelse kan baade give Neuchlinianerne og Erasimianerne rigt Udbytte, og den har nok saa megen Gylldighed som den Skrifte Oversættelse af det N. T. Og hvilket Udbytte vilde ikke Talmud give, naar — Vocaltegnene, som den nu er blottet for, bleve satte til. Græske Ord findes der nok af i den. — Hvad det Koptiske Alphabet angaaer, da bevise Navnene Hidda, Vidda, Zida, Thida omtrent ligesaa meget for Itacismen, som de Hebraiske Navne Beth, Cheth, Tet for Etacismen, d. e. — Intet. Som bekjendt bruge de Koptiske Christne samtlige det Græske Alphabets Bogstavtegn i Forbindelse med nogle saa fra andre Folk laante Æegn. Selve Bogstavernes Navne udtales for en Deel som hos Nygrækerne, men for en Deel ogsaa afvigende derfra (de Koptiske Bogstavers Navne findes foran Lindbergs Hebr. Haand-Vericon). Naar optog de Koptiske Christne de Græske Bogstaver? Fra hvad Tid skrive sig disse Koptiske Bogstavnavne? Kunne de, om de end ere gamle som Ægyptiske (hvilket de neppe ere), derfor gjælde som almindelige i Oldtiden? Derfor en Erasimianer vilde anføre Juvenals (Sat. XIV. 209): Hoc discount omnes ante alpha et beta puellæ, og Martials (Epigr. V. 26. 4): Dica licebit beta me togatorum, og deraf vilde slutte, at det Græske Bogstavnavn βῆτα har lydet Beta ikke, som nu, Vida eller Vita, eller at β er = b, η = e, da vilde Neuchlinianerne oplæste et stort Skrig herimod. En Romers Auctoritet tør ikke gjælde, naar den er imod Neuchlinianerne: "det kunde jo være, at Romerne have udtalt h som v og e som i". Derimod det Koptiske Vidda skal vise den ægte Helleniske Udtale af Bogstavnavnet βῆτα og vel ogsaa af Bogstaverne β og η! Besynderligt er det især, at Neuchlinianerne ere bleve staaende ved det Koptiske Alphabet og ikke have beraabt sig paa Koptisk = Græske Ord, skjøndt en meget betydelig Mængde Ord i de Koptiske Christnes Bibel og liturgiske Bøger er af Græsk Oprindelse.

VII) "Bekjendt er den Lighed af Navnet ποιητικοί med Πυθικοί (piitiki eller sammentr. pitiki med Pithiki), som efter Dio Cassius's Beretning (LXIII. 18) kostede de tvende Suspiciæ, der førte det første Tilnavn, Livet, fordi de derved syntes at formaste sig Noget imod Nero's pythiske Seire o. s. v." Progr. S. 53, hvor dette anføres som Beviis for at oi har lydt som v d. e. som i; jfr. S. 12 og 34, hvor Diphthongernes enkelte Lyd og Etas J-Lyd bevises af dette Sted. — Hos Dio Cassius (født i Bithynien, tilbragte en stor Deel af sit Liv i Rom, stred efter 229 e. Ch.) staaer ikke et Ord herom, men Følgende: 'Ὁ Ἥλιος ἄλλα τε πολλὰ καὶ δεινὰ εἰργάσατο, καὶ Σουλπίκιον ὃν Καμερῖνον ἄνδρα τῶν πρώτων μετὰ τοῦ νέου ἀπέκτεινεν, ἐγαλέσας σφίσι, ὅτι Πυθικοὶ ἐκ προγόνων ἐπικαλούμενοι, οὐκ ἐπαύσατο τὸ πρόσρημα τῶν ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τοῦ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθικὰς ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἤσέβουν. Forsk. har ligesom Livinius ladet sig forføre af Wetstein, som har f'cplet dette Sted til Beviis for Itacismen ved sin aldeles ugrundede og urimelige Conjectur ποιητικοί, ligesom Livinius tidligere havde conjiceret ποιτικοί. Ved sliig vilkaarlig Fremgangsmaade ser at erobre et Beviis

har dog Betsstein ikke engang fuldkommen opnaaet sin Hensigt, da τ efter den Neuchlinske Udtale lyder forskjelligt fra θ. Kort sagt, hele Beviset er falsk, som allerede Matthiá har paapeget, og Forf. har da ogsaa endelig i sit sidste Skrift imod Matthiá (2te Vel. S. 27) indrømmet: "at dette Argument formedelst det Tvivlsomme i Læsemaaden (∴ Conjecturen) ikke giver fuld historisk Sikkerhed".

VIII) "Plutarch [fra Boeotien, levede i Slut. af 1ste og Beg. af 2det Aarh.] bemærker Sympos. IX. 3, at Vocalerne bruge et efterfølgende *v* som medlydende (*συμφωνοῦντι χρωῶνται*) d. e. som *v* eller *f*" Progr. S. 19; jfr. Revision S. 8, 1ste Vel. S. 158. — I Plutarchs Sympos. IX. 2. 2 opkastes det Spørgsmaal, hvorfor Alpha er det første af alle Bogstaver, og dertil angiver en Grammatiker følgende Grund, der lærtes i Skolerne (*ἐν ταῖς σχολαῖς λεγομένην*): *Τὰ μὲν γὰρ φωνήεντα τῶ δικαιωτάτῳ λόγῳ προτεῦναι τῶν ἀφῶνων καὶ ἡμιφῶνων ἐν δὲ τούτοις τῶν μὲν μακρῶν ὄντων, τῶν δὲ βραχέων, τῶν δ' ἀμφοτέρων καὶ διχρόνων λεγομένων, ταῦτ' εἰκότως τῇ δυνάμει διαφέρειν αὐτῶν δὲ τούτων (τῶν διχρόνων) πάλιν ἡγεμονικωτάτην ἔχειν τάξιν τὸ προτάττεσθαι τῶν ἄλλων δυοῖν, ὑποτάττεσθαι δὲ μηδετέρῳ πεφυκός, οἷόν ἐστι τὸ ἄλφα· τουτί γὰρ οὔτε τοῦ ἰῶτα δεύτερον οὔτε τοῦ ὕ ταπτόμερον ἐθέλει ὁμολογεῖν, οὐδὲ ὁμοπαθεῖν, ὥστε συλλαβὴν μίαν ἐξ ἀμφοῖν γενέσθαι, ἀλλ' ὥσπερ ἀγανακτοῦν καὶ ἀποπηδῶν ἰδίαν ἀρχὴν ζητεῖν ἀεὶ ἐκείνων δὲ ὁποτέρῳ βούλει προταπτόμερον ἀκολουθοῦντι καὶ συμφωνοῦντι χρῆσθαι καὶ συλλαβὰς ὀνομάτων ποιεῖν, ὥσπερ τοῦ α ὕριον καὶ τοῦ ἀυλεῖν, καὶ τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ αἰδεῖσθαι καὶ μυρίων ἄλλων. Jeg er aldeles enig med Matthiá (Zahns Jahrb. XIII. 4 S. 381), at hele Sammenhængen viser, at *συμφωνοῦν* ikke har samme Betydning som τὸ *σύμφωνον* en Consonant, men som *ἀκολουθεῖν*, *ὁμολογεῖν*, *ὁμοπαθεῖν*, som nærmere forklæres ved ὥστε *συλλαβὴν μίαν ἐξ ἀμφοῖν γενέσθαι*, *συλλαβὰς ὀνομάτων ποιεῖν*, altsaa at der betegnes, at *i* og *v* smelte og lyde sammen til een Stavelse med et foran sat Alpha, i Modsetning til *ἀγανακτοῦν καὶ ἀποπηδῶν ἰδίαν ἀρχὴν ζητεῖν ἀεὶ*, hvilket siges om Alpha, der aldrig forener sig og lyder sammen i een Stavelse med en foran det staaende Vocal, men søger sin egen Begyndelse, danner selv Begyndelsen til en ny Stavelse f. Ex. *σκιά, φράγμα*. Var Forfatterens Forklaring af Stedet rigtig, da fulgte af samme Sted ogsaa, at Jeta var en Consonant, en Ling, der er ligesaa u hørt og stridende imod Alt, hvad der er os overleveret af Grammatikerne, som at *v* er en Consonant, og man fik da det skønneste Beviis for den allerbredeste Erasmske Udtale af *ai*, som *a-j*: et Beviis, hvormed Forf. vel ikke kan være tjent, men som han dog maa lade gjælde, naar han vil, at det andet skal gjælde.*

IX) "Quintilian [omtr. A. 100 e. Ch.] siger Instit. orat. I. 4. S.: In Here (*Ἡρη*) neque *e* plane neque *i* auditor" 1ste Vel. S. 150; jfr. Revision S. 19 og 179, Nachträge S. 63. — Til dette Beviis synes Forf. selv at være Ophavsmand. Hvis nu dette Vidnesbyrd var rigtigt, beviste det vistnok ikke Noget for E-Lyden af *η*, men ligesaa lidt for J-Lyden. Dog — Forfatteren har her taget helligt fejl. Hos Quintilian og de Latinste Grammatikere, som anføre dette Exempel, er nemlig ikke Tale om den Græske Gudinde Here eller Hera (Tri hos Nygr.), men — om det Latinste *Abverbium here* eller *heri* igaar!

X. a) "Hos Cicero siges *bini* at lyde som *βινεῖ*" Progr. S. 138. — Dette siger Cicero

just ikke udtryffeligt; hans Ord ere i Brevet til Patus om uanfærdige Udtryk (Ep. ad fam. IX. 22): *Quum loquimur terni, nihil flagitii dicimus, at quum bini, obscœnum est. Græcis quidem, inquis. Nihil est ergo in verbo, quoniam et ego Græce scio et tamen tibi dico bini, idque tu facis, quasi ego Græce, non Latine dixerim.* Upaatvovlelig har Cicero her sigtet til det Græske obscœne Ord *βινει*, men deraf følger ikke, at dette Sted kan gjælde for et sikkert Berviis paa, at Romerne paa Cicero's Tid have udtalt det Græske *ei* som *i*, og endnu mindre, at det har været den almindelige gamle Udtale af denne Diphthong. For det første er det et stort Spørgsmaal, om Endelsen i Nominativ plur. af Ordene af 2den Declination paa Cicero's Tid blot lød som et langt *i*, eller havde en derfra noget forskjellig Lyd; ja vi vide ikke engang, om Cicero har skrevet *i* i denne Casus, eller *ei*, hvilken Skrivemaade hans Samtidige Nigidius Figulus opstiller som nødvendig just i denne Casus (Gell. XIII. 25). I Haandskrifterne er denne Skrivemaade vel for det meste bleven fortrængt af de senere Afscrivere, men findes dog hyppigen i de ældste og bedste Haandskrifter af Varro de lingua Latina. Hvorledes denne Cicero's Jævnaldrende selv har skrevet og maaskee udtalt Endelsen af nom. pl. af 2den Declination, kan blandt Andet sees af følgende Sted de L. L. p. 515 Spengel: *Item negant esse analogias, quod alii dicunt cupressus, alii cupressei; item de ficis, platanis et plerisque arboribus, de quibus alii, extremum us alii ei faciunt. Id est falsum; nam debent dici E et I:* jfr. Spengel præf. p. LXIV sq., Mueller præf. p. xxxvi. Det er saaledes høist tvivlsomt, om ikke Cicero's Tidsalder og Cicero selv har skrevet *binei*, *ternei*, ja endog udtalt dette *ei* forskjelligt fra det lange *i*. Men selv om *bini* af Cicero er bleven skrevet med Endelsen *i*, og denne Endelse er bleven udtalt som et langt *i*, var Ligheden af dette Ord med det Græske *βινει* dog hos dem, som gik paa Jagt efter Obsœniteter, stor nok, endog om Endelsen af begge Ord ikke lød ganske eens; ogsaa i adskillige andre Ord, som Cicero anfører og sammenligner i samme Brev, findes ikke fuldkommen Lydslighed, og skulde Cicero ganske have tilfredsstillet Neuchlinianerne, maatte han vel istedetfor *bini* have anført *vini*, da dog selv Forf. tilstaaer, hvad ogsaa flere Steder hos de Gamle bekræfte (f. Ex. Quintil. I. 7. 7, XII. 10. 32), at det Latinske *b* har havt en fra det Nygræske *β* forskjellig Lyd.

X. b) "Cicero's Beretning, at *Kavvæas* klang som *cav* (cave) ne eas, Cic. de divin. II. 40" Progr. S. 12, 2te Vel. S. 19. — Cicero's Ord ere: *Quum M. Crassus exercitum Brundisii imponeret, quidam in portu caricas Cauno advectas vendens, Cauneas clamitabat. Dicamus, si placet, monitum ab eo Crassum, caveret ne iret: non fuisse periturum, si omni paruisset.* Efter Plinius H. N. XV. 19 har dette Ord virkelig været anset for et omen for Crassus, og Cicero sigter da vel ogsaa til Noget, man da almindelig har troet, hvilket jeg bemærker med Hensyn til hvad Forf. siger herom i sin Revision S. 224. Af Stedet hos Cicero kan kun sluttés, at *cauneas* i en Romersk Mund og for Romerske Øren klang ligt med *cave* eller *cav ne eas*, og for Danske Øren er denne Lighed vel ogsaa saa stor, at Forskjellen næsten er umærkelig: man sammenligne f. Ex. *laudo*, *Au* efter vor Udtale. Underledes forholder det sig derimod, naar dette Sted skal, som det gjør hos Neuchlinianerne, tjene som Berviis for Ælden af den Nygræske Udtale af *av*.

Dette Lyder nemlig hverken som det Lydske eller engang som det Danske *au*, men som *av* og *af* d. e. der høres først et "aabent, stærkt og klartlydende" *a* og derpaa en Consonantlyd *v* eller *f*. Dette Cicero-
 nianske Sted kan ikke engang bruges som Beviis for Romernes Udtale af det Græske *av*, langt mindre som Beviis for den almindelige Udtale af *av* i Grækenlands blomstrende Tid. Der mangler nemlig aldeles et sikkert Punkt at gaae ud fra. Paa den ene Side kjende vi ikke Udtalen af det Latinske *au* paa Cicero's Tid, paa den anden Side vide vi ikke, hvorledes Romerne udtalte Græske Navne. Først fra det 8de Aarh. e. Ch. have vi en Efterretning om det Latinske *au*'s Udtale som *av*, idet Beda lærer p. 2350 Putsch: *V quoque nonnumquam sibi ipsa præponitur, ut vultus; sed et alterum consonantis locum tenet, quum vel latine aurum vel græce evangelium nominamus.* Men hvad Beda her lærer, strider aldeles imod, hvad der læres i det 6te Aarh. af Priscian I. 6. 37: *Est quando transit in consonantem idem u, ut nauta navita, gaudeo gavisus, sicut e contra a consonante transit in vocalem, ut supra diximus (I. 4. 22), caveo cautus, solvo solutus, faveo fautor, volvo volutus; og I. 9. 52, hvor Talsen er om Diphthongerne: au quoque videtur quasi pati divisionem, quum, i post u addita, transit eadem u in consonantium potestatem, ut gaudeo gavisus, ναύτης navita, ναῦς navis. — E contrario quoque frequenter solet fieri, ut, antecedente a et u loco consonantis sequente, si abjiciatur vocalis posita post eam, id est, post u consonantem, au diphthongus fiat, u redeunte in vocalem, ut labor lautus, faveo fautor, avis auceps, augurium, augustus.* Af disse Steder sees da, at i det 6te Aarh. *au*, naar det stod foran en Consonant, var en Diphthong, og *u* en Vocal, derimod i *au* foran en Vocal var *u* en Consonant; udtaltes i begge Tilfælde *u* som Consonant, ligesom Beda lærer, da var hele Distinctionen interssigende. Et Par Aarhundreder tidligere siger Terentianus Maurus indtrykkelig om *V* (vs. 378):

Porro vocalem secuta vim tenet vocalium.

Derfom nu en Erasimianer siger, at ogsaa paa Cicero's Tid det Latinske *au* foran en Consonant lød som det Lydske eller som vort *au*, og at altsaa *cave ne eas* ved Elision af *e* lød lige med *Cauneas*, d. e. begge som *Cauneas*, da kan Forf. ikke historisk bevise, at dette er urigtigt. Kunde han bevise *av*-Lyden af det Romerske *au*, saa blev endnu det andet Spørgsmaal tilbage, hvorledes Romerne udtalte de Græske Navne, eller overhovedet, om de ikke som Udlændinge udtalte de Græske Bogstaver anderledes end Grækerne, eller om Udtalen paa Cicero's Tid var den samme som i ældre Tid. Forf. foretrækker jo selv i sin Revision S. 320 de ældre Græske (Jødiske) Alexandrinernes Udtale for de senere "som bekjendt bredere talende" Romeres. De "senere, bredere talende" Romere kunde da vel ogsaa have udtalt *av* som *av*, uden at denne Udtale behøvede at have været de gamle Græferes.

XI) "Nigidius siger hos Gellius XIX. 14, at Grækerne uden Nødvendighed skrev Lyden i med *ei*" Progr. S. 139. — Men Nigidius virkelig siger dette? Hans Ord ere: *Græcos non tantæ inscitiae arcesso, qui Ou [ov] ex O et T scripserunt, quantæ, qui Ei [ei] ex E et I; illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti.* Kan der vel af et saadant Fragment sluttes noget sikkert, da man slet ikke veed, i hvad Sammenhæng det har staaet? Er her talt om *I*-Lyden? Hvad

vil Forf. sige, naar en Modstander paaftaaer (saaledes som f. Ex. Digte har gjort i sin Fortale til Mo-
schopul. p. XIV), at Nigidius har meent, at Grækerne istedetfor *ei* kunde have skrevet *e*, da kun
dette Bogstav ene hørtes i Udtalen? Dette passer i det mindste ligesaa godt, som Reuchlinianernes For-
tolkning. Jeg for min Deel veed ikke, hvad Nigidius har meent, men jeg tør dog paaftaae, at han
ikke har meent, hvad Forf. lader ham sige. Harde han nemlig meent dette, da maatte han ikke blot
have anklaget de forrige Tidens Romere, og deriblandt Lucilius, ja iblandt sin Tids Romere Varro for
inscitia, da disse ogsaa brugte og anbefalede ei (S. ovenfor S. 54 Not. og S. 103), der jo efter Forfatter-
rens Mening heller ikke i Latinen var andet end *i*, men han maatte ogsaa have anklaget sig selv for
inscitia, da han selv vilde have, at man i visse Tilfælde skulde skrive *ei* og ikke *i*; han siger nemlig et
andet Sted hos Gellius (XIII. 25): *Si hujus amici vel hujus magni scribas, unum i facito
extremam; sin vero hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante i scriben-
dum erit e, atque id ipsum facies in similibus.*

C. Macedonisk Tid, 146—338 f. Ch. J.

XII) "Hos Callimachus (fra Cyrene, Alex. Grammatiker, under Ptolem. II) svarer
Echo *ἔχει* (*echei*) paa *ναίχι* (*næchi*)" Progr. S. 12; jfr. 2te Del. S. 41 og fl. a. St. — Dette
Vidnesbyrd seer meget slaaende ud, naar det anføres paa den Maade, som her, men Tingene faaer et
andet Udseende, naar man læser Stedet i Sammenhæng. Hele Epigrammet lyder hos Callimachus
(xxx) saaledes:

*Ἐχθαίρω τὸ ποίημα τὸ κυκλικόν, οὐδὲ κελεύθῳ
Χαίρω τις πολλοὺς ᾧδε καὶ ᾧδε φέρει.
Μισῶ καὶ περίφοιτον ἐρώμενον, οὐτ' ἀπὸ κρήνης
Πίνω· σικχαίνω πάντα τὰ δημόσια.
Αυσανίη, σὺ δὲ ναίχι καλὸς καλός· ἀλλὰ πρὶν εἰπεῖν
Τόδε σαφῶς, ἤχῳ φησί τις, ἄλλος ἔχει.*

Svaredees dette Sted er kommet til den Væ, at være en Triumph for Reuchlinianerne og en Skælf
for Erasimianerne, er mig næsten en Gaade. Jeg vil her aldeles ikke beraabe mig paa, hvad Eras-
mianerne gjøre gjeldende, at Callimachus var fra en Dorisk Colonie, Cyrene, eller at denne Udtale af
ei og *ei* har været Alexandrinsk Udtale, samt at Echoet kun giengiver en noget lignende, ikke en lige
Lyd, imed hvilken sidste Indvending Forf. (2te Del. S. 41) meget rigtig bemærker, at det enten
maatte være en ny Opdagelse i Naturen, at Echoet kun giengiver en lignende Lyd, eller ogsaa Digterens
Vittighed ganske gaaer tabt, som just ligger i Echoets fuldkomne Figelyd. Men jeg spørger her blot,
hvad er Meningen af Epigrammet, og hvilken er Echoets Natur? Hvad det første Spørgsmaal angaaer,
da har Ingen af dem, som have benyttet dette Epigram, hidtil gjort sig den Uleilighed at besvare det,
og jeg maa da prøve paa her at give en Forklaring af Stedets Mening. Jeg holder ikke, siger Digte-
ren, af det, som er tilgængeligt for Alle og Enhver; jeg hader den Skjønne, som elsker Alle og alles

af Alle (vulgivagus); jeg væmmes ved alt det Publike; med faa Ord: jeg elsker det Skjønne kun, naar det tilhører mig ene; Ufsanias er smuk, men han er ikke for mig, da han ogsaa elstes af Andre: "Ufsanias, ja Du er skøn, Du er skøn! men førend jeg faaer sagt dette heelt ud, siger en Stemme (et Echo): en Anden har ham." Hvori ligger da Pointen i dette temmelig matte Epigram? Vistnok ikke i, at Echoet svarer har (*ἔχει*), medens den anden siger ja eller i Sandhed (*παύλι*), men i Ordet en Anden (*ἄλλος*), efterat han beundrende har udraabt: Skjøn, Skjøn (*καλός, καλός*). Just Gjentagelsen af dette Ord *καλός* viser, at Estertrykket ligger derpaa, og at vi altsaa maae søge Echoets Svar paa disse Ord, ikke paa det matte *παύλι*. For det andet spørger jeg: har der nogeninde existeret et Echo i Verden, eller existerer der, eller kan der eksistere et saadant, som, naar man nævner 2 eller 3 Ord, svarer et Stykke af det første Ord eller Dele af 2 Ord i modsat Orden? Naabes der næchi kalos, da kan Echo svare alos eller kalos eller wchi kalos eller næchi kalos, men aldrig Stykker af begge Ord, wchi allos, og endnu mindre, som her, i omvendt Orden: *ἄλλος ἔχει* eller blot et Stykke af det første af 3 Ord: *ἔχει*. Saalænge der altsaa ikke vises, at Tanken i Epigrammet er en anden, end den af mig angivne, og saalænge man ikke kan opvise et Echo, som paa Spørgsmaal, hvordan gaaer det? svarer: det gaaer an eller aaer an eller blot an, maa vel Pointen ene og allene antages at ligge i den saa godt som lige Lyd af *καλός* og *ἄλλος*, og det maa vel indrømmes, at dette Sted aldeles Intet bevise for *W*- og *Z*-Lyden af *ai* og *ei*. Har Digteren virkelig været saa unaturlig, at han har tilladt sig at lade Echoet dreie Ordene om, da er man vistnok ikke forpligtet til at troe, at han har brudt sig stort om Ordene's Eenshed i Lyd, og da falder Beviset ligeledes som intetsigende.

XIII) "De 70. Fortolkere give det Hebraiske lange e ved *ai*, i ved *ei*, av ved *av*; de samme udtrykke i mangfoldige Navne det Hebraiske *ḥ* [Chirek] ved *ḥ*" Progr. S. 12 og 32; og forsigtigere: "Hos LXX findes det Hebraiske lange e og i undertiden i Navne givet ved *ai* og *ei*" s. St. S. 138. — Dette Vidnesbyrd sætter Jerf. 300 Aar f. Ch., og han har Sagnet om denne Oversættelses Affattelse i Ptolemæus den Førstes eller Andens Tid for sig. Forrigt er der disputeret Meget om denne Ting; Pentateuchen skriver sig vistnok fra det 3die Aarh. f. Ch. Jerf. lægger i sine Skrifter megen Vægt paa dette Beviis, som Wetstein først har gjort gjeldende; og i Sandhed Beviset er sin Opfinder værdigt. Enhver, som kjender Noget til LXX's Historie, veed, at den oprindelige Text ved hyppige Afskrifter og vilkaarlige Forandringer allerede i Kirkesædrenes Tid var meget forvansket; at den Text, som de Haandskrifter, vi have, giver, er en Blanding af forskjellige af Kirkesædrene foranstaltede Recensioner af LXX og andre Græske Oversættelser af det G. T.; at de Haandskrifter, vi have, ere fra forskjellig Tid og variere betydelig; og endelig, at hidtil ikke et eneste Haandskrift er blevet nøiagtigt i g confereret, og at Udgaverne ere meget maadelige i kritisk Henseende, saa at vi navnlig med Hensyn til det Orthographiske ere i Uvisshed om, hvorvidt de ældste Haandskrifter stemme overeens, ofte endog, om det, der læses i de trykte Dexter, staaer saaledes i Haandskrifterne. (Sfr. de Wette Einleitung in d. Bücher d. A. T. 4te Aufl. S. 58 ff.). Men selv om vi havde den gamle 2100 aarige uforfalskede Text, vilde dette Beviis alligevel ingen Kraft have. For det første er den af Jerf. anførte Skrivemaade saa langt fra at være constant, at Antireuchlinianerne kunde hente nok saa mange Beviser, som Neuchlinia-

nerne, fra denne Kilde; navnlig er det Hebr. Zere i Navne meget hyppig udtrykt ved η ; ligeledes er η og χ ofte udtrykt ved *av* f. Ex. אֲנָחַן *Anán* (Genes. XXXVIII), נַבְיָאֵן *Nabaún* (Deutr. XXXII. 49, XXXIV. 1), אֲנָחַן *Anán* (Job. I. 1), בָּוֶזֶן *Bavón* (Genes. XXII. 21). Flere Exempler see nedenfor. Men selv det fræegnet, vil man da troe, at Hellenistiske Jøder i Alexandria have besiddet den rigtige Udtale af det Græske Sprog? Hvorledes have de udtalt det Hebraiske? Have de haft samme Vocalisation, samme Recension af Grundtexten, som vi? Hvorledes have overhovedet de gamle Hebræere udtalt deres Vocaler? Veed Jorf. det med Bestemthed, da veed han mere end Andre, og da kan han indlægge sig en Førtjeneste ved at afgjøre Striden i saa Henseende imellem de Tydske, Portugisistiske og orientalske Jøder, der udtale deres fælles hellige Sprog heelt forskjelligt. Saaledes udtales af de Tydske og Poliske Jøder *Zere* som *ei*, *Cholem* som *au*, *Kamez* som *o* o. s. v. Der hersker en saa stor Afvigelse fra den masoretiske Vocalisation (efter vor Udtale af de Hebr. Vocaler) i LXX, at man ikke uden Grund har antaget, at vi i LXX have Spor af en provindsiel forskjellig Dialekt af det Hebraiske, der brugtes i Alexandria, imedens den masoretiske Vocalisation har sin Oprindelse fra de Babiloniske og Palæstinensiske Jøder. Især mangfoldige Navne have den Græske Oversættelses Forfattere udtalt deels med ganske andre Vocaler, deels efter andre Regler for Vocalisationen, som ere afvigende fra den masoretiske, men tildeels analoge med den Arabiske og Syriske (S. Gesenius Gesch. d. Hebr. Sprache u. Schrift S. 191 ff.). Endnu Hieronymus taler om en i forskjellige Egne forskjellig Udtale Epist. 126 ad Evagr.: *Non refert, utrum Salem an Salim nominetur, quum vocabilibus in medio litteris perraro utantur Hebræi et pro voluntate lectorum atque varietate regionum eadem verba diversis sonis et accentibus proferantur.* Ogsaa er det vist, at de nuværende Samaritanere udtale deres Hebraiske Text med andre Vocaler, end vi efter Masoreternes Punctationssystem (jfr. Gesenius Lehrgeb. S. 33). For endnu tydeligere at vise, hvor lidet man kan stole paa denne Kilde, især naar vi tage vor Udtale af det Hebraiske til Maalestok, vil jeg anføre en Række af Exempler tagne af de første 10 Capitler af Genesis: II. 8 *Ἔδην* (Eden), 11 *Ἐβιλὰν* (Chavila), 13 *Γέων* (Gichon); IV. 2 *Ἄβελ* (Hebel), 16 *Ναϊδ* (Nod), 18 *Γαιδάδ* (Irada), *Μαλελεήλ* (Mechujaël), *Μαθουσαάλα* (Metuschaël), 19 *Σελλά* (Zilla), 20 *Ἰωβήλ* (Jabal), 22 *Θόβελ* (Tubal), *Νοεμιά* (Naäma), 26 *Σήθ* (Scheth); V. 12 *Μαλελεήλ* (Mahalalel), 29 *Νῶε* (Noach); X. 1 *Σήμ* (Sem), 2 *Γαμέρ* (Gomer), *Μαδοί* (Madaï), *Ἰούαν* (Javan), *Μοσόχ* (Meschech), 4 *Κήτιοι* (Kitim), *Ῥοδίοι* (Dodanim), 6 *Μεσραϊν* (Mizraim), 7 *Σαβαθά* (Sabtha), *Ῥεγά* (Rama), 8 *Νεβρωδ* (Nimrod), 10 *Ἐρέχ* (Erech), *Χαλάννη* (Chalne), *Σενναάρ* (Schinar), 12 *Ῥασή* (Resen), 13 *Λουδιείμ* (Ludim), *Ἐνεμετιείμ* (Anamim), 14 *Χασμουριείμ* (Chasluchim), 17 *Ἀσενναϊον* (Sini), 18 *Ἀράδιοι* (Arvadi), 19 *Σεβοϊμ* (Zebojim), *Λασά* (Lascha el. Lescha), 23 *Οὐλ* (Chul), *Γατέρ* (Geter), *Μοσόχ* (Masch), 26 *Ἰεκτάν* (Joktan), *Σαλέθ* (Schaleph), *Σαρομώθ* (Chazarmaveth), 27 *Ὁδορῶά* (Hadoram), *Αἰβήλ* (Usal), *Δέκλα* (Dikla), 28 *Εὐάλ* (Ubal). — Idet jeg isvrigt henviser til hvad ovenfor er sagt om den Syriske Oversættelse og Romerske Navnes Overførelse i Græsten, vil jeg flutteligen endnu anføre, at Jorf. selv i Revision S. 231 f. imod Seyffarth, som af LXX har laant Beviser for en

antireuchlinff Udtale, meget rigtigten bemærker, "at man ikke ubetinget kan tilstaae den masoretiske Punctuation Ret til at bestemme den tidligere Hebraiske Udtale, at de orientalske Sprog ligesaa vel som det Græske kunne have lidt forskjellige Overgange i Betydningen af deres Bogstaver, at Udtalen og som en Følge deraf ogsaa Betegnelsen af et Navn i et andet Sprog efter sammes Natur let kan have lidt nogen Modification, at man i Navnene *Ἐδέμ*, "Eva, Γεών o. s. v. vel ikke af de Hebraiske Bogstavers og Punkters sædvanlige Udtale vilde slutte til de Græske Consonanterns og Vocalers Udtale, men snarere, naar Noget skulde være, af disse vilde forklare hines Lyd." 'Hvorfor har han da ikke selv taget Hensyn til alle disse sine Indvendinger, der allerede eng ere tilstrækkelige til at kuldkaste det hele Beviis?

D. Grækenlands blomstrende Tid.

XIV) "Plato's Etymologier i Cratylus: *Ἀληθῆτηρ* af *διδούσα μήτηρ* [p. 404 B], *μῆνα* af *μείης* og *μειούσθαι*, *ἐλγηδών* af *ἀλγεινός* [p. 419 C], ligesom "Ἰσις af *εἶρεν* [p. 408 B] "Progr. S. 32, 2te Del. S. 34. — Forf. anfører disse Etymologier som uimodsigelige Beviser for, at Plato har udtalt *η* ligt med *ei* og *i*; jeg kan i Anførelsen af disse Etymologier som Beviser ikke finde Andet end et nyt Beviis paa Inconsequents. Imod Erasmanerne, som oftere anføre Etymologier af denne Platoniske Dialog som Beviser for deres Udtales Rigtighed, bemærker Forf. i Revision S. 82 o. a. Et. meget rigtigten, at der i denne Etymologiseren ikke er at søge nogen lige Lyd, men kun en Lighed, og især, at de i Cratylus forekommende Etymologier ere saa falske og tvungne, at man af dem ikke kan slutte Noget med Hensyn til Udtalen. Det falder Enhver, som læser Cratylus, i Dinene og er oftere gjentaget af dem, som have skrevet om denne Platoniske Dialog, at Socrates opfiller de latterligste og urimeligste Etymologier af endeel Ord, for at gjøre Nar af Sophisterne, der befattede sig meget med Sprogforskning og især viste deres Spidsfindighed i Etymologiseren. Derfor bestaaer Ligheden imellem de Ord, som afledes af hinanden, undertiden blot i et enkelt Bogstav, og med den største Vilkaarlighed udstøder og tilføier Socrates Bogstaver: jo galere, jo bedre (S. bl. Andre Stallbaum i Indledn. til denne Dialog og p. 63 sq.). Naar altsaa vor Forf. ikke vil lade gjelde som Beviser imod sig Etymologier som p. 402 E *Ποσειδῶνα, ὡς ποσιδεσμον ὄντα τὸ δὲ εἰ ἐργεῖται ὡς εὐπρεπείας ἕνεκα**); endvidere p. 404 C "Ἡρα — ἐρατή τις, p. 406 C *Λιόννος* af *Λιόννος*, ὁ διδὸνς τὸν οἶνον, p. 407 C *Ἀθηνᾶ* af *ἀθεορά* p. 408 B *Ἐκμήης*, *Εἰρέμης* af *εἶρεν*, 412 D *δίκαιος* af *διαίός*, p. 415 C *δειλία* af *δεσμός* og *λίαν*, *ibid.* D *ἀρετή* af *ἀειρετή*, p. 419 B *δημιῶδες* af *δέω* og *ἰόν*, — naar han ikke vil lade disse og flere lignende gjelde som Beviser imod Itacismen, maa han heller ikke kalde de af ham selv anførte Etymologier uimodsigelige Beviser for den Reuchlinff Udtale af *η*. Urigtigten anføres iøvrigt af Forf. *μῆνα*; hos Plato hedder det p. 409 C: ὁ μὲν μείης ἀπὸ τοῦ μειούσθαι εἶη ἂν μείης ὀρθῶς κεκλημένους.

XV) "Diogenes's Ordspil om Badetyven, som nok ei kom *ἐπ' ἀλειμάτιον*, men *ἐπ' ἄλλ' ἰμάτιον*, hvori Bittigheden just bestaaer i Ordnes fulde Lydslighed." Progr. S. 12. — Dette Argument

*) Forf. siger Progr. S. 28, at *εὐπρέπεια* blot gjelder om den lange *z*-lyd af *ei*, som om det blotte *e* ikke ogsaa brugtes til at betegne den lange *z*-lyd.

anfærer Forf. ogsaa i sin Revision og de følgende Skrifter, uden nogensteds at angive, hvor det staaer. Wittigheden findes hos Diogenes Laertius VI. 2. 52 med en liden Variation. Den lyder nemlig saaledes: Ἰδὼν [μειρακύλλιον v. Κύλλιον] ἰματιοκλέπτῃν ἐν τῷ βαλανείῳ ἔρη, Ἐπ' ἀλειμμάτων ἢ ἐπ' ἄλλο ἰμάτιον; Forf. sætter dette Vidnesbyrd i det 4de Aarh. f. Ch. At nu Diogenes selv er Op-
havsmænd til denne ham tilskrevne Wittighed, er vel ikke saa ganske afgjort; men, hvorom Alting er, saa finder her ingen fuldkommen Censur i Lyden Sted, men kun en stor Lighed, der er tilstrækkelig for at gjøre et Ordspil træffende, og denne Lighed fremkommer ligesuldt, naar ei ikke lyder ganske som J. Er man ikke i Forveien aldeles overbevist om J-Lyden af ei, saa vil man ikke heri finde noget Beviis for denne Udtale.

XVI) "Hos Thucydides lyder λοιμός som λιμός" (Progr. S. 138; den nærmere Udvikling see s. St. S. 59 f.). — Er det sandt? Er det Thucydideiske Sted for eller imod den Nygræste Udtale? Hos Thucydides II. 54 siges, "at man under Pesten i Athen kom til at tænke paa et Udsagn eller Vers*), idet de Ældre fortalte, at der i gamle Dage var sunget (spaaet):

ἦξει Λαοιακὸς πόλεμος καὶ λοιμός ἀμ' αὐτῶ.

Der var da Strid iblandt Folk, idet Andre paastode, at der af de Gamle i Verset ikke var nævnet Pest, men Hungersnød (ἐγένετο μὲν οὖν ἕρις τοῖς ἀνθρώποις μὴ λοιμὸν ὀνομάσθαι ἐν τῷ ἔπει ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ λιμόν), men under nærværende Omstændigheder fik naturligviis den Mening Overhaand, at der var nævnet Pest (λοιμὸν εἰρησθαι); hvis der engang senere kom en anden Dødsrig Krig og der indtraf en Hungersnød, vilde man sandsynligviis synge: ἦξει Λ. πόλεμος καὶ λιμός ἀμ' αὐτῶ." Dette Sted have nu begge Partier bemægtiget sig, og imedens Neuchlinianerne paastode, at det var et Vidnesbyrd for J-Lyden af oi paa Thucydides's Tid, have Erasimianerne paastaet, at det tværtimod viste det Modsatte, idet just den Omstændighed, at de stridende Parter adskilte λοιμός og λιμός, vidnede om, at begge ikke lode eens, men kun havde nogen Lighed; ja endog Lissivius erklærer sig for denne Mening. I sin Revision S. 116, 120, 324 ff. tilstaaer Forf., "at dette Sted ikke giver noget tilstrækkeligt Beviis for Itacismen, men at deraf endnu ikke følger, at oi har lydet som vort oi; at dette Sted i det høieste ikke kan bevise Noget for, men aldrig imod den Nygræste Udtale, men at det, naar Noget skal sluttes deraf, dog snarere vidner for end imod denne Udtale, da der foruden dette Sted gives saa mange andre Beviser for J-Lyden af oi, at Stedet snarere maa forklares efter disse, end omvendt". At der gives saa mange andre Beviser for J-Lyden af oi fra Grækenlands blomstrende eller bedre Tid, maa jeg aldeles benægte; jeg kjender ikke et eneste saadant, og jeg mener da, at man indtil videre maa lade enhver Slutning af dette Sted fare. Imidlertid tager dog Forf. denne sin Concesssion for en stor Deel tilbage i sit Progr. S. 59 f., hvor han erklærer dette Sted for et gyldigt Beviis for, at paa Thucydides's Tid oi er blevet udtalt som i, fornemmelig af den Grund, "at Oraklet var mundtligt givet og forplantet, og der ikke

*) ἔπος, vel i Almindelighed en Spaadom, da det umiddelbar derpaa og ligesom i Modsatning dertil omtales, at man ogsaa erindrede sig et χρηστήριον Λακεδαιμονίων. Forf. gjør ἔπος til et Orakelsvar.

figes, at man stred om, hvilket af de to Ord der var brugt (*ὁπότερον τῶν ἐπέων ἐλέχθη* eller noget Saadant), men hvilken af Delene, enten Pest eller Hunger, der var benævnt (tilkjendegivet *ὠνομάσθαι*) ved det af Oraklet brugte Ord." Men er det virkelig Meningen af de ovenfor anførte Græske Ord? Er ikke *ὠνομάσθαι* det samme, som det følgende *εἰρησθαι*, og er da ikke Meningen, saaledes som Ordene lyde: Gøll strede, paastode (contendebant), at der ikke var nævnet *λοιμός* i Verset af de Gamle, men *λιμός*, dog seirvede nu naturligtvis den Mening, at der var sagt *λοιμός*. Af Stedet seer man altsaa kun, at Athenienserne før ikke havde været enige om, hvilket Ord *λοιμός* eller *λιμός* der havde været nævnt i Verset, men at den indtrufne Pest afgjorde Striden; men dermed ere vi jo lige nær med Hensyn til, om disse Ord have lydt eens eller ikke, og hver er da det gylldige Beviis for Itacismen?*) Besynderligt nok siger Forf. umiddelbar efter at have paastaet, at Stedet er et gylldigt Beviis for, at *οἱ* har været udtalt som *ι*, "at i det mindste Stedet paa ingen Maade kan give noget Beviis for det Modsatte, men at han dog ikke vil nægte, at det ikke er sandsynligt, at *λοιμός* og *λιμός* skulde have lydet fuldkommen eens, men at *λοιμός* maaffee har været udtalt omtrent *luimos* eller *lvimos*" d. e. med en af Forf. ellers saa meget abhorreret dobbelt Vocallyd, eller endog med een Consonant- og een Vocal-lyd, hvorfor der, som jeg har viist i anden Afdeling, ikke er allermindste historisk Hjemmel. Men hermed falder jo det saakaldte gylldige Beviis hos Thucydides, og Forf. benægter jo altsaa selv Rigtigheden af den Nygræske Udtale af *οἱ*, som et reent J. At *λοιμός* og *λιμός* ikke have lydet eens, har Forf. selv gjort indlysende ved at bemærke, "at man, naar f. Ex. En sagde: *limos* Fæ *limos*, eller endnu mere: *limos* Fæ *u limos*, ikke vilde kunne vide, hvilket af Ordene der skulde betyde Hunger og hvilket Pest."— Et saadant Sted findes virkelig Hesiod. Op. et D. 240 sq.:

*Τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μὲν ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων,
Λιμὸν ὀμοῦ καὶ λοιμὸν ἀπορωδιώθουσι δὲ λαοί.*

iffr. ogsaa Pseudo-Lucian. Philopatr. c. 24 extr.: *λοιμὸν καὶ λιμὸν εἰ ἐπιπέμπουσιν.*

XVII) "Da Hesopus (omtr. 572 f. Ch.) hilfsede nogle hos hans Vært indbudne Lærde med den Tiltale: *τί σείει ὁ κύων*, ferstode disse det som *τίς σὺ εἶ*, ὦ κύων, og gif strax bort, hvilket jo ikke kunde have været Tilfældet, naar begge Dele ikke vare blevne udtalte som *tisii*, eller *ei* og *v* hinanden lige". Revisen S. 335 og Progr. S. 12 efter Eusebius. — Forf. angiver denne Fortælling som et Vidnesbyrd fra det 6te Aarh. f. Ch., fordi han i sin Ærlighed blindthen har troet Andre i en Ting, der var saa fordeelagtig for hans Mening; han har derved gjort det omtrent tre og tyve hundrede Aar ældre end det rimeligvis virkelig er. Det er noksom bekjendt, at Hesops Liv er saa indhyllet i Fabler, at man endog har tvivlet om hans personlige Existens. De ældre Græske Forfattere berette meget Lidt om hans Personlighed; først fra den seneste Byzantinske Tid strive sig Historierne om hans Grimhed, Scurriliteter og Fata, tildeels uden Tvivl opkomne ved at man adopterede flere af Orientalernes Fortællinger om den

*) Ganste modsat Forf. yttres Eusebius sig S. 137: "Dass es aber die Verschiedenheit des Klanges, und nicht der Bedeutung, war, worüber sie stritten, siehet man aus der Beschreibung. Thucydides sagt nicht *λελέχθαι* oder *νενοήσθαι*, es sei gemeint oder verstanden gewesen, sondern er sagt ausdrücklich: *εἰρησθαι*, *ὠνομάσθαι*, es sei gesagt, genannt worden".

stygge og vanskabte Fabeldigter Lokman. Vor Historie om Æsop kan da vel ikke bevise, hvordan Udtalen har været paa Æsops Tid, men blot, hvordan den har været paa den Tid, da den, som først beretter den, har levet. Af hvem denne Historie er fortalt, siger Forf. ikke; af Liskovius seer man, at den fortælles af — Munken **Marimus Planudes**, der levede i det 14de Aarh. Hermed menes Forfatteren af den vita Æsopi, der findes foran den Planudiske Samling af Æsops Fabler, en Biographie, der, som bekendt, er opfyldt med de stærke Løgne, Anachronismer og de mest isinesfaldende Absurditeter (see Indledningerne til Schæfers Udg. 1820 og Litteraturhistorierne). Naar vi nu vide, at dette Vidnesbyrd skrives sig fra denne Kilde, saa kunne vi allerede med fuld Grund paastaae, at denne slaae Historie, hvis den findes saaledes i denne Biographie, som Liskovius og Prof. Bloch fortælle den, ikke indeholder et Vidnesbyrd for Æsops Tid, men for den seneste Byzantinske Tid, om hvilken Tids Udtale der ellers heller ingen Tvivl er; at Marimus Planudes (som Liskovius paastaar) siger, at han beretter den efter Traditionen, er ikke sandt. Men vi kunne komme Kilden endnu nærmere. Hvad om Planudes, eller hvo der ellers er Forfatter til Æsops Levnet, er ganske ustyldig, vel ikke i Opdigtelsen af en slaa Wittighed af Æsop, men dog i dette taabelige Ordspil? Med andre Ord: staaer der virkelig i denne Planudiske Biographie, hvad Liskovius og vor Forf. foregive at der staaer i den? Da de Udgaver, hvori den omtalte vita er aftrykt, ere temmelig sjældne, vil jeg hidsette hele Historien ordret, som den findes i Plantins Udg. 1567 p. 69 sqq., og Læserne ville da selv kunne dømme om Neuchlinianernes Paalidelighed ogsaa i dette Stykke: *Μετὰ δ' οὐ πολλὰς ἡμέρας φιλοσόφους καὶ ῥήτορας καλέσας ὁ Ξάνθος (Æsops Herre), ἐκέλευσε τῷ Αἰσώπῳ πρὸ τοῦ πυλῶνος στῆραι καὶ μηδένα τῶν ἰδιωτῶν εἰσελθεῖν συγχωρῆσαι, ἀλλ' ἢ τοὺς σοφοὺς μόνους. τῇ δὲ ὥρᾳ τοῦ ἀρίστου κλείσας Αἰσώπος τὸν πυλῶνα ἐντὸς ἐκαθέσθη. τῶν κεκλημένων δὲ τινος ἐλθόντος καὶ τὴν θύραν κόπτοντος, Αἰσώπος ἔνδοθεν ἔφη· τί σείει ὁ κύων; ὁ δὲ νομίσας κύων κληθῆναι ὀργισθεὶς ἀνεχώρησεν· οὕτως οὖν ἕκαστος ἀφικνούμενος αὐτῆς ἀπῆει σὺν ὀργῇ, νομίσας ὑβρίζεσθαι, τοῦ Αἰσώπου ταυτὰ πάντα ἔνδοθεν ἐρωτῶντος. ἐνὸς δ' αὐτῶν κόψαντος καὶ, τί σείει ὁ κύων, ἀκούσαντος, καὶ τὴν τε κέρκον καὶ τὰ ὄτια ἀποκριθέντος, Αἰσώπος αὐτὸν ὀρθῶς δοκιμάσας ἀποκρίσθαι, ἀνοίξας πρὸς τὸν δεσπότην ἤγαγε καὶ φησὶν, οὐδεὶς τῶν φιλοσόφων συνεστιαθῆναι σοι ἦλθεν, ὃ δέσποτα, πλὴν οὗτος μόνος. καὶ ὁ Ξάνθος σφόδρα ἠθύμησε παραλελογίσθαι οἰηθεὶς ὑπὸ τῶν κληθέντων. τῆς δ' ὑστεραίας συνελθόντες οἱ κληθέντες ἐπὶ τὴν διατριβὴν, ἐνεκάλουν τῷ Ξάνθῳ, φάσκοντες, ὡς ζοικας, ὃ καθηγητὰ, ἐπεθύμεις μὲν αὐτὸς ἐξουδενῶσαι ἡμᾶς, αἰδούμενος δὲ τὸν σαπρὸν ἐπὶ τοῦ πυλῶνος ἔστησας Αἰσώπον, ὡς προσηλακίσαι καὶ κύνας ἡμᾶς ἀποκαλέσαι. καὶ ὁ Ξάνθος, ὄναρ τοῦτ' ἐστὶν ἢ ὕπαρ; κἀκεῖνοι, εἰ μὴ ῥέγγομεν, ὕπαρ. καὶ δὴ τάχος μετακληθεὶς Αἰσώπος καὶ ἐρωτηθεὶς σὺν ὀργῇ, τοῦ χάριν τοὺς φίλους ἀτίμως ἀπέστρεψεν, ἔφη, οὐχὶ σύ μοι, δέσποτα, ἐνετείλω, μὴ τινα τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἀμαθῶν ἀνδρῶν εἶσαι πρὸς τὴν σὴν συνελθεῖν εὐωχίαν, ἀλλ' ἢ τοὺς σοφοὺς μόνους; καὶ ὁ Ξάνθος, καὶ τίνες οὗτοι, οὐ τῶν σοφῶν; καὶ Αἰσώπος οὐδεμιᾷ μηχανῇ αὐτῶν καὶ γὰρ κοπτόντων τὴν θύραν, κέμου ἔνδοθεν ἐρωτῶντος, τί ποτε σείει ὁ κύων, οὐδ' ὅστισθῶν αὐτῶν συνῆκε τὸν λόγον· ἐγὼ γοῦν ὡς ἀμαθῶν πάντων φανέντων οὐδένα τούτων εἰσήγαγον, πλὴν τὸν σοφῶς τοῦτον ἀποκριθέντα μοι· οὕτως οὖν τοῦ Αἰσώπου ἀπολογημένου ὀρθῶς ἀπαντες λέ-*

γειν αὐτὸν ἐρηφίσαντο. Er her i denne hele Historie Tale om en Forverling af τί σείει ὁ κίων med τίς σὺ εἶ, ὦ κίων? Dreier ikke meget mere den hele quasi=Wittighed sig om, at de samme Ord: τί σείει ὁ κίων baade kunde forståes: hvorfor banker Zunden paa, ruster i Døren (saaledes σείειν allerede hos Homer II. IX. 583), og: hvad ryster, bevæger Zunden? De andre Philosopher gif fornærmede bert, fordi de troede, at de tituleredes Hunde; kun een gjorde Esopus det tilpas, ved at svare: "baade Hælen og Ørene", og blev indladt, efterat have aflagt denne sæve Prøve paa sin Visdom. Man seer da, at der i denne Historie er indbragt, hvad der slet ikke findes i den, og — forudsat, at Lissivius og ikke allerede en tidligere Neuchlinianer først har anført dette Beviis for ei's Udtale som v d. e. som i — da er dette Vidnesbyrd først lavet Anno 1825 efter Ch. F.!

Uf saadan Beskaffenhed ere de Vidnesbyrd, som gjelde for den Neuchlinste Udtales Hovedstøtter. Vi komme nu endelig til de Vidnesbyrd, som kunne anføres og tildeels allerede af Andre ere blevne anførte imod den Nygræske Udtales Identitet med den gamle.

A. Byzantinisk Tid.

I) *Theodosii Grammatica* p. 4 Goettl.: Τῶν φωνηέντων ἃ μὲν κεκρηνότων τῶν χειλέων λέγομεν, ὡς τὸ Η, ἃ δὲ μύοντες τὰ χεῖλη λέγομεν, ὡς τὸ Τ, Ο. — Η udtales med aabne Læber, Τ derimod, idet man, ligesom ved Udtalen af ο, slutter Læberne, altsaa ikke begge eens som Ξ efter Nygrækerne's Maade.

II a) *Schol. Dionys. Thr.* p. 691 Bekker: Τὸ δὲ υ̅ συστολῆς ἐστὶ σημεῖον, ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ υ̅ τὰ χεῖλη συστέλλει κατὰ τὴν ἐκφώνησιν· φησὶ γὰρ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς ἐν τῷ περὶ στοιχείων καὶ συλλαβῶν λόγῳ, ὅτι περὶ αὐτὰ τὰ χεῖλη συστολῆς γενομένης ἀξιολόγον, πνίγεται καὶ στενὸς ἐκπίπτει ὁ ἦχος. "Psiion sammentrækker Læberne i Udtalen," siger endnu denne Grammatiker i Overeensstemmelse med hvad Dionysius Halicarn. (sfr. nedenfor No. X) havde lært. Nygrækerne udtale Psiion som et reent Ξ.

II b) *Schol. Dionys. Thr.* p. 797: Δεῖ δὲ τὸ η̅ μὲν ἐκφωνοῦντα μηκύνει τὸ στόμα ὡς ἐπὶ τὰ ὄτα ἐκατέρωθεν, τὸ δὲ ω̅ ἐκφωνοῦντα μηκύνει τὰ χεῖλη ὡς ἐπὶ τὴν ῥίνα καὶ τὸν πώγωνα. Passer dette sig paa Eta's Ξ-Lyd hos Nygrækerne? Passer det sig næsten bedre paa Ξ-end paa E-Lyden, som Forf. paaftaaer Progr. S. 34?

III) Priscian (i Beg. af det 6te Aarh. offentlig Lærer i Constantinopel) I. 2. 6. p. 12 Kr.: Et i quidem, quando post V consonantem loco digamma functam Æolici ponitur brevis, sequente d vel m vel r vel t vel x, sonum y Græcæ videtur habere, ut *video*, *vim*, *virtus*, *vitium*, *via*. Denne Bemærkning vilde aldeles ingen Betydning have, naar v paa Priscians Tid lød som i. Sfr. ogsaa samme Grammatikers Skrift de duodecim versibus Æneidos principalibus c. 2 § 24, Vol. II p. 286 Kr. Cur sonum videtur habere in hac dictione (*virum*) i vocalis v litteræ Græcæ? Quia omnis dictio a vi syllaba brevi incipiens, d vel t vel m vel r vel x sequentibus, hoc sono pronuntiat, ut *video*, *videbam*, *videbo*: quia in his temporibus correpta *mutavit sonum i in v etc.*

IV) *Marcianus Capella* (en *Africaner*, omtr. 460 e. Ch., skrev i Rom) *Sat. lib. III p. 53 ed. 1599*: *E vocalis duarum Græcarum litterarum vim possidet; nam quum corripitur, E Græcum est, quum producitur, ἤτα est.* Jfr. det næstfølgende Vidnesbyrd.

V) *Decimus Magnus Ausonius* (fra Bourdeaux, levede i det 4de Aarh. i Rom som *Gratians* Opdrager og som Embedsmand) de *litteris monosyllabis Græcis et Latinis vs. 3* i *Wipontinerudg.* af hans *Værker p. 202*:

Hta quod Æolidum, quodque ε valet, hoc Latiale E.

Dette Vers forstaaer *Jorf. Progr. S. 30* (jfr. *Revision S. 109 Not.*) med *Belasti* ”om en *Æolisk* bredere (som æ lyden) Udtale af *η*, der altsaa ikke var de andre *Grækere*.” — Godt! Men hvad bliver der da af *Jorfatterens* Paastand om, at de samme *Bogstavers* Udtale var een og den samme hos alle *Grækere*? Tilstaaer *Jorf.*, at nogle *Grækere* udtalte nogle *Bogstaver* anderledes end andre *Grækere*, hvorledes kan der da være Tale om en almindelig *Bogstavudtale*, der ikke maa blandes med *Orduddtalen*? Dog havde *Jorf.*, istedetfor at troe *Belasti* paa hans Ord, selv efterseet Stedet hos *Ausonius*, da havde han erfaret, at denne *Jorfklaring* er aldeles gjort hen i *Veiret*. Hos *Ausonius* er nemlig *Æolidum* aldeles det samme som *Græcorum*; kun for at undgaae den idelige *Gjentagelse* af *Græcus*, bruger han flere specielle *Benævnelser* i de 27 Vers, hvoraf hele *Digtet* bestaaer: saaledes vs. 2: *Et suprema notis adscribitur Argolicis Ω*, vs. 3: *Hta Æolidum*, vs. 4: *Quod E Latium semper breve, Dorica vox ε*, vs. 5: *sono negat Attica gens οὐ*, 8: *Cecropiis ignota notis V*, og paa samme Maade vs. 16: *Ausonium si P scribas, ero Cecropium P (Rho)*, vs. 24: *atque Argolicum X*, og endelig vs. 26: *Cappa fuit quondam Boeotia, nunc Latium K*. Dette Sted siger altsaa det samme som Stedet hos *Marcianus Capella* om det *Latinske E's* *Jorhold* til de *Græske* *Bogstaver E* og *H*.

B. *Romerst Tid 330 e. Ch. — 146 f. Ch.*

VI) Til *Perioden* imellem 330 e. Ch. og *Christi Fødsel* kunne vel henføres de *Efterretninger*, vi have om *Dialekterne*. Jeg beraaber mig her ikke paa *Dialekterne* selv, men paa *Udtryk*, som de have brugt, der have skrevet om *Dialekterne*. Vel ere de *Skrifter* om *Dialekterne*, som ere komne til os, fra en senere Tid, men deres *Kilder* maae have været de *Grammatikere*, som levede, imedens *Dialekterne* endnu eksisterede, og som behandlede dette *Emne* udførligt, fornemmelig *Dryphon*, der ogsaa nævnes som *Hjemmelsmand* af *Gregorius Corinthius* i *Jortalen*. Hvad vi derfor finde om *Dialekterne* hos de senere *Jorfattere*, næsten hos alle med de samme eller lidet varierende *Udtryk*, er vistnok udføret eller excerperet efter de ældre *Alexandriniske* *Grammatikeres* *Scholier* og særskilte *Skrifter* om denne *Gjenstand* (*S. Roen's Jortale til Gregor. Corinth. i Schäfers Udg. p. XXI*). Der siges da, om den *Æoliske* *Dialekt*: *Grammaticus Leidensis p. 637 Schaefer.:* *Αἰολεῖς ἀντὶ τῆς εἰ διφθόγγου τὸ ἠ τὰσσουσι. Κυθέρησαν γὰρ λέγουσιν ἀντὶ τοῦ Κυθέρειαν, καὶ ἐλθῆν ἀντὶ τοῦ ἐλθεῖν; Gramm. Meermannianus ibid. p. 660:* *Ἡ Αἰολίς τὸ ἠ ἀντὶ τῆς εἰ διφθόγγου ἐκφέρει λαβῆν, ἐλθῆν; Gramm. Augustanus ibid. 670:* *Τῷ η ἀντὶ τῆς εἰ διφθόγγου χρῆται ἐλθῆν γὰρ ἀντὶ τοῦ ἐλθεῖν καὶ κισαίρηος ἀντὶ τοῦ κισαίρειος καὶ λαβῆν ἀντὶ τοῦ λαβεῖν; jfr. Pri-*

scian. I. 9. 54: *Æoles τῶ Δημοσθένη dicunt pro Δημοσθένει et ἦπον pro εἶπον*. Om Do-
 rerne: Gr. Leidens. p. 634: *Ἀντὶ δὲ τῆς εἰ τὸ ἦ παραλαμβάνουσι, ὅταν λέγωσιν ἀντὶ τοῦ*
λαβεῖν λάβην, καὶ ὁμοίως ἰδῆν, δραμῆν; Gr. Meerm. p. 656: Ἡ Λωρὶς τὸ ἦ ἀντὶ τῆς εἰ δι-
φθόγγου προφέρει ὡς τὸ δραμῆν καὶ ἰδῆν, ἀντὶ τοῦ δραμεῖν καὶ ἰδεῖν. Jeg mener da, at de,
 som først gave slige Efterretninger, ikke havde kunnet bruge Ord som λέγουσι, ἐκφέρει, προφέρει,
 naar de ikke selv havde udtalt εἰ og η forstjelligt. Forf. urgerer selv paa andre Steder Ordet λέγουσι
 og kalder det en Bilkkaarlighed, at forklare det ved γράφουσι (see Progr. S. 37); han maa da vel
 ogsaa her respectere λέγουσι. Men andre Neuchâtinianere kunne maaffee hjælpe sig med at sige, at λέ-
 γουσι her er et Udtryk for den orthographiske Forstjellighed og ikke angaaer Udtalen, eller at disse Gram-
 matikere ikke have udfirevet ældre, men selv have forfattet, hvad de have overleveret os, og da de maa-
 fkee levede paa en Tid, da allerede εἰ og η beviislig lød eens (hvilket de med Hensyn til de her citerede
 Grammatikere dog ville have Banskfeligbed med at godtgjøre), ikke have ved λέγουσι betegnet Andet end
 γράφουσι. Dog begge Dele gjendrives ved følgende Sted hos selve Gregorius Corinthius, der dog siges
 at have levet i det 12te Aarh., altsaa paa en Tid, da Lydsligheden imellem εἰ og η beviislig fandt
 Sted, p. 299 Sch.: *Τῶ ἦ ἀντὶ τῆς εἰ διφθόγγου χρῶνται, τὸ εἰθεῖν εἰδῆν καὶ τὸ ἰδεῖν ἰδῆν*
λέγοντες καὶ γράφοντες.

VII a) Terentianus Maurus (en Africaner; Nogle, deriblandt Niebuhr, mene, at
 han har levet i Midten af 3die Aarh.; Andre sætte ham i 2det Aarh.; har rimeligviis frevet i Rom)
 de litteris, syllabis, pedibus et metris vs. 450 sqq.:

Litteram namque E videmus esse ad Ἡτα proximam,

Sicut O et Ω videntur esse vicinæ sibi;

Temporum momenta distant, non soni nativitas.

Inde vertunt hanc in Ἡτα sæpe diphthongon [neml. EI] Graii:

Quando, quos ἰππΕΙς solebant aut ἈχαρνΕΙς dicere,

Levigant ἰππΗςque potius aut ἈχαρνΗς nominant.

Nosque MedEam Latine sic in usum vertimus,

Nomen et, regina gessit quod furens Amazonum.

Terentianus nævner altsaa her E og H, ligesom O og Ω, som blot forstjellige i Quantitet, ikke i Lyd,
 som han udtrykkelig bemærker (non soni nativitas). Ligeledes sees heraf, at Terentianus gjør For-
 stjel paa Lyden af εἰ og η, idet han siger, at Grækerne (Uttikerne) *levigant* det, som de andre Grækere
 pleiede at udtale med Diphthongen εἰ, og sige η, ligesom Latinerne sige E i flere Navne (Medea,
 Penthesilea), hver Grækerne sige εἰ.

VII b) Terentianus Maurus ibid. vs. 142 sqq. om det Græske T:

Hanc edere vocem quoties paramus ore,

Nitamur ut V dicere, sic citetur ortus:

Productius autem coeuntibus labellis

Natura soni pressior altius neabit.

Her læres altsaa, at *v* skal udtales med sammentrukne Læber, og man skal begynde deryaa, som om man vilde udtale det Latinste *u*. Pasfer det paa den Nygræfste rene *I*-Lyd af denne Vocal? Herf. hjælper sig **S. 76** som sædvanlig ved sin Diphthong eller Stavelselyd *ui* eller *vi* for denne enkelte Vocal.

VIII) Hermogenes fra Tarsus (levede under Marcus Aurelius) *περὶ ἰδεῶν* I c. 6 (*περὶ σεμνότητος*) p. 224 Walz. siger først i Almindelighed: *Λέξεις δὲ σεμνὴ πᾶσα ἢ πλατεῖα καὶ διογκοῦσα κατὰ τὴν προφορὰν τὸ στόμα, ὥστε στομφάζειν, καὶ ὅπερ ἐπιτηδεύουσι τινες, τοῦτο ἀναγκάζεσθαι ποιεῖν τῇ φύσει τῶν λέξεων αὐτῶν.* Dernæst mere specielt: *τοιαῦτα δὲ καὶ ἄλλαι μὲν τινες, ἑξαιρέτως δὲ αἰ τε τῷ $\bar{a}$ καὶ τῷ $\bar{\omega}$ πλείστω χρώμεται.* — *μάλιστα δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα τὸ $\bar{\omega}$ καὶ τὸ $\bar{a}$ διαίρει τε καὶ διογκοῖ τὸν λόγον, εἰ κατὰ τὰς τελευταίας συλλαβὰς εἴη τῶν λέξεων;* hvorpaa han tilføjer, hvad der her egentlig vedkommer os (p. 225): *Λεύτεροι δὲ σεμνότητος λέξεις καὶ αἰ διὰ τοῦ $\circ$ στοιχείου κατὰ μόνας εἰς τι μακρὸν καταλήγουσαι, οἷον, Ὁρόντης, καὶ αἰ ταῖς μακροῖς τε καὶ διφθόγγοις πλεονάζουσαι, καὶ αἰ τὰ τελευταῖα ἐν ταύταις ἔχουσαι, πλὴν τῆς $\bar{e}$ διφθόγγου καὶ εἰ καθ' αὐτὸ δὲ τὸ $\bar{i}$ τιθοῖτο, ἤμιστα σεμνὴν ποιεῖ τὴν λέξιν πλεονάσαν' συστέλλει γὰρ μᾶλλον καὶ σεσηρῆναι ποιεῖ, διογκοῖ δὲ οὐδαμῶς τὸ στόμα.* — *Ei* og *i* undtages da her ene fra de lange Vocaler og Diphthonger, der frembringe Gravitet i Taler ved deres fyldige Lyd; men *ei* og *i* adffilles tillige indbyrdes, idet der siges, at det blotte *i* allermindst frembringer Gravitet. At her gjøres Forskjel paa *ei* og *i*, er vel ligesaa selektart, som at der er Tale om Lyd, ikke om Orthographie.

IX) I samme Tidsalder maa efter Critikernes Mening sættes Skriftet *περὶ ἐρμηνείας*, der sædvanlig gaacer under Demetrius Phalereus's Navn. I det Afssnit, hvori Forfatteren af dette Skrift handler om, hvad der giver Taler noget Grandios (μεγαλοπρέπεια, μέγεθος, magnificentia, majestas), findes følgende Sted om lange Vocalers Sammenstød § 73 p. 35 Schneider.: *Ποιεῖ μὲν οὖν καὶ τὰ αὐτὰ μακρὰ συγκροτούμενα μέγεθος, καὶ αἰ αὐτὰί διφθόγγοι αἰ δ' ἐκ διαφερόντων συγκρούσεις ὁμοῦ καὶ μέγεθος ποιοῦσι καὶ ποιιλίαν ἐν τῆς πολυηχίας οἷον ἤως' ἐν δὲ τῷ οἴην οὐ μόνον διαφέροντα τὰ γράμματά ἐστιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἤχοι, ὁ μὲν δασύς, ὁ δὲ ψιλός ὥστε πολλὰ ἀνόμοια εἶναι.* — Her nævnes tre Grader: 1) de samme lange Vocalers Sammenstød, hvorpaa han § 72 som Exempler havde anført *λαῶν ἄνω ὄθεσκε* og *μὴ ἤπειρος εἶναι*; 2) Sammenstød af forskjellige Vocaler, der baade frembringe magnificentia og Afverling ved Lydens Mangfoldighed, f. Ex. *ἤως*, og endelig som den tredie Grad Ordet *οἴην*, hvori ikke blot Vocalerne ere forskjellige, men ogsaa Aspirationslydene ere forskjellige, saa at der her ere mange Uligheder. Just disse sidste Ord og den Gradation, som finder Sted, vise, at Demetrius her har villet fremhæve en Ulighed mere end i det som det andet nævnte Tilfælde, hvor Vocallidene allerede angaves som forskellige. Var her Forskjellen imellem *oi* og *η* blot orthographisk, da vilde Exemplet være det uheldigste, som kunde vælges i en Amplification af det foregaaende Tilfælde. Havde Herf. næriere betragtet de sidste Ord i den Forbindelse, hvori de staae hos Demetrius, da vilde han vel ikke være fremkommen med saa svage Indvendinger imod Lissivius (der erklærer dette Sted for at være imod Neuchlinianerne), som de ere, der findes Revision **S. 326** og Progr. **S. 61**. Uomtvistelig er dette Sted et Vidnesbyrd for, at endnu

paa Demetrius's Lid Forfjæl i Aspirationen var tydelig, hvilket ikke er Tilfældet hos Nygrækerne og allerede i Middelalderen ikke var Tilfældet mere.

X) Dionysius fra Halicarnasus (under August, levede over 20 Aar i Rom) de composit. verborum c. 14 Vol. V p. 74 R. = p. 160 sqq. Schaefer.: *Τούτων (τῶν φωνηέντων) δὴ κράτιστα μὲν ἐστὶ καὶ φωνὴν ἡδίστην ἀποτελεῖ τὰ τε μακρὰ καὶ τῶν διχρόνων ὅσα μακρύνεται κατὰ τὴν ἐκφοράν, ὅτι πολλὴν ἠχέεται χρόνον, καὶ τοῦ πνεύματος οὐ κατακόπτει τὸν τόνον· χεῖρω δὲ τὰ βραχέα ἢ τὰ βραχέως λεγόμενα, ὅτι μικρόφωνά τε ἐστὶ καὶ σπαδονίζει τὸν ἦχον.* Derpaa følger den specielle Beskrivelse af Udtalen af de lange Vocaler: *Αὐτῶν δὲ τῶν μακρῶν εὐφωνότατον τὸ ᾠ, ὅταν ἐκτείνηται λέγεται γὰρ ἀνοιγομένου τοῦ στόματος ἐπὶ πλείστον καὶ τοῦ πνεύματος ἄνω φερομένου πρὸς τὸν οὐρανόν (Ganen). Δεύτερον δὲ τὸ ἦ· ὅτι κάτω περὶ τὴν βᾶσιν τῆς γλώσσης ἐρείδει τὸν ἦχον ἀκόλουθον, ἀλλ' οὐκ ἄνω καὶ μετρίως ἀνοιγομένου [τοῦ στόματος] σπῆσθαι at være bortfaldet her]. Τρίτον δὲ τὸ ὦ· στρογγύλλεται τε γὰρ ἐν αὐτῷ τὸ στόμα, καὶ περιστέλλει τὰ χεῖλη, τὴν τε πληγὴν τὸ πνεῦμα περὶ τὸ ἀκροστόμιον ποιεῖται. Ἔστι δὲ ἥττον τούτου τὸ ὕ· περὶ γὰρ αὐτὰ τὰ χεῖλη συστολῆς γενομένης ἀξιολόγου, πρίγεται καὶ στενὸς ἐκπίπτει ὁ ἦχος. Ἐσχατον δὲ πάντων τὸ ἰ· περὶ τοὺς ὀδόντας γὰρ ἡ κρότησις τοῦ πνεύματος γίνεται, μικρὸν ἀνοιγομένου τοῦ στόματος καὶ οὐκ ἐπιλαμπρυνόντων τῶν χειλῶν τὸν ἦχον. Τῶν δὲ βραχέων οὐδέτερον μὲν εὐἦχον, ἥττον δὲ δυσἦχος τὸ ὄ· δίστησι γὰρ τὸ στόμα κρείττον θατέρου, τὴν δὲ πληγὴν λαμβάνει περὶ τὴν ἀρτηρίαν μᾶλλον.* At her Taleorganernes forskjellige Junctioner ved Udtalen af de lange Vocaler skildres, er klart; og ligeledes er det klart, at naar der siges, at η dannes ved Tungens Rod, at ved υ Læberne sammentrækkes betydeligt, Lyden præses og udstødes snæver, og at ved ι Luftstødet skeer ved Læberne og Læberne ikke forfjønne Lyden (hvilket vel vil sige det samme som, at denne Vocal udtales uden synderlig Hjælp af Læberne): saa tilkjendegives ganske forskjellige Junctioner for at frembringe disse 3 Lyd, imedens alle disse 3 Vocalers Lyd i Nygræsten er aldeles eens, og den Nygræste υ Lyd er aldeles det Medfattede af hvad den maatte være efter Dionysius's Beskrivelse, da der ikke skeer en mærkelig Sammentrækning, men snarere en Nabning og Udvidelse af Læberne for at frembringe υ=i. Ogsaa med Hensyn til η vil man finde, at hverken den Nygræste Udtale af denne Vocal som i anceps, eller Forfatterens Udtale som i i tin ikke i tiin, passer paa Dionysius's Beskrivelse. — Naar Forf. Progr. S. 33 siger, at denne Classification ikke er gjort efter disse Vocalers Lighed eller Slægtskab i Lyden, da har han vel Ret, men man seer ikke let, hvad denne Bemærkning har at gjøre her; naar han derimod tilføier, at den hele Forfjæl, Dionysius gjør, beroer paa Quantiteten, da maae vi saa meget mere benægte dette, som Talen hos Dionysius er om de i Quantitet coordinerede Vocaler o: lutter lange Vocaler. Heller ikke vil Noget lettelig bifalde den Paastand, som findes Progr. S. 76, at ved vor η-Lyd Læberne snarere aabnes end sammentrækkes. At man bør forklare Dionysius's Fremstilling af Maaben, hvorpaa η udtales, efter den Maade, hvorpaa nogle Romerske Navne findes skrevne i enkelte Haandskrifter eller Udgaver af hans Romerske Historie (Progr. S. 32 f.), er en noget stærk Paastand. Vi have allerede ovenfor i 2den Afdeling talt det Fornødne om disse Romerske Navnes Skrivemaade.

XI) M. Terentius Varro (Romerst Lærd, Cicero's Jævnaldrende) de re rustica II. 1: Ut in Libya [ad] Hesperidas, unde aurea mala, id est, secundum antiquam consuetudinem, capras et oves, [quas] Hercules ex Africa in Græciam exportavit. Ea enim [a] sua voce Græci appellarunt μῆλα, nec multo secus nostri ab eadem voce, sed alia littera *bela* vocarunt; non enim *me* sed *bee* sonare videntur oves vocem efferentes: a quo *belare* dicunt, extrita littera ut in multis. Havde Varro udtalt μῆλα som *mila*, kunde han ikke have skrevet: nec multo secus nostri *ab eadem voce*, sed alia littera (neml. B) *bela*; ligeledes maatte han have skrevet: non enim *mi*, ikke non enim *me*. Om denne Faarelyd og Forfatterens Indvendinger derimod komme vi til at tale mere nedenfor No. XV. Forf. bemærker i sin Revision S. 319 f. med Hensyn til dette Sted, "at dette ikke er en Grækers, men en Romers Vidnesbyrd, og at, fordi det Latinske Sprog sædvanlig gjør Lyden bredere ved at udtrykke η ved e, det derfor ikke er nogen Nødvendighed, at Grækerne ikke have kunnet udtale den finere." Ogsaa jeg antager dette ligesom de øvrige af Latinske Forfattere ovenfor anførte Steder blot som Vidnesbyrd om Romernes Udtale af det Græske, og mener, at man af nærværende Sted blot kan slutte, hvorledes Romerne paa Varro's Tid udtalte eller ikke udtalte Eta. Men Forf. burde, som jeg allerede ovenfor har antydet, mindst have beraabt sig paa en fra Grækernes Udtale forskjellig Romersk Udtale af det Græske; thi hvad bliver der da af hans Paastand om en almindelig Udtale, hvad bliver der da af hans fra Romerske Forfattere hentede og ovenfor oftere omtalte Beviser for en almindelig Udtale af de Græske Vocaler og Diphtonger?

C. Grækenlands blomstrende Tid.

XII) I Plato's Cratylus p. 418 B sqq. taler Socrates om, at ved Forandringer af Bogstaver Ordenes egentlige Oprindelse og Betydning bliver ukjendelig, ja at de ved en saadan Fordreielse endog undertiden synes at betyde det Modsatte af hvad de efter den oprindelige Etymologie skulde betyde: dette er Tilfældet med Ordene δέον og ζημιῶδες, hvilke det nyere Attiske Sprog har ombannet saaledes, at de snarere faae den modsatte Mening af hvad de oprindelig skulde tilkjendegive (ἢ μὲν νέα φωνὴ ἡμῶν ἢ καλὴ αὐτῆ καὶ τὸναντίον περιέτρεψε μὴνύειν τὸ δέον καὶ τὸ ζημιῶδες, ἀφανίζουσα ὅ τι νοεῖ, ἢ δὲ παλαιὰ ἀμφοτέρων δηλοῖ ὁ βούλεται τὸννομα). Dette oplyser han derpaa ved ogsaa at anføre et andet Exempel paa følgende Maade: Οἶσθα, ὅτι οἱ παλαιοὶ οἱ ἡμέτεροι τῷ ἰῶτα καὶ τῷ δέλτα εὔ μάλα ἐχρῶντο, καὶ οὐχ ἥμισυ αἱ γυναικες, αἵπερ μάλιστα τὴν ἀρχαίαν φωνὴν σῶζουσι. νῦν δὲ ἀντὶ μὲν τοῦ ἰῶτα ἢ εἰ (i nogle critiske Udgaver εἰ, hvilket er det samme) ἢ ἦτα μεταστρέφουσιν, ἀντὶ δὲ τοῦ δέλτα ζῆτα, ὡς δὴ μεγαλοπρεπέστερα ὄντα. Οἶον οἱ μὲν ἀρχαιότατοι ἡμέραν τὴν ἡμέραν ἐκάλουν, οἱ δὲ ἡμέραν, οἱ δὲ νῦν ἡμέραν. Οἶσθα οὖν, ὅτι μόνον τοῦτο δηλοῖ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τὴν διάνοιαν τοῦ θεμένου; ὅτι γὰρ ἀσμένους τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἡμείρουσιν ἐκ τοῦ σκότους τὸ φῶς ἐγίγνετο, ταύτη ὠνόμασαν ἡμέραν. Νῦν δὲ γε τετραγερδημένον οὐδ' ἂν κατανοήσαις ὅ τι βούλεται ἢ ἡμέρα. καίτοι τινὲς οἴονται, ὡς δὴ ἢ ἡμέρα ἡμερα ποιῶ, διὰ ταῦτα ὠνομάσθαι αὐτὴν οὕτως. κ. τ. λ. Gik den i dette Sted omtalte Etymologie, men kun det Historiske om Udtalens Forandring vedkommer os her; jeg forbigaaer derfor, hvad han videre siger til Oplysning om δέον og ζημιῶδες. Naar altsaa

Socrates her hos Plato siger, at man i flere Ord, i hvilke man i de gamle Litter brugte Jota, nu bruger Eta som mere grandios (μεγαλοπρεπέστερον), og som Exempel derpaa anfører ἡμέρα, som i ældste Tid kaldtes ἰμέρα, men ved den nyere mere grandiose Udtale er blevet saa forandret, at man ikke mere kan see dette Ords egentlige Mening, da viser dette, synes mig, tydeligt, at der paa Plato's Tid maa have været en kjendelig Forskjel i Udtalen imellem Jota og Eta. Forf. troer, Progr. S. 7, at Plato vil sige, at man for udtalte ἰμέρα med kort Begyndelsesvocal, nu derimod ἡμέρα med lang Begyndelsesvocal, og at μεγαλοπρεπές, ligesom andensteds εὐπρεπές, tilkjendegiver Længden (jfr. S. 28, 33). Bistnok nævnes hos Rhetorerne iblandt flere Midler, som bidrage til at gjøre Talem *μεγαλοπρεπής*, ogsaa lange Vocaler og lange Stavelses; men følger deraf, at Længde og *μεγαλοπρέπεια* er det samme, og viser ikke meget mere hele Sammenhængen, at Plato mener en større Forandring i Udtalen, hvorved Ordets Oprindelse er gjort ukjendelig? Var τὸ μεγαλοπρεπές her Længde, hverledes kunde da ogsaa ἕτα kaldes μεγαλοπρεπέστερον end δέλτα? Er endelig *μεγαλοπρεπής* og *εὐπρεπής* det samme? vel ligesaa lidt, som magnificus og speciosus, som grandios og gratios. Desuden gaaer Forf. her, som ved flere andre Steders Forklaring, ud fra den Forudsætning, at Jota er det korte J, i Modsatning til det lange J, ei og η: men betegner ikke Jota ligesaa vel det lange, som det korte J, og er det lange Jota kortere end det J, som efter Neuchlinianerne betegnedes ved ei og η? Der bliver altsaa kun tilbage for Forf. at paastaae, hvad der i og for sig hverken kan bevises eller modbevises, at i det gamle ἰμέρα Begyndelsesvocalen har været et kort Jota; men at det i det mindste ikke har været Socrates's eller Plato's Mening, sees ligeledes af Stedet, da der siges, "at nu, da Ordet er τετραγωνήμερον (grandius et magnificentius redditum, jfr. Stallb. til p. 414 C) og lyder ἡμέρα, kan man ikke see, hvad det egentlig betyder, saa at Nogle troe, at det har sin Oprindelse af ἡμερος, hvorimod den gamle Udtale viser, at det maa sættes i Forbindelse med ἰμεῖρω". Men just i ἰμεῖρω og i alle dermed beslagtede Ord, navnlig ἡμερος, er, som bekjendt, Jota stedse langt. Ellers er det besynderligt, at Forf. her, ligesom ovenfor i Stedet hos Dionysius, urgerer Quantiteten med Hensyn til Udtalen, da han dog paastaar, at Quantiteten i Prosa og daglig Tale kun lidet eller slet ikke var hørlig. Til Slutningen maa jeg endnu bemærke, at Forf. ene og allene til Gavn for sin Mening om *μεγαλοπρεπής*, men aldeles imod Sammenhængen i det Platoniske Sted, Progr. S. 7 forandrer Haandskrifternes og de bedste Udgavers Læsemaade: ἀντὶ μὲν τοῦ ἰῶτα ἢ εἴ ἢ ἦτα μεταστρ. til ἀντὶ μὲν τοῦ ἰῶτα ἢ εἴ, ἦτα μεταστρ. For det første siges der ikke udtrykkelig, at af de Gamle Nogle kaldte Dagen ἰμέρα, Andre ἐμέρα, de Nyere derimod ἡμέρα, men at de Ældste kaldte Dagen ἰμέρα, Andre kaldte den ἐμέρα, de Nyere ἡμέρα, saa at de Ældstes ἰμέρα efter Texten staaer ligesaa vel i Modsatning til ἐμέρα som til ἡμέρα, og der vel ved οἱ δὲ ἐμέραν betegnes en Mellemtid imellem οἱ μὲν ἀρχαιότατοι og οἱ δὲ νῦν. Dog det, som aldeles gjendriver Forfatterens Emendation, er den Omstændighed, at den Bemærkning, at de Nyere brugte enten εἴ eller ηἷ istedetfor Jota, blot oplyses ved Exemplet ἰμέρα, men er egentlig foranlediget ved Ordet τὸ δέον (p. 418 B), hvorom der i det Følgende (ibid. E og 419 A) siges, at det efter sin nuværende Udtale synes at indeholde det modsatte Begreb af det Gode, der skulde betegnes derved, og at man kun kan komme efter dets egent-

lige Betydning, *εἰν ἀντὶ τοῦ ἔ τοῖ ἰῶτα ἀποδιδῶς, ὥσπερ τὸ παλαιόν*, da det efter Socrates's Jeregivende oprindelig hed *τὸ διόν α: τὸ διόν*.

XIII) *Σ* Theſmophoriajuſerne vs. 1001 sqq. indfører Ariſtophanes en Scythiſt Bueſhytte, hvem han lader tale et meget feilfuldt Sprog. I blandt de mange Barbariſmer, denne Scythar bruger, er ogſaa, at han hyppig ender Ordene paa *i* iſtedetfor *ei* eller *ω*, ſ. Ex. 1001 *οἰμῶξι*, 1007 *ξενίχι* og *πυλάξι*, 1102 og 1104 *λέχι*, 1127 *ἀποκόπι*, 1175 *ἀνεγείρι*, 1202 *μεμῆσι*, 1222, 1226 *τρέξι* o. ſ. Forudſat, at de ældſte og bedſte Haandſtrifter troeſt gjengive os, hvad Ariſtophanes har ſrevet (og virkelig hører Ariſtophanes til de i diplomatifk Henſeende heldigſte Forfattere), kan dette Sted vel anſees for et Vidneſbyrd om, at Athenienſerne paa Ariſtophanes's Tid ikke udtalte *ei* ſom *i*. Det falder vel ingen Dramatiker ind, endog naar han ikke beſtemmer ſit Stykke til Opførelſe, men blot til at læſes, at ſrive de Ord, han lader en Udlanding ſige, med andre Bogſtaver end dem, hvormed de ſædvanlig ſrives, naar han ikke har til Henſigt derved at markere Forſkjellighed i Udtalen. Scytharens *οἰμῶξι*, *λέχι*, *ἀποκόπι*, *ἀνεγείρι*, *τρέξι* maa altsaa have lydet anderledes ogſaa i Henſeende til Vocallhyden end Attikerens *οἰμῶξις*, *λέξις*, *ἀποκόπει*, *ἀνεγείρει*, *τρέξις*, *τρέχει*. De øvrige hyppige *Σ*-Lyd i ſamme Scytharſ Tale tjene ogſaa til at viſe, at denne Lyd ikke bør kaldes en Græſk Skjønhed; tvertimod ſiges de Slavifke Sprog at være ſaare rige paa denne Lyd. Ogſaa Boeoterens tidligere anførte *Θειβαθεν*, *Θειβαδι*, *νει*, *ἀδικεμέρος* i Ucharnerne 862, 868, 867, 914, ſynes at viſe Forſjel i Udtalen hos Athenienſerne imellem *ei* og *η*, da det vel ikke er rimeligt, at en Dramatiker, iſær den, hvis Stykke er beſtemt til at opføres, ſkulde afvige fra ſit Lands ſædvanlige Skrivemaade, blot for at viſe Læſerne, at Boeoterne ſkreve diſſe Ord anderledes end Attikerne.

XIV) *Schol. Aristoph. Nephel. 31: Καὶ τροχοῖν Ἀμυνία]* Καὶ οὗτος τῶν ὑπὲρ ἵππους πταισάντων μέμνηται δὲ αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς Σφήξι (1267) νῦν δὲ οὐκ ἐκείνον καθαρπτόμενος μνημονεύει αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν ἄρχοντα διασύρειν βουλούμενος, τῇ ἐκείνου προσηγορίᾳ ἐχρήσατο τότε γὰρ ἤρχεν Ἀμυνίας Προνάπου υἱός. ἐκείνον οὖν ἐπισκῶψαι θελήσας, παρέτρψε τὸ ἰ εἰς τὸ υ, καὶ παρεγραμμάτισε γελοίως ἐπεὶ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ὁ νόμος φανερώς ἐκόλυε τὸν ἄρχοντα κωμωδεῖν. Ἀμυνίαν δὲ αὐτὸν εἶπευ, ἀντὶ τοῦ Ἀμυνίαν. Det er vanſteligt at ſige, til hvad Tid man ſkal henføre dette Vidneſbyrd; jeg anfører det her, fordi jeg ikke veed nogen bedre Plads til det. Kan man troe, hvad Scholiaſten her beretter, og har altsaa Ariſtophanes, da han vilde gjøre Nar af Archonten Aminias, og ved en Lov forhindredes fra at gjøre dette aabenbart, virkelig kaldt ham Ἀμυνίας med Forandring af eet Bogſtav i hans Navn, da er dette et Beviis paa, at Ypsilon og Zeta dengang udtaltes forſkjelligt. Blev de udtalte aldeles eens, ſaa var han jo ſtyldig efter Loven, da han aabenbart ſpottede over Aminias. Nævnedes Archonten ved ſit rette Navn paa Theatret, da hjalp det vel ikke Forfatteren at ſige, at han havde ſrevet Navnet med et andet (ligelydende) Bogſtav i ſit Manuſcript, og med en ſaadan Undſkyldning vilde endog for nærværende Tid en Dramatiker, naar han krævedes til Regnſkab for at han havde spottet over en navngiven Perſon, neppe komme langt. Kun ved en ſaadan Forandring i Navnet, hvorved det kom til at lyde noget anderledes, kunde han opnaae ſit Niemed uden at overtræde Loven. Og ſelv om denne Alluſion ikke ſriver ſig fra Ariſtophanes (hvilket jeg er meget tilbøielig til at

tree), kunde man vel heller ikke senere være falden paa at finde og lægge en saadan Allusion i Digterens Ord og angive den Grund til Forandring af Bogstaverne, som angives i Scholiet, naar paa samme Tid disse to Bogstaver allerede lode aldeles eens, og der kun var en ubetydelig orthographisk Forskjel imellem begge Navnene. Selv Eusthivius erkjender dette Sted for et *Beviis* paa en forskjellig Udtale af *v* og *i*. Her Jerf. derimod gaaer endog saa vidt, at han Progr. S. 78 f. anfører Stedet som et *Beviis* for *Æ*-Lyden af *Υ*psilon.

XV) *Saarenes Brægen udtrykte Attikerne ved βῆ*. — Etymol. magn. p. 196, 6, Zonaras og Suidas v. βῆ: Βῆ, τὸ μιμητικὸν τῆς τῶν προβάτων φωνῆς, οὐχὶ βαὶ λέγεται Ἀττικῶς Κρατῖνος Διονυσιαλεξάνδρου. [Suid. λέγουσι Ἀττικοί; hos Zonaras er οὐχὶ — Διονυσ. udeladt.]

Ὁ δ' ἡλίθιος ὥσπερ πρόβατον βῆ βῆ λέγων βαδίζει.

Egeledes Eustathius til Odyss. μ. p. 1721. Rom.: Μνησκῶνται μὲν αἱ βόες, βληκᾶται δὲ οἷς. εἰ δὲ πού ἐν Ἰλιάδι ἐπὶ προβάτων καὶ αἰγῶν κεῖται κοινῶς ὁμοῦ τὸ μνησκῶσθαι, συλληπτικὸς ὁ τρόπος ἐκεῖ αἴγες γὰρ κυρίως μνησκῶνται, προβάτων δὲ οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἡ βληκῆ. Ἰστέον δὲ ὅτι μάλιστα τὸ βῆ φωνῆς προβάτων ἐστὶ σημαντικόν. καὶ φέρεται παρὰ Αἰλίῳ Διονυσίῳ καὶ χρῆσις Κρατῖνου τοιαύτη ὁ δ' ἡλίθιος ὥσπερ πρόβατον βῆ βῆ λέγων βαδίζει καὶ εἰκὸς καὶ τὴν βληκῆν ἐκ τοῦ τοιοῦτου βῆ παρῆχθαι κατὰ πλεονασμὸν τοῦ λ, ἵνα ἡ βληκῆ ὁ τοῦ βῆ ἦχος: sammenl. med hvad den Gamme siger til *Iliad*. i p. 768: βλόφ ἐστὶν ὁ τῆς κλεψύδρου ἦχος μιμητικῶς κατὰ τοὺς παλαιούς ὥσπερ, φασὶ, καὶ κῶξ ἐπὶ τῆς ψῆφου κατὰ μίμησιν καὶ αὐτοὶ οἱ δ' αὐτοὶ φασὶν ὁμοίως μιμητικῶς καὶ βῆ οὐ μὴν βαὶ μίμησιν προβάτων φωνῆς. Κρατῖνος ὁ δ' ἡλίθιος κ. τ. λ. — Dette Vidnesbyrd indeholder vistnok et af de sikreste *Beviis* for, at *η* ikke er blevet udtalt som *ÿ* af Attikerne i disses blomstrende Tid. Alle Grammatikere, som anføre Fragmentet af Cratinus's *Uytspil*, Forfatteren af *Etym. magnum*, Suidas, Eustathius, Zonaras, levede paa en Tid, da *Ëta* uomtvistelig udtaltes som *ÿ*. Det maatte da forundre dem, at Attikerne, efter hvad der maatte sluttes af et *Wers* hos den *Attiske* *Romifer*, havde efterlignet *Saarelyden* ved *βῆ*, en *Betegnelse*, der, saaledes som den dengang udtaltes, var saa ulig med *Saarenes Brægen*. De anmærkede det da alle som en *Synderlighed*, at Attikerne eller de Gamle ikke efterlignede *Saarenes Brægen* ved *βαὶ* (*ve*), som *Saarelyden* udtryktes ved *Bogstaver* paa deres *Tid*, men ved *βῆ* (*vi*). Naar nu altsaa endog disse Grammatikere, som blot læste Cratinus's Ord, og som levede paa en Tid, da *Kunstleri*, *Affectation*, *Unatur* hørte til *Dagens Orden* i *Livet* saavel som i *Litteraturen*, fandt denne *Betegnelse βῆ βῆ* paafaldende og afsvigende fra *Saarelyden*, hvormeget mere maatte dette have været *Tilfældet* i en *Tid*, da *Natur* og *Naturlighed* endnu herskede, og hvorledes er det muligt, at paa en saadan *Tid* *Digteren* og *Skuespilleren*, naar de vilde gjøre den *Enfoldiges Dumhed* ret ansfueelig ved en *Dyrelyd*, kunde efterligne *Saarenes Brægen* ved *Vi*, *Vi* d. e. ved en *Lyd*, der snarere ligner *Saarehyllingernes Piben* end *Saarenes Brægen*? Hvad vilde *Publicum* have sagt til saadan en *Betegnelse*? *Forf.* beraaber sig i sine tidligere *Skrifter* ene paa, at de utydelige, uartikulerede *Dyrelyd* blive af hver opfattede og udtrykkede paa forskjellig *Viis*; men er dette, anvendt paa nærværende *Tilfælde*, sandt? Er *Saarelyden* utydelig for *Dret*? er den ikke snarere, ligesom flere andre *Dyrelyd*, tydeligere end de artikulerede, saa at *Wern* endog lære, hvorledes *Saar* bræge, *Køer* brøle o. s. v., for de lære at tale? *Brægede* maafkee de *Atheniensiste*

Gaar finere, end Gaarene i andre Lande, eller vare Atheniensernes Øren anderledes beskafne end andre Menneskers, saa at de hørte Gaarene bræge **Vi, Vi, Vi?** — I sit Progr. S. 37 synes Gorf. ikke mere at lægge synderlig Vægt paa denne Indvending, men beviser først, at Eustathius og de andre Grammatikere, som anføre Verset, vare Totacister, der altsaa udtalte βῆ som bhi (vi) og βαι som bhæ (ve), en Ding, hvori jeg er fuldkommen enig med ham, og som just er det, hvorved dette Vidnesbyrd faaer mere Kraft. Dernæst kommer han med et, af Minoides laant, saakaldt historisk Beviis imod dette Vidnesbyrd, saaledes lydende: "Men at dernæst nu Ingen skal troe, at, om ikke Suidas og Eustathius, saa dog Kratinus har ved βῆ udtrykt den egentlige eller naturligte Gaarelyd, og at man altsaa deri havde et Beviis for at η dog i den ældste Tid har været æ eller aabent e: saa beviser Minoides ganske historisk, at Kratinus slet ikke engang kan have brugt Bogstavet η, saasem det i hans Tid ei var brugeligt hos Attikere. Kratinus var nemlig, som bekendt, en af den gamle Attiske Komoedies Forfattere, og endeel ældre end Euripides. Denne døde i den 93de, Kratinus derimod allerede i den 85de Olympiade. Nu betjente Athenerne sig ikke engang i Euripides's Tid almindelig af de lange Vocaler η og ω, hvis Brug først blev ordentlig indført i den 94de Olympiades 2det Aar; saa meget mindre har det altsaa nogen Sandsynlighed, at den langt ældre Kratinus skulde have brugt samme, men at han derimod efter den til hans Tid almindelige Skrivemaade har skrevet **BE BE**, hvorved den forlangte Lyd bhæ meget vel kan være tilkjendegivet, eller, ifald han har villet tilkjendegive den længere Quantitet af Lyden, maaskee **BEE BEE**, istedetfor hvilket de senere Afscrivere da have, uden Hensyn til den forskjellige Udtale, anvendt det nyere Tegns for den lange Lyd, **H**, som saaledes er bleven gjængs for Ordet βῆ og har givet Anledning til den Bemærkning hos Suidas og Eustath., at de Gamle saaledes have udtrykt Gaarelyden." — Saavidt Gorf. efter Minoides. Vi ville for et Dieblik antage dette historiske Beviis for rigtigt i alle sine Dele: hvad vindes der Stort derved for Gorf., som jo just paa Grund af, at η siden traadte istedetfor det lange ε, paastaer, at ogsaa ε i den ældste Tid har betegnet J-Lyden? Der maatte da fornustigviis antages, at det Ord, som, da det skreves βῆ, lød Vi, ogsaa lød saaledes, da det skreves βε eller βεε d. e. med det lange e, til hvis Betegnelse i Skrift siden optoges Eta. Lød det lange ε efter Eta's Indførelse som i, maa det vel ogsaa have lydt saaledes for, og det har jo Gorf. selv, efter sin egen Formening, historisk beviist (Prog. p. 26. 30). Ja selv om Eta i Kratinus's Vers skal skrives paa de senere Afscrivernes Regning, naar man derved ikke forstaaer Middelalderens Afscrivere, men de Atheniensiske Afscrivere, som levede efter den 94de Ol. 2det Aar, i hvilket Eta menes at være indført: brægede da i deres Tid Gaarene **Vi, Vi**, eller brægede de saaledes i Begyndelsen af det 2det Aarhundrede efter Ch. paa **Ulius Dionysius's** Tid, efter hvem Eustathius citerer Verset? Hos **Uel. Dionysius** har dog vel staaet βῆ βῆ. — Dog hvad behøves alt dette, da det er let, ved de klareste Vidnesbyrd fra Athens mest blomstrende Tid at godtgjøre, at hele Minoides's saakaldte historiske Beviis for, at Kratinus ikke kan have brugt Eta — nemlig at Athenienserne ikke engang i Euripides's Tid almindelig betjente sig af de lange Vocaler η og ω — er aldeles falsk. Efter flere Grammatikeres Beretning indførtes i Athen efter Archinus's Forslag under **Euclides's** Archontat (Schol. II. η. 185 siger dog ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείτου) det Joniske Alphabet, og iblandt de Bogstaver, som dette Alphabet havde fremfer det gamle Attiske, vare ogsaa de lange Vocaler η

og ω , iftedetfor hvilke man før havde betjent sig af ς og $\omicron$. Denne Begivenhed sættes i Almindelighed under den Euclides, som var Archont i den 94de Olympiades 2det Aar. Men at dette ikke maa forstaaes anderledes, end at Euclides fik Athenienserne til ved et ψήφισμα at sanctionere disse Bogstavers Brug i offentlige Documenter, Statskrifter, efterat de allerede tidligere havde faaet almindelig Indgang i det private Liv; have allerede flere bemærket, ibl. Andre Matthiä (Gr. Gr. I S. 22), Thiersch (Gr. S. 12), Böckh (Staatshaush. paa fl. St.) og Stallbaum (Indl. til Plato's Cratyl. S. 25); og at denne deres Paastand er fuldkommen grundet, vil følgende Betragtning godtgjøre. Forf. omtaler selv paa flere Steder i sine Skrifter Callias's "ældgamle" γραμματικὴ θεωρία og siger tillige, at denne Attiske Digter (hvem han i Revis. S. 53 gjør til Grammatiker) levede før Socrates (Revis. S. 8 og 158). Saa "ældgammel" er vel denne Callias ikke; Athenæus siger X p. 453 C, at han levede lidt før Strattis, en Comiker, som var samtidig med Aristophanes; imidlertid siges dog Sophocles og Euripides at have efterlignet ham i Et og Andet i enkelte af deres Stykker (Athen. VII p. 276 A, X p. 453 E, p. 454 B), ligesom ogsaa af andre Data (Athen. VIII p. 344 E, sammenholdt med Plutarch. Pericl. c. 6) synes at fremgaae, at han har levet paa Pericles's Tid. I et Drama, som havde til Titel γραμματικὴ τραγωδία (ikke γρ. θεωρία), indførte han efter Athen. X p. 453 C sqq. i Prologen Bogstaverne (paa hvad Maade, er vanskeligt at sige) og det alle det Joniske Alphabets 24 Bogstaver, deriblandt ἦτα og τὸ ὦ paa den Plads, de sædvanligen have; endvidere i Choret βῆτα ἦτα βη, βῆτα ὦ βω, γάμμα ἦτα γάμμα ὦ og saaledes videre; endelig efter Choret forekom en ῥῆσις ἐκ τῶν φωνηέντων, hvoraf Athenæus anfører følgende:

*Ἄλφα μόνον, ὦ γυναικες, εἴ τε δεύτερον
μόνον λέγειν χρῆ, καὶ τρίτον μόνον γ' ἐρεῖς
ἦτ' ἄρα γήσω τὸ τέταρτον τ' αὖ μόνον
ἰῶτα, πέμπτον οὔ, τὸ δ' ἕκτον ὦ μόνον
λέγε * * λοισθιον δὲ φωνῶ σοι τὸ ὦ
τῶν ἑπτὰ φωνῶν, ἑπτὰ δ' ἐν μέτροις μόνον.
καὶ τοῦτο λέξασ' εἶτα δὴ σαντῆ λάλει.*

Ikke allene brugte altsaa denne Digter, der levede rum Tid før Euclides, Bogstaverne η og ω , men han indførte dem endog paa Theatret, og kunde han dette, dersom disse Bogstaver ikke vare almindelig i Brug paa hans Tid? Har altsaa allerede Callias ikke blot brugt, men ogsaa paa en eller anden Maade ladet optræde ἦτα ved Navn iblandt Alphabetets øvrige Bogstaver i et Stykke, da har Cratinus vistnok ogsaa ikke blot kunnet bruge, men brugt Eta, saasom Cratinus ikke, som Forf. eller Minoisides beretter, var langt ældre end Euripides, men, sjøndt født tidligere, levede paa samme Tid som Euripides og Aristophanes, med hvilken sidste han oftere indlod sig i dramatisk Veddekamp, og døde, ikke, som Forf. eller Minoisides beretter, i den 85de Olympiade, men efter de Gamles Vidnesbyrd i den 89de Olympiades 2det Aar (Clinton fasti Hellen. p. 73 Krueger og den der citerede Meineke quæst. scen. I p. 14), altsaa kun 16 eller 17 Aar før Euripides. At Athenienserne end ikke paa Euripides's Tid betjente sig

almindelig af de lange Vocaler η og ω , flutter Forf. Progr. S. 7 af en Ytring hos Scholiaften til Euripides's Phoenissæ 682 Matth. i Anledning af en Forskjellighed i Væsemaaden i dette Vers. Men at ogsaa denne Mening er urigtig, naar den ikke indskrænkes til den her ligegyldige Brug af Eta i offentlige Documenter, viser, foruden hvad vi allerede have bemærket om Eta's almindelige Brug og Plads i Alphabetet paa Callias's Tid, tydelig et Fragment af Euripides's Theseus hos Athen. X p. 454 B, hvor en i Skrift ukyndig Hyrde beskriver Bogstaverne i Navnet $\ThetaΗΣΕΙΣ$, hvilket han havde seet indskrevet paa et Sted:

*Ἐγὼ πέφυκα γραμμάτων μὲν οὐκ ἴδως,
μορφὰς δὲ λέξω καὶ σαφῆ τεκμήρια.
κύκλος τις ὡς τόρνοισιν ἐμμετρούμενος
οὗτος δ' ἔχει σημεῖον ἐν μέσῳ σαφές.
τὸ δεύτερον δὲ πρῶτα μὲν γραμμαὶ δύο,
ταύτας διείργει δ' ἐν μέσαις ἄλλη μία. κ. τ. λ.*

Kunde nu Euripides uden videre give denne Beskrivelse i et Stykke, naar ikke Bogstavet H var hans Publicum d. e. Athenienserne almindelig bekendt og almindelig i Brug i hans Tid? Skulde han selv ikke have betjent sig af et Bogstav, hvilket han saaledes omtaler i sit Stykke? Ogsaa Euripides's Jævnaldrende, Tragikeren Agathen (S. Clinton prooem. p. XXXIII not. y og p. 442), har i sin Tragedie Telephus ladet en i Skrift Ukyndig beskrive Theseus's Navn paa lignende Maade (Athen. X p. 454 D). Det vilde ogsaa være besynderligt, om Forfattere behøvede en offentlig Auctoritet for at gjøre Forandringer i Orthographien, eller om et Bogstavs almindelige Brug hos Skribenterne skulde dateres fra et bestemt Aar og en bestemt Dag. Derimod er det ganske i sin Orden, at der til at gjøre Forandringer i Skriften i offentlige Documenter behøves en offentlig Auctorisation, og at der ikke foreslaaes eller gjøres nogen Forandring i Statsskrifter, førend Nødvendigheden tvinger dertil, saaledes som i dette Tilfælde, da den gamle Skrivemaade i Statsskrifter ikke mere stemmede overens med det daglige Livs Brug. Vi see derfor ogsaa det, som berettes om Forandringen under Euclides, i det mindste for en Deel, navnlig med Hensyn til η , bekræftet ved de Levninger af offentlige Atheniensiske Skrifter, vi endnu have d. e. ved Indskrifterne, af hvilke de ældre have E istedetfor H ; en anden Sag er det derimod med Litteraturens Værker, som ikke rette sig efter Cancelliestilen. For at hæve enhver Skrupel vil jeg endnu til Slutning gjøre opmærksom paa, at $\beta\eta$, som Udtryk for Jaarehyden, ikke blot er brugt af Cratinus, men ogsaa af Aristophanes, der endnu levede og skrev i den 97de Olympiades 4de Aar, altsaa 15 Aar efter Euclides. Hos Antiatticisten i Bekkers Anecd. I p. 86. 3 hedder det nemlig: $B\eta$, προβάτων βληχή. Ἀριστοφάνης· θύτην μέλλει καὶ κελεύει $\beta\eta$ λέγειν *). Vil man altsaa ikke antage, at Jaarene hos Cratinus have sagt $\beta\eta$ $\beta\eta$, faaer man at nøies med Aristophanes's

*) "Versum addito $\mu\epsilon$ explere licet $\Thetaύτην \mu\epsilon \muέλλει$, quæ ab præcedentibus verbis pendere potuerunt." Dindorf Fragm. Aristoph. p. 221.

vel ligesaa gode Auctoritet, og skjøndt Neuchlinianerne gjøre sig lystige over dette Gaarebeviis, er det dog et af de uomstødeligste Vidnesbyrd imod Era's S-Lyd, saasandt som det ikke kan ansees for rimeligt, at de "siinttalende" Atheners Gaar skulde have været saa siintbrægende, at de skulde have bræget *Vi Vi*. Det vittigt har Böttiger og Andre her anvendt Hamlets: *To be or not to be, that is the question*.

XVI) Da Neuchlinianerne holde saa meget af Ordspil, kan jeg her tilsidst ogsaa opvarte med et saadant. Det er bekjendt, at Boeoterne især af deres Naboer Athenenserne bleve anseete for stupide, og at man ofte brugte deres Navn som Mundheld for at betegne Dumhed og Mangel paa Sands for aandelige Nydelsler (S. Böttiger über die Erfindung der Glöte, i Wielands Attisches Museum I S. 341—44). Saaledes brugtes *Βοιωτιον οὖν* for at betegne Dumhed (Diogenian. prov. cent. III. 46). Oprindelsen til dette Ordsprog fortælles at være følgende: Da Anaxagoras (Antimachus?) forelæste Boeoterne et Digt, og Ingen lod høre nogen Bifaldsyttring, lukkede han Bogen og sagde: *εἰκότως καλεῖσθε Βοιωτοὶ βοῶν γὰρ ὅτι ἐχέτε*. Jeg har først fundet denne Anecdote i Schmid's Commentar til Horats's Epist. II. 1. 244 og siden ogsaa i Erasmi Roterod. Adagia og hos Böttiger cit. St. Om nogen anden Graec Forfatter end Michael Apostolius proverb. V. 82 (der kalder Digteren Antagoras) har opbevaret denne Historie, veed jeg ikke; jeg har hidtil fergjeves søgt efter andre Kilder til den. Om Nogen vil erklære denne Anecdote for en senere Opdigtelse, skal jeg ikke have Noget derimod, naar man blot vil indrømme, at den ikke kan være opdigtet af dem, som kaldte Boeoterne *Bioti*; thi ved en saadan Udtale falder Ordspillet aldeles bort.

Foruden disse Vidnesbyrd ere flere af Neuchlinianerne for Itacismen anførte og ovenfor baade i denne og forrige Afdeling omtalte Beviissteder snarere imod end for Itacismen; andre Vidnesbyrd imod den Neuchliniske Udtale findes adspredte i begge de foregaaende Afdelinger, og behøve ikke at gjentages her. Naar man altsaa seer, at af de ovenfor drøftede Steder, der skulle vidne "uimodsigeligen" for den Nygræske Udtale, nogle ere forfalskede, andre falsk fortolkede, andre af aldeles ingen Oplidighed i denne Undersøgelse, og at intet Sted sikkert taler for nogle enkelte Dele af denne Udtale, og at paa den anden Side ikke saa Steder, og deriblandt adskillige fra Attikernes bedste Tid og alle de, hveri Bogstavers Lyd beskrives, vidne bestemt imod flere Dele af det Neuchliniske System, allertydeligt imod den Nygræske Udtale af *η* og *υ*: saa vil vel Ingen, som fordomsfrit og sindigen betragter Tingene, kunne bringes til at tree, at den Neuchliniske Udtale hidtil i alle eller i sine væsentlige Dele er beviist at være den gamle almindelige Udtale. Sagen maa da hjemvises til bedre Behandling, og indtil baade nye og bedre historiske Beviiser for denne Udtale fremføres, og tillige Undersøgelsen bliver foretagen paa en langt noiagtigere og mere critisk og selv mere historisk Maade, gjør man nok bedst i, ogsaa med Hensyn til denne Gjenstand at følge hiin gode gamle Forfkrift:

Νᾶγε καὶ μέγιστον ἀπιστεῖν ἄρθρα τὰυτα τῶν πρεσῶν.